

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06256

OYF SHMOLE TROTUARN

Yosl Birshtein

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יאסל בירשטיין / אויף שמאָלע טראַטואַרן

ביכער-סעריע

יונג ישראל

3

יאסל בירשטיין

אויף שמאלע טראטוארן

פארלאג
י.ל.פּרץ
ביבליאטעק
תל-אביב, ישראל

1958

OF SHMULE TROTUARN

By

YOSL BIRSHTAIN

©

Printed in Israel, 1958

Copyright by Yosl Birshtein

יאָסל בירשטיין / אויף שמאַלע טראָטואַרן

פּאַרלאַג י. ל. פּרץ־ביבליאָטיק, תּל־אָבֿיב

Allenby 59 אלנבי

Allenby 31 אלנבי

דּרוקעריי „למרחב“, תּ"א, רח' נחל אילון 7

צו מארגארעט

זאב ד. איז געשטאנען אין קארידאָר פון חדר-האוכל און געלייענט די מודעות פון טאָג.

ס'איז געווען שפעט אין אָונט, דער גרויסער עס-זאָל איז שוין געווען פוסט און פינצטער, און בלויז דער קארידאָר איז געווען האַלב באַלויכטן — אַ קאַלט, אומהיימלעך ליכט, וואָס אַנקומענדיק פון דרויסן, האָט דערמאָנט אָן אַ וואַרטע-צימער פון אַ קליינער באַן-סטאַציע, שפעט ביינאַכט, אין אַ פאַרוואַרפענעם עק פון אַ גרויסער שטאָט. אינעם ערשטן אויגנבליק האָט עס טאַקע אויסגעזען ווי זאָב ד. וואָלט געוואַרט אויף אַ לעצטער נאַכט-באַן, און כדי צו פאַרטרייבן די צייט און די לאַנגווייל, האָט ער געלייענט די נאַטיצן אויף די ווענט.

אַ טייל פון די דאָזיקע נאַטיצן האָט ער שוין געהאַט איבערגעלייענט און אַצינד האָט ער געקוקט אויף דער רשימה מיט נעמען פון די מענטשן וועלכע זענען געווען אויסגעשטעלט צום מאַרגנדיקן אַרבעטס-טאָג. זאָב האָט די מענטשן געקאָנט און מיטן זעלבן פאַמעלעכן ריטם וואָס ער האָט געלייענט די נעמען, האָט פאַר זיין דמינדיק אויג זיך געצויגן אַ לענטע פון זייערע אָפּבילדער, אַזוי ווי ער האָט זיי געזען טאָג אַיין טאָג אויס, שוין באַלד צוואַנציק יאָר.

בלויז די ערשטע, אינטימערע נעמען זענען געווען פאַרשריבן: חיים, דודעק, דניאל, חסיה, עקיבא, צדוק, לוטי, און דאָרט וווּ צוויי ענלעכע נעמען

האָבן זיך געטראַפן אין דערזעלבער רובריק, איז צוגעשטעלט געוואָרן דער ערשטער אות פון משפּחה־נאָמען. אָנגעהויבן האָט זיך די רשימה מיט די פּלחים, די, וועלכע אָקערן און זייען די גרויסע פעלדער־שטחים. נאָכדעם — די מיספּואַניקעס, וועלכע שטעלן צו גרינשפייז פאַר די בהמות, און ווייטער די רפתנים און די פּאַסטעכער און די גערטנער פון פאַרשידענע גאַרטנס: גרינגאַרטן, וויינגאַרטן און סעדער; די לולנים, די שלאַסערס, די שאַפּערן, ריי נאָך ריי ביז צו די קעכינס, די נייטאַרינס, די וועשערנס, די קינדער־פלעגערנס און די לערער. אויך די נעמען פון קראַנקע, און פון אַזעלכע וואָס זענען געווען אויף אורלויב אָדער גאַר אויף שליחות אין אַנדערע מקומות פון לאַנד צי אַפילו אין אויסלאַנד, זענען געווען פאַרשריבן. קיין איין נאָמען האָט דאָ ניט געפּעלט.

ס'איז געווען אַ געוויינשאַפט ביי זאָב ד. צו לייענען די מודעות אין אַזעענט פאַרן שלאַפן גיין. ער פּלעגט עס אויך טאָן אין משך פון טאָג, ווי ס'רוב קיבוץ־מענטשן זענען זיך נוהג, באַזונדערס אין די עס־שעהען, ביים אַריינגאַנג אין חדר־האוכל, צו וואַרפן אַן אַיילנדיקן בליק פּול מיט נייגער אויפן וואַנט־לוח, צי איז דאָ עפעס נייעס, צי רופט מען אים אויף אַ זיצונג. אפשר קומט עפעס פאַר אין אַוונט: אַ קינאַ, אַ רעפּעראַט, אַ קאַנצערט. אפשר איז דאָ אַ בריוו פאַר אים. און דאָס בריוו־צעטל האָט מען געלייענט פאַרויכטיק, נאָמען נאָך נאָמען, טייטלענדיק דערביי מיט אַ פינגער אין דמיון אָדער מיט אַן אמתן פינגער. אַ קורצזיכטיקער פּלעגט צודריקן דאָס פנים צו די אותיות אדער אראַפּגענומען די רשימה פון דער וואַנט און געפירט די אויגן איבער די נעמען אַזוי נאָענט, אַז די וויעס האָבן אַזש אַנגערירט דאָס פאַפיר, פון אויבן אַראַפּ און נאָכאַמאָל פון אונטן אַרויף, נאָמען נאָך נאָמען צו מאַכן זיכער אַז מ'האָט דעם אייגענעם נאָמען ניט איבערגעהיפּערט.

ס'האָט זעלטן־ווען געטראַפן אַז אַ קיבוץ־מענטש זאָל פאַרבייגיין גלייכבילטיק די מודעות. אַפילו ווען ער האָט זיי שוין געהאַט איבערגעלייענט אַיינמאָל און נאָכאַמאָל, האָט, ביים אַריינגיין אָדער אַרויסגיין פון חדר־האוכל, זיין אויג פון זיך אַליין, זיך אַ צי געטאָן צו די רשימות מיט אַ דערוואַרטונג, אַז אפשר האָט מען צוגעשריבן עפעס נייעס.

שמאלע טראטוארן

און אז עמיצער האָט אין דער צייט פון די עס־שעהן צוגעקלעפט אַ פריש צעטעלע, איז גלייך געוואָרן אַרום דעם אַ געזעמל מיט מענטשן, און די וועלכע זענען געשטאַנען פון הינטן, האָבן אַריינגעשטעקט אַן אויג צווישן צוויי קעפּ, צווישן צוויי אַקסלען, כדי וואָס שנעלער איבערצוליינען און שטילן דעם נייגער. פלעגט זיך טרעפן אז עמיצער איז נאָכן איבערליינען נאָך אַלץ ניט געווען זיכער, צי ער האָט גוט געליינעט און ריכטיק פאַר־שטאַנען און ער האָט אַ פּרעג געטאָן אַ שכן: „וואָס שטייט דאָ פאַרשריבן?“ אָבער אַצינד, אין אַוונט, האָט זאָב ד. געהאַט אַלע רשימות פאַר זיך אַליין און ער האָט זיי נאָכאַמאָל איבערגעקוקט אַן אַיילעניש.

ס'איז ניט געווען דאָס ליינען גופא נאָר דאָס געפיל פאַרן שלאָפן גיין אַז ער דאַרף נאָך עפעס טאָן, דער אַרויסגאַנג פון צימער אין דער נאַכטיקער טונקעלניש, דאָס שפּאַנען אין דער פינצטער איבערן שמאַלן טראַטואַרל, דאָס אַיינהערן זיך אַן איבעריקער מי צו דער שטילקייט און צו די קולות וואָס זענען אייגנטימלעך נאָר צו דער נאַכט, דאָס פאַרציען אויף נאָך עטלעכע רגעס די שעה פון וואַך־זיין; דער טאָג האָט זיך נאַכניט פאַרענדיקט, עפעס קאָן נאָך געשען, און כאָטש אַלע אין משק שלאָפן שוין, פונדעסטוועגן קאָן זיך נאָך עפעס מאַכן. דאָס שטענדיקע וואַרטן אַז עפעס זאָל געשען, וואָס דווקא אין די ערב־שלאָף־שעהען ווערט עס נאָך שאַרפּער; אַ וואַרטן אין שפירעוודיקע רגעס, ווען אַ מענטש איז אויסגעפילט מיט זיך אַליין — ס'איז געווען אַ רגילות ביי זאָב ד. און ער האָט עס אָפּגעהיט ווי אַ שטילן, קליינעם ריטואַל.

די קאַרידאַר־טיר האָט זיך פּלוצלונג געעפנט און חסיה איז אַריינגעקומען. זי איז געווען אַיינגעהילט אין אַ רעגנמאַנטל, אַ ניילאָן־הוט איבערן קאַפּ און אויף די פיס האָט זי געטראָגן שווערע, מענערישע אַרבעטס־שיך. „קאַלט“, האָט זי געזאָגט, און געטרייסלט מיט די אַקסלען און מיטן קאַפּ, „נ'עמט ניט קיין סוף צום ווינטער“.

זי האָט באַמערקט זאָבן, אָבער זי איז אים פאַרבייגעגאַנגען ווי זי וואַלט אים ניט געקענט. אויך זאָב האָט זיך באַמיט צו זען איר ווייניקער, ווי ער האָט איר באַמערקט. איר אַריינקומען האָט אים געשטערט ווי זי וואַלט פאַרבייגייענדיק געטראָטן אויף זיין שאַטן. ערשט פאַרן אַריבערשפּאַנען די

י. בירשטיין

שוועל פון חדר-האוכל, האָט זיך חסיה פאַרהאַלטן און געזאָגט, „דער לאַמפּ האָט זיך ווידער פאַרלאָשן. איך בין שיער ניט אומגעפאלן.“ זי האָט אונטער-געוואָרט, ניט אזוי אויף אַן ענטפער ווי אַיינצוהערן זיך צו איר אייגן קול. זאָב האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ אין איר זייט. ניט אינגאַנצן, האָט ער עס געטאַן, נאָר גענוג אויף צו זען איר מיט אַן אויג איבערן אַקסל. די שוונג-טיר דורך וועלכער חסיה איז אַריינגעקומען, האָט זיך נאָך אַלץ באַוועגט הין און צוריק אין קליינע שפאַנעלעך און זאָב האָט געשוויגן ווי ער וואָלט געוואָרט ביי די טיר וועט זיך אינגאַנצן באַרויקן. „ביסט שומרת-לילה?“ האָט ער געפרעגט.

חסיה איז צוגעגאַנגען נאָענטער צו אים. זי האָט ניט געענטפערט. זיין פּרעגן איז געווען איבעריק.

„ביסט אפשר אַ מבין אויף צורעכטמאַכן אַ לאַמפּ? אַזעלכע ווינטן אין דרויסן. איך בין אַראָפּ פון טראַטואַרל אין דער בלאַטע און שיער ניט אויס-געלענקט אַ פּוס.“ איר קול איז ניט געווען קלאַר, ס'האָט זיך געברעקלט.

חסיה האָט אויפגעהויבן דעם לאַמפּ עטוואָס העכער און זאָב האָט געקוקט אויף איר. דער לאַמפּ איז געווען די איינציקע מחיצה צווישן זיי. אַרום דער בייכיטיק איז דאָס גלעזל געווען פאַרשוואַרצט מיט רויך און בלוז אויבן-צו האָט מען דאָ און דאָרט געקאַנט דערקאַנען אַז ס'איז פון אַ טונקל-גרינעם קאַליר. דאָס בלעך איז געווען באַדעקט מיט ברוינלעכע זשאַווער-פּלעקן.

„דער רויך און זשאַווער איז שוין ניט פון היינט“, האָט חסיה געזאָגט, „אזוי האָב איך דעם לאַמפּ באַקומען פון דער פּריערדיקער שומרת און יענע מסתמא פון נאָך אַ פּריערדיקער.“

זאָב האָט גענומען דעם לאַמפּ אין דער האַנט אַריין, אָבער אַן חשק. ער האָט אויסגעפרוווט דעם קנויט און געעפנט עטוואָס דאָס גלעזל. „זעט אויס אַז אויך דער קנויט איז דורכגעברענט“, האָט ער געזאָגט.

„נו יא, אַ גאַנץ פּעקל שוועבעלעך האָב איך שוין אויסגעריבן“. חסיה'ס אויג איז צופעליק געפאַלן אויפן וואַנט-לוח און זי האָט צוגעענעט איר פנים צו אַ קליין צעטעלע הינטער אַ שייבל. „אַ נאַכט, אַ נאַכט דאָס איז“, האָט זי גערעדט ווי זי וואָלט די ווערטער אַראַפּגעלייענט פון לוח. זי איז געשטאַנען

שמאלע טראטוארן

עטוואַס איינגעבויגן און אַ שפּעלטל פון איר האַלדז, צווישן מאַנטל-קאַלנער און היטל-ראַנד, האָט זיך אַנטבליזט. שיטערע, גרויע הערשעלעך האָבן זיך דאַרטן אַנגעזען. זאָב האָט געקוקט אויף זיי, זי האָט אַן אַלטן קאַרק, האָט ער געטראַכט, אָבער געזאָגט האָט ער: „חסיה, ווי אַלט איז שוין ילון?“ חסיה האָט צוריק אויסגעגלייכט דעם קאַפּ. זי איז ניט געווען זיכער, צי זי האָט געהערט אַ חזוק-טאָן אין זיינע רייד. זי האָט זיך געישובט, איידער זי האָט געזאָגט: „וואָס איז? דו ווייסט ניט? ווייסט ניט ווי אַלט ס'איז ילון?“ זי האָט אָפּגעווענדט פון זאָבן איר בליק און צו זיך אַליין האָט זי צוגעגעבן „ניין-און-צוואַנציק יאָר דעם פורים.“

„חסיה, דער דאָזיקער לאַמפּ איז שוין עלטער. מעגסט נעמען אַ צווייטן באַ וואַלטערן.“

„שוין גיט ער אַזוי גיך, דער בן-אָדם. איך בין געווען באַ אים פאַרנאַכט, האָט ער שוין געהאַלטן ביים אַוועקגיין, צו שפּעט האָט ער געזאָגט. ער האָט שוין פאַרענדיקט די אַרבעט. אַז אַ קינד אין בית-התינוקות איז קראַנק, ענדיק איך אויך די אַרבעט? אינמיטן נאַכט לויף איך דאָך זען וואָס עס מאַכט. ער האָט פאַרענדיקט די אַרבעט, האָט ער געזאָגט. נישקאַשע, גוטע צייטן זיך דערלעבט אין ילון.“

„ווי קומט עס טאַקע וואָס דו ביסט שומרת? נישטאָ שוין קיין אַרבעט אין בית-התינוקות? נישטאָ קיין קליינע קינדער?“

„פרעג ניט, זאָב, בעסער זאָלסט ניט פרעגן.“ און חסיה האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט ווי אָפּצושטעלן אַ באַוועגונג.

„פאַרוואָס זאָל איך ניט פרעגן? פרויען האָבן אויפגעהערט צו שוואַנגערן? דאַכט זיך אַז עס דרייען זיך אַרום גענוג פרויען מיט בייכער?“ זאָב האָט חשק געהאַט אַ ווייז טאָן מיט דער האַנט, נאר ער האָט זיך אַיינגעהאַלטן. איר אויפגערגטער טאָן האָט אים אָנגעהויבן צו אַמוזירן, און אויב איר אַרייַן קומען האָט אים פריער געשטערט, האָט עס אים אַצינד מער ניט געאַרט.

„שמיכל, שמיכל, האָט חסיה געזאָגט און זי האָט אַליין אויך אַ שמיכל געטאָן, אָבער ניט ווי זאָב. „מיין פוס וועט שוין דאַרט ניט אַרייַגטרעטן. אויס! איך האָב שוין דאַרט מיין קאַריערע פאַרענדיקט.“

ערשט בעת חסיה האָט אַ שמיכל געטאָן, האָט זאָב באַמערקט די

וואַנצעלעך איבער איר אויבערשטער ליפ. ווי אַ פּאַסיקל שאַטן האָט עס אויסגעזען. פּריער, בעתן רעדן, האָט זי פּאַרשטעלט מיט עטלעכע פינגער דאָס מויל. זי האָט זיך אַמאָל געהאַט אַרויסגענומען עטלעכע פעדערשטע ציין און אַ לאַנגע צייט קיין נייע ניט באַקומען, האָט זי זיך צוגעוויינט. ביים רעדן, צו פּאַרשטעלן מיט עטלעכע פינגער דאָס מויל. שוין לאַנג ווי זי האָט באַקומען נייע ציין, אָבער די געוויינשאַפט איז פּאַרבליבן. די נייע ציין אין איר מויל זענען געווען ווייטער ווי די נאַטירלעכע. זיי האָבן אויסגעזען נאַקעט. זאָב האָט איר אָבסערווירט מיט אַ האַלב אויג אינעם קאַלטן ליכט פון האַלב־באַלויכטענעם קאַרידאָר. אַ רגע האָט זיך אים אויסגעדאַכט אַז ס'איז שוין שפעט נאָך האַלבער נאַכט, כאַטש דער זייגער איז נאָך ניט געווען עלף. אָבער אין דרויסן איז געווען ווינטער און נאַכט, און די קעלט האָט געיאָגט פון די אָפענע פעלדער. אַ פּלוצלונגער שטאַרקער רויש, ווי דער רויש פון אַ שלאַקס־רעגן האָט זיך דערטראַגן פון דרויסן. ס'איז געווען דער ווינט וואָס האָט גערוישט אין די טרוקענע בלעטער פון די הויכע פּאַלמען־ביימער, וועלכע האָבן אַרומגערינגלט דעם בנין.

זאָב האָט זיך געפרוווט דערמאַנען חסיה'ס פנים ווען זי איז געווען יונגער. האָט זיך איר קול אויך געענדערט, אָדער איז עס תמיד אַזוי געווען? ער האָט אַראַפּגעקוקט אין די אַלע לאַנגע יאָרן ווי אין אַ טיפּער, שמאַלער רער און ער האָט זיך אַנגעשטרענגט צו דערהערן פון דאָרט דעם קלאַנג פון איר קול אין אירע יונגע יאָרן; אַ וואָרט, אַ לאַך, אַן אויסגעשריי; געוואָלט דערזען אַ שטעל פון אַ יונגן, באַרוועסן פּוס, אַן אַנטבליזטן אָרעם, דער פּלי פון אַ קליידל אין ווינט, אַ פּאַרשאַר די האַר פון פנים, אַ שעלמישן הויב מיט די ברעמען, אַ גלעט מיט דער האַנט איבערן אייגענעם יונגן האַלדז. זאָב האָט געקוקט אויפן לאַמפּ און דורכן לאַמפּ האָט ער געוואָלט דערזען חסיה'ן אין אירע יונגע יאָרן: ווי אַזוי האָט זי אַנגעהויבן ווערן אַלט, ווען איז עס געוואָרן אַנדערש? נאָר ער האָט זיך ניט געקאַנט דערמאַנען. ס'איז אים ניט געלונגען צו געדענקען. די שפעטע שעה, דאָס קאַלטע ליכט אין קאַרידאָר, צי גאָר דאָס זען זיך טאַג־איין־טאַג־אויס — האָט אַצינד פּאַרווישט דעם זכרון פון די יאָרן. ער האָט איר געזען אַזוי ווי זי איז געשטאַנען פאַר אים אַצינד און ווי זי וואָלט קיינמאָל אַנדערש ניט אויסגעזען:

שמאלע טראטוארן

אן איינגעהילטע אין רעגנמאנטל און מסתמא אין נאך א סך בגדים, סוועטערס און בלוזקעס און אונטעררוועש, צווישן מאנטל און לייב, און אין די שווערע, מענערישע ארבעטס־שיך, וואס האבן אפגענומען דאס לעצטע ביסל פרויאיש־קייט פון אירע פיס.

„וואס איז געשען?“ האט ער געפרעגט.

חסיה האט ניט געווארט מיט איר ענטפער:

„דאס וואס עס געשעט יעדן טאג אין קיבוץ“ — און זי האט אויסגעקרימט איר מויל און אָנגעהויבן צו דערציילן פארוואס און פאר ווען. אָבער נאך אַ וויילע האט זאָב אויפגעהערט זיך איינצוהערן צו אירע רייד. ער האט ניט געקאָנט פאַרטרייבן דאָס פּלוצלונגע טרויעריקע געפיל, וואָס איז געקומען איבער אים. אירע ווערטער האָבן אים מער ניט פאַראינטערעסירט און אויך איר גופא האט ער דערווייטערט פון זיין מחשבה. ער האט געוואָלט בלייבן אַליין. בלויז פון מאָל צו מאָל האט ער איר געגעבן אַ סימן מיט אַן אויג. אָדער מיט אַן אונטערברומענדיק וואָרט, אַז ער הערט וואָס זי רעדט, אָבער געקוקט האט ער אויף אַן אַנדערער רשימה מיט נעמען און ער האט געלייענט פאַמעלעך, יעדן נאָמען צו עטלעכע מאָל, מחמת אירע רייד האָבן אים געשטערט.

„פּופי, קדם, חשלוך“, האט ער געלייענט האָלב אין געדאַנק און האָלב מיט די ליפן. די נעמען זענען אים געפעלן געוואָרן, קאַמישע נעמען און ער האט געשמייכלט, נאָר אין זיך, כדי חסיה זאָל ניט מיינען אַז דאָס שמייכלט ער אין ענטפער צו אירע רייד. ס'זענען געווען די נעמען פון די דערוואַקסענע קינדער, וועלכע האָבן שוין געאַרבעט אין משק און אויך פון דער יונגער הכשרה־קבוצה. ס'זענען געווען גאָר אַנדערע נעמען וואָס האָבן זיך ניט אויסגעמישט מיט די נעמען פון אַ פּריערדיקן דור און דורות. ס'זענען דאָרט מער ניט געווען קיין יוספ'ס, שרה'ס, זעהבה'ס און מנוחה'ס, און אויב ס'האט זיך דאָרט יא איבערגעוואָרפן אַ נאָמען פון זאָב'ס דור, איז ער געוואָרן פאַרקירצט און פאַרענדערט מיט אַ נאָכקלאַנג פון יונגשאַפט און ווילינגערישקייט. פון יעקב איז געוואָרן קוב און פון יצחק איז געוואָרן איטש. און אויך די מיידלעך נעמען: שולה, ענבל, תמי, האָבן מרמז געווען אַז „שולמית“ און „תמר“, נעמען, וואָס גאָרניט לאַנג צוריק האָבן זיי

געקלינגען מיט רייץ און מיט יונגשאפט, זענען שוין איצט געוואָרן פֿאַרעלטערט און ערנסט. שוין באלד אַזוי ערנסט און אַלט ווי די נעמען חסיה, און צפורה און רבקה און רחל.

— „קוק, אַיה, חגי“, האָט זאָב ווייטער געלייענט און ער האָט האַלב געהערט ווי חסיה רעדט:

„גוט, זאָלן עס אַנדערע איבערנעמען. איך וויל זען וואָס זיי וועלן אויפֿטאָן. אַודאי, איך טויג שוין ניט. קוק מיך אָן אַצינד. קוק אָן מיינע הענט. אַז איך בין געקומען אַהער איז דאָך דאָ גאַרניט געווען. דערנער און זומפן. דערנער אויף דערנער. ווער האָט דאָס אַלץ געמאַכט? ווער האָט אויפֿגעבויט אַזאַ שיינע ווירטשאַפט? גאַנצע נעכט האָב איך געוויינט ווייל דער רוקן האָט געבראַכן און די הענט האָבן וויי געטאָן נאָך דער אַרבעט. נישקאַשע, גוטע צייטן וועלן קומען אויף אונדז. אָן אומגליק וועט קומען, יאָ אָן אומגליק.“

ערגעצווו האָבן חסיה'ס רייד זיך יאָ אַפֿגערופן אין זאָב'ן, נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטן און ניט געענטפֿערט. שוין אַ לאַנגע צייט ווי ער האָט באַמערקט אַז ער קאָן זיך איינהאַלטן און ער מוז ניט ענטפֿערן. אַפֿילו זאָבן וואָס גייען אים שטאַרק אָן און טוען אים וויי, מוז ער אויף זיי ניט ענטפֿערן. ער האָט זיך אויסגעלערנט (און אפשר איז עס תמיד געווען זיין טבע, נאָר ער האָט ניט געוויסט וועגן דעם און איצט ווייסט ער יאָ) אַפֿילו אין אָן אויפֿגערעגטער מינוט, זיך אַפֿרוקן אין דמיון פֿון דעם וואָס רעגט אים אויף, איינמרוזשען עטוואָס אָן אויג און זען אַלץ פֿון דערווייטנס. אויך איצט האָט ער עס געטאָן. חסיה האָט אויסגעזען ווייט און קליין און דאָס ערנסטע אין איר איז געוואָרן קאַמיש.

זאָב האָט פֿלוצלונג אַרויסגעצויגן פֿון קעשענע אַ בלוי, עלעקטריש טאַשן־לעמפל און ער האָט עס דערלאַנגט חסיה'ן. „נעם דאָס“, האָט ער געזאָגט, „וועסט עס מיר מאַרגן צוריקגעבן.“

חסיה האָט אַפֿגעשטעלט אירע רייד. דאָס טאַשן־לעמפל האָט איר צעטומלט. זי האָט שוין געהאַט אינגאַנצן פֿאַרגעסן אינם לאַמפּ. זי האָט עס גענומען אָבער ניט גערן. ס'לעמפל איז איר ניט געפעלן געוואָרן: „אַ דאַנק, אַ דאַנק.“ האָט זי געזאָגט און אירע הענט און ליפֿן האָבן געציטערט.

שמאלע טראַטואַרן

זי איז ניט געבליבן באַרויקט, אָבער זי האָט פאַרלוירן דעם פּאָדעם פֿון אירע פּריערדיקע רייד.

חסיה האָט אויסגעפרוווט דאָס לעמפל, צי ס'ברענט און אַריינגייענדיק אינעם חדר-האוכל, וואָס בלויז אַ קליינער חלק, ביים אַריינגאַנג נאָר, איז געוואָרן באַלויכטן פֿון קאַרידאָר-ליכט, האָט זי עס נאָכאַמאָל אָנגעצונדן און אַ פּיר-געטאָן דעם קליינעם, שטאַרקן שטראָם ליכט איבער די ווענט. איר שאַטן איז אויסגעוואַקסן הינטער איר, טונקל און גרויס, אַ רגע, און ער איז צוריק פאַרשוונדן געוואָרן.

זאָב האָט איר נאָכגעקוקט. און ערשט איצט האָט ער געוויסט, אַז ער דאַרף גאַרניט קיין מרחק צו זען חסיה'ן פֿון דערווייטנט. זיי זענען זיך געווען ווייט איינער פֿון אַנדערן. ווייט און באַזונדער און אַליין, ווי דורך די צוואַנציק יאָר פֿון זייער זיין צוזאַמען אין איין קיבוץ, וואָלטן זיי אוועקגעלעבט איינער פֿון אַנדערן אויף שטרעקעס פֿון מיליאָנען יאָרן.

זאָב האָט מיטאַמאָל באַמערקט אַ קליין זשאַבקעלע אויפֿן דיל ניט ווייט פֿון אים. ער האָט עס פּריער אויך געזען, נאָר ער האָט געמיינט, אַז ס'איז אַ שטיקל ערד. אַצינד האָט ער דערזען אז ס'לעבט און ס'איז גרין און ס'האָט אַן אייגל. ער האָט געקוקט אויף דעם, בעת פּלוצלונג האָט זיך עס אַ הויב געטאָן ווי אויפגעשאַסן פֿון דער ערד, און געטאָן אַ שפרונג און געבליבן ליגן אין אַ ווינקל פֿון קאַרידאָר אַנרירנדיק מיטן פּנימל די ווענט. זאָב האָט זיך געפּילט ווי דער איינזאַמער שפרונג פּונם גרינעם זשאַבקעלע. פֿון דער טיף פֿון זאָל האָט ער געהערט חסיה'ס קול:

„כ'האָב דיר פאַרגעסן זאָגן, זאָב, אַז לויטס מיידעלע, אירית, פּילט זיך ניט גוט. אויב דו וועסט נאָך היינט זען לויטן, זאָלסטו איר זאָגן.“

און ס'איז שטיל געוואָרן. און זאָב האָט געקוקט אויפֿן גרינעם זשאַבקעלע אינעם ווינקל פֿון קאַרידאָר, וואָס איז שוין ווידער געלעגן פאַרגליווערט ווי געשטאַרבן און ער האָט נאָך אַ וויילע געהערט דעם אָפהילך פֿון חסיה'ס שווערע, מענערישע, אַרבעטס-שיך.

א

נאך פון דרויסן, דורך די פענצטער האָט לויט געזען זאָב'ן. זי איז אַריינגעקומען און מיט איין בליק אַרומגענומען די ווייסע ווענט פון קאַרידאָר. „ווי ביסטו?“ האָט זי געפרעגט. איר פנים איז געווען פריש און אומרויך. „לעבן דיר“, האָט זאָב געשמייכלט. איר פרישקייט האָט זיך אָפגערוּפן אויך אויף אים און ער איז געוואָרן מונטערער.

„גאָט, וואָס איז דאָ פאַראַן צו לייענען אזויפיל?“ האָט זי געפרעגט מיט ביטול, „ווייסט, כוואָרט שוין אויף דיר אפשר אַ האַלבע שעה“. און זי האָט אַ קוק געטאָן אויף אַ צעטל דאָ, אַ צעטל דאָרט, אָבער אַן אינטערעס. „מלערנט ניט מאַרגן אין שול, אפשר פאַרן מיר אין שטאָט אַריין?“ האָט זי צוגעגעבן.

זאָב האָט אַרויסגענומען אַ פעקעל פאַפיראַסן אָבער ער האָט ניט פאַרויכערט. ווען ער וואָלט געוויסט אָנהויב אַוונט, אַז לויט וועט זיין פריי, וואָלט ער אויך גענומען אַ שבת און זיי וואָלטן זיך ביידע אַראַפגעכאַפט אין שטאָט. פון מאָל צו מאָל האָט ער געדאַרפט אַוועק פון ילון אויף אַ טאַג אַדער צוויי. נאָך די אַלע יאָרן פון דאַרפס־לעבן, איז ער, זעט אויס, נאָך אַלץ פאַרבליבן אַ שטאַט־מענטש. פון צייט צו צייט האָט ער געדאַרפט פילן אַ גאַס אונטער זיינע טריט. גיין איבער גאַסן און קוקן אויף הייזער און אויף מענטשן, וואָס ער ווייסט ניט, ווער זיי זענען און וואָס זיי טראַכטן. גיין און ווערן מיד און קיינער זאָל ניט וויסן, ווער ער איז.

ער האָט געדאַרפט אַלעמאַל אַוועק פֿון זיין צימער, ווען אפילו דורך דער צעמענטענער וואַנט האָט זיך דערטראַגן צום שכן דער רויש ביים איבערשטעלן אַ בענקל, דער סקריפֿ פֿון אַ בעט. אַוועק פֿון דעם שמאַלן טראַטואַרל, וווּ ער ווערט געזען און געהערט טויזנט מאל אַ טאָג.

„האַסט אפֿשר געזען זאַבן?“

„וועלכן זאַב?“

„זאַב ד.“

„יאָ, כ׳האַב אים געזען. ער איז נאָר וואָס אַריין אין חדר-האוכל.“

„ער פֿאַרעט זיך ביים טראַקטאָר אין גאַראַזש.“

„גיב אַ קוק אין באַד-צימער. ער וואָשט זיך דאָרט.“

„זאַב איז ביי זיך אין חדר. לוטי איז אַקאַרשט אַריין צו אים.“

„דאַכט זיך, כ׳האַב געהערט זיין קול פֿון לוטיס חדר. ער און לוטי און

דניאל, איר מאַן.“

„אל אלהים, ווי אַזוי מאַכט מען דאָס? ער און לוטי און דניאל צוזאַמען?“

„ווי קאַנען זיי דאָס טאָן?“

ווי קאָן ער עס טאָן? ער ווייסט אַליין ניט, ווי אַזוי. אָבער ער טוט עס. ער און לוטי און דניאל. וואָס טראַכט ער ביי זיך, דניאל? וואָס ליגט הינטער זיינע רייד? ניט איינמאַל האָט זאַבן אָנגעכאַפט אַ ווילן צוצוגיין נאָענט צו דניאלן און אַריינקוקן אים נאענט אין פנים. וואָס טוט זיך דאָרט אונטער זיין הויט? וואָס באַהאַלט ער אונטער די אויגן? אים אָנכאַפֿן ביי די אַקסלען און אַ טרייסל טאָן, ער זאָל רעדן און זאָגן. ניט דאָס וואָס זיי רעדן, נאָר דאָס וואָס ליגט אינעווייניק באַהאַלטן.

זאַב האָט געוווּסט, אַז ער וועט עס קיינמאַל ניט טאָן. ער וועט עס קיינמאַל ניט זאָגן. זיי וועלן זיצן צוזאַמען און רעדן, אָבער אין זיין מוח וועט ער הערן דניאלס קול: האָסט צוגענומען לוטין, זאָגסטו? נאַרישקייטן. האָסט איר קיינמאַל ניט צוגענומען. זיי ניט קיין טיפֿש, זאַב, אפילו ווען דו שלאָפֿסט מיט איר, האָסטו זי ניט צוגענומען און זי איז ניט דיינע. פרעג זי, לוטין. זי וועט דיר זאָגן.

לוטי האָט געזאָגט: זי האָט ליב דניאלן, האָט זי געזאָגט. ווי אַזוי קאָן זי נאָך אַלץ ליב האָבן דניאלן? ער האָט עס ניט געקאַנט און אויך ניט

געוואָלט פאַרשטיין. ער האָט איר אויך ניט געוואָלט גלויבן. דאָס האָט זי אַזוי גערעדט און זי רעדט נאָך אַלץ אַזוי. זי האָט מער ווערטער פאַר אים אין אַט די זאַכן.

לוטי האָט אים גענומען. מיט יאָרן צוריק האָט אים מנוחה גענומען. פון מנוחהן איז ער אַוועק. פון לוטין וועט ער ניט קאָנען אַוועקגיין. אָבער ווי לאַנג וועט זיך עס ציען אַזוי צווישן אים און לוטין? ס'וועט מוזן קומען צו עפעס אַ סוף. וויפל ער האָט ניט געפרוּווט, האָט ער זיך נאָך אַלץ ניט צוגעוויינט צו דעם. ווען ס'וואָלט כאַטש ניט געווען אַזוי אָפּן. אָבער אין קיבוץ האָט גאַרניט ניט געקאָנט בלייבן באַהאַלטן. דערפאַר איז גוט געווען אַוועקצופאַרן מיט לוטין אויף אַ טאַג אין שטאַט אַריין. ער האָט זיך געפילט פרייער צווישן פּרעמדע פּנימער.

„צו שפעט.“ האָט זאָב געזאָגט. מיינענדיק, אַז ער וועט ניט קאָנען נעמען מאַרגן שבת. „ס'יידן ס'וועט מאַרגן רעגענען, וועט די ערד זיין צו נאַס און מען וועט ניט קאָנען אַקערן.“

„ס'וועט רעגענען. כ'בין זיכער אַז ס'וועט רעגענען“ — האָט לוטי געזאָגט. זי האָט פאַרשטעקט די הענט אין די הויזן־קעשענעס און אַ צאָפּל געטאָן מיט די אַקסלען. זי האָט געטראָגן אַ טונקל־וואַלענעם סוועטער מיט אַ רוקער אינמיטן. איר האַלדז איז געווען אָפּן. דערזעלבער פולער, געזונטער האַלדז. לאַנג און קרעפטיק. — ווי אַ דערמאָנונג פון אַ וואַרעמען טייך אין מיינע קינדער־טעג. איז היין האַלדז — האָט אים לוטי אַמאָל דערציילט, וואָס דניאל האָט געזאָגט וועגן איר האַלדז. שטויט. שרייבערישע פּאַנטאַזיע. זאָב האָט עס קיינמאָל ניט געזען. אָבער ווען נאָר ער האָט אַ קוק געטאָן אויף איר האַלדז האָט ער זיך ניט געקאָנט העלפן פון צו דערמאָנען זיך אַן דניאלס ווערטער, פילנדיק דערביי אַ ביטערן טעם. ער וואָלט זיך צו דעם קיינמאָל ניט דערטראַכט. און ס'איז אמת, לוטי וועט קיינמאָל ניט זיין זיינע. דניאל וועט שטענדיק זיין אינמיטן. אַפילו איצט איז ער דאָ און ער קאָן אים ניט פאַרשטופן פון זיינע מחשבות.

„קום. לאַמיר גיין“ — האָט לוטי געזאָגט.

זאָב האָט צוריק אַריינגעלייגט דאָס פעקל פאַפּיראַסן אין קעשענע און ניט פאַרוויכערט. ער האָט מיטאַמאָל געדענקט די גרויע הערעלעך, וואָס ער

י. בירשטיין

האָט פריער געזען אויף חסיהס קאַרק און האָט, ניט ווילנדיק, פאַרגליכן חסיהס מיט לוטיס האַלדז. אַצינד האָט זיך אים אויסגעדאַכט אַז לוטיס האַלדז האָט טאַקע אַראָפּגעשטראָמט צו אירע אַקסלען ווי אַ וואַסערפאַל. ערגעצווו האָט עס אים אַ ציפּ געטאַן און ער האָט ניט געוואָלט, אַז לוטי זאָל דערקענען, אַז ער איז אין אַן אַנגעברוגזטער שטימונג. „חסיה פון ביתר התינוקות איז דאָ פריער געווען. זי איז שומרת“, האָט ער געזאָגט, „כ׳האַב מיטאַמאַל באַמערקט, אַז זי איז שטאַרק אַלט געוואָרן“.

„זי איז תמיד אַלט געווען“. האָט לוטי געזאָגט. לוטי האָט געהאַט אַן אופן פון רעדן. זי האָט ניט געעפנט אירע מויל-ווינקלען. אירע ווערטער זענען געווען שמאַלע ווערטער.

„אויך מיר וועלן אַלט ווערן“. האָט זאָב פילאַזאַפיש געזאָגט. ער האָט

געהאַט אַ געדאַנק וויי צו טאָן לוטין.

לוטי האָט געלאַכט. אויך ביים לאַכן האָבן זיך אירע מויל-ווינקלען ניט געעפנט. ס׳איז געווען אַ דינער לאַך. זי האָט פאַרשטעקט אַ האַנט אונטער זאָבס אַרעם, זיך אַנגעהאַנגען און אַיינגעבויגן עטוואַס דעם אויבערשטן טייל פון איר גוף, ווי ס׳וואָלט איר קאַלט געווען אין די קני. „איך וועל קיינמאַל ניט אַלט ווערן, זאָב“. האָט זי געזאָגט.

זאָב האָט עס געוויסט. ער האָט געפילט איר אַטעם און ער האָט געפרווט שמייכלען, ס׳איז אים ניט אַנגעקומען לייכט צו געפונען אויפן אָרט די פאַסיקע ווערטער. איידער ער האָט זיך דערטראַכט איז עס אַוועק און ער איז געבליבן אַן דעם.

„קום, זיי ניט אַזוי פעסימיסטיש. ביסט שוין באַלד אַזוי ווי דניאל“ —

האָט לוטי געזאָגט. „הער אַ קאַמישע מעשה“ —

און זי האָט אַנגעהויבן דערציילן. נאָר זי האָט זיך פלוצלונג פאַרהאַלטן מחמת פון חדר-האוכל האָבן זיך געהערט טריט. זיי האָבן געוואַרט ביז חסיה האָט זיך באַוויזן. זיי האָבן געקאַנט ציילן אירע טריט.

„לילה טוב“ — האָט חסיה געזאָגט און זי איז אַרויסגעגאַנגען.

„לילה טוב“ — האָט זאָב געענטפערט.

ס׳איז געוואָרן שטילער נאָך חסיהס אַרויסגיין. ווי עפעס וואָלט זיך פלוצלונג געטוישט אינעם קאַלטן חלל פונעם קאַרידאָר, אינעם ווייסן קאַלך

שמאלע טראטואַרן

אויף די ווענט, אינעם ווייס־גרינלעכן קאַליר פונעם ליכט. איין שטילקייט האָט פאַרבייזן די צווייטע, ווי צוויי שומרים אין דער נאַכט טוישן זיך מיט דער שמירה.

אויך לויט און זאָב זענען אַרויס פון קאַרידאָר. דער דרויסנדיקער לאַמפּ, אויפן געזימס פונעם בנין, האָט נאָך געברענט און אָפּגעהאַלטן די פינצטערניש פון זיך אויף אַ פּערציק־פּופציק מעטער. דאָס פיין־געפלעגטע גראַז אין פּראָנט פון חדר־האוכל האָט אָפּגעשיינט אינעם ליכט מיט אַ סאַמעטענעם גריין. און דאָרט, וווּ דאָס גראַז האָט זיך געצוליגן ווייטער פונעם ליכט און אַריבער אין דער טונקעלניש, האָט עס פאַרלוירן דעם גלאַנץ און זיך אויסגעמישט מיט דער נאַכט.

לויט האָט זיך אָנגעהאַנגען מיט ביידע הענט אין זאָבס אַרעם. דער ווינט האָט זיי געפאַטשט אין די פּנימער און גערוישט אין די צווייגן פון די בוימער מיטן רוש פון רעגן. „ס'וועט רעגענען“, האָט לויט אַריינגערעדט אינעם ווינט, אָבער אַן שייכות מיט איר פּריערדיקן פאַרלאַנג צו פאַרן מאַרגן אין שטאַט אַריין.

לויט איז געווען ענגליש־לערערין אין דער שול און זי האָט ניט געטאָן קיין שווערע פיזישע אַרבעט. ס'איז געווען צו דערקענען אינעם גלאַטן געוועב פון איר הויט, וואָס איז ניט געניוקט געוואָרן ווי די הויט ביי אַנדערע פּרויען, וועלכע האָבן געאַרבעט אין די קיכן, אין דער וועשעריי און אין די גאַרטנס. זי האָט ניט באַדאַרפט אויפשטיין און גלייך אַריין צו די טעפּ, וווּ דער דאַמף און די געדיכטע היץ האָט זיך אַריינגעפאַרעט אין דער הויט פון די הענט, פון געזיכט, אַרום האַלדן. און דאָך איז זאָב זיכער געווען, אַז אפילו ווען זי וואַלט עס געדאַרפט טאָן, וואַלט זי זיך אויך ניט אונטערגעגעבן — „כ'וועל קיינמאָל ניט אַלט ווערן, זאָב“. זאָב האָט עס געוואָלט. ער האָט עס ניט געוואַלט וויסן, פונקט ווי ער האָט ניט געוואַלט וויסן, אַז זי וועט קיינמאָל ניט זיין זיינע.

ער איז געאַנגען גיך, מיט לאַנגע שפּרייזן און לויט דאָס זעלבליקע. זיי זענען אַריבער דעם קרייז פונעם ליכט און אַריין אין דער פינצטערניש. זאָב האָט אויסגעפילט דעם וועג און פון מאָל צו מאָל איז ער אַראָפּ מיט אַ פּוס פון טראַטואַרל, אָבער ער האָט ניט פאַרלאַנגזאַמט זיין טראַט. ער

האָט נישט געטראַכט און דאָך איז זיין קאָפּ געווען פאַרטומלט מיט מחשבות. ער האָט זיי געפילט, ווי זיי וואָלטן געשווומען אונטער אַ וואַסער און בלויז פון צייט צו צייט האָט אַ געדאַנק זיך באַוויזן אויפן אויבערפלאַך. ער האָט געשפירט לויטס אַרעם און אויך איר קני וואָס האָט זיך אָנגעריבן אַן זיינער. מחמת לויט האָט געשטעלט אירע טריט אַלכסונדיק אין זיין ריכטונג, כדי זיי זאָלן ביידע קאַנען גיין אויפן שמאַלן טראַטואַרל.

דורך דעם געדיכטן בלעטער־געצווייג פון די בוימער, האָבן זיך געצויגן פון אַ ליכטיק פּענצטערל, אָפּגעהאַקטע שטראַלעכלעך ליכט, פייכט און פליסיק. דאָ און דאָרט האָבן בלעטער אַ גלאַנץ געטאָן מיטן פליסיקן ליכט, אָבער ס'איז ניט גענוג געווען צו באַלייכטן דעם וועג און אַ פינג־זעקס טריט אין פראַנט פון זיי האָבן זיי גאַרניט געזען. דער רויש פון ווינט האָט אויסגעפילט די נאַכט און קיין אַנדערע קולות האָבן זיך ניט דערטראָגן. דאָך האָבן זיי מיטאַמאַל דערשפירט אַז עמיצער גייט זיי אַנטקעגן. זיי האָבן ניט געהערט קיין טריט און אויך קיינעם ניט געזען. בלויז אַ שאַטן האָט פאַרבייגעשלייכט אַ ליכטיק פּענצטערל, צו וועלכן זיי האָבן זיך דערנענטערט. ס'האָט געקאַנט זיין אַ שאַטן פון אַ צווייג וואָס דער ווינט האָט געוויגט און געשליידערט. זיי האָבן ניט פאַרלאַנגזאַמט זייערע טריט. ווי געיאַגט פון ווינט זענען זיי געגאַנגען האַסטיק, כמעט מיט אַ לויף. לויט האָט זיך אַ וואַקל געטאָן און אַריין מיט אַ פוס אין אַ גריבל. זאָב האָט איר אַ צי געטאָן צו זיך. זי האָט אַ קורצן לאַך געטאָן און ווייטער געגאַנגען. פּלוצלונג האָבן זיי זיך פאַרהאַלטן. דניאל איז געשטאַנען לעבן זיי.

ער איז געשטאַנען אָנגעשפאַרט אויף צוויי קוליעס און דאָס טראַטואַרל איז געווען שמאַל און זיי האָבן זיך ניט געקאַנט פאַרבייגיין. דאָס ליכט פון קליינעם פּענצטערל האָט געוואַרפן גענוג שיין אין דער חשכות. זיי זאָלן קענען זען זייערע פנימער. לויטס האַנט האָט זיך אַ צי געטאָן פון אונטער זאָבס אַרעם, אָבער בלויז האַלב־וועגס. זי האָט געוויסט, אַז דניאל האָט עס באַמערקט. זיי האָבן געשוויגן. דער ווינט האָט געפאַטשט אין די בוימער. לויט איז די ערשטע געקומען צו זיך: „וואוהין גייסטו אין אַזאַ פינצטערניש?“ האָט זי געפרעגט.

דניאל האָט פּעסטער געמאַכט די קוליעס אונטער זיינע אַרעמס. ער האָט

שמאלע טראַטואַרן

זיך ניט געאַיילט, ווי אַלע שעהען פון דער נאַכט וואָלטן געשטאַנען צו זיין דינסט. ער האָט גערעדט פאַמעלעך, ווי תמיד. „אירית פילט זיך ניט גוט. כ'בין געווען ביי איר“.

„וואָס איז געשען? זי האָט היץ?“ האָט לוטי דערשראַקן געפרעגט און און ערשט איצט פאַרענדיקט אַרויסציען איר אַרעם. זאָב האָט זיך אָפגערוקט אָן אַ זייט.

„גיי אַהיים דניאל. איך וועל צוגיין זען“.

„מ'דאַרף ניט. איך האָב זי איינגעוויגט און זי שלאָפט“.

דניאל האָט זיך געהאַלטן רויק. זיי זענען געשטאַנען אויפן טראַטואַרל און זאָב איז געשטאַנען אויפן נאַסן גראָז. זייערע שאַטנס האָבן זיך קוים אָנגעזען אינם שוואַכן ליכט און האַלב־וועג זענען זיי פאַרשלונגען געוואָרן אין דער טאַפלטער פינצטערניש פון נאַכט און פון ערד. זיי האָבן מער ניט גערעדט און געוואַרט איינער אויפן אַנדערן אין דער פינצטער. אין דעם מאָמענט איז זאָב אינגאַנצן ניט געווען אין חשבון.

„גיי אַ היים, דניאל, ס'וועט באַלד רעגענען“ — האָט לוטי געזאָגט.

דניאל האָט ניט געענטפערט. ער האָט אַ שטעל געטאָן אַ קוליע פאַרויס און נאַכדעם אַ פוס אויף צו גיין ווייטער. לוטי האָט אָפגעטראָטן. זי איז אַראָפּ פון טראַטואַרל און געמאַכט וועג פאַר דניאלן.

„שלום“, האָט לוטי געזאָגט נאָר דער ווינט האָט איינגעשלונגען איר קול.

דניאל האָט אַ שטעל געטאָן די אַנדערע קוליע פאַרויס און נאַכגעשלעפט

דעם צווייטן פוס אין אַ האַלבן קרייז.

ב

ער איז געאַנגען לאַנגזאַם און פאַרזיכטיק. צו ערשט האָט ער פאַרויס־געשטעלט די לינקע קוליע, זיך אָנגעשפאַרט אויף דער רעכטער און אויפן לינקן פוס, וואָס איז שוין געווען געזונטער און פאַרמאַגט אין זיך לעבן, נאַכדעם האָט ער פאַרויסגעשטעלט די אַנדערע קוליע און אַ שלעפּ געטאָן דעם רעכטן פוס אין אַ האַלבן קרייז. אַזוי איז ער אָפגעאַנגען אַ שטיקל וועג און זיך אָפגעשטעלט. ס'איז געווען פינצטער אַרום אים און ס'איז

י. בירשטיין

געווען איבעריק אויסצודרייען דעם קאָפּ אין דער ריכטונג, וווּ לויט און זאָב זענען אַוועק. ער וואָלט גאַרניט געזען. נאָר אַפילו, ווען ס'וואָלט געווען טאָג, וואָלט ער עס אויך ניט געטאָן. ער האָט געשפּירט אַ הוילעניש אין זיין אינגעווייד ווי דער גאַנצער בויך זיינער וואָלט זיך אַראָפּגעלאָזט ביז צום דיך און ס'וואָלט געבליבן אַ חלל. ס'איז ניט געווען קיין ניי געפיל און דניאל האָט עס געקאָנט. ער האָט געוויסט דעם אַנקום פון דעם געפיל ווי פּלוצלונג ס'זאָל ניט געווען קומען. אַזוי ווי אַ פעט, שוימיק בלעזל, די גרויס פון אַ באַב, וואָלט אַרויפגעבאַבלט פון אונטן אַרויפצו און נאָכדעם האָט אַלץ אינגעווייניק געגעבן אַ זינק אַראָפּ. ער וואָלט עס געקאָנט דערציילן און באַשרייבן גענוי און פינקטלעך. און דאָך, וויפּל מאָל ער זאָל עס ניט האָבן געשפּירט. האָט עס אים תמיד אַ ברי געטאָן, ווי ס'וואָלט געשען ביי אים דאָס ערשטע מאָל.

ער האָט אויף אַ רגע פאַרמאַכט די אויגן כדי די דרויסנדיקע פינצטערניש זאָל אים ניט שטערן. ער מוז גיין. יעדער טראַט וואָס ער שטעלט איז אַ געווינס. אַ נצחון. ער וועט בייקומען דעם טויט אין זיינע פּיס. ער וועט אים פאַרטרייבן פון דארט און זיי וועלן צוריק אויפלעבן. אַליין וועט ער עס דאַרפן טאָן. קיינער וועט אים אין דעם ניט העלפן. זיי האָבן ניט געגלויבט, און די דאָקטוירים אויך ניט, אַז ער וועט זיך קאָנען האַלטן אויף די פּיס. אַז ער וועט קאָנען שטעלן אַ טראַט. זיי האָבן גערעדט צו אים האַפּערדיקע, גוט־געמיינטע רייד, אַבער אַן אמונה אין אים. פון זייערע פּנימער האָט ער אַראָפּגעלייענט דעם רחמנות. ער האָט קיין רחמנות ניט גענומען און ער וועט עס אויך ניט טאָן. לאַנגזאַם, פאַמעלעך, ס'וועט געשען. אַזוי ווי ער האָט צוריק אַריינגעאַטעמט לעבן אינם לינקן פּוס, וועט ער אויך דעם צווייטן אויפלעבן. ער וועט אַוועקוואַרפן איין קוליע און נאָכדעם די צווייטע און ער וועט צוריק אויסגלייכן די פלייצע. ער דאַרף נאָר ניט פאַרגעסן. ער טאָר עס נאָר ניט אַרויסלאָזן פון זינען. ווען ער איז צוריקגעקומען פון שפּיטאַל, וווּ מען האָט געשניטן זיין גוף און גענישטערט אין זיין געביין צו געפונען די קוילן און די שטיקער שראַפּנעלן, וועלכע האָבן אים געטראַפּן אַזוי אומגעריכט, בעת ער איז געווען מיט די שעפּסן אויף פאַשע, אַז ער האָט גאַרניט געוויסט פון וווּ און פון וואָנען — בעת ער איז צוריקגעקומען פון

שמאלע טראטוארן

דארט א געליימטער און מען האט אים געגעבן די שטול אויף רעדלעך, ער זאל זיך קאנען קאלערן — האט ער די שטול ניט גענומען. ער וועט ניט פארן אויף רעדלעך. ער וועט גיין אויף די פיס. שוין עטלעכע מאנאטן אז ער איז פון דארטן צוריק געקומען, אבער ער האט זיינס געפועלט. לאנגזאם, פאמעלעך און אליין, אליין וועט ער עס טאן. קיין נס וועט מיט אים ניט געשען. ער האט ניט געווארט אויף קיין נס. ער וועט זיך ניט לאזן אפארן פון קיינעם. ער טאר זיך ניט לאזן פארפירן. אויך דער קליינער אויטא וואס מען האט געמאכט פאר אים איז א פארפירעניש. עקיבא האט געארבעט אין גארעזש איז די אונטן, און אויף זיין אייגענער צייט, און עס אויסגעפארטיקט. און א בחור פון דער הכשרה האט עס געבראכט צו פירן פאר דניאלס טיר און זיך אפגעטראגן, שעמעוודיק און אן א ווארט. אינם ערשטן מאמענט האט דניאל זיך דערפרייט מיט דער מתנה און דערשפירט, ווי ס'האט אים אנגעהויבן צו שטיקן אונטער די קינבאקן און אין גארגל איז געווארן ענג. אבער בלויז אויף א רגע. ער האט ניט געהאט קיין טרערן. ווען ער האט נאכדעם געטראפן עקיבאן און געוואלט דאנקען, האט עקיבא אוועקגעמאכט מיט דער האנט. „ס'איז ניט קיין מתנה, דניאל“, האט עקיבא געזאגט, „און ביסט קיינעם ניט שולדיק קיין דאנק. איך האב געזען אז דו היבסט שוין אז צו גיין, האב איך געטראכט אז מיט אזא מאשינדל וועט זיין לייכטער.“

דאן האט דער אמת א שלאג געטאן דניאלן אין מוח. „ס'וועט זיין לייכטער.“ ס'טאר ניט זיין לייכטער. ער וועט עס ניט ניצן. ער טאר ניט לאנגזאם און פאמעלעך און אליין. דניאל איז געגאנגען איבערן שמאלן טראטוארל. ער האט דערשפירט עטלעכע רעגנטראפנס, נאר ער איז ניט געווען זיכער צי זיי זענען פון א וואלקן אדער פון א נאסן צווייג, וואס דער ווינט האט אראפגעיאגט. נאך טראפנס האבן אנגעהויבן צו קאפען און דניאל האט אויפגעשטעלט דעם קאלנער פון דער לעדערנער קורטקע וואס ער האט געטראגן.

ער האט ניט פארגעסן די האנט וואס לוטי האט געפרוויט ארויסציען פון זאבס ארעם. פארוואס האט זי ניט ארויסגעצויגן אינגאנצן? האט זי עס געטאן צוליב אים? ער האט געוואלט אז עס זאל האבן אזוי געווען. זי האט געטראגן דעם גראנאטענעם סוועטער און די שמאלע שווארצע הויזן. ווי גוט

י. בירשטיין

ער האָט געקאָנט די וואָל פון סוועטער. ער האָט געקאָנט אויפֿוועקן אין זיין געמיט דעם גערוך פון איר לייב, מיט וועלכן איר סוועטער איז געווען אָנגעשטעקט. אָפֿילו איצט האָט ער עס געשפּירט און ס'האָט זיך דורכגעבלאָזן דורך זיינע חושים. ער האָט געהערט איר געלעכטער נאָך איידער זי האָט געוויסט אַז ער שטייט לעבן איר. וויפֿל מאָל זיי זענען געגאַנגען איבערן זעלבן טראַטואַרל און ס'האָט געטראָפֿן דאָס זעלבע. דערזעלבער איבעראַשן-דיקער אויסגעשריי, און אינעם געשריי דער געלעכטער, ווי דער געשריי וואָלט געווען דאָס שאַלעכץ און דער געלעכטער — דער קערן. איז זי גאַרניט אַנדערש מיט זאָבן, ווי זי איז געווען מיט אים? דאָס זעלביקע. דאָס וואָרט דאָס זעלביקע האָט געקלאַפט אין זיין מוח און ניט צוגעלאָזט קיין אַנדערן געדאַנק. אָבער זי האָט זיך געקווענקלט אַרויסצוציען די האַנט. ער האָט געזען די האַנט, די פינגער, די קורצע באַוועגונג און דער פּלוצלונגער אָפּהאַלט.

ס'איז געווען פינצטער אַרום דניאלן נאָר די פינצטערניש האָט אים ניט געאַרט. זיין אויג איז שוין געווען צוגעוויינט צו דער חשכות און ער האָט אָפֿילו געקאָנט זען דעם העלערן אָפּצייכן פון טראַטואַרל וואָס האָט זיך געהויבן צו זיין בליק. ער האָט צורעכט געמאַכט די קוליעס און זיך געגרייט גיין ווייטער, ווען אַ פענצטער, לעבן אַרט וווּ ער איז געשטאַנען, איז פּלוצלונג געוואָרן ליכטיק און אויף אַ רגע פּאַרשלאָגן זיין ראיה. ס'איז געווען אַ נידעריק פענצטער, אפשר אַ מעטער פון דער ערד, ניט באַהאַנגען מיט קיין פּאַרהאַנגען, און דאָס ליכט פונעם עלעקטרישן לאַמפּ איז געבליבן ליגן אויף אַ פּאַס גראַז צום טראַטואַרל, אַריבער אויף דער צווייטער זייט, זיך אָנגעשלאָגן אין עטלעכע ביימער, און פון דאָרטן זיך צעשפּרייט ווי ריזיקע פינגער, טייל צווישן די שטאַמען און טייל אַרויפֿצו אויף די ביימער, באַלויכטנדיק עקן פון צווייגן וועלכע האָבן זיך געוויגט אינעם ווינט. ס'איז געקומען אַזוי אומגעריכט און שנעל, אז אין ערשטן מאָמענט האָט דניאל געהאַט אַ געפּיל, ווי ס'וואָלט געווען דער איינציקער ליכטיקער פענצטער אין דער גאַרער וועלט.

מנוחה, זאָבס ווייב, איז געשטאַנען אינמיטן צימער. זי איז געווען אָנגעטאָן אין אַ לאַנג נאַכטהעמד, פּאַרשפּיליעט ביזן אויבערשטן קנעפל.

שמאלע טראטוארן

אונטער דער גאמבע, און האלטנדיק אַ גלאַז אין דער האַנט, האָט זי מיט אַ וואַקל און האַלב־פאַרשלאָפּן, זיך דערנענטערט צו דער שאַפּע און אויפגע־עפנט דאָס טירל. דניאל האָט געזען די זאַכן אין צימער קלאָר און דייטלעך ווי אין אַ שויפענצטער. קעגנאיבער דער שאַפּע איז געווען דאָס בעט, די קאָלדרע פאַרצויגן אין אַ ווייטער ציך, עטוואָס צעקוידערט. אינמיטן, דורך דער עפענונג פון דער ציך האָט זיך אָנגעזען דער באַרדאָ־קאָליר פון דער קאָלדרע. לעבן דעם בעט איז געשטאַנען אַ שטול און אויף דער שטול אַ קיילעכדיקער וועק־זייגער. צופוסנס דער שטול, אויפן דיל פון שטיין־פאַליראָ־פלאַטן, איז געלעגן די צייטונג, נאַכלעסיק און אָפגעלייענט ווי אַן איינגעפאַלן געצעלט. דער קליינער שפיגל, אויף דער אינעווייניקסטער זייט פון צעעפנטן טירל, האָט אָפגעשפיגלט די קליידער אין דער שאַפּע; אַן אַקסל פון קלייד, אַ מאַנטל, אַ בלוזקע, אין גרין, אין העל, אין ווייס.

מנוחה האָט צוריק פאַרמאַכט דאָס טירל און פון אַ קליין, פאַפירן בייטעלע, האָט זי אַרויסגעשאַקלט אַ פראַשיקל אויף דער צונג. דניאל האָט באַמערקט ווי דאָס וואַסערל אין דעם גלאַז האָט זיך געטרייסלט. מנוחה האָט פאַריסן דעם קאַפּ אויף הינטן און געטאַן עטלעכע שלונגן וואַסער. איר נאַכט־העמד איז געווען פון אַ באַרכענעם געוואַנט באַשאַטן מיט בלימעלעך. דניאל האָט פאַרמאַכט די אויגן מער ניט צו זען, און ווען ער האָט זיי אויפגעעפנט — איז שוין מנוחה מער ניט געשטאַנען אינמיטן צימער. ער האָט געזען איר אויסגעשטרעקטע האַנט פון בעט אַרויס, און אירע פינגער וואָס האָבן אַ רגע בלינד געזוכט דעם שאַלטער אויף דער וואַנט.

ג

שטייענדיק אין דער נאַכט פאַר מנוחהס אויסגעלאַשענעם פענצטער, האָט דניאל געדענקט אַז צוערשט איז געווען אַ לייכטער קלאַפּ אין זיין טיר און נאַכדעם האָט מנוחה אריינגעשטעקט איר פנים. „מ'קאָן אַריינגליין?“ האָט זי געפרעגט. זי האָט געשטעלט אַ טראָט פאַרויס אָבער מיט אַ האַנט פון הינטן האָט זי נאָך אַלץ אָפגעהאַלטן די טיר פון פאַרמאַכן זיך אינגאַנצן. „אפשר שטער איך? וועל איך קומען אַ צווייט מאָל.“ און זי האָט

י. בירשטיין

פארמאכט די טיר און אפגעלאזט די קליאמקע. „כ'האב געוואלט עפעס רעדן מיט דיר, דניאל, נאָר כ'זע, אַז דו ביסט פאַרנומען. מילא, אפשר אַן אַנדערש מאַל, אָבער ס'זעט ניט נעמען קיין סך צייט“.

דניאל האָט זיך אויפגעהויבן און איר אָפגעגעבן די שטול אויף וועלכער ער איז אַקאַרשט געזעסן. „מאַכט ניט אויס. זעץ זיך“. האָט ער געזאָגט, און ער האָט אויסגעדרייט די שטול מיטן פנים צום מיטן צימער און אַליין האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם בעט.

מנוחה האָט זיך ניט אַוועקגעזעצט. זי איז געשטאַנען און זיך אַרומגעקוקט. זייט דניאל און לוטי האָבן זיך אַריינגעצויגן אַהער, איז זי אין צימער ניט געווען, אָבער איידער זיי האָבן דאָ געוויינט איז עס געווען איר חדר. אַ סך יאָרן האָט זי דאָ אָפגעוויינט מיט זאָבן און אודין דעם זון. זי האָט געקוקט אויף די שטוב־זאַכן און אויף די ווענט, זוכנדיק אַ זכר, אַן איבערבלייב, פון די טעג ווען זי האָט דאָ געוויינט, נאָר זי האָט גאַרניט ניט דערקענט. אַצינד, אַז זי איז שוין געשטאַנען אין צימער, האָט זי געהאַט צייט. זי האָט געקוקט אויף די זאַכן מיט אומצוטרוי, ווי זי וואָלט זיך געדאַרפט געבן צו דערקענען צו יעדן קעגנשטאַנד באַזונדער און זי האָט זיך געישובט, צי זי זאָל עס טאָן אָדער ניט.

ס'איז געווען אַ חדר אין אַ הילצערנעם צריף און בלוין דער דיל איז געווען פון שטיינערנע פלאַטן. קיין טיש איז דאָ ניט געווען. אַ שרייב־טיש איז געווען צוגעקלאַפט מיט זאוועסעס צו דער וואַנט. בעת זי איז אַריינגעקומען האָט דניאל אַראָפגערוימט פון דאָרטן זיינע שרייב־געצייג, איינגעלייגט די פאָדערשטע פיסלעך און אַראָפגעלאָזט דאָס ברעט צו דער וואַנט. דער אַיינפאַל איז מנוחהן ניט געפעלן געוואָרן. ווי אַזוי לעבן זיי דאָ אַן אַ טיש? צוויי ווענט זענען געווען באַשטעלט מיט פאַליצעס ביכער און ס'רוב פון זייערע רוקנס האָבן געהאַט לאַטיינישע אויפשריפטן. דאָס צימער איז געווען אַנדערש אַיינגעאָרדנט ווי ביי אַלע אַנדערע חברים אין קיבוץ. די אַנדערשקייט האָט איר געשטאַכן אין אויג. מ'האַלט זיך גרויס, האָט זי אַ טראַכט געטאָן, זי האָט אויסגעמיטן צו קוקן אויף די גויאישע ביכער, ווי זיי וואָלטן געווען טריפה. זי האָט זיך געפילט פרעמד אין חדר, אין וועלכן זי האָט אָפגעלעבט אַזויפיל יאָרן.

שמאלע טראטוארן

„כ׳האָב ניט געוואָלט צונעמען דיין צייט, נאָר כ׳בין פאַרבייגעגאַנגען און געזען אַז דו ביסט אַליין. געוואָלט מיט דיר עפעס רעדן“, האָט זי געזאָגט און זי איז נאָך אַלץ געשטאַנען און אַריינגענומען אַיין האַנט אין דער אַנדערער כדי זיי זאָלן זיך פילן ווייניקער איינזאַם.

„מאַכט ניט אויס, כ׳דאַרף סיי ווי באַלד גיין צו די שעפּסן“, האָט דניאל געזאָגט. ער האָט געוואוסט, וואָס זי וויל און ער האָט געקוקט אויף איר מיט ביטול.

כ׳מיין, דו שטויסט זיך שוין אָן אין דער כוונה פון מיין קומען צו דיר“, האָט זי געזאָגט און זיך אַוועקגעזעצט. זי האָט ניט געגעבן קיין קוק פריער אויף דער שטול, פאַרן זעצן זיך. זי איז געווען זיכער אין דעם וואָס זי טוט. בלויז אויף אַ האַלבער שטול איז זי געזעסן.

„גיין, איך ווייס ניט“, האָט דניאל געזאָגט.

מנוחה האָט אַנגעשטעלט דעם קאַפּ עטוואָס זייטיק ווי אַ בעל־חי: „און איך האָב געמיינט אַז דו ווייסט יאָ“, האָט זי געזאָגט מיט אַ געפיל פון באַליידיקונג, נאָר זי האָט עס באַהאַלטן און ניט אַראַפּגענומען איר בליק פון זיין פנים, ווי זי וואָלט הנאה געהאַט צו קוקן אויף אים: „כ׳מיין לוטי“, האָט זי צוגעגעבן. ס׳האַט איר אַ ביס געטאַן. אזוי גאָר? ער האַלט זיך נאָך אין גרויסן אויך? ער ווייסט פון גאַרניט. דאָס וואָרט ער אויף איר, אַז זי זאָל טאָן די שמוציקע אַרבעט און ער וועט שטיין אָן אַ זייט. מנוחה האָט אַ שמייכל געטאַן. איר פנים איז ניט געווען געמאַכט אויף צו שמייכלען. האָסט גאַרניט באַמערקט אַז זאָב און לוטי. די לעצטע צייט — —

האַט זי אַנגעהויבן רעדן.

דניאל האָט אַ הויב געטאַן מיט די אַקסלען. ער האָט פאַרויכערט אַ פאַפיראַס. ער האָט געוואוסט, אַז ס׳וועט קומען און ער האָט געמיינט אַז ער איז גרייט דערצו. די לעצטע צייט האָט אויך מנוחה אַנגעהויבן פאַרנעמען שטח אין זיין מוח. פריער האָט ער איר כמעט ווי ניט באַמערקט. זיי האָבן זיך געזען, זיך פאַרבייגעגאַנגען אויף די שמאַלע טראַטואַרלעך, אין הויף, זיך געטראָפן בעתן עסן ביים זעלבן טיש, זיך דורכגעוואָרפן אַמאל מיט אַ וואָרט. זיי זענען געווען חברים אין איין קיבוץ. זי איז געקומען פריער און ער שפעטער. ערגעצווו האָבן נאָך אַפּגעקלונגען שייגע לאַזונגען און נאָך

שענערע לידער. ערגעצווו האָט מען נאָך געזונגען „מה נעים שבת אחים גם יחד“. זיי האָבן צוזאמען געזונגען. צוזאמען געזאָרגט וועגן דעם וויל פון דער ווירטשאַפט, זיך געשפּאַרט און געפירט וויכוחים, וואָס מ'זאָל פריער בויען און ווי אזוי צו בויען אַ הויז, אַ שטאַל, אַ שפייכלער. צוזאמען געפלאַנט דאָס לעבן פאַרן מאָרגנדיקן טאָג — און דאָך, פאַר דניאלן איז עס מער ניט געבליבן ווי צופאַל. זי איז געווען אין דרויסן פון זיין וועלט. און אַצינד האָט זי געעפנט מיטאַמאָל די טיר און זי איז געקומען. זי איז דאָ. ער האָט ניט געדאַרפט אַזאַ מין זיין. ער האָט ניט געוואַלט אַזאַ מין אַריינגאַנג. ער האָט ניט געדאַרפט קיין שותפים צו דעם וואָס ס'איז געשען מיט אים, צו דעם וואָס איז געשען אין אים.

אויף זיין פנים איז ניט געווען קיין סימן פון אויפֿרעגונג אָדער צערודערטקייט. ער האָט איר אָפּגעטריבן פון זיך מיט אַ קאַלטן בליק. נאָר ניט צו באַענט. פון דער ווייטנס. ער וועט ניט הערן די סקאַנדאַלן וואָס אַ ליאַדע טאָג וועלן זיי אַרויספלאַצן דורך טיר און דורך פענצטער אין דרויסן אַרויס. נאַקעט און אומפאַרשעמט וועלן זיי אַרויספלאַצן, צום תענוג פון יעדן טיפּש. צו דער הנאה פון יעדער יאַכנע. אין זיין מחשבה האָט ער שוין געקאַנט הערן די רייד, וואָס וועלן אים באַגלייטן, באַמערקן די געגנבעטע בליקן, וואָס וועלן אים נאַכפּאַלגן. אויפּכאַפּן דעם זיפּץ, דעם מיטגעפיל, דאָס געלעכטערל. זיין מחשבה האָט אים שוין אונטערגעזאָגט דעם וויץ, דעם נאַקעטן, האַרטן וויץ צווישן נאַקעטע מענער אין באַד־צימער, וואָס פאַרפעלט קיינמאָל ניט צו געבן אַ וויקל די געדערעם אין בויד דעם, וועמען דער וויץ האָט געטראָפּן. ער האָט שוין געקאַנט זען דעם כיטרען שמייכל פון אַ צוויי־דריי פרויען, דאָ און דאָרט, און דעם גלעט מיט עטלעכע פינגער־שפיצן איבער די ליפּן, אָפּצווישן דעם שמייכל אין צייט. ער האָט שוין געקאַנט הערן די האַרטע רייד און די ווייכע ווערטער, די שנעל־גערעדטע און די לאַנג־צעצויגענע מיט אַ מיין, מיט א רמזל, אומעטום, ווו ער וועט זיין און פאַרבייגיין, און די פלוזלונגע שטילקייט וואָס וועט אַנטשטיין, ווי נאָר ער וועט אַריין אין תּחום פון הערן אַ וואָרט. ער האָט געקאַנט די פּנימער און ער האָט געוויסט זייערע מחשבות. זיי האָבן געוואָרט אויף דעם. זיי האָבן אויגן וואָס זעען און אויערן וואָס הערן. און ס'וועט גאַרניט העלפּן, וואָס זיין

שמאלע טראַטואַרן

אויג וועט זיך פאַרגלאַזן שטאַר און זיין אויער וועט זיך פאַרטויבן ווי אונטער אַ וואַסער — ער וועט וויסן און ער וועט הערן און אויך געדענקען. עפעס אַ מיאוסקייט האָט אַראָפגעשריגן פון דעם אַלעמען און ער האָט עס פיינט געהאַט.

ס'איז ניט געווען קיין נייעס אין ילון. ס'האָט געטראָפן מיט אַנדערע אויך. אָבער ביו איצט האָט עס אים בלויז אַגערירט אין דער מחשבה, ער האָט געטראַכט וועגן דעם, אַבסערווירט, געשריבן. ער האָט ניט געוואָסט, אַז ס'וועט געשען מיט אים, און אַט איז זי דאָ, מנוחה. זי איז געקומען צו אים זיי זאָלן זיך ביידע העלפן פאַרהיטן, אפשר גאָר אַפּשריייען. דאָס איז זי געקומען אַראָפלייענען פון זיין פנים, פון זיין נאָז, פון זיין מויל און אויגן, פון זיין מינדסטער מימיק, וואָס ער טראַכט. ס'וועט איר ניט געלינגען. ער האָט אַ פּלוצלונגן קוק געטאָן אויפן אָרט, וווּ זי איז געזעסן. ברעך אויס, האָט ער געטראַכט, ברעך עס אַלץ אַרויס. כ'וועל שפּעטער נעמען אַ שמאַטע און אַלץ אויסווישן.

„כ'ווייסט ניט גאַרניט. כ'ווייסט ניט וואָס דו מיינסט“, האָט דניאל געזאָגט.

„ווייסט ניט, אַז זאָב און לוטי פאַרברענגען אַ סך צייט צוזאַמען?“

„לוטי איז ניט אַבירווער. ס'איז דאָ מיט איר וואָס צו רעדן.“

„כ'מיין אַז ניט בלויז צום רעדן“, האָט מנוחה אונטערגעשטראַכן דאָס

לעצטע וואָרט. זי האָט זיך עטוואָס אַיינגעבויגן צו זיין נאָענטער צו אים און ער האָט זיך אויפגעהויבן און אַ שפּאַן געטאָן אבערן צימער. מיט דעם גאַנצן ווילן זיינעם צו האַלטן זיך רויק, איז ער געווען אַ בעל־חי אין אַ שטייג, און ניט זי.

מנוחה האָט זיך ניט געלאָזט אַפּטרייבן. זי איז ניט געווען פון דעם סאַרט מענטשן, וואָס רעדן אַ סך. זי האָט געקאָנט שווייגן. נאָך אין די יונגע יאָרן איז דאָס שווייגן געקומען צו איר. זי איז אויך ניט געווען פון דעם סאַרט קיבוץ־מענטשן וואָס איז אַקטיוו און לעבעדיק אין געזעלשאַפּט־לעבן; נעמט אַנטייל אין זיצונגען, איז פאַרטראַטן אין פאַרוואַלטונגען און שענקט אַוועק דאָס פּריוואַטע לייב־און־לעבן צום קיבוץ־קהל, נאָר אין איינעם אַ טאָג געשעט עפעס מיט אים, וואָס די אַרומיקע מענטשן אַנען גאַרניט, און ער פאַרמאַכט דאָס מויל, און ער ווערט ניט געזען אין ערגעץ.

י. בירשטיין

און ער שווייגט ווי אַ שאַטן, און שווייגט אָפּ אַ שפּאַר ביסל יאָרן, ווי אַ הויז פאַרמאַכט אויף טירן און אויף לאַדנס, וואָס די בעלי־בתים האָבן עס איבערגעלאָזט און אַוועק — אַוועק ניט אויף תמיד, מען ווייס נאָר ניט, ווען זיי וועלן צוריקקומען. און ס'טרעפט אַז זיי קומען צוריק און ס'עפנט זיך אויף אַ טיר, אַ לאַדן, אַ פענצטער.

מנוחה איז ניט געווען פון דעם דאָזיקן סאַרט קיבוץ־מענטשן. זי האָט תמיד געשוויגן. צו איר איז דאָס שווייגן געקומען פון אינעווייניק, ווי זי וואָלט עס געירשנט. זי איז ניט געווען דורשטיק נאָך ווערטער. טעג האָבן זיך געקאַנט פאַרבייצען און זי זאָל ניט אויסרעדן אַ וואָרט צו אַ זייטיקן מענטשן. זי האָט ניט געפילט קיין הונגער נאָך אַ צווייטנס רייד און אויך ניט נאָכן אייגענעם וואָרט. און אפשר האָט זי עס יאָ געפילט? און אפשר האָט זי יאָ דורכגעלעבט מינוטן און בענקשאַפט נאָך אַ וואָרעם וואָרט פון אַ צווייטן, אָבער ס'האָט זיך ניט אָנגעזען אויף איר. שוין אַכצן יאָר, ווי זי איז געגאַנגען איבערן שמאַלן טראַטואַרל פון איר צימער ביז צום חדר־האוכל, אַריין אינעווייניק עסן, צוריק אַרויס, און ממשיך געווען דעם וועג ביז צו די הינער־שטייגן. מיטאַג־צייט — דערזעלבער וועג אויף צוריק, נאָך די אַפרו־שעהען, ווידער צו די הינער־שטייגן מיט אַן אַפּנויג אין חדר־האוכל און פאַרנאַכט צו, ווידער און אָבער דאָסזעלביקע. טאָג נאָך טאָג, טאָג נאָך טאָג דערזעלביקער גאַנג. בלויז דעמאָלט, ווען זי האָט זיך איבערגעצויגן פון איין צימער אין אַ צווייטן, האָט דער וועג זיך עטוואָס געענדערט, אָבער דער גאַנג איז געבליבן דערזעלביקער.

דניאל האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויפן בעט. ער האָט זיך געוונדערט, וואָס זי איז נאָך אַלץ דאָ אין זיין חדר. וואָס זי גייט ניט אַוועק. וואָס ער הייסט איר ניט גיין. אָבער מנוחה האָט געהאַט צייט. זי האָט אויך געהאַט געדולד. אַצינד האָט זי שוין אָנגעהויבן צו דערקענען דאָס צימער.

„האַסט זייער אַ סך ביכער, האַסט זיי אַלע איבערגעלייענט?“ האָט זי געפרעגט. איר פּלוצלונגער טויש פון קול איז געווען מיאוס און דניאל האָט עס ניט פאַרטראָגן.

„מיין לוטי איז ניט קיין יאַכנע און וואָס זי טוט איז איר זאָך.“ האָט דניאל געזאָגט, מער צו זיך, ווי ס'וואָלט געווען אַן איבערגעחזרטער געדאַנק.

שמאלע טראטוארן

מנוחה האָט זיך טאַקע אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט גערעדט צו עמיצן אַנדערש און זי האָט געזוכט, ווער איז עס. איר אויג איז ווידער געלאָפן איבער די ביכער. זי האָט גערעדט צו די רוקנס. „מיין לוט, האַסאָו געזאָגט? כ'בין ניט קיין געלערנטע, אָבער מיר דאַכט זיך, אַז זי איז שוין באַלד ניט דיינע.“

„פאַרוואָס? לוטי איז שטענדיק מיינע. אַפילו — — —“

מנוחה האָט אים ניט איבערגעריסן אין די רייד. זי האָט געהאַט צייט און זי האָט געוואָרט, ער זאָל פאַרענדיקן. נאָר אַז דניאל האָט עס ניט געטאָן, האָט זי צוגעגעבן: „אַפילו איצט, אַפילו איצט, קאָן זיין איז זי ניט דיינע. אויך זאָב איז איצט ניטאָ אין צימער.“

מנוחה האָט זיך מיטאַמאָל אויפגעהויבן. זי האָט געזאָגט גענוג. און ווי אויך די ביטערניש אין איר וואָלט מיטאַמאָל פאַרשוונדן געוואָרן, איז איר פנים געוואָרן העפלעך: „אַנטשולדיק, דניאל“, האָט זי געזאָגט, „כ'האַב פאַרנומען דיין צייט. כ'האַב איינגטלעך געמיינט עפעס אַנדערש צו רעדן, נאָר עפעס איז ניט געגאַנגען. אַנטשולדיק, שלום.“

דניאל האָט איר געלאָזט אַרויסגיין.

ד

דניאל איז געשטאַנען אויפן טראַטואַרל און געשפירט אַז ס'רעגנט אויף אים. דראַבנע, פאַריאַגטע טראַפנס, און ס'האַט זיך נאָך אַלץ אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען געקומען פון ערגעץ ווייט און ניט פון די הימלען. ער האָט געקאָנט אונטערשיידן דאָס פאַרלאַשענע פענצטער, וואָס איז געווען מער בולט אין שוואַרצקייט, און אין געדאַנק האָט ער נאָך אַלץ געזען מנוחהן אינם ראָזן, באַרכענעם נאַכט־העמד, פאַרקנעפלט ביז אונטער דער גאַמבע.

זינט יענעם אָונט האָבן זיי מער ניט גערעדט צו זיך. זיי האָבן זיך ניט אויסגעמיטן. זיך געטראַפן אומעטום. דאָ און דאָרט. אָבער ס'איז געווען אַ דרויסנדיק טרעפעניש. זי האָט אים ניט פאַראינטערעסירט. בלויז נאָך איינמאָל איז זי געקומען צו אים. ווען ער איז צוריקגעקומען פון שפיטאַל, איז זי אים געקומען מבקר־חולה זיין.

„וואָס מאַכסטו אין געזונט? אַלע חברים האָבן זיך שטאַרק געזאָרגט וועגן דיר?“

און ביים אַרויסגיין האָט זי געזאָגט: „זאָל דיר ניט פאַררדיסן וואָס כ׳בין ניט געקומען פריער באַזוכן. כ׳בין ניט געווינט דערצו. אָבער ס׳קאָן ניט זיין אַז אַ חבר זאָל ליגן אַ לענגערע צייט אין בעט און כ׳זאָל אים ניט מבקר-חולה זיין.“

אַצינד האָט ער אַנדערש געטראַכט וועגן מנוחה. זי האָט ניט געמאַכט קיין טומל ווען זאָב האָט זי פאַרלאָזט. זי האָט עס אויסגעטראָגן שווייגעוודיק און נאָך אפשר מער באַהאַלטן ווי ער, דניאל. ווען זאָב האָט אין איינעם אַן אַוונט זיך אַרויסגעצויגן פונעם שותפותדיקן חדר, האָט זי אים געלאָזט גיין. אויף צו מאַרגנס איז זי ווי תמיד געגאַנגען צו דער אַרבעט. זיך באַגריסט אויפן וועג צו דעם וועלכן זי האָט געדאַרפט און די מענטשן, מיט וועלכע זי האָט געאַרבעט דעם טאָג ביי די הינער, האָבן גאַרניט דערקענט אויף איר. עפעס פון אַ שולד-געפיל האָט זיך אַ וועק געטאָן אין דניאלן. אפשר האָט ער זי ניט געדאַרפט אָפּטרייבן פון זיך. וואָס האָט זי אים דעמאַלט געוואַלט זאָגן? ער האָט ניט געוואַלט הערן. אַצינד וואַלט ער יאָ געהערט. אַ טונקל געפיל האָט פּלוצלונג אַ שלאַג געטאָן אין זיין בלוט. און ערשט איצט האָט זיך אויסגעפורעמט אין זיין מחשבה, אַט דאָס, וואָס ער האָט פריער געזען אויף איר פנים, בעת דאָס פענצטער איז נאָך געווען ליכטיק.

זי וועט שטאַרבן. ער האָט עס געזאָגט מיט די ליפן און נאַכאַמאַל איבערגעחורט נאַכטראַכטנדיק, פאַרוואָס האָט ער עס געזאָגט. ער האָט געדענקט אַז אין דער רגע, ווען זי האָט אויפגעעפנט איר מויל צום טרינקען, איז איר פנים געוואָרן זייער שפיציק און אויסגעהוילט און די נאָז האָט זיך פאַרשאַרפט. אָפּשאַרצנדיק מיט אַ בלאַסער ביינערדיקייט אינעם חלל, ווי דאָס בלוט און דאָס פלייש וואַלט דאַרט אַוועקגעקומען, און דער טויט וואָס איז דאָ אין יעדן מענטשן, וואַלט זיך אַ רגע אַרויסגעגנבעט פון אינעווייניק און זיך געגעבן צו דערקענען אויף איר געזיכט.

ער האָט אַ שוידער געטאָן. ניט צוליב דער מחשבה פון טויט, נאָר מחמת ס׳האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ביז איצט האָט ער נאָך קיינמאַל ניט געזען דעם טויט אויף אַ לעבעדיק פנים. זי וועט שטאַרבן, האָט ער

שמאלע טראטוארן

נאכאמאל געזאגט. אויך דו וועסט שטארבן, האָט ער גערעדט, כדי אָפּצושוואַכן דעם רושם. נאָר ס'האָט ניט געהאַלפּן. און ער האָט געוויסט אַז ער וועט שוין תמיד געדענקען איר פנים פון אַט דער שעה, און ווען נאָר ער וועט זיך אָן דעם דערמאָנען, וועט ער וויסן אַז זי וועט שטאַרבן. ער וועט עס געדענקען, ווי ער געדענקט אַ סך אַנדערע קלייניקייטן וואָס האָבן גאַרניט פאַרנומען קיין וויכטיקייט אין זיין לעבן, נאָר אַז ער דערמאָנט זיך אין איינס פון זיי, געדענקט ער שוין אויך אַלע אַנדערע. כאַטש זיי האָבן ניט קיין שייכות איינס מיטן צווייטן. אויך איצט האָט ער זיך דערמאָנט אָן אַ חלום, וואָס ער האָט געהלומט בעת ער איז געווען אַ קינד: אַ גנב איז אַריין אין שטוב און ער האָט געזאָגט, „כ'וועל בעסער נעמען אַ יונגעלעך“. ער האָט געשפּירט אַ האָנט אויף זיין פנים און ער האָט זיך אויפגעכאַפט. און דער דעמאָלטיקער צאַפּל פון שרעק איז ווידער געקומען צו אים. און דער צאַפּל האָט אים געפּירט צו אַן אַנדערער דערמאָנונג — אַ טייד. אַלס קליינער יונגל איז ער אַמאָל געגאַנגען לענגאויס אַ טייד. ס'איז געווען זומער און ער האָט געדענקט אַז דער טייד איז געווען וואַרעם. ער האָט ניט געוויסט פאַרוואָס דער צאַפּל פון שרעק האָט תמיד אויפגעוועקט אין אים די דערמאָנונג וועגן טייד. אָבער ער האָט געקענט דעם וועג פון זיינע דערמאָנונגען, ווייל ס'איז ניט געווען צום ערשטן מאל, אַז ער האָט געטראַכט וועגן דעם.

ער האָט ווידער אינזינען געהאַט לוטיס האָנט אין זאָבס אַרעם.

ס'האָט אויפגעבליצט און באַלד נאָכדעם איז געקומען דער דונער. שיטערע, שניידיקע רעגן־טראָפּנס האָבן אָנגעהויבן פאַלן און תיכף האָט עס אַ שלאָג געטאָן מיט כוח. אַ רעגן וואָס האָט ניט געמאַכט קיין בלאַטע, נאָר געשמיסן און גערייניקט די טראַטואַרלעך. אַ רעגן וואָס האָט געשניטן „אויף סקאַס“, ווי ער וואַלט זיך אַראַפּגעלאָזט פון אַ שאַרפּן באַרג־שיפּוע. גייענדיק האָט דניאל געשפּירט אַז זיין קאַרק און זיין שטערן זענען נאָס ניט בלויז פון רעגן נאָר אויך פון שווייס. ער איז געווען זיכער אַז ער שפּירט דעם אונטערשייד פון די ביידע באַזונדערע נאַסקייטן, ווי דער רעגן און דער שווייס וואַלטן זיך ניט אויסגעמישט און געבליבן אָפּגעטיילט איינער פון אַנדערן.

מיטאָמאל איז חסיה אָנגעקומען אַנטקעגן. זי איז אַרויס פון איין קינדער־

הויו כדי אריינצולויפן אין א צווייטן און זי איז שיער ניט ארויפגעפאלן אויף דניאלן. זי האט אים אריינגעלויכטן אין פנים מיטן טאשן-לעמפל, וואס זאב האט איר פריער געגעבן.

„דו? רבנו של עולם, וואס טוסטו דא?“ האט זי געפרעגט אין פארווונדערונג און זי האט אים אנגענומען ביים ארעם — „ווארט, כזועל דיר צוהעלפן“.

חסיה האט געשריגן הויך אויף א קול, ווי ער וואלט געווען טויב, מחמת דער ווינט און דער רעגן האבן געשמיסן אין פנים, אין די צווייגן פון די בויער, און צעיאגט דאס ווארט גלייך ווי ס'איז ארויס פון מויל.

„מ'דארף ניט, חסיה!“ — האט דניאל צוריקגעשריגן, „ס'איז שוין ניט ווייט. איך וועל אליין דערגיין“. אבער באַלד האט ער זיך מיישב געווען און צוגעגעבן: „חסיה, דו גיי פון הינטן און באַליכט מיר דעם וועג, וועל איך זיך פילן זיכער. כ'האב מורא, כ'זאל זיך ניט אויסגליטשן“.

חסיה האט ניט געהערט אַלץ, וואס ער האט געזאגט, אבער זי האט געטאן זיין ווילן.

פאַמעלעך, טראַט נאָך טראַט, איז זי געגאַנגען הינטער דניאלן, און באַלויכטן פון אַ זייט דעם וועג פאַרויס. זי האט איינגעבויגן דעם גוף מחמת דער רעגן האט איר געשטערט צו קוקן. ער האט איר אויך געשטערט צו טראַכטן און פונקט ווי דניאל איז געווען פאַרטאָן אין שטעלן אַ טראַט נאָך אַ טראַט, איז זי אויך געווען אינגאַנצן פאַרטאָן אין באַליכטן דעם וועג אין פראַנט פון זיינע פיס. צופעליק איז אַ שייך פון דעם לאַמפּ געפאַלן אויף זיין קאַרק, און אויף אַ רגע האט זיך אריינגעשניטן אין חסיהס נאַסע אויגן דער בלישטש פון די רעגנטראַפנס פאַלנדיק אויף דער ברוינער, לעדערנער קורטקע, וואס האט גאַרניט געשטימט מיט דניאלס געבויגענער פלייצע.

וויי, וויי, וואס ס'איז געוואָרן פונעם בחור. אַ לעבעדיקער יונג, וואס די פרייד האט געשפרודלט אויף זיין פנים. זי האט געדענקט די טעג ווען ער האט זיך באַוווּן אין קיבוץ. אין די ערשטע טעג פון דער מלחמה איז עס געווען. די וועלט איז געווען אַפגעשלאָסן, ניט אריין און ניט ארויס, האט ער זיך באַוווּן דניאל. פון די ענגלישע לענדער איז ער געקומען. זי האט געדענקט, ווי מ'האט זיך געשטופט צו הערן וואס ער זאגט. אַפצונעמען אַ גרוס פון

די יידן אין דער וועלט. אבער ס'איז גענוג געווען צו קוקן אויף אים, און מיזאל זיך פילן גוט. ער אליין איז געווען דער בעסטער גרוס. קומען אין אזא צייט פון יענע לענדער צו זיין דא מיט זיי. ווי שנעל ער האט זיך אויסגעלערנט די שפראך און גערעדט אויף אסיפות. און זי, חסיה, דארף אמאל רעדן אויף און אסיפה, קומט איר פריער זיבן מאל דאס בלוט אין פנים אריין, און ער, גארניט, ווי ער וואלט געווען געבוירן דערצו. מ'האט גלייך געזען און ער איז ניט אבי-ווער. כאטש ניט אלץ וואס ער האט גערעדט האט זי פארשטאנען. עפעס מאדנע רייד האט ער גערעדט. כ'בין ניט קיין סאציאליסט, האט ער געזאגט. וואס הייסט ער איז ניט קיין סאציאליסט? טא וואס איז ער געקומען אהער קיין ילון? צו אונדו, וואס מיר בויען א סאציאליסטישע וועלט? טא וואס האט אים געבראכט אין קיבוץ? און דווקא צו אונדו? כ'דארף זיך אליין פאר א קיבוצניק. זי געדענקט עס. אזוי האט ער טאקע געזאגט. כ'דארף זיך אליין פאר א קיבוצניק. מילא, זאל זיין צוליב זיך אליין, אבי א קיבוצניק. א נפקא-מינה צוליב וועמען, אבי ער איז דא. היינט האט מען שוין אפגערעדט. אבער דעמאלט איז נאך געווען די צייט פון וויכוחים. דעמאלט האט מען נאך געהאלטן אין סאמע מיטן. און דניאל, עפעס גארניט ווי קיין ייד, האט ער גערעדט. א גויאישקייט האט געשטעקט אין אים. וואס הייסט דאס פאלק האט אים ניט גערופן? טא ווער האט אים גערופן, אויב ניט דאס פאלק? ווער האט זיי אלעמען גערופן? ווער האט זיי געבראכט אהער, אויב ניט דאס פאלק? אויסהאלטן הונגער און היץ און קדחת, און ליגן אין די נעכט אויפן בעט און וויינען, ווייל די הענט האבן ווי געטאן און דער גאנצער גוף האט געבראכן? ניט פאר זיך און ניט צוליב זיך האבן זיי עס געטאן. מיזאלט גארניט אויסגע-האלטן, ווען ס'וואלט געווען אזוי. דאס פאלק האט גערופן און דאס לאנד האט גערופן. ס'איז געווען אן אידעאל. די שיינע רייד פון אמאל האבן נאך אלץ געווארעמט חסיהס הארץ. אבער ניט אומעטום ווייל ערגעצווו אין איר האט שוין געראיעט אן אנגעזאמלטע ביטערניש. וואס איז טאקע געווארן פונעם שיינעם חלום? און וואס איז געווארן פון די חלומות וועגן גלייכהייט און פריינטשאפט? טאקע ניט מער ווי א חלום? האט עס אינגאנצן אפגעבארט? און אפשר איז טאקע, ער, דניאל, גערעכט געווען? איך תוד

י. בירשטיין

איז א מענטש בלויז מיט זיך אליין און פאר זיך אליין? אבער ס'קאן זיין, ער זאל תמיד זיין אזוי. ס'טאר ניט זיין אזוי. זי אליין האט ניט געלעבט בלויז פאר זיך. און דאך האט זי געפילט אז אפט איז עס אזוי. אבער מ'האט פארט געגלויבט אין אן אידעאל. וואס האט אים געבראכט אהער? מ'איז געווען זיכער, אז אזוי פלוצלונג ווי דניאל איז געקומען, אזוי וועט ער צוריק פארשוונדן ווערן. אזעלכע ווי ער האבן זיך ניט געהאלטן לאנג אין קיבוץ. צו שטאלץ מיט זיך און צו אריסטאקראטיש. ער איז געווען אקטיוו אין משק, אבער אלע האבן געוויסט אז ער איז א דרויסנדיקער און אזעלכער איז ער טאקע פארבליבן.

דער רעגן האט געגאסן אן אויהפער. ס'ערשטע מאל ווי ס'איז איר אויסגעקומען צו גיין אין א רעגן אזוי פאמעלעך. דארט ווו די שיין פון לאמפ איז געפאלן, האבן זיך אנגעזען די שטרייפלעך רעגן, וואס האבן זיך געשניטן מיט אימפעט און מיט פליעסק צום ברוק פון שמאלן טראטוארל. „פאמעלעך, גיי פאמעלעך. אייל זיך ניט דניאל, מיר זענען שוין באַלד אויפן ארט“, האט חסיה געזאגט.

„וואס האסטו געזאגט, חסיה?“ האט דניאל געפרעגט ניט אויסדרייענדיק

דעם קאפ.

דער ווינט האט צעזיט חסיהס ווערטער און זי האט קוים געהערט איר אייגן קול. „כ'האב געזאגט זאלסט גיין פאמעלעך. מ'דארף זיך ניט איילן“. זי האט געהאט גענוג צייט צו זען, ווי ער שטעלט א קוליע און ווי ער שלעפט נאך א פוס. גאט, ווען אירע אויגן וואלטן עס ניט געזען, וואלט זי קיינמאל ניט געגלויבט אז דאס איז דער זעלביקער דניאל. ס'איז נאך געשטאנען פאר אירע אויגן, ווי ער פלעגט אריין אין חדר-האוכל צוזאמען מיט לוטין, פארבייגייענדיק טיש נאך טיש ביז זיי האבן געפונען א פרייען פלאץ. אלעמענס אויגן האבן זיי נאכגעפלאגט. מיידלעך האבן דניאלן געוואלט, אבער אין איינעם א טאג האט זיך לוטי באוויזן אין משק. געקומען צוזאמען מיט א הכשרה-גרופע. ס'האט לאנג ניט געדויערט זיי זאלן זיך איינס דאס אנדרע דערשפירן. „העלף ארויס, זעסט דאך אז ס'מאכט זיך עפעס“, האבן פרויען ביי א געלעגנהייט, א ווונק געטאן צום סדרן, האלב ערנסט האלב אין וויץ, „שטעל זיי אויס צוזאמען צו דער ארבעט“. זאב

שמאלע טראטוארן

איז דעמאלט געווען דער סדרן פון דער אַרבעט. כאַטש אַזוי פיל יאָרן זענען שוין פאַרביי, געדענקט זי עס, זי אַליין איז דאָך דעמאלט געווען אין דער אַרבעטס־קאָמיטע און געזעסן צוזאַמען מיט זאַבן ביים אַיינטיילן די אַרבעט. ס'אַראַ נאַרישקייטן געדענקען זיך באַ איר אין קאַפּ. און ווי דאָס אַלץ האָט זיך פאַרפלאַנטערט, גאָט. גאָט.

דניאל האָט זיך פאַרנומען אויף לינקס און אַראַפּ אויף אַ נאָך שמעלער טראַטואַרל ווי דאָס פריערדיקע. דאָס ערשטע איז געווען פון צוויי פלאַצן די ברייט און דאָס איצטיקע, בלויז פון אַן אַיינציקער פלאַטע. חסיה איז אים נאָכגעגאַנגען. אַן אַ שיער בילדער און געשעענישן און טעגלעכע פאַסירונגען, האָבן זיך דערמאָנט אין איר און זי האָט געדענקט דניאלן אין די אַלע טעג פון זיין אין ילון. אַ טרויער האָט זיך אָנגעקליבן אין איר געמיט און אַ רחמנות. זי איז אים נאָכגעגאַנגען און אין איר האַרץ האָט זי אים באַקלאַגט. מיטאַמאַל האָט זי זיך געכאַפט אַז דאָס גייט זי אים נאָך און באַקלאַגט אים ווי זי וואַלט נאָכגעגאַנגען אויף זיין לוויה און זי האָט אַ ציטער געטאָן אונטער די מלבושים, וואָס זי האָט געטראָגן. ער שטעלט פאַרט אַ פוס. האָט זי זיך אַליין געטרייסט אין געדאַנק. מ'האַט געמיינט אַז ער וועט אינגאַנצן נישט קאָנען גיין. און אַט גייט ער. אַ צווייטער אויף זיין אַרט וואַלט זיכער נישט אויסגעהאַלטן. און ער וועט נאָך צוריק געזונט ווערן. ער וועט נאָך גיין אויף ביידע פיס, אַן קוליעס. און ער וועט אַוועק פון דאַנען. וואָס דען, ער וועט זיך דאָ האַלטן?

זיי זענען געשטאַנען פאַרן פאַרהייל פון זיין חדר, וואָס האָט זיך אויפגעהויבן אויף צוויי טרעפלעך. „וועסט קאָנען אַליין אַרויפגיין?“ האָט חסיה געפרעגט.

„וואַרט.“ האָט דניאל געענטפערט. „דו שטיי דאָ, אויפן ערשטן טרעפל

און איך וועל זיך אָנהאַלטן אַן דיין אַקסל.“

חסיה האָט געטאָן לויט זיינע אַנווייזונגען. אין פאַרהייל האָט זי אויסגעלאָשן דעם לאַמפּ און זיי זענען געבליבן שטיין אַ ווייל אין דער פינצטער. זי האָט געהערט, ווי דניאל סאַפעט און זי האָט געהערט דעם רעגן וואָס האָט געקלאַפט אויפן דאָך און זיך אַראַפּגעגאַסן אין שטראַמלעך אויף דער ערד, לעבן די ווענט. זי האָט געהערט דעם פליעסק פון די אומרויקע

י. בירשטיין

לזושיקלעך וואַסער, וואָס דער ווינט און דער רעגן האָבן געשמיסן אין דער שפעטער שעה פון דער נאַכט.

„ס'הערט גאָר ניט אויף צו רעגענען“, האָט חסיה געזאָגט און געשוויגן. פון פאַרלענגנהייט האָט זי ניט געוואָסט, וואָס צו טאָן און וואָס צו רעדן. זי האָט ניט געוואָסט, צי זי זאָל אים איבערלאָזן אַזוי ווי ער שטייט, אָדער זי זאָל אַרײַנגיין מיט אים אין צימער. ער איז הילפלאָז און זי האָט ניט געוואָסט, צי ער קאָן זיך אַליין אויסטאָן און אפשר איז גאָר זיין בעט אויך ניט געמאַכט. לויט איז דאָך ניט געווען אין דער היים. זי האָט איר דאָך פריער געזען צוזאַמען מיט זאָבן. זי האָט אים ניט געקאָנט זאָגן, אַז זי האָט זיי פריער געזען צוזאַמען און ניט געקאָנט איבערלאָזן אַזוי ווי ער איז געשטאַנען.

„האָסט ניט געדאַרפט אַצינד גיין אין רעגן“ האָט זי זיך געהערט רעדן, „ס'איז ניט געזונט פאַר דייע פּיס. דאַרפסט זיך היטן פאַר אַ רעגן. כוועל דיר זאָגן דעם אמת: כ'בין געגאַנגען הינטער דיר און געזען ווי דו גייסט, האָב איך געטראַכט, וועסט נאָך זיין געזונט. ס'האַרץ האָט מיר געזאָגט, אַז דו וועסט ווערן אויף אַן אמת געזונט. אַן אַנדערער, וואָלט עס אפשר ניט אויסגעהאַלטן, אָבער דו יא. כ'גלויב אין דיר, דניאל, וועסט נאָך ווידער פאַשען שעפסן“.

אַ וואַרעמקייט האָט אַ שלאַג געטאָן אין חסיהס האַרץ און אירע אייגענע רייד האָבן איר נאָך מער דערוואַרעמט. אין דער רגע וואָס זי האָט גערעדט, האָט זי מיטן גאַנצן האַרצן געגלויבט אין דעם, וואָס זי האָט געזאָגט. אין דעם מאָמענט איז דניאל ניט געווען אַ מענטש וואָס איז געקומען פון ווייטע לענדער, צופעליק אָפגעלעבט דאָ עטלעכע יאָר און פאַרבליבן אַ דרויסנדיקער. ער איז מיטאַמאָל געוואָרן גאָר אייגן און נאָענט צו איר האַרץ. ניין, ס'איז ניט אמת, אַז אַ מענטש לעבט נאָר פאַר זיך און צוליב זיך אַליין. אַ מענטש איז ערוב פאַרן צווייטן און ער לעבט צוליב אַנדערע. און ניט בלויז אין טויט אַנטפלעקט זיך זייער איינאונאַיינציקער גורל, נאָר אויך ביים לעבן איז זייער גורל ענג פאַרבונדן און צונויפגעפלאַכטן. אַ כפרה אַלע רייד פאַר איין געפיל פון נאָענטשאַפט פון איין מענטש צום אַנדערן. און חסיה האָט אַצינד דערפילט די דאָזיקע נאָענטשאַפט צו דניאלן.

שמאלע טראטוארן

„אבער דו דארפט זיך היטן. דיין געזונט איז וויכטיקער פאר אַלץ“ האָט זי גערעדט, „טאָרסט עס ניט פאַרגעסן. מיין האַרץ זאָגט מיר, אַז דו וועסט נאָך צוריק געזונט ווערן און כּפּיל, ס'איז דער אמת, ווי ס'איז אמת, אַז ס'איז איצט נאָכט און ס'רעגנט“. ער וועט אַוועק אין דער גרויסער וועלט אַריין און מ'וועט נאָך הערן פון אים. ער וועט נאָך ווערן אַ באַרימטער מאַן. אַבער דאָס האָט חסיה ניט געזאָגט דניאלן. זי האָט עס בלויז געטראַכט. דניאל האָט געעפנט די טיר און ער איז אַריינגעגאַנגען און חסיה איז אריין נאָך אים. בעת ער האָט אָנגעצונדן דאָס ליכט, האָט זי אַ גיי געטאָן אין פּראַנט פון דניאלן און זיך אַרומגעקוקט. זי האָט געזען דאָס בעט. ס'האָט פאַרנומען אַ שפּאַרן שטח אין צימער. אַ וויילע איז זי נאָך געשטאַנען אומדעצידירט. זי האָט אַבסערווירט דניאלן. ער האָט זיך ניט גערירט און ס'איז מעגלעך, אַז ער האָט איר אַפּילו ניט געזען. חסיה איז צוגעגאַנגען צו דעם בעט, אַראַפּענומען דעם צודעק און אויפגעעפנט די קאַלדרע וואָס איז געווען פאַרוויקלט צו דער וואַנט לענגאויס דעם בעט. זי האָט דערזען לויטס נאָכט־העמד פון אַ העל־בלויען זייד. זי האָט עס גענומען אין דער האַנט אַריין און אויסגעפילט מיט די פינגער, ווי אַזוי שלאַפט זיך אין אַ זיידן־נאָכט־העמד? אַזוי גאָר? אַנדערש פאַסט איר ניט? און איצט, ווינטער, ס'איז איר גאַרניט קאַלט?

דניאל האָט אַ קוק געטאָן אויף איר, ווי ער וואָלט גאַרניט געווסט אַז זי איז אַריין צוזאַמען מיט אים אין חדר.

זייערע בליקן האָבן זיך אָנגעטראַפּן און חסיה האָט געלאָזן דאָס נאָכט־העמד פאַלן פון איר האַנט.

„ניט דאָס בעט“, האָט דניאל געזאָגט און ער האָט איר אָנגעוויזן אויף דעם אַנדערן האַלבן צימער, וואָס איז געווען אַפּגעטיילט פונעם ערשטן, אין וועלכן זיי זענען געשטאַנען, מיט אַ לאַנגן פאַרהאַנג פון סופּיט ביזן דיל. חסיה האָט ניט קוקנדיק אויף דניאלן, אויפגעעפנט די צוויי פאַרהאַנג־פּליגל ביו אַ העלפט און אַריינגעגאַנגען. דניאל איז איר נאָכגעגאַנגן. געבליבן שטיין אין דער עפענונג און געקוקט, וואָס זי טוט. ס'האָט אים מער ניט געאַרט. ער האָט ניט געפילט קיין בוש. ער האָט זיך אַפּילו געפילט גוט. און דער איינציקער פאַרלאַנג איז געווען אַריין אין בעט אַריין, און קיינמאַל

י. בירשטיין

ניט ארויס. ער האט נאכאמאל דערשפירט א רויקייט אין בויך, ווייל ער האט ווידער געזען לוטין און זאכן אזוי ווי ער האט זיי פריער באגעגנט. אבער די שפירונג איז ניט געווען אזוי שארף און דער חלל איז ניט געווען אזוי טיף ווי פריער. ער האט עס ווייניקער געשפירט מחמת ער איז געווען מיד און ער האט געוואלט זיין אין בעט. חסיה האט געארבעט שנעל, מיט געאיכטע באוועגונגען, ווי זי וואלט שוין געהאט אויפגעבעט צענדליקער טויזנטער בעטן אין איר לעבן. זי האט זיך מער ניט ארומגעקוקט איבערן צימער. און זי איז מער ניט געווען נייגיריק צו וויסן, ווי אזוי ס'זעט אויס. זי האט ניט געוואלט טראכטן און ניט געוואלט קוקן אויף דניאלן און גיט געוואלט. ער זאל רעדן צו איר. זי האט געארבעט שנעל און געשיקט, גלייך געמאכט דעם ליילעך, א פאטש געטאן אין קישן און פארווארפן די קאלדרע. וואס נאך? וואס נאך האט זי געהאט צו טאן? זי האט א כאפ געטאן א שטול און צוגעשטעלט צום בעט. „שוין“, האט זי געזאגט און געבליבן שטיין אין א פארלעגנהייט. מיטן אויפדעקן דאס בעט האט זי אויפגעהילט א

נייע וונד.

„חסיה“, האט דניאל געזאגט, וואס האט ער געוואלט זאגן? זי האט דאך געמאכט זיין בעט און ער שטייט דא איינגעבויגן און געבראכן. ער האט באמערקט עטלעכע בלאטיקע אפצייכנס פון אירע פוס-טריט און אויך ארום אים האט זיך געזאמלט אן אויג וואסער, ער האט מיטאמאל אויסגעגלייכט די פלייצע און זיך געמיט וואס ווייניקער אנשפארן זיך אן די קוליעס. ער האט ניט געוואלט אויסזען אזוי געבויגן.

ער האט געדענקט אז מיט עטלעכע טעג צוריק האט ער געגעסן מיט חסיהן ביי איין טיש. עפעס וועגן א קינא האט זי גערעדט, וואס איז איר ניט געפעלן געווארן און זי האט געהאט טענות, הלמאי מזוייזט אזעלכע אויסגעלאסענע פילמען אין קיבוץ. וואס פארא דערציאונג קאן עס שוין זיין און וואס פאר א קולטור? און חוץ דעם האט זי גארניט פארשטאנען דעם סוף פון פילם. איז ער געשטארבן, צי ער לעבט דער מאן? און ער, דניאל, האט דאן געגראבן זיין פנים נאענטער צום טעלער, כדי צו הערן ווייניקער וואס זי רעדט. און דאן האט זי גערעדט צו אים: וואס זאגט ער, דניאל, זי איז ניט גערעכט? וואס איז זיין מיינונג? ער איז דאך עפעס א

שמאלע טראַטראַרן

מבין אין די דאָזיקע זאָכן. וואָס אמת איז אמת, אין אָנהויב איז איר דער קינאָ יאָ געפעלן געוואָרן, ווייל זי האָט געמיינט אַז מ'שפּילט דאָ אַן אמתע מעשה וואָס האָט פּאַסירט אין לעבן, אָבער שפּעטער איז זי געוואָרן געוואָרן אַז ס'איז גאָר אַן אויסגעטראַכטע זאָך, האָט עס שוין גאָר פּאַרלירן ביי איר דעם טעם.

ס'איז טאַקע אַן ענין פון טעם, האָט ער געדענקט ווי עמיצער האָט דאָן געענטפּערט. טעם, ס'איז געווען ניט בלויז טעם. באַ אים איז עס געווען יסוד. וואָס האָבן זיי געוואָסט וועגן די אלע זאָכן? ווי האָט ער זיי געקאָנט זאָגן? זיי וועלען אים קיינמאָל ניט פּאַרשטיין, כאַטש ער לעבט שוין דאָ יאָרן. דער גאַנצער אופן פון זען זאָכן אויף דער וועלט איז אַנדערש ביי אים ווי ביי זיי. און זיי וועלן קיינמאָל ניט וויסן פּאַרוואָס. אַ דרויסנדיקער איז ער. ער האָט געדענקט אַז ס'האָט אים דאָן הנאה געטאָן צו טראַכטן, אַז ער איז אַ דרויסנדיקער און אַז ער וועט זיך קיינמאָל מיט זיי ניט אויסמישן.

אַצינד, שטייענדיק אָנגעשטרענגט, כדי די פלייצע זאָל אויסזען גלייכער, האָט ער אָפּגעחוזקט. ביסט אינעווייניק, ברודער, האָט עס גערעדט אין אים. גאָר גאָר אינעווייניק, איבערן קאָפּ און איבערן הימל דיינעם. און חסיה ווייסט מער וועגן דיר, ווי דו שטעלסט זיך פאַר. זי האָט געמאַכט דיין בעט. געדענק עס. חסיה וועט עס אויך געדענקען. ניטאָ קיין דרויסן, נאָר איין גרויסער אינעווייניק. און ניטאָ קיין אַרויס פון דעם אינעווייניק.

„לילה טוב“, האָט חסיה געזאָגט.

דניאל האָט זיך אָפּגעטרייסטלט. „אויב ס'איז דיר ניט שווער, חסיה,

גיב נאָכאַמאָל אַ קוק אויף דער טאַכטער“.

„אודאי וועל איך עס טאָן“.

„אַ דאַנק. אַ דאַנק, חסיה“.

דניאל האָט געהערט, ווי זי האָט פּאַרמאַכט די טיר פון דרויסן.

א

חסיה איז געגאנגען שנעל. ס'איז איר געווען נאָס אין די פיס. זי האָט געדאַרפט אַנטאָן די גומענע שטיוול, נאָר זי האָט זיך ניט געריכט אַז ס'וועט אַראָפּ אַזאַ שטאַרקער רעגן. אַזעלכע ווינטן פאַריאַגן ווי געוויינטלעך די וואַלקנס. אַ גאַנצע נאַכט וועט זי נאָך דאַרפן גיין איבער די קינדער־הייזער, וואָס זענען צעוואָרפן איבערן גאַנצן משק. וויפל מאָל מ'האַט ניט גערעדט אַז מ'מוז בויען דעם משק מיט אַ פּלאַן אויסגערעכנט פון פאַרויס אויף יאָרן, האָט עס אַלץ ניט געהאַלפן. די פיס פון דער שומרת נעמט מען גאַרניט אין זינען. אַמאָל ווען דער ישוב איז קליין געווען, האָט מען געקאַנט היטן ווי ס'באַדאַרף צו זיין, אָבער ווי קאָן עס טויגן אַצינד ?

זי האָט ניט געוואַלט אין זינען האָבן דניאלן און אַלץ וואָס ס'איז פריער געשען. איצט האָט זי אַיינגעזען אַז ס'איז טאַקע אמת וואָס מ'האַט געזאָגט, אַז זיי לעבן ניט ווי מאַן און ווייב. וואָס פאַר אַ לעבן קאָן עס שוין זיין. און וואָס האָט לוטי דערזען אַזוינס אין זאַבן דעם פויער־יונג ? און דניאל האָט איר נאָך ליב, זאָגט מען. חסיה האָט ניט געקאַנט פאַרשטיין ווי מענטשן קאַנען מיט זייערע אייגענע הענט צעברעכן זייערע לעבנס. גייענדיק אין רעגן האָט זי עס אויך ניט געוואַלט פאַרשטיין. אַזעלכע זאַכן האָבן איר תמיד געשראַקן און צעטומלט. זי איז אַרויף אויף עטלעכע טרעפלעך און אַריין אין אַ קינדער־הויז.

אינעווייניק אין באַד־צימערל, האָט זי אויסגעטאַן דעם מאַנטל, דעם

הוט און אויך די שיד אויף אויסצודרייען דאָס וואָסער פון די זאַקן. זי האָט זיך אָנגעהויבן באַרויקן. ס'איז געווען שטיל. אויך דער רעגן איז געוואָרן שטילער. זי האָט זיך געפילט היימיש אין צימערל ווי ביי זיך אין שטוב. איין וואָנט איז געווען באַשטעלט מיט פּאַליצעס געקרייציקט אין קעסטעלעך — אַ קעסטעלע פאַר יעדן קינד. נעמען פון קינדער זענען דאָרט געווען אויפגעשריבן: גלעד, נורית, גיל. די קעסטעלעך זענען געווען ליידיק און בלויז אין איינס איז נאָך געלעגן די פרוכט וואָס מ'גרייט צו פאַר די קינדער יעדן אַוונט. אַ פּאַמעראַנץ, אַ באַנאַנע, אַ קיכעלע. מסתמא האָט עס אַ קינד פאַרגעסן אויפצועסן אָדער ס'שלאָפט די נאַכט מיט די עלטערן. די העל-גרינע באַנאַנע האָט אַרומגענומען אַ גאַלדענעם באַק פון פּאַמעראַנץ און דאָס קיכעלע איז געלעגן נידעריק ביי דער זייט. חסיה האָט זיך פאַרטראַכט איבער דעם, און זי האָט זיך דערמאַנט אַז אויך ביי איר אין צימער הענגט אַ בילדל אויף דער וואָנט און ס'איז דאָרט אָנגעמאַלן אַ פּאַמעראַנץ און אַ באַנאַנע און אַנדערע פרוכט. ס'איז איר קיינמאַל ניט אַייגעפאַלן צו טראַכטן פאַרוואָס מ'מאַלט, און מיט וואָס אַלץ מענטשן פאַרנעמען זיך. זי האָט אויפגעהאַנגען דאָס בילד ווייל אַלע טוען אַזוי, ווייל ס'איז סתם שייך. נאָר אַצינד האָבן די פרוכט אין קעסטעלע איר אונטערגעזאָגט אַז ס'איז דאָ אַ כוונה אין מאַלן. אויף אַ מאַמענט האָט אויפגעוואַכט אין איר די פאַרווונדערונג פון אַ קינד וואָס קוקט צום ערשטן מאַל אויף אַ קו און דערועט אַז ס'איז דאָרט דאָ אַן אויג, אַן אויער. ס'זעט דאָך אויס ווי ס'וואַלט געלעבט, האָט זי געטראַכט, וויפל שטילקייט און פרידן איז דאָ דעריין.

אויפן דיל, צופוסנס די פּאַליצעס, זענען געשטאַנען די קינדערשע שיד, אויסגעשטעלט אין אַ ריי מיט די נעז צו דער וואָנט. אַ ריי קליינע האַנטעכער און צאָך-בערשטעלעך אין פאַרשידענע קאָלירן, אין בריוו, בלוי און גרין. שוין אַזוי פיל יאָרן ווי זי קוקט אויף דעם און עפעס האָט זי עס קיינמאַל ריכטיק ניט באַמערקט. ס'צימערל איז געווען ריין און אָפּגעהיטן. אַן אַלטע פרייד, ווי אַ גוט פנים וואָס מ'קאָן פון אַ סך יאָרן, האָט איר אַרומגענומען — קינדער. כמעט אַלע יאָרן פון איר זיין אין קיבוץ האָט זי געאַרבעט ביי די גאָר קלייניקע קינדער. דאָרט איז געווען איר וועלט. זי האָט אויפגענומען

שמאלע טראטואַרן

די קינדער גלייך ווי מ'האט זיי געבראַכט פון שפיטאַל און זיי געהאָדעוועט אַ יאָר, אַנדערהאַלב, ביז זיי האָבן שוין געקאָנט גיין. דעמאָלט האָט זי זיי איבערגעגעבן אַנדערע פלעגער־נס. אַט גייט זי אַרום איבער די קינדער־הייזער און ס'איז גענוג איין בליק, זי זאָל וויסן ווער פון די פלעגער־נס איז אַ בריה און ווער ניט. זי האָט זיך דערמאַנט, וואָס זי האָט פריער געזאָגט צו זאָבן, וועגן מער ניט אַרבעטן אין בית־התינוקות און ס'האָט איר באַנק געטאָן. פון רוגז האָט זי אַזוי גערעדט. ווייל וווּ האָט זי דען צו לויפן? און וועמען וועט זי אַפּטאָן, אויב ניט זיך אַליין? אַ לענגערע וויילע האָט זי זיך אַראָפּגערעדט אין געדאַנק, פאַר זיך אַליין ביז ס'איז איר לייכטער געוואָרן אויפן האַרץ. נאָכדעם איז זי געאַנגען איבער די צימערן און געפירט די שייַן פון לעמפל איבער די קינדערשע בעטלעך, פאַרשטעלנדיק מיט די פינגער דאָס שייבל, אַז דאָס ליכט זאָל ניט זיין צו שאַרף.

אַ מיידעלע איז געלעגן מיט אַפענע אויגן און חסיה האָט זיך אַריבער־געבויגן: „פאַרוואָס שלאָפסטו ניט, קינדעלע?“ האָט זי געפרעגט.

ס'קינד־האַט געקוקט אויף איר מיט גרויסע אויגן. „ווי רופט מען דייך?“ האָט עס געפרעגט.

„מען רופט מיך חסיה.“

„חסיה?“

„יא, יא, חסיה, שלאָף נוריתקה“, האָט זיך חסיה דערמאַנט דעם נאָמען פון קינד.

„דו ביסט חסיה פון בית־התינוקות?“

„יא, נורית.“

„טאָ וועמענס מאַמע ביסטו?“

„איך בין יעליס מאַמע. יעלי די גננת.“

„טאָ זאָג מיין מאַמען זי זאָל ברענגען אַ צוקערל.“

„ניט איצט, מיידעלע, ס'איז שפעט.“

„פאַרוואָס?“

„ווייל דיין מאַמע שלאָפט איצט. אַלע שלאָפן. ס'איז דאָך מיטן נאַכט.“

„איצט איז חצות־הלילה?“

ס'אַרץ פּיסקל ס'האַט געעפנט, האָט חסיה געטראַכט. „אָודאי איז איצט

י. בירשטיין

חצות-הלילה. און רעד ניט מער. וועסט אויפועקן אלע קינדער.
„אלעמאל ס'איז חצות הלילה קאן איך ניט שלאפן“, האָט נורית געזאָגט.
„אָבער איצט דאַרפסטו שלאָפן. כּוועל זאָגן דיין מאַמען, זי זאָל דיר
ברענגען אין דער פּרי אַ צוקערל“.

„גוט, חסיה, דעק מיך צו“.

חסיה האָט איר געפּאָלגט און פאַרשטעקט די עקן פון דער קאַלדרע
אונטערן מאַטראַצל. „שלאָף, שלאָף“, האָט זי געמורמלט און אָנגעהויבן
אַפּגיין.

„חסיה?“

„וואָס איז ווידער, נורית?“

„איך האָב מורא“.

„פאַרוואָס האָסטו מורא?“

„איך זע געשטאַלטן“.

„מאָך צו די אויגן, נורית, וועסטו גאַרניט ניט זען“.

„אפילו אַן איך מאָך צו, זע איך“, האָט נורית זיך געעקשנט.

„שלאָף, שלאָף, נורית'קה, איך וועל זיצן לעבן דיר“, האָט חסיה געזאָגט.

ווען חסיה איז אַרויס אין דרויסן, האָט עס אויסגעזען ווי דער רעגן
וואַלט שוין געהאַט אויפּגעהערט. אָבער דער ווינט און די בוימער זענען
נאָך פול געווען מיט רעגנטראָפּנס. זי האָט געשפּירט די שאַרפּקייט פון דער
קעלט. דער שמועס מיטן קינד האָט נאָך געוואַכט אין איר. ביינאַכט האָט
אַ פּיצל פון אַ יאָר פיר איר דערקאַנט און געוויסט, ווער זי איז. פון וואָס
איז עס באַשאַפּן געוואָרן? און מיט עטלעכע יאָר צוריק איז עס דאָך אינגאַנצן
ניט געווען. און חסיה האָט געטראַכט וועגן דעם ווונדער וואָס איז מענטש,
וואָס ער קומט פון שטויב און פון ערד און פון פינצטערניש און ער זעט
און דערקענט. און גייענדיק האָט חסיה איבערגעחזרט די ווערטער וואָס זי
האָט פּריער גערעדט צום קינד.

זי איז געגאַנגען אין דער ריכטונג פון חדר-האוכל ווייל זי האָט געדאַרפּן
צוגרייטן עסן פאַר די רפתנים און פאַר די פּאַסטעכער וועלכע האָבן געאַרבעט
ביינאַכט. מיטאַמאַל האָט זיך געהערט דאָס געוויין פון אַ קינד. חסיה האָט
זיך אַיינגעהערט און געוואַלט וויסן, פון וואַנען ס'קומט.

שמאלע טראטוארן

„אַמאַלע, בואי! אַמאַלע, בואי!“

חסיה האָט ניט געקאָנט פאַרטראַגן דאָס געוויין פון אַ קינד אינמיטן דער נאַכט. בייטאָג האָט איר ניט געאַרט, זאָלן זיי וויינען. אָבער ביינאַכט האָט עס אָנגעוואָרפן אַן אימה. דאָס קינד האָט ניט אויפגעהערט צו וויינען און חסיה איז געגאַנגען שנעלער און אָנגעצונדן דעם לאַמפּ, כדי זי זאָל ניט פאַלן אין דער פינצטער.

ב

די פאַסטעכער זענען שוין געווען אין דער קיך פון חדר-האוכל, בעת חסיה איז אַריינגעקומען. זי האָט זיי אָפגעציילט מיטן בליק. „וואָס רייסטו דאָס טירל?“ האָט זי זיך געווענדעט צו איינעם פון זיי וועלכער האָט געפרווט עפענען מיט כוח אַ טירל פון אַ שאַפקע.
„איך וויל אַ לעפל.“

„טאָ וואָרט, רייס ניט, די שליסלען זענען ביי מיר. און דו שטייסט און קוקסט און לאַזט אים רייסן און זאָגסט גאַרניט“, האָט זי גערעדט צו אַ צווייטן בחור, אַ נידעריקער און געזעצטער מיט ברייטע פלייצעס, וואָס מ'האַט אים גערופן שמעון, נאָר חסיה האָט אים ביים נאָמען ניט גערופן. „חבר“, האָט זי געזאָגט מיט אַ שאַרפקייט אין טאָן. זי האָט אויסגעטאָן דעם מאַנטל און הוט. אירע האָר זענען געווען קורץ. זיי האָבן מער ניט געהאַט קיין כוח צו וואַקסן לאַנג.

שמעון האָט ניט געענטפערט. דער אופן ווי חסיה האָט אים גערופן חבר, איז אים ניט געפעלן געוואָרן, אָבער ער האָט עס ניט גענומען צו ערנסט. ער האָט געקייט אַ שטיק ברויט און אַ פאַמידאַר און ניט געקאָנט ווערן אין כעס. דער האַלבער פאַמידאַר אין זיין האַנט איז נאָך פול געווען מיט זאַפט. ווי נאָר מען צערוגזט זיך אין ילון, רופט מען זיך גלייך „חבר“, האָט ער געטראַכט, ווי דער טיטול חבר וואָלט געווען אַ באַלידיקונג. שמעון האָט אָנגענומען דעם בחור ביים קאַלנער, „חשלוך, זעץ זיך אַוועק“ האָט ער געזאָגט. „איצט וועט אונדז די חברה געבן צו עסן“. זאָל זי וויסן אַז אויך ער ווייס ווי זי הייסט.

„ווי אזוי האָט איר אַרויסגענומען די סמעטענע מיטן קעז? ס'איז דאָך געווען פאַרשלאָסן?“ האָט חסיה געפרעגט.

שמעון און חשלוך האָבן זיך איבערגעוונקען.

„פאַרלאָז זיך אויף די פאַסטעכער. זיי קאַנען דאָס פאַך“.

חסיה האָט זיך אומגעקוקט צו דעם וואָס האָט עס געזאָגט. „דו אויך, אודי?“ האָט זי אים געפרעגט. „וואָס טוטו דאָ אזוי שפעט ביינאַכט און דו שלאָפסט ניט? דאַרפסט גאַרניט לערנען מאַרגן, וואָס?“

אודי האָט ניט געדאַרפט מאַרגן לערנען, אָבער ס'איז ניט געווען איר דאגה צי ער דאַרף צי ניט. און וואָס ער טוט איז געווען זיין זאַך. ער האָט איר ניט געענטפערט און אַראָפגעקוקט אויף זיין אייגענעם אַקסל. חשלוך האָט געענטפערט פאַר אים: „ער האָט אונדז געהאַלפן מעלקן די שעפסן“.

„אַ חבר ותיק ווי דו, מעג זיין אַביסל מער פאַראַנטוואָרטלעך“ האָט חסיה גערעדט ניט צו חשלוך נאָר צו שמעונען. „שוין ניטאָ ווער ס'זאָל אַרבעטן ביינאַכט? האָסט שוין ניט וועמען אויסצונוצן, נאָר קינדער? אודי וועט זיך נאָך גענוג אַנאַרבעטן אין זיין לעבן און דערווייל איז ער נאָך אַ קינד און ער דאַרף זיך לערנען. אַתה לא צודק, חבר“.

„חסיה, הער זיך שוין אויף צו חברן און גיב אַפצוועסן“. ער האָט אַ לאַך געטאַן: אַ פאַסטעך איז פלוצלונג קראַנק געוואָרן און אין צווייען וואָלטן מיר ניט באַוויון אויסצומעלקן די שעפסן“. ער האָט ניט געמיינט זיך צו פאַרענטפערן פאַר חסיהן. דער ענטפער איז געלעגן פאַרטיק אין זיין מוח, נאָך פון פריער, ווי ער וואָלט זיך אַליין געדאַרפט פאַרענטפערן און האָבנדיק די ווערטער פאַרטיק איז עס געווען לייכטער צו זאָגן. ער איז געווען מיד און הונגעריק און ער האָט געוואָלט אַפעסן וואָס שנעלער און אַוועקגיין שלאָפן.

„כ'בין שוין מער ניט קיין קינד“. האָט אודי געמורמלט צו זיך. ער האָט

נאָך אַלץ אַראָפגעקוקט אויפן אייגענעם אַקסל.

אודי איז געווען אַ בחור פון אַ יאָר זיבעצן און האָט געהאַט דעם טאַטנס געשטעל. אויך מיטן פנים איז ער געווען ענלעך צו זאָבן. דער מאַנדל-שניט אַרום די אויגן, וואָס אַמאָל האָט זיך אויסגעדאַכט אַז זיי זענען זייער אומעטיק און צומאָל האָט זיך באַוויון אין זיי אַ פאַרביסן פייערל. ער האָט

שמאלע טראטוארן

געהאט דעם טאָנס, הויכע באַקן־ביינער און דאָס קול איז געווען ווי דעם טאָנס, נאָר יונגער. ער האָט אויך אויסגעזען ווי מנוחה, זיין מאַמע, אָבער ניט תמיד האָט זיך עס אָנגעזען. ס'איז געווען מער באַהאַלטן. אודי האָט אויסגעמיטן קוקן חסיהן אין פנים אַריין. אויך צווישן זיינע אייגענע חברים אין דער שול איז ער געווען אַ זייטיקער. אודי האָט זיך ניט געוואָלט לערנען. געווען טעג ווען ער איז אינגאַנצן ניט געגאַנגען אין שול נאָר אַרומגעוואַנדערט אין דער ווירטשאַפט טוענדיק פאַרשידענע אַרבעטן. צום מערסטן האָט ער זיך געפלאַנטערט צווישן די טראַקטאָרן און ניט איינמאַל האָט זיך געמאַכט אַז ער איז אַוועק אין פעלד אויף אַ גאַנצן טאָג. פון מאָל צו מאָל האָט די דערציִונגס־קאַמיסיע אָדער די לערער, געמאַכט אַ שטיקל טומל צוליב אודיס ניט לערנען זיך, אָבער ס'האָט ניט געהאַלפן. אודי האָט געהאַט אַ פאַר גוטע הענט, שטאַרקע פלייצעס און ער איז געווען אַן עקשן.

אָבער די לעצטע עטלעכע חדשים, זינט דער טאָטע איז געוואָרן מרכז פון דער פלחה, האָט אודי זיך ניט צוגערירט צו קיין טראַקטאָר. דעם טאָטן האָט ער ניט געוואָלט בעטן. ער איז געווען זיכער אַז דער טאָטע וואָלט אים ניט אָפגעזאָגט, אָבער אודי האָט אים אויסגעמיטן. ער האָט זיך געקאַנט באַגיין אָנעם טאָטן. געווען טעג ווען ער האָט אים אינגאַנצן ניט געזען.

„וואָס זיצטו פאַרחלומט? נעם זיך צו דער אכילה“, האָט חשלוך אַ קלאַפ געטאָן אודין אין דער פלייצע. אַליין האָט חשלוך שוין געהאַט אָנגעלייגט אַ פולן טעלער מיט סמעטענע און קעז און אַריינגעשניטן שטיקער פאַמידאַרן. ער האָט אַריבערגעקוקט צו שמעונס טעלער וואָס איז אויך געווען פול און זיי האָבן זיך איבערגעוונקען. חסיה האָט זיי דערלאַנגט געפרעגלטע אייער און זעענדיק די פולע טעלער איז זי נשתומם געוואָרן. זי האָט ניט געווסט ווי אַזוי אַ מענטש קאָן דאָס אויפעסן אַזויפיל אינמיטן דער נאַכט און ניט צעפלאַצט ווערן. זי האָט באַהאַלטן אַ שמייכל. „אודי, עס אָפ און גיי שלאָפן“, האָט זי געזאָגט מיט זאָרג פון אַ מאַמען. אויפן גאַז־אויזן האָט דער אַייל געשפריצט אין דער הייסער פאַטעלניע.

„האַסט געהערט וואָס חסיה האָט געזאָגט, זיי אַ וויל קינד און גיי שלאָפן“, האָט זיך חשלוך אָנגערופן. ער האָט געלאַכט און זיינע לאַנגע הענט

י. בירשטיין

האָבן זיך געפלאַנטערט אַרום אים. ער האָט ניט געהאַט קיין צייט אַראַפּצור-
שלינגען דעם ביטן אין מויל. „חסיה, האָסט שוין געהערט וואָס אודי האָט
היינט געענטפערט דעם לערער? כאָ, כאָ. ער האָט אים געהייסן ליינען
פון תנ"ך, האָט ער אים געזאָגט, ווער דאָרף דאָס „זיפט“? אודי, ביסט
אַ מענטש“ און חשלוך האָט זיך ניט אַיינגעהאַלטן און ווידער אַ קלאַפּ
געטאָן אודין אין דער פלייצע: „ביסט דער איינציקער מענטש וועלכער
האָט געזאָגט דעם אמת וועגן תנ"ך אַ לערער אין די אויגן אַריין. איך האָלט
פון דיר, אודי, ביסט בסדר גמור“.

חסיה האָט זיך ניט אָפּגערופּן אויף חשלוךס רייד. זי האָט געשרומפט
די ליפּן, פאַרשפיצט דאָס פנים און זיך געצווונגען צו שווייגן. דאָס שווייגן
האָט איר געקאָסט געזונט. זי האָט זיך ניט געוואָלט גלויבן וואָס חשלוך
האָט דערציילט, כאָטש אודי איז מסתמא פּעיק געווען צו דעם אויך און
ס'איז איר ווידער געקומען אויפן זינען זאָב און לוטי און דניאל און איר
פריערדיקע איבערלעבעניש. ס'האָט איר טרויעריק געמאַכט און זי האָט
עפּעס געמוטלט צו זיך ניט קענענדיק אַיינהאַלטן דאָס שווייגן.

„זאָרג ניט, אודי, וועסט גיין מיט אונדז“ האָט זי ווידער געהערט
ווי חשלוך רעדט, „מיינסט אַז אונדז, דער הכשרה־גרופּע, געפעלט דער
משק? קיינעם פון אונדז געפעלט ניט אַייער ווירטשאַפּט. און די מנהגים
וואָס איר האָט דאָ. נישטאַ ביי אייך קיין גלייכהייט און מ'באַהאַנדלט
אונדז דאָ זייער שלעכט. אַז אַ חבר וויל נאָך אַ פאַרציע עסן, גיט מען אים,
און צו איינעם פון אונדז זאָגט מען אַז ס'איז ניטאַ. נאָך אַ יאָר און מיר
וועלן אַוועק אין דער אַרמיי, נאָכדעם וועלן מיר גיין אין נגב און מאַכן אַ
נייעם קיבוץ אַ סך אַ בעסערן פאַר אַייערן. אודי, וועסט גיין מיט אונדז“.

„מאָך צו ס'מויל און־שווייג!“ האָט אודי אים אָפּגעשטופּט מיט רוגן.
חסיה האָט זיך ניט אַיינגעהאַלטן און פאַרפירט אַ וויכוח מיט חשלוך.
ס'האָט איר פאַרדראָסן וואָס אַזאַ איינער ווייסט שוין אויך צו זאָגן אַז דער
משק טויג ניט. מ'האָט זיי אַריינגענומען, געגעבן צו עסן און מ'לערנט זיי,
און נאָכדעם רעדן זיי נאָך אַן אויף דיר שלעכטס. ווי מ'וואָלט ניט געוויסט
אַז אַזעלכע זענען די ערשטע צו לויפן אין שטאָט אַריין. חשלוך, רופט ער זיך.
ווי האָט ער געפאַקט אַזאַ נאָמען? אַז ס'איז אַך און וויי, מיט וועמען די

שמאלע טראטוארן

קינדער פון ילון דארפן זיך צוזאמען דערציען. נאכדעם האט חסיה זיך אָפגעקערט פון טיש מיט אַ באַדויערן אין הארצן. ס'איז אַ וויילע שטיל געווען און נאכדעם זענען אַריינגעקומען צוויי רפתנים, איינער פון זיי, אַ תימנער בחור, האָט צוקומענדיק צום טיש זיך אָנגעכאַפט ביי דער נאָז. „עס שטינקט, כ'שפיר אַז ס'שטינקט“ האָט ער געזאָגט. „דאַכט זיך אַז די פאַסטעכער זענען שוין דאָ, און זיי האָבן שוין אויפגעגעסן ס'גאַנצע עסן. רוקט אייך אָפּ, פאַסטעכער, מען קאָן דאָך ניט אַטעמען. זאָג נאָר, שמעון, וויפל טראַפנס מילך גיט אַ שעפס?“

דער צווייטער רפתן האָט גאַרניט געזאָגט. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש ווי אַ שטומער. ער האָט געהאַט אַ לאַנג פנים און ער האָט געשוויגן.

„ס'זעט דויערן עטלעכע רגעס, כתריאל, און איך וועל אָפקאַכן פאַר דיר ווייכע אייער“, האָט חסיה ווייך געזאָגט. „דאָס ווייסע ברויט איז פאַר דיר“.

כתריאל האָט אויך איר ניט געענטפערט. ער האָט געליטן פון אַן אולקוס און ניט אַלץ האָט ער געמעגט עסן. ער האָט אָפגעבראַכן אַ שטיק פונעם ווייסן ברויט און געקייט אַן אַפעטיט ווי ס'וואַלט געווען שטרוי. „פון רפת א' זענען זיי שוין געווען?“ האָט ער מיטאַמאל געפרעגט ניט צו קיינעם באַזונדער. קיינער האָט אים ניט געענטפערט.

„רוק זיך אָפּ, איך פאַרטראַג ניט דעם ריח פון שעפסן“ האָט דער תימנער ווידער גערעדט צו שמעונען. ער איז געווען פעטלייביק און גאַרניט אויסגעזען ווי קיין תימנער.

„וויפל מאָל וועסטו איבערחזרן דיין ווייץ, יאַסעלע?“ האָט שמעון געפרעגט.

„ס'איז ניט קיין ווייץ“.

„פון דאָזיקן גערוך האָסטו פרנסה“.

„פרנסה האָב איך? מען דערלייגט דאָך אַלע יאָרן צו די שעפסן“.

„גיב אַ קוק אין באַלאַנס-חשבון וועסטו זען, אַז ביי די שעפסן פאַרדינט

מען מער ווי ביי די בהמות“.

געטראַפן ס'אַרט מיטן באַלאַנס-חשבון. מ'ווייסט דען ניט אַז איר

נארט אפ. איר זענט דאך גנבים. פון רפת־שייער גנבעט איר בינאָלעך היי און „תערובת“*, און נעכטן איז חשלוך אַרויף מיט דער סטאַדע אויפן מייערן־פעלד און עס אינגאַנצן אָפגעגעסן. יצחק האָט געזאָגט אַז אויב ער וועט דיך נאַכאַמאַל פאַקן, חשלוך, וועט ער דיר אונטערהאַקן די זייטן. קיין עסן קאָסט אַיך ניט און הויך דעם אַרבעט איר דאָך ווי די אייזלען. פערצן און פופצן שעה אַ טאָג און דאָס איז אויך ניט גענוג פאַר אַיך“.

דער תימנער האָט געקוואָלן. ער האָט געהאַט ווייסע, קליינע ציין און קליינע, שוואַרצע אויגן, וועלכע האָבן מיטגעלאַכט. יעדע נאַכט ביים טרעפן די פאַסטעכער האָט ער געזאָגט דאָס זעלביקע. ער האָט געוויסט פאַרויס, אַז ער וועט זיי זאָגן און געוויסט שמעונס ענטפער און פון דעסטוועגן האָט ער הנאה געהאַט, ווי ס'וואַלט אַלעמאַל געווען דאָס ערשטע מאָל.

„מייערן!“ האָט חשלוך אַריינגעשריגן, „די איינציקע זאַך, וואָס ילונער ווייסן איז שלאָגן זיך. און וווּ זענען מייעע הענט?“

„דיינע הענט זענען ביי דיר און וועסט זיי דאָרט האַלטן“ האָט שמעון זיך אָנגערופן. „און יצחק כאַפט זיך נאָך ניט צום שלאָגן און פונעם תימנערס רייד דאַרפסטו זיך ניט איבערנעמען. זיי זענען ביליקער ווי — האָסט שוין געזען, ווי שעפסן גייען און לאָזן הינטער זיך סימנים? ס'איז דאָס זעלביקע מיטן תימנער“ און שמעון האָט געלאַכט. ער האָט געהאַט פיינע, ווייסע ציין און אַ געזונט געלעכטער. זיי האָבן זיך נאָך געשפּאַרט און געאַמפּערט וועגן די פאַכן און דער תימנער האָט געהאַלטן אַז שעפסעריי איז אַן אַרימאַנסקער פאַך און מ'וואַלט געדאַרפט פאַרקויפן די שעפסן. און שמעון איז אים אויך ניט שולדיק געבליבן.

ס'איז טאַקע אמת געווען, שמעון האָט ניט געוויסט וואָס ס'הייסט ענדיקן די אַרבעט. ווייל נאָכדעם, ווי ער פלעגט אַהיימגיין און זיך אָפּוואַשן און אָפעסן, איז ער ווידער געגאַנגען צו די שטאַלן זען, וואָס די שעפסן מאַכן. שעפסן זענען ניט קיין פאַבריק, וווּ מען שטעלט אָפּ די מאַשינען און מען פאַרשליסט די טירן. שעפסן זענען איידעלע באַשעפענישן.

אין זיין בלוט האָט נאָך שמעון געטראָגן די ירושה פון די ערשטע

* געמישטע פאַשע.

שמאלע טראטוארן

חלוצים, די יונגעלייט פון גרויסן רוסלאַנד, וועלכע זענען אין אָנהויב פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט געקומען אין לאַנד אַרײַן, טראַגנדיק אין זייער בלוט די דור־דורותדיקע בענקשאַפט נאָך ערד און נאָך לאַנד און נאָך רחבות פון פעלדער. ערגעץ וווּ אין אים האָט נאָך געשטעקט אַן איבערבלייב פון די חזיונות, וואָס זיי האָבן געחלומט; ווערן ווי די וואַנדערנדיקע בעדואינער, נעמען בעדואינישע טעכטער פאַר ווייבער און אויפשטעלן אַ נייעם שבט, אַ נייעם דור יידן. אין די יונגעגע יאָרן פלעגט שמעון זיך סטראַיען אינם אַראַבישן בגד. אויפן קאַפּ פלעגט ער אַנטאָן די אַראַבישע אַבאַיע פאַרנומען מיט אַ שוואַרצן, זיידענעם שנוּר. אין גאַרטל פלעגט ער פאַרשטעקן אַ קינזשאַל מיט אַ רעוואָלווער און אַזוי פלעגט ער אַרויס מיט די שעפּסן אויף פאַשע. אין די שטאַלן אָדער אין פעלד פלעגט ער אָפט אונטערברומען אַראַבישע ניגונים, אַ זכר פון די צייטן ווען ער האָט געוואַנדערט אַ יאָר, אָדער צוויי, מיט בעדואינער אין די געגענטן פון גליל און אויך אין דרום. ער אַליין האָט געשטאַמט פון קאַווקאַזער באַרג־יידן און ער איז מסתמא געווען מער קאַווקאַזער ווי ייד.

שמעון האָט ליב געהאַט אַרבעטן ביי די שעפּסן און ער האָט אויך געהאַט אמונה אין זיי. זיין סטאַדע איז געווען פון די בעסטע אין לאַנד און מיט דעם האָט ער שטאַלצירט. ער האָט זיי געקענט איינס ביי איינס און געווסט די זכות־אַבות און עלטער־אַבות פון יעדער שעפּס. לויט די קלאַען, לויטן וויידל האָט ער געווסט דעם ווערט פון אַ שעפּס. ער האָט אויך איבערגענומען זייערע זיטן. דער שעפּסישער קוק פלעגט זיך אָפט אַרײַנגעבענען אין זיין אויג און צומאַל פלעגט ער אינמיטן דערינען, געבן אַ לאַז אַראָפּ דעם קאַפּ, שנעל און פלוצלונג ווי ס'טוט אַ שעפּס. ווען נאָר ער פלעגט זען אַ ביסל גראַז האָט ער גלייך אינזינען געהאַט די שעפּסן. און אַז ער פלעגט, זייענדיק אין שטאַט, באַמערקן אַ ליידיק שטיק פלאַץ באַוואַקסן מיט גראַז, האָט עס אים געאַרט וואָס גראַז גייט לאיבוד. ס'איז קיינמאַל ניט פאַרביי קיין פערטל שעה אַז שמעון זאָל ניט אַ טראַכט טאָן וועגן שעפּסן. און אַז עמיצער פלעגט אים באַגעגענען און פּרעגן וואָס ס'הערט זיך, האָט שמעון גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס מיינט מען די שעפּסן.

י. בירשטיין

שמעון האָט אומגעריכט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ ווי אַ שעפּס און זעענדיק אַז דער טעלער איז נאָך ניט ליידיק האָט ער ווייטער געגעסן. „וויפל צאָלט זיך אַ ליטער שעפּסן־מילך?“, כתריאל האָט עס געפרעגט. ער איז געווען מרפּז פון רפת און ער האָט עפעס געחשבוּנט אין געדאַנק. כתריאל האָט תמיד עפעס געחשבוּנט. „צוויי מאָל מער פאַר בהמה־מילך“, און שמעון האָט אַ ווונק געטאָן צו אודין און השלוקן און אויך אַריינגענומען יאָסעלען אינם ווונק. אַז מ'האַט געהאַט צו טאָן מיט כתריאלן איז אויך דער תימנער געווען אויף שמעונס צד. „טאַפּלט האָסטו געזאַגט?“, כתריאל האָט זיך געווונדערט און געקנייטשט דעם שטערן. ער האָט דעם ווונק ניט באַמערקט. ער האָט געשפּירט דעם אולקוס און געוואָרט אַז חסיה זאָל אים דערלאַנגען די אייער.

ג

אַ מיידל מיט אַ בחור זענען אַריינגעקומען. זיי האָבן ביידע געטראָגן הויזן פאַרשטעקט אין די כאַלעוועס פון די הויכע, גומענע שטיוויל און בלויע בלוזקעס מיט אָפּענע קראַגנס פאַרוואָרפן איבער די הויזן, און די אַרבּל, פאַרשאַצט ביז אַריבער די מוסקולן פון זייערע אַרעמס. „ס'איז אייך גאַרניט קאַלט?“ האָט חסיה זיך געווונדערט און דאָס מיידל האָט געלאַכט און געטרייסלט מיט די לאַנגע האַר פאַרנומען אויף הינטן אין אַ לויזן צאַפּ. דער בחור איז צוגעגאַנגען צו דער פּאַן און אַרויס־געכאַפּט אַ הייסע, געבראַטענע קאַרטאַפּל. „אַז חסיה איז שומרת וועט שוין זיין עפעס גוטס צו עסן“ האָט ער אויסגעזונגען מיט אַ ניגון און אַנשטאַט צום טיש, איז ער געגאַנגען צום קליינעם צימערל וווּ ס'איז געשטאַנען דער עלעקטרישער אַייזקאַסטן. „דיין זוכן איז בחינם. וועסט דאָרט גאַרניט געפינען. אַלץ איז פאַרשלאָסן.“ האָט חסיה נאַכגעשריגן. נאָר אַיתן האָט ניט געלייגט קיין אַכט אויף אירע רייד. דאָס מיידל איז געשטאַנען מיט די הענט אין די הויזנקעשענס און באַטראַכט די זיצנדיקע אַרום טיש. אויך זיי האָבן איר ניט פאַרפעלט צו

שמאלע טראטוארן

זען. ח'גריבעלעך אויף אירע באַקן האָבן זיך געלאָשן און געצונדן, און עטלעכע פּאַלדן אויף איר לויזער בלוזקע האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט ווי שטראַלן. „שולה, אָט, איז אַן אַרט, כּווייל זאָלסט זיצן לעבן מיר“, האָט דער תּימנער געזאָגט.

„דיין וועלן איז ניט גענוג, יאָסעלע“.

דעם תּימנערס מויל האָט זיך באַוועגט אויף צו ענטפּערן, נאָר זיין אויג האָט דערווייל עפעס באַמערקט אויף שולהס גוף, ס'האָט זיך פּאַרנאָטירט אין זיין געדאַנק און ס'איז אים געלונגען צו שווייגן. „תּכּשיט, וווּ האָסטו עס געפּאַקט? איך האָב עס דאָך באַהאַלטן“, האָט חסיה געזאָגט צו אַיתנען, וואָס איז אַרויסגעקומען מיט אַ טעצעלע אין דער האַנט.

„פּאַרלאָז זיך אויף די רפּתנים“ האָט איתן געענטפּערט און צוגעטראָגן דאָס טעצעלע צו שולה'ס פנים. זיי האָבן ביידע אַראָפּגעקוקט, און די שפיצן פון זייערע שטערנס האָבן זיך געטראָפּן איבערן טעלערל. עטלעכע ברוינע, רויע לעבערלעך זענען דאָרט געלעגן. דאָס עלעקטרישע ליכט האָט זיך אַפּגעשפּיגלט אין דער ברוינער פּייכטיקייט און ס'האָט דאָרט געצאָפּלט ווי זיי וואַלטן געווען לעבעדיק. איתן און שולה האָבן אַראָפּגעשמיכלט צום טעלערל.

חסיה איז אַרויסגעגאַנגען הערן, צי אַ קינד האָט זיך צעוויינט און איתן האָט אַ פעטשל געטאָן שולהן און געזאָגט אַז ער וועט אָפּבראַטן די לעבערלעך. שולה האָט פּאַרבייגייענדיק אָנגענומען אודין ביים קאַרק. „אודי“.

„לאַז אָפּ“, האָט אודי אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ.

„וואָס איז, האָסט פּיינט, ווען אַ מיידל רירט דיך אָן?“

„יאָ“.

„ביסט אַ ליגנער“.

„שולה, ווילסט הערן וואָס אודי האָט היינט געזאָגט דעם לערער?“ נאָר חשלוק האָט ניט געזאָגט וואָס אודי האָט געזאָגט, ווייל שמעון האָט אים געהייסן האַלטן זיין מויל און פאַר שמעונען האָט חשלוק געהאַט דרך-אַרץ. שולה האָט באַטראַכט די מאַכלים אויפן טיש מיט אַ פינגער ביי אירע ליפּן.

י. בירשטיין

„וויפל מילך איז געווען?“ האָט כתריאל געפרעגט שוליהן.
„זיבן קאַנען“.

„און וואָס איז מיט דער קו, דורנה?“

„כ'האַב איר אַיינגעגעבן פעניצילין. דער אייטער איז האָרט און
אַנגעשוואָלן“.

„געמאַכט אַ מאַסאַזש?“

„געמאַכט. מ'דאַרף איר פאַרקויפן“.

„כ'וועל מאַרגן אַ קוק טאָן“. כתריאל האָט געקייט דאָס אַלט־געבאַקענע
ברויט. ער האָט ניט הנאה געהאַט פון עסן יעדע נאַכט ווייס־ברויט און
ווייכע אייער און מ'האַט ניט אינזינען געהאַט צוצוגרייטן עפעס אַנדערש
פאַר אים. ער האָט געזען, ווי שולה האָט אַריינגעשניטן פעניצלעך פאַמעראַנצן
אין אַ טעלער געדיכטער סמעטענע און ס'האַט אים פאַרקיצלט אין דער נאַז
און ער איז מקנא געווען די מענטשן וועלכע קאַנען עסן אַלץ און ער האָר
ניט; און אָפט מאָל קומט אים אויס אַוועקצוגיין אַ הונגעריקער פונעם טיש
און ניטאָ אַפילו פאַר וועמען צו באַקלאַגן זיך. אייגנטלעך וואָלט ער געדאַרפט
אויפהערן צו אַרבעטן ביינאַכט אָדער גאַר אינגאַנצן אַוועק פון דער רפת און
זאָלן עס די יונגערע איבערנעמען. אויף שולהן האָט ער ניט וואָס צו האַפן.
ווי נאָר זי וועט חתונה האָבן מיט איתנען, וועט זי מער ניט אַרבעטן ביי די
בהמות. אַמאָל האָבן מיידלעך געאַרבעט ביי די קי לאַנגע יאָרן, אָבער היינט
וויילן זיי עס מער ניט טאָן. איתן איז יאָ אַ פעיקער בחור און ער וואָלט
געקאַנט איבערנעמען דעם ריכוז, נאָר ער איז צופיל פאַרטאָן אין פאַליטיק
און אין אידעאָלאָגיעס און ביי כתריאלן האָבן אידעאָלאָגיעס און בהמות זיך
ניט געפאַרט צוזאַמען. סוף סוף וועט איתן גיין אין זיין טאַטנס וועגן און
ווערן אַן עסקן. מ'האַט שוין ווידער אַנגעהויבן רעדן וועגן שיקן אים אויף
אַ סעמינאַר, נאָר איתן האָט ניט געוואָלט און געזאָגט, אַז ער וויל פריער
אַרבעטן אין דער רפת, טאָן אַ פיזישע אַרבעט, כדי מ'זאָל ניט רעדן אויף
אים קיין שלעכטס. נאָכדעם וועט ער זען. נאָכדעם וועט שוין זיין צו שפעט,
האַט כתריאל געטראַכט. אויך כתריאל האָט פאַרשפעטיקט. אַנדערע חברים
אין זיינע יאָרן האָבן זיך אַיינגעאַרדנט ביי לייכטערע פאַכן, און ער דאַרף נאָך
אַלץ ברעכן דעם רוקן ביים מעלקן די קי. מ'זאָל אַמאָל אַ טראַכט טאָן צו

שיקן אן עלטערן חבר לערנען זיך. כתריאל איז געווען פארהאָרעוועט און אויסגעהונגערט נאָך אַ ביסל רו און ער האָט געטראַכט אַז ס'זאלט גאַרניט אויסגעמאַכט אַז מ'זאל אים שיקן אויף עפעס אַ שליחות. ער וואָלט זיך דערנױל אָפּגערוט.

כתריאל האָט געקײט דאָס אַלט־געבאַקענע ברויט און ס'האָט אים פאַרדראָסן וואָס אָפּילו אַ פּיצל אומגעזאַלצענע פּוטער, האָט מען ניט אינונען געהאַט אָנצוגרייטן. און די מאַרגאַרין האָט ער ניט געקאַנט נעמען אין מויל אַרײן. דער תּימנער, לעבן אים, האָט שוין אויפגעגעסן דעם צווייטן טעלער מיט טשיפּס. וווּ נעמט זיך צו אַ תּימנער אַזויפּיל פעטלייביקײט. זײ זענען דאָך אַלע אַזוי אויסגעמאַגערט ווי אַ וויכּיטש. כתריאל האָט אַ פּיר געזאַן זײן האַנט איבער דער גאַמבע און אַרויפגעקוקט צו איתנען, וועלכער איז געשטאַנען הינטער אים. „האַסט עפעס געזאַגט?“ האָט ער אים געפרעגט. „מאָך צו די אויגן“, האָט איתן געזאַגט און אַראָפּגעלאָזט אַ געבראַטן לעבערל אין כתריאל'ס טעלער. ער האָט עס געזען פאַלן און אים נאַכגעפּאַלגט מיט די בליקן. צו ערשט האָט זיך כתריאל געישובט און ניט געווסט וואָס צו טאָן. אָבער דער צוגעבראַטענער ריח איז געווען גוט. און כתריאל האָט זיך דערמאַנט אינעם טאַטנס שענק, ווען ער איז געווען אַ קליינער יונגל. ער האָט געזען די פּורמאַנעס מיט זײער צוגעפרוירענע וואַנצעס און שנייאיקע אָפּצײכנס פון די שטיוול, די פאַרע פון די שיטלען מיט הייסן קרופּניק און דאָס שמאַטשקען פון די ליפּן ביים אָפּלעקן די פעטע פינגער נאָכן געבראַטענעם גענדזנפלייש.

ד

„האַסט זיך געשפּילט מיט פּײער“, האָט שולה געזאַגט „איך האָב זיך געשראַקן אַז עפעס וועט געשען אינמיטן דערינען. אַ סך מאָל האָב איך מורא פאַר כתריאלן“.

„איך האָב אויך אינמיטן חרטה געקראָגן, נאָר כ'האָב געזען זײן פנים, האָב איך גלייך געווסט, וואָס ער דאַרף“, האָט איתן געלאַכט. ביידע מיט אודין זענען געבליבן און די אַנדערע זענען שוין אין קיך ניט געווען.

שפעטער זענען אריינגעקומען די לעצטע צוויי רפתנים און שולה האָט זיי געמאַכט עסן. דער עלטערער רפתן, מירון האָט געטראָגן אַ רוקזאַק אויפן אַקסל, אין וועלכן ער האָט געהאַלטן די אַרבעטס־מלבושים. ווינטער איז דער זאַק געווען אַנגעשטאַפט מיט אַ סך בגדים און אַז ס'איז געוואָרן וואַרעמער איז ער געוואָרן ליידיקער. לויטן זאַק האָט מען געקאַנט דערקענען די תקופות פונעם יאָר. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם זאַק, ווי ער וואַלט אַנגעקומען אַצינד פון אַ ווייטן וועג. „ווי איז די שומרת?“ האָט ער געפרעגט. דער צווייטער רפתן איז געווען אַ קרענקלעכער בחור מיט רויטלעכע אויגן. אויך ער האָט אויסגעזען ווי ער וואַלט געקומען פון אַ ווייטן וועג. אָבער קיין זאַק האָט ער נישט געטראָגן. זיצנדיק ביים טיש האָט ער געזאָגט: „מ'עסט שוין ווייטער, האָ?"

אודין האָט זיך נישט געגלוסט גיין שלאָפן. ער האָט געזופט שוואַרצע קאווע און געטראַכט, אַז חשלוק איז אַ טיפּש. ער איז געווען אין פעס אויף אים און אויף זיך אַליין, וואָס ער האָט אים דערציילט וועגן דער שול. ער האָט גאַרנישט געמיינט צו מאַכן פון דעם אַזאַ וועזן און איצטער וועלן שוין אַלע וויסן. אויך דאָס האָט אים נישט געאַרט. ער וועט זיך מער נישט לערנען און ער וועט גיין אַרבעטן. ער קאָן זיך אויסגלייכן מיט יעדן פּלח און ער האָט געמאַלקן די שעפּסן אַזוי גיך ווי שמעון. ס'איז בלויז דאָס גיין מיט די שעפּסן אויף פּאַשע וואָס ער ליידט נישט און ער האָט נישט געקאַנט פאַרשטיין, ווי אַזוי שמעון קאָן זיין אַ גאַנצן טאַג אויפן פעלד, איינער אַליין און ס'זאָל אים נישט לאַנגווייליקן. „אַז דו ביסט מיט די שעפּסן אויפן פעלד, ביסטו נישט איינער אַליין“ — האָט אים שמעון איינמאַל געזאָגט. „קוק זיך צו, ווי זיי עסן“. אודי האָט נישט געוויסט וואָס ס'איז פאַראַן אַזוינס צו קוקן. איינמאַל האָט זיך אים אויסגעדאַכט אַז די שעפּסן קריכן אַרום ווי גרויסע, פעטע לייז. זאָל ער דאָס זאָגן עמיצן, וועט ווידער ווערן אַ טומל. ס'שטימט נישט מיט די סענטימענטאַלע לידער וואָס מ'זינגט וועגן שעפּסן. ער וועט די לידער מער נישט זינגען און ער וועט נישט זיין קיין פּאַסטערך. אין דער פּלחע וועט ער אַרבעטן אַזוי ווי דער טאַטע, בייטאַג איז דער טאַטע פאַרנומען און ביינאַכט איז ער צוזאַמען מיט לוטין. לוטי האָט אודין נישט געאַרט. ווען ער וואַלט געקאַנט, וואַלט ער איר אפילו ליב געהאַט. נאָר זי האָט אים אינגאַנצן נישט

באַמערקט און גערעדט צו אים ווי צו אַ קינד און נאָכדעם איז ער תמיד געבליבן אַ צעטומלטער. אַ קילקייט איז דאָ אין אירע שפיץ-פינגער, וועלכע צעטומלען אים און ער באַהאַלט זיך מ'זאָל ניט דערקענען וואָס אין אים קומט פאַר. ער האָט נאָך קיינמאַל ניט גערעדט צו קיינעם וועגען די זאַכן. אין שול אויך ניט. לערן חשבון, לערן פיזיק, לערן פּאָעזיע, ער האָט פיינט לידער. און זיי לאַנווייליקן אים ווי די שעפּסן. אָבער ס'איז וויכטיק. אַלץ איז וויכטיק, רעוואָלוציעס און סאָציאַליזם און קיבוץ איז וויכטיק, אָבער דאָס, וואָס ער פילט ביי זיך דאַרף ער באַהאַלטן. ווייל ער איז אַנדערש ווי אַנדערע. דעם טאַטנס פּראַגע, אויך דער לערער ילוני האָט געפרעגט דאָס זעלביקע: אַלע לערנען זיך אודי, זיי זענען ניט בעסער און ניט ערגער פאַר דיר און דו ביסט ניט קיין נאַר און קאַנסט ניט זיין אַנדערש פון אַלעמען, אודי. אַמאַל איז ער געווען זיכער, אַז ער איז אַנדערש פון אַלעמען אָבער ער איז מער ניט זיכער אין דעם. ער איז יאָ און ער איז ניט אַנדערש. ווי אַזוי קאָן זיין ביידע צוזאַמען? ס'איז דערפאַר ווייל ער קאָן ניט פאַרשטיין די וועלט אין וועלכער די דערוואַקסענע לעבן. ווערן גרויס, האָבן חתונה, האָבן קינדער און נאָך דעם שטאַרבט מען. און מ'גייט יעדן טאָג צו דער אַרבעט און עס געשעט גאַרניט ניט. כתריאל מעלקט יעדן טאָג בהמות און מירון טוט אויך דאָס זעלביקע. ער איז שוין אפשר זעכציק יאָר אַלט און שוין דרייסיק יאָר, אַז ער מעלקט קי. אַז מירון וועט שטאַרבן, וועט איתן נאָך אַלץ מעלקן בהמות. איתן וועט חתונה האָבן, ווערן אַלט און ער, אודי, וועט מעלקן די בהמות — — —

„שלום, שלום, שׁלום“

ס'איז געווען דער בעקער, זילבערמאַן, וועלכן מ'האַט ניט געהערט זיין אַריינקומען אין קיר. ער האָט געהאַט אַ טבע צו ענטפערן זיך אַליין אויף זיין אייגענער באַגריסונג. ער איז געווען הויך און ברייט מיט אַ סך גוידערס און אַ פירקאַנטיק וואַנצעלע אונטער דער נאָז. זיין פנים האָט געגלאַנצט מיט דער רויטיקייט פון זיינע געלע האַר אויפן קאַפּ, וועלכע ער האָט אַמאַל געהאַט און ס'איז מער קיין זכר פון זיי ניט געבליבן. מירון האָט אים געזאָגט, אַז ער זעט אויס ווי אַן אמתער בעקער אָדער קצב און אויב ניט, דאַרפן אַלע בעקערס און קצבים אויסזען ווי ער, און זילבערמאַן האָט עס גענומען פאַר

אַ קאַמפּלימענט און זיין שמייכל האָט זיך געוויגט איבער זיינע גוידערס. ער איז צוגעגאַנגען צום בחור מיט די איבערגעשראַקענע אויגן און געזאָגט, „וואָס מאַכסטו, זון מיינער?“

„מ'זיצט שוין ווייטער“, האָט דער בחור געענטפּערט.

„זיך ניט, פייוועלע. גיי שלאָפּן. דאַרפסט זיך אויסרוען“, האָט

זילבערמאַן געזאָגט.

זילבערמאַן איז געווען אַ גייער עולה און ער איז געקומען אין קיבוץ מיט אַ ווייב און צוויי קליינע קינדער קיילעכדיק און פעמפּיק און אַזוי געל ווי ער. זיין זון פייוול איז געווען פון דער ערשטער ווייב. מ'האָט זילבערמאַנען ניט געוואָלט צונעמען אַלס חבר אין קיבוץ, מחמת ער איז שוין געווען איבער פּופציק יאָר אַלט, און אַז ער האָט זיך וועגן דעם דערוויסט, האָט ער אָפּגעזוכט עקיבאָן, פאַרקאַשערט אַן אַרבל, געוויזן אַ מוסקול, און געהייסן עקיבאָן, אַנטאַפּן. אַז ער האָט איבערגעלעבט היטלערן מיט סטאַלינען, האָט ער געזאָגט, וועט ער קאָנען אַרבעטן נאָך אַ פּופציק יאָר, און ער האָט געלויבט זיין מוסקול וועלכער קאָן שלעפּן זעק און הויבן קאַסטנס, און די אַנדערע וועלכע זענען געשטאַנען לעבן אים, האָט ער אויך געגעבן אַנצוטאַפּן, זיי זאָלן זען. מ'האָט זילבערמאַנען צוגענומען און ער האָט געשלעפּט זעק און געהויבן קאַסטנס און געבויגן דעם רוקן אין די גאַרטנס און אַנגעלייגט סטויגן היי און ער האָט אונטערגעזיפּצט. ס'האָט אים ניט געאַרט דאָס אויפשטיין אין די באַגינענס, אָבער ער האָט פאַרשאַלטן די הייסע זון אויף די פעלדער. פון זינט ער איז געוואָרן אַ בעקער האָט ער אויפגעלעבט. ער האָט געאַרבעט ביינאַכט און אין די הייסע טעג האָט ער זיך באַהאַלטן פון דער ברענענדיקער זון.

„עס, פייוול, עס“, האָט ער געזאָגט צום זון מיט באַזאָרגטקייט, זעענדיק,

אַז פייוולס טעלער איז נאָך געווען פול. „נעם נאָך אַ פאַמעראַנץ און נאָך אַ לעפל סמעטענע. קוועל דיך ניט. דאָ איז ניט קיין חרפה צו עסן. דאַנקען גאָט, ס'איז דאָ גענוג“. און זיין אויג איז דורכגעלאָפּן איבער די שפייזן אויפן טיש, „בחור, ווי רופט מען דיך? איתן? זאָג אים, אַז איך בין גערעכט. לערן אים אויס עסן“.

„טאַטע, רעדסט שוין ווייטער, האָ? האָ? האָט פייוול געזאָגט. זיינע הענט

שמאלע טראטוארן

האָבן געשוויצט און ער האָט זיי באַהאַלטן אונטערן טיש צווישן די קני.
„אַ פיינע מיידל האָסטו זיך אויסגעזוכט, איתן. ווי רופט מען אַיך,
זיך אויסקלייבן עפעס אַ לייטיש מיידל פאַר אַ ווייב. איתן, נעמט אים אַריין
אין אַייער חברה. זאָל ער אויך זיין מיט מיידלעך און בחורים צוזאַמען.“
פייול האָט געריבן די הענט צווישן די קני. ער האָט געקאַנט עפענען
אין אויג גרעסער פאַרן אַנדערן. זילבערמאַן האָט זיך ניט געקאַנט איינהאַלטן
און ער האָט ווייטער גערעדט. ער האָט געזאָגט, אַ זיין פייול איז אַ
שטילינקער, אַ געליטענער און אַ שעמעוודיקער און ער ווייסט ניט נאָך וואָס
מ'דאַרף זיך שעמען. אדרבה, זאָלן זיי הערן, וואָס ער טענהעט תמיד און
זאָלן זיי זאָגן, צי ער איז ניט גערעכט. אַלע לעבן דאָך אין איין קיבוץ, וווּ
מ'איז גלייך און אַלע מענטשן זענען דאָך חברים און דאַרפן זיך ליב האָבן,
איז פאַרוואָס זאָל ער זיך שעמען? ער זאָגט צו זיין פייולען, ער זאָל זיך
חברן מיט די יונגע מענטשן, צוזאַמען מיט זיי טאַנצן און זינגען, וועט שוין
במילא עפעס אַרויסקומען פון דעם. זאָל ער ניט תמיד זיין אַליין.
זילבערמאַן האָט געוואָלט וויסן, וואָס מירון טראַכט וועגן דעם. ווייל
מירון איז דאָך אַ ותיק אין קיבוץ. כאַטש ער, זילבערמאַן, איז ניט איצט
געבוירן געוואָרן און ער האָט זיך שוין אויך אָנגעזען אַ וועלט, האָט ער
פאַרט געוואָלט וויסן, פאַרוואָס זאָלן די יונגע חברה זיך ניט חברן מיט זיין
זון. אויף וואָס דען איז אַ קיבוץ געמאַכט געוואָרן? און מירון ווייסט דאָך,
אַ זיין פייול איז אַ גוטער אַרבעטער.
זילבערמאַן האָט נאָך אַ סך גערעדט און נאָכדעם האָט ער זיך דערמאַנט,
אַז ער דאַרף אָנהויבן באַקן דאָס ברויט און ער האָט אויפגעהערט. אַ גרויסער
שווייגעדיקער הונט, מיט אַ סך לייב אויף זיך, איז אים נאָכגעגאַנגען טראַט
ביי טראַט ביז צום בעקער־שטיבל. דער הונט האָט זיך געהאַלטן האַרט לעבן
זילבערמאַנען, זיך געריבן אין זיינע הויזן און ניט אַרויס פונעם תחום פון
זילבערמאַנס שאַטן.

אודי האט אראפגעקוקט אויף זילבערמאנען און אויף פייוולען ווי אויף
 ניט וויכטיקע באשעפענישן. זיי זענען געווען ווי די אַנדערע נייע עולים
 וועלכע פלאַנטערן זיך אין משק ווי אַרימעלייט אין אַ פרעמדער שטאַט.
 קומען און פאַרשווינדן. ער האָט ניט געהאַט וואָס צו רעדן מיט זיי. ער האָט
 אַבסערווירט שולה'ן און געהאַט אַ באַהאַלטענעם פאַרלאַנג צו וועלן וויסן,
 צי מ'דערקאַנט אויף איר, אַז זי איז שוין געשלאָפֿן מיט איתנען. ער אַליין
 איז נאָך ניט געשלאָפֿן מיט קיין מיידל און ס'האַט אים געטריבן דערצו.
 ער האָט געוואַלט וויסן, ווי אַזוי ער וועט זיך פילן נאָכדעם. ער האָט עס
 געדאַרפט טאָן מיט תּמיוֹן, ווען זיי זענען געווען אין אַראַבישן בוסטאַן. זיי
 האָבן געריסן מאַנדלען און אַ מאַנדל איז אריינגעפאַלן אין איר בלוזקע.
 ער האָט געוואַלט אַרויסנעמען און זי האָט אים לאַכנדיק געזאָגט אַז ס'איז
 אַריינגעפאַלן אין די הייזלעך. ער האָט אַ צי געטאָן די הייזלעך און
 אַריינגעשטעקט די האַנט צו זוכן דעם מאַנדל און זי האָט געלאָזט זוכן.
 ער האָט זיך דערמאַנט אין אַנדערע געלעגנהייטן און ער האָט אינזינען
 געהאַט לוט'ן און ער האָט געקוקט אויף די מענטשן אַרום טיש און געווען
 צופרידן, וואָס קיינער פון זיי ווייסט ניט זיינע געדאַנקען.

ס'האַט ווידער אַנגעהויבן צו רעגענען און דאָס מאָל איז עס געקומען
 שטיל, אַן דונערן און אַן בליצן, ווי די וואַלקנס וואַלטן זיך פאַרגנבעט
 שטילערהייט ביז צום בנין און ערשט דאָן זיך צעעפנט מיט כוח און אַראַפֿ-
 געשאַסן אַ רעגן מיט אַ האַגל און אַ ווינט צוזאַמען. ס'האַט געשלאָגן אויפן
 דאָך און די פאַרפּרויערע רעגנטראַפנס זענען אַפגעשפּרונגען פון די שויבן
 מיט אימפעט און אַיילעניש. אַ ווינטער־רעגן, וואָס האָט ניט געוואָסט פון קיין
 אַפּהאַלט און זיין אייגענעם אַטעם ניט געקאַנט אַפּכאַפּן.
 „די קי זענען אונטערן דאָך?“ האָט מירן געפרעגט.

„יאָ“.

„ס'זעט שוין מאַרגן זיין ווייניק מילך“.

„מ'דאַרף אויסבעטן פּריש שטרוי אין די שטאַלן“.

„אַט איז דער טאַטע“.

האַט איתן געזאָגט.
 עקיבא איז געשטאַנען אַיינגעהילט אין אַ רעגנמאַנטל ביז איבערן קאַפּ.

שמאלע טראטוארן

ער האָט זיך ניט באַוועגט. ביסלעכווייז האָט ער אַרויסגערוקט אַ האַנט און אַנגעהויבן אויפשפּילען די קנעפּ. די האַנט האָט אויסגעזען נאָקעט אויף דעם באַרענגטן בגד. ער האָט אַנגעשפּאַרט די ביקס אָן דער וואַנט און געריבן די הענט. ער האָט געקוקט אויף די מענטשן מיט אַ קורצזיכטיקן בליק, זיך באַגריסט און ערשט נאָכדעם האָט ער זיי דערקענט. זיין שמייכל איז געקומען שפּעטער.

„פאַרוואָס ביסטו שומר, טאַטע, האָסט דאָך געאַרבעט בייטאַג?“, האָט איתן געפרעגט.

עקיבא איז געווען אַנגעטאָן אין אַ ברוינעם, שפּעסענעם פעלץ, אַרומ- באַנייט פון אויבן מיט אַ שוואַרצן פּוטערנעם ראַנד און ווי אַלע אַנדערע, האָט ער אויך געטראָגן הויכע גומענע שטיוול. ער האָט געהאַט געזונטע אברים און עפעס אַ גברישיקייט איז געווען אין זיין גוף. אַפילו די קניישטן אויף זיין פנים זענען געווען שטאַרק און קרעפטיק. ער האָט זיך אַנגעשעפט א טעפל קאָרע און געטאָן עטלעכע זיפּ. דאָס טעפל האָט זיך קוים אַנגעזען צווישן זיינע צען פינגער. „דאָ איז דאָך וואַרעם“, האָט ער געזאָגט. „וואָס האָסטו געזאָגט, זון? שומר-לילה? איך דאַרף מאַרגן זיין פריי, אַרבעט איך איצטער אַנשטאַט מאַרגן.“

פון דער נאָענט האָבן זיך אַנגעזען די האַרעלעך וועלכע האָבן אַרויסגעשטאַרצט פון זיינע נאָזלעכער. ער האָט אויסגעזען אויף זיינע יאָרן נאָענט צו זעכציק. די געקאַרבטע הויט האָט ניט קאַליע געמאַכט זיין געזיכט. ער האָט געהאַט אַ גוט פנים; און ס'האָט אויסגעזען, ווי די צייט וואַלט פאַרליבט געווען אינעם חומר פון זיין פנים און געאַרבעט איבער דעם מיט אַ פאַכמענערישער האַנט. אַ קניישט, אַ שרומפּ, אַן אַיינבוּיג און אַט, אַ טיפער שניט לענגראַויס ביים אָנהויב באַק. אַ באַהאַלטענע קרעפטיקייט איז געווען אין אים. ניט דער כוח פון יונגשאַפט נאָר די גבורה צו קענען זיין אַלט.

„און די מאַמע האָט מיר עפעס אַנדערש דערציילט“, האָט איתן געזאָגט מיט אַן אַנגעשטעלטן ערנסט. „זי האָט זיך פאַרקלאָגט, אַז דו אַרבעטסט בייטאַג און ביינאַכט אַן אַפרו. אַז דער שומר איז קראַנק געוואָרן דאַרפסטו זיך מתנדב זיין? ניטא שוין קיין יונגערע פאַר דיר?“

עקיבא האָט אַריבערגעקוקט איבערן ראַנד פון טעפל, ווי מ'קוקט אַריבער איבער ברילן. זיינע אויגן האָבן געשמייללט. „אַז די מאַמע זאָגט, איז זי מסתמא גערעכט“, האָט ער געזאָגט. ס'איז אים געפעלן, וואָס מ'זאָרגט זיך פאַר אים און ער האָט אַ קניפּ געטאַן מיט צוויי פינגער שולהן אין דער באַק, זי זאָל אים מאַכן עסן.

שפעטער האָט עקיבא דערציילט וועגן זיינע מחשבות, וואָס ער האָט געטראַכט גייענדיק צווישן די שטאַלן און שייערן. ס'איז אים שוין זייער לאַנג נישט אויסגעקומען זיך אַרומדרייען שעהען איבערן הויף, וועלכער האָט זיך אין משך פון די יאָרן אַזוי צעוואַקסן און ער האָט נאָך געדענקט די צייטן, ווען דער הויף איז באַשטאַנען פון איין שטאַל מיט צוויי בהמות, אַן ערדענע געביידע און עטלעכע דונאַם ערד. ווען אין ילון זענען געווען בלויז אַ טויזנט מענטשן און מ'האָט גאַרניט געוואָגט צו חלומען, אַז ס'וועט ווערן אַ ישוב פון טויזנט נפשות מיט דריי הונדערט קינדער. „ווי לאַנג איז עס דען“, האָט ער געזאָגט, „אַז אין חדר-האוכל איז געלעגן אַן אָפענער פּנקס פאַר יעדן איינעם וועלכער האָט נאָר געוואַלט אַריינשרייבן זיינע אינטימסטע געפילן און חלומות. אַ סך בלעטלעך זענען דאָרט געוואָרן באַשריבן מיט חלומות וועגן אונדזער צוקונפט, אָבער ווער איז דעמאָלט געווען זיכער, אַז מיר וועלן עס זען מיט אונדזערע אייגענע אויגן?“

עקיבא האָט ניט געקאַנט באַהאַלטן אַ גוטע שטימונג פאַר זיך אַליין. ער האָט געדאַרפט האָבן שותפים. און ער האָט זיך געקאַנט אַרייננוואַרעמען אין אַ צווייטנס געמיט. ער האָט יעדן טאָג געפראָוועט אויפסניי קיבוצישיקייט ווי אַ פרומער חסיד האָט אַמאָל געפראָוועט חסידות. אָבער ס'איז אים ניט אַנגעקומען אַזוי לייכט אַריינצוציען מירונען אין אַ שמועס, מחמת ביי מירונען איז ניט געווען קיין נאָווינע צו קוקן אויף דער ווירטשאַפט. ער האָט געאַרבעט בייטאָג און ביינאַכט. יעדן טאָג האָט ער געזען די זעלביקע זאַכן און ער האָט ניט פאַרשטאַנען, ווי מ'קאָן זיך נאָך אַלץ ווונדערן. אַוודאי, עקיבאן איז לייכטער געווען צו זיין אַ גוטער קיבוצניק. אַלע מאָל איז ער געפאַרן אויף עפעס אַ שליחות און אַז מ'איז אָפּ פון דער היים אַ לאַנגע צייט, זעט עס אויס פריש און ניי, ווען מ'קומט צוריק, אַ מענטש דאָרף האָבן אַ מקום, וווּ צו לויפן ווען ס'גלוסט זיך אים אַמאָל אַוועק פון דער

שמאלע טראטוארן

היים, און מירון איז שוין לאנגע יארן ניט ארויס פון ילון. תל-אביב איז נאך געווען א דערפל, ווען ער איז דארט געווען דאס לעצטע מאל, און ירושלים מסתמא אויך אזוי און בכלל האט מירון ניט געוואסט, וואס ס'איז דא אזוינס צו זען אין שטאט: מענטשן, גאסן, הייזער. ער האט שוין גענוג אנגעזען זיך מיט דעם און אז מ'באגעגנט א ניי פנים, ווערט עס אויך זייער שנעל דערעסן. קיין אמעריקע, אבער, וואלט מירון יא חשק געהאט זיך אראפצוכאפן, כדי צו זען זיינע ברידער און שוועסטער וועלכע ער האט שוין ניט געזען צענדליקער יארן. פון די פארענגלישטע נעמען, וואס זיי רופן זיך, טעאדאר און ראזאלין, פארשטיין ער, אז זיי זענען שטארק רייך געווארן. ער וועט זיי געבן אנצוהערן אין א בריוו, אז ווען זיי וואלטן אים געשיקט אויף הוצאות, וואלט ער געקומען. ער האט זיך אנגעקליבן עטלעכע יאר-חופשן און צוזאמען מיט די פיל שבתים, וואס ס'קומט אים, וועט אים סטייען אויף א רייזע פון עטלעכע חדשים.

און פארט איז געלונגען עקיבאן אריינצוציען מירונען אין א שמועס. ווייל ס'איז נישטא דער ילונער, וועלכער זאל הערן א צווייטן רעדן וועגן ילון און ער אליין זאל שווייגן. אפילו, ווען ער איז א שווייגער און א קארגער אויפן ווארט. און מירון האט זיך דערמאנט אין אן אלטער געשעעניש ווען ער און נאך איינער, חיימקע קולין, האבן געארבעט אין א דערפל אין גליל און עקיבא האט זיך געלערנט אקערן די ערד ביי א פויער, א צוואנציק קילאמעטער פון זיי. איינמאל אין א פארנאכט, ווען זיי זענען אהיימגעקומען פון דער ארבעט, האבן זיי געטראפן עקיבאן ליגן א קראנקן אין זייער געצעלט. זיין פויער האט אים ניט געוואלט האלטן קראנקערהייט, האט ער זיך אויפגעהויבן און דורכגעמאכט דעם וועג צופוס. זיי האבן דעמאלט געמיינט, אז ער וועט שוין ניט ארויס א לעבעדיקער פון דער קדחת. אבער חיימקע קולין, וועלכער איז געווען א פריילעכער יונג און תמיד געהאט א שמייכל אויפן פנים האט אין איינעם א פארנאכט זיך אוועקגעלייגט לעבן א סטויג היי און זיך אריינגעשאסן א קויל אין קאפ און מ'האט ניט געוואסט פארוואס.

ניט תמיד האבן די מענטשן, נאך דער נאכטיקער ארבעט זיך צערעדט ווארעם און אינטים. ס'האט געטראפן גאנץ זעלטן. און ניט בלויז ווייל

מ'איז געווען פארנומען מיט דער אַרבעט און מיט אייגענע ענינים, נאָר אויך די געמיטער זענען שוין ניט געווען אזוי גענויגט צו זיצן בחברותא און שמועסן. אַז ס'האָט זיך געמאַכט אַ פרייע מינוט, האָט מען אָפגעזוכט די באַקוועמלעכקייט פון צימער, די ליג־שטול, די גלאַז טיי, דאָס בעט, דאָס וואַנט־לעמפל, וואָס זאָל שיינען גלייך אויפן ביכל און מ'זאָל ניט דאַרפן אָנשטרענגען די אויגן ביים לייענען, אַדער גאָר כאַפן אַ דרעמל מיט דער ניט־דערלייענטער צייטונג אויפן פנים.

ילון איז מער ניט געווען אַ שפּיל, אַ קאַפּריז פון יונגע בחורים און מיידלעך, וואָס זוכן ראַמאנטישקייט אין לעבן. ילון איז פול געווען מיט טאַטעס און מאַמעס און זיידעס און באַבעס. אַן ערנסטקייט איז געלעגן אויף זייערע ברעמען און דער שווערער עול פונעם לעבן האָט זיך אָנגעזען אויף זייערע פלייצעס. מענטשן, וואָס ניט איינאַל האָט די אַנטווישונג און די ביטערניש אַ גלאַנץ געטאָן אין זייערע אויגן און צומאַל האָט אַ פּוסטקייט און אַ יאוש זיך פאַרגנבעט אין אַ ווינקל פון זייער נשמה. מ'האָט ניט געטאַנצט יעדן אָונט נאָך דער אַרבעט און מ'איז ניט געגאַנגען אין פעלד אַריין מיט בלאַנקענדיקע קאַסעס איבער די אַקסלען, זינגענדיק איבערן וועג לידער, ווי ס'איז באַשריבן געוואָרן אין געוויסע ביכלעך. מ'איז געווען מיד און געבענקט נאָך רו, און דער עול פון אַרבעט איז ניט זעלטן געוואָרן אַ פרעמדער עול, אַן איבעריקע משא, פון וועלכער מ'האָט זיך געוואַלט באַפרייען. דאָס אויג איז מיד געוואָרן פון זען טאַג־טעגלעך די זעלביקע פנימער און דאָס אויער, פון הערן די זעלביקע רייד. ס'טאַג־טעגלעכע לעבן האָט געשאַפן אירע רגילותן, איינגעטיילט לויט די שעהען, וואָס די מענטשן האָבן אָפּגעהיט, מזמנת זיי האָבן זיך דערצו צוגעוויינט. און אַז די אָונט־שעהען זענען צוגעפאַלן, איז מען געווען מיד, און באַגערט צו זיין באַזונדער און מיט זיך אַליין, אפילו ווען דאָס האָט געהייסן זיך שפירן איינזאַם.

געווען נאָך אַזעלכע אין ילון, וועלכע האָבן פון מאָל צו מאָל אויפגעהויבן אַ טומל קעגן אַט דער רגילות פון אַפּזונדערן זיך אין די פריוואַטע צימערן און זיין גלייכגילטיק צום געזעלשאַפטלעכן לעבן. אַבער דאָס זענען געווען נאָכווייענישן פון אַמאָליקע טעג, ווען אַ ילונער, אַז ער האָט געוואַלט טרינקען אַ גלאַז טיי ביחידות ביי זיך אין חדר, האָט ער

שמאלע טראַטואַרן

געדאַרפט פאַררוקן דעם פאַרהאַנג, כדי מ'זאָל ניט זען. היינט זענען שוין געווען ילונער, וועלכע האָבן אפילו אויסגעמיטן צו עסן אין חדר-האוכל און גענומען דעם אָנבייסן צו זיך אין צימער.

די מענטשן אין קיך האָבן גערעדט וועגן די דאָזיקע זאַכן. זיי האָבן ניט געדאַרפט אויפשטיין אין דער פרי צו דער אַרבעט און געפּוילט זיך אויפצוהויבן פון די שטולן און ארויסגיין אין דער נאַכטיקער קעלט. אויך פייוול איז געבליבן. ער האָט זיך ניט אַריינגעמישט אין די רייד, מחמת ער איז געווען אַ שעמעוודיקער און אַ באַהאַלטענער, אָבער דאָס זיצן לעבן די מענטשן האָט אים געוואַרעמט און זיינע רויטלעכע אויגן זענען צומאָל געוואָרן ווייך און מילד און ער האָט אפילו געלאַכט. ער האָט געלאַכט אַן אַ קול, און איתן, ווען ער איז שפעטער אַהיימגעגאַנגען, האָט, רעדנדיק וועגן פייוולען, אַ זאָג געטאָן צו שולחן, אַז ווען פייוול האָט געטאָן אַ לאַך, האָט ער אויסגעזען ווי אַן אַלטער פיש.

אויך ביי אודין האָט די פאַרביסנקייט נאַכגעלאָזן. ער איז נאָך קיינמאָל ניט אויפגעווען אזוי שפעט ביינאַכט און געזעסן אין קיך צוזאַמען מיט די פאַסטעכער, רפתנים און שומרים. ער האָט גאַרניט געוואוסט, אַז אויך ביינאַכט לעבט דער קיבוץ.

שפעטער איז חסיה צוריק אַריינגעקומען מיט אַ פאַרשוויגן פנים, ווי ס'וואָלט שוין ווידער עפעס געשען אויף די שמאלע טראַטואַרלעך.

„וואָס הערט זיך אין דער נאַכט?“ האָט עקיבא געפרעגט חסיהן. ער האָט נאַכגעהאַנגען אַ לויזע האַנט איבערן אַנלען פון דער שטול און געבלאָזן שפילעוודיק דעם רויך פונעם פאַפּיראַס.

חסיה האָט אַנגעהאַלטן איר שווייגן. קאָן זיין אַז זי האָט חשק געהאַט צו דערציילן, וואָס ס'הערט זיך אין דער נאַכט. זאָלן זיי אויך וויסן, וואָס זי ווייסט. אָבער זי האָט געזען אודין און שולחן און איתנען און אויך פייוולען, וועלכער איז אַ נייער עולה, און געזונטער פאַר זיי און פאַר אים, ניט צו וויסן וואָס ס'הערט זיך אין דער נאַכט אין משק ילון. זי האָט אויסגעטאָן דעם מאַנטל און צוגעזעצט זיך עסן. זי האָט געטראָגן אַ גרינעם סוועטער, טונקל ווי דער קאַליר פון מאַך און אונטער דעם אַ ברוינעם זשאַקעט וואָס איז געווען לענגער פאַרן סוועטער.

זי האָט צייט געהאַט נאַכצוטראַכטן וועגן דער געשעעניש פריער אין אַוונט. וואָס פאַר אַן אימפעט איז דאָ אין לוטין, וועלכע טרייבט איר צו לעבן מיט צוויי מענער. ליבע? חסיה האָט פון לאַנג אויפגעהערט גלויבן, אַז ס'איז דאָ אַזאַ זאַך אויף דער וועלט. אין איר לעבן מיט חיימען, איר מאַן, האָט זי עס קיינמאַל ניט געשפירט. זי וואָלט געקאַנט לעבן מיט יעדן מאַן און ס'וואָלט געווען דאָס זעלביקע. און חיים האָט עס גאָר קיינמאַל ניט פאַרלאַנגט פון איר אַזוי שטאַרק. אפילו ווען זי איז געווען יונגער, אין לוטיס יאָרן, איז זי געווען מיט חיימען איינמאַל אין אַ לאַנגער צייט און אויך דאָס איז געווען צו פיל. חסיה האָט ניט געשפירט דעם סוד און דעם תענוג וואָס מענטשן מאַכן אַרום די דאָזיקע זאַכן. און זי האָט געזען אין לוטיס אויפפירונג אַן אויסגעלאַסנקייט וואָס האָט פאַרשוועכט די מאַראַל פון ילון.

אויך זילבערמאַן איז צוריק אַרויס פון דער בעקעריי און זיך צוגעזעצט צום טיש. ער האָט שוין אַריינגערוקט דאָס ברויט אין אויוון און פאַרראַשטשנינעט אַ צווייטע דייזשע, האָט ער צייט געהאַט צו עסן. אין עקיבאס אַנוועזנהייט האָט ער זיך געשפירט אַביסל צוריקגעהאַלטן, אָבער ס'האַט ניט געדויערט לאַנג און ער האָט אַנגעהויבן לויבן דאָס ברויט, וואָס ער האָט אַליין געבאַקן. ער האָט געדענקט די יאָרן פון הונגער פון פאַר און פון נאָך דער מלחמה און ער האָט געלויבט דאָס עסן אויפן טיש און דעם קיבוץ און ער האָט געדאַנקט גאָט, וואָס ער איז זוכה געווען צו זיין אין אַן אייגענער מדינה.

פאַר דער מלחמה איז ער גאָר געווען אַ שניידער און ער האָט טאַקע מיטגעבראַכט אין קיבוץ אַריין אַ מאַשין, וואָס ער האָט אַוועקגעשטעלט ביי זיך אין צימער און איבערגעדעקט מיט אַ טישטעכל. און אויף דער וואַנט איבער דער מאַשין, האָט ער אויפגעהאַנגען זיין שניידערשן דיפלאַם, אַריינגעראַמט אין אַ ראַם. „מענטשן וועלן אַריינקומען“, האָט ער געזאָגט צו זיין ווייב מאַשעלע, „זיי וועלן זען אַ דיפלאַם און אַ מאַשין איז אויך פאַראַן, וועלן זיי מיך לאָזן אַרבעטן ביים פאַך. ס'קאָן דאָך ניט זיין, אַז מיזאַל ניט דאַרפן אַ שניידער אין קיבוץ“.

זיין ווייב מאַשעלע איז געווען אַ קליינינקע און אויסגעדאַרטע, אפשר

שמאלע טראטוארן

א העלפט פון אים און בעת זיי פלעגן גיין צוזאמען, פלעגט ער אפט ארויפלייגן זיין האנט אויף איר קאפ, ווי זי וואלט געווען צו אים אן אַנשפּאַר.

עסנדיק האָט זילבערמאַן געקוקט פון איינעם אויפן אַנדערן. ער האָט געהאַט אַ וויץ וואָס איז אים זייער שטאַרק געפּעלן געוואָרן. אַ וויץ וועגן גויאישן גאַט, אַ לעבל ברויט און אַ מעברה און ער האָט געוואָרט אויף אַ געלעגנהייט, ער זאָל קאַנען דערציילן דעם וויץ. מיטאַמאָל האָט ער פּאַרלירן די געדולד, אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט און באַשלאָסן: „איך וועל אייך דערציילן אַ וויץ“, האָט ער געזאָגט.

אין די קליינע הפסקות, ווען זיי האָבן געשוויגן, האָט זיך געהערט דאָס סקריפען פון דער אייזערנער האַנט, וואָס האָט געמישט דאָס טייג אין דער דייזשע. דער גערויש פונעם עלעקטרישן אייז־קאַסטן, וועלכער איז אַלעמאָל אַריינגעפאַרן ווי אַ וואָגן אין אַ שטילער, פּוּסטער גאַס. ביינאַכט האָט דער אייז־קאַסטן געלעבט. אַ נאַכט־סאַווע האָט געשושקעט מיט שטאַרקע שינען און די ריי מעשענע קאָך־קעסלען האָבן געוואָרט, אַז עמיצער זאָל אַ זעץ טאָן אין זייער בייכיקייט, וועלן זיי אויפלעבן מיט הויכע קלאַנגען. זילבערמאַנס הונט איז געלעגן ביי אַ וואַנט מיטן האַלדז אויסגעצויגן אויפן דיל. ס'האָט זיך געדאַכט אַז ער שלאָפט. מיטאַמאָל האָבן זיינע שפיצן־אויערן אַ צאַפל געטאַן. ס'האָט ניט געדויערט לאַנג און מרים איז אַריינגעקומען אין קיך.

„וואָס איז געשען?“ האָט עקיבא געפרעגט זיין ווייב.

„הויב זיך אויף. שרה גייט צו קינד. מען דאַרף איר נעמען אין

שפיטאַל“, האָט מרים געענטפערט.

מרים איז געווען אַ קליינע פרוי מיט אַ סך ווייסע האַר אויפן קאַפּ.

זי איז געווען די קראַנקן־שוועסטער אין קיבוץ.

קאפיטל פיר

א

„איך געדענק עס אזוי, ווי ס'וואלט איצט געשען. ס'איז געווען אין אן ענלעכער ווינטער־נאכט, ווען דיין טאטע האט אָנגעקלאַפט אין דער טיר און געזאָגט, אַז מנוחה גייט צו קינד“, האָט חסיה געזאָגט צו אודין. אַלע זענען שוין געהאַט אַוועק און בלוז זיי ביידע זענען געבליבן.

זי האָט דערציילט, אַז דעמאָלט איז נאָך ניט געווען קיין עלעקטערע אין ילון און טראַטואַרלעך אויך ניט און מ'האַט געטאַפּטשעט אין דער בלאַטע. חסיה איז דעמאָלט מיטגעפאַרן אין שפיטאַל אַריין, ווייל זי האָט געקאַנט מנוחהוּן נאָך פון קינדווייז אָן. זיי האָבן געוואָנט אין איין הויף און מנוחהס עלטערע שוועסטער איז געווען איר חברטע. זי געדענקט נאָך זייער שטוב, וועלכע איז געווען איין צימער מיט צוויי גרויסע פענצטער. און קיין דיל אין חדר איז ניט געווען און אויף שבת האָט מען אויסגעשפּרייט שטרוי. אודיס באַבע, ברכה'טשע, וועלכע לעבט איצט אין ילון, האָט געהאַט אַ בודקע אויפן מאַרק און פאַרקויפט קאַרטאַפּל. דער זיידע איז געווען אַ הויכער ייד, אַ שווייגער. ביים אַריינגאַנג אין הויף האָט ער זיך געדאַרפט איינבייגן. מחמת דאָס טויערל איז געווען צו גידעריק און דער אַריינגאַנג אין שטוב אַריין האָט געפירט אונטער טרעפּ, האָט ער זיך אויך געדאַרפט איינבייגן, האָט ער געהאַט אַ טבע צו גיין פון דעם טויער ביז דער טיר, אַן איינגעבויענער.

י. בירשטיין

„און וואָס מיט אים איז געוואָרן, ווייסטו דאָך מסתמא, אודי?“
אודי האָט ניט געוויסט. ס'האָט אים קיינמאָל קיינער וועגן דעם ניט דערציילט און ער האָט אויך ניט געפרעגט. ס'איז געווען אַ גאָר ווייטע וועלט, וואָס האָט מיט אים ניט געהאַט צו טאָן. אַצינד וואָלט ער יאָ געוואָלט וויסן, נאָר ער האָט זיך געשעמט אַרויסצווייזן זיין נייגער. ער האָט ניט געקוקט חסיהן אין פנים אַריין נאָר אַבסערווירט דעם הונט, וועלכער איז געלעגן ביי דער וואַנט און נאָכגעפּאַלגט אַ פּלאַטערל, וואָס האָט געשווושעט אויפן דיל. ס'איז געווען גרויס ווי אַ זשוק מיט לאַנגע, דינע פליגל, אַבער דער גוף איז געווען שווערער און ס'האָט זיך ניט געקאַנט אויפהויבן און פליען. ס'האָט זיך געוואָרפן אומגעלומפערט, און די אויגן פון הונט האָבן עס נאָכגעפּאַלגט מיט פּאַרדאָכט.

„דיין זיידע איז נעלם געוואָרן“, האָט חסיה געזאָגט. „און ס'זענען אַרומגעאַנגען קלאַנגען, אַז ער איז אַוועק אַהער, קיין ישראל. און אויב ס'איז אמת און ער לעבט נאָך, דאָרף ער שוין זיין אַן אַלטער מאַן. אַ מעשה פון אַ פינף און דרייסיק יאָר צוריק“.

„און דאָ האָט מען אים קיינמאָל ניט געזוכט“, האָט אודי געפרעגט.
חסיה האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ. „ברכהטשע און דיין מאַמע האָבן אים קיינמאָל ניט דערמאַנט מער. און אפשר וואָרטן זיי נאָך אַלץ, ער זאָל זיך באַווייזן“.

חסיה האָט געטאָן אַ שטילן זיפּץ. זי האָט געוואָרפן אַ בליק אויפן טיש מיט די כלים און זי האָט זיך געפוילט אויפהויבן, כדי אַפּצורוימען זיי און אַפּוואַשן. דער אַייז־קאַסטן האָט זיך ווידער אויפגעכאַפט און דער זשוק מיט די אומגעלומפערטע פליגל האָט זיך געוואָרפן אויפן דיל. ער איז געווען איבערגעקערט אויף דער פלייצע און ער האָט זיך געשליידערט, אַבער דער הונט האָט אים ניט אַראַפּגעלאָזט פון אויג.

„אַצינד הויבן זיך אַן די ערגסטע שעהען“, האָט חסיה געזאָגט. „פון צוויי ביז פיר איז די שווערסטע צייט. ווי די דאָזיקע שעהען וואַלטן ניט געהערט צו קיינעם, ניט צו גאָט און ניט צו מענטשן“, און זי האָט געטראַכט, אַז אַמאָל האָט ניט געשפּילט קיין ראַלע איבערצוואַכן אַ נאַכט. פון די זומער־נעכט איז דאָך שוין אַפּגערעדט און אפילו אַ ווינטער־נאַכט איז

שמאלע טראטוארן

פארביי שנעל. אבער היינט זענען די נעכט לאנג און זיי ציען זיך אן א סוף. גלייך אין די ערשטע שעהען פון דער נאכט ווערן שוין די ברעמען שווער און די אויגן קלעפן זיך צו און ס'גלוסט זיך שלאפן. ווי הונגעריק זי איז נאך דעם בעט און נאכן שלאף. שלאפן א נאכט מיט א טאג און נאך א נאכט. אויסווארעמען דאס לייב מיט רו, און די ביינער זאלן דערפילן דעם טעם פון בעט און פון שלאף. וועט זי שוין קיינמאל ניט שפירן דעם טעם פון רו? וועט זי שוין תמיד זיין פארהארעוועט און מיד? און דער עול ווערט ניט לייכטער. אויפשטיין פיר און פינף באגינען יעדן טאג און און ס'מאכט זיך א שבת און זי מעג שוין שלאפן ביז אין טאג אריין, קאן זי עס אויך ניט טאן, ווייל ס'וועקט איר אויף אין באגינען. אינעווייניק אין איר לייב וועקט עס איר אויף. ווי דארט וואלט געווען א בעסערער שומר, א מער ריכטיקער זייגער. זעט אויס, און אויך רוען דארף מען קאנען. און מסתמא זענען דא מענטשן אויף דער וועלט, וועלכע ווייסן ווי אזוי הנאה צו האבן פון זייער לעבן. אזעלכע וואס ווייסן ניט פון קיין שומר, און פון קיין וועק-זייגער און די געוויינשאפט וועקט זיי ניט אויף אין די באגינענס, אינמיטן פון סאמע זיסטן שלאף. און ס'קומט איר אמאל אויס זיך אראפכאפן אין שטאט אריין, זעט זי פרויען, וועלכע זיצן אין פענסיאנען, אין קאפע-הייזער, אין די שטאטישע גארטנס, וועלכע טוען גארניט און זענען שיין געקליידעט. זייערע הענט זענען איידל און זייערע העלדזער זענען גלאטיק און אפגעהיטן און זייערע בריסטן זענען מסתמא ארומגענומען מיט זייד. זיי פארבן די האר און זיי פארבן די ליפן און די נעגל. דאס פארבן געפעלט איר ניט, דאס איז שוין אודאי איבעריק. אין די אונטן גייען זיי אויף קאנצערטן און בעלער און זיי שלאפן אין שפעטן טאג אריין. זייערע מענער זארגן וועגן פרנסה און דאס לעבן איז לייכט פאר זיי. ווען זי וואלט ניט געווען אין קיבוץ, וואלט זי אפשר אויך געווען איינע פון די דאזיקע פרויען. איר חיים איז א טויגלעכער און קאן זיין און ער וואלט זיך דערשלאגן צו עפעס א פאבריק אדער געשעפט און זי וואלט דעמאלט ניט געדארפט וואכן אין די נעכט. אבער א קיבוץ האט זי געוואלט. ארבעטן שווער און ניט ווייניקער שעהען ווי א מאן. אפילו הויבן מילך-קאנען און שלעפן זעק. ווי אזוי האט זי דעמאלט זיך פארגעשטעלט וועט עס זיין? האט זי זיך

גארניט געשראקן דעמאלט פארן געדאנק אז זי וועט דארפן ארבעטן ביזן סוף פון איר לעבן? ארבעטן פאר זיך און נאכמער פאר אנדערע. דעמאלט איז מען יונג געווען. אבער איצט איז זי מיד און די ברעמען זענען שווער און די אייגן קלעפן זיך צו. אצינד איז שוין צו שפעט צו האבן חרטה און אז צו וועלן עפעס אנדערש. אזוי פיל יארן האט זי שוין דורכגעמאכט און אז זי גיט זיך א דערמאן קאן זי דאך געדענקען מענטשן און א לעבן, וואס איז שוין פון לאנג פארגאנגען און פארגעסן געווארן. וועגן אודיס זיידן האט זי פריער דערציילט. זי וואלט אים געקאנט דערציילן אפילו פון זיין עלטער-באבען, ברכהשעס מאמען. און חסיה האט דערציילט אודין וועגן זיין עלטער-באבען, וועלכע איז געווען א הענדלעריין אויפן מארק. אין איינעם א ווינטערדיקן טאג, איז זי געשטאנען און געווארעמט אירע הענט ביים פייער-טאפ. דער מארק איז געווען האלב-ליידיק און קיין קונים זענען ניט געווען און דער פראסט האט געברענט, איז איר קאלט געווארן, זיין עלטער-באבען, האט זי אוועקגעשטעלט דעם פייער-טאפ אויף דער ערד, אונטערגעהויבן די יופיצעס און די יאקעס, וואס זי האט געטראגן און זיך אוועקגעזעצט אויפן טאפ צו דערווארעמען דעם גוף. זעט אויס, אז ס'איז איר געווען באקוועם און גוט אזוי צו זיצן. אבער נאכדעם האט זי אויפגעשפרונגען און געלאפן מיט פאכענדיקע הענט איבערן שניי. זי האט געוואלט שרייען, אבער קיין קול איז מער ניט ארויסגעקומען. אירע קליידער האבן געברענט און אויך איר לייב האט גערויכערט. אודיס עלטער-באבע איז געווען א הויכע, זי האט געהאט א האלדז מיט א מענערישן גארגל-קנאפ און לויפנדיק מיט צעפאכעטע הענט איבערן פארשנייטן מארק האט זי אויסגעזען ווי אן ארונטערגעשאסענער פויגל.

פון די דערמאנונגען איז חסיה וואך געווארן. פריער האט זי געשפירט, ווי ס'וואלט אלעמאל געשען א קורצשלוס אין אירע געהירן, וואס זיך איך זי האט זי זיך געפרעגט און ארויסגעשיקט אודין, ער זאל זיך איינהערן, צי ס'איז שטיל ביי די קינדער-הייזער און אליין האט זי זיך גענומען וואשן די כלים. איר מוח איז געווען פארגומען מיט מחשבות אבער אירע הענט האבן אליין געוואסט, וואס זיי דארפן טאן.

ווען אודי איז אריינגעקומען און איר געזאגט, אז ס'איז שטיל, האט

זי אים געשיקט שלאָפן, אָבער אין האַרצן איז זי געווען צופרידן, וואָס ער האָט איר ניט געפאַלגט. זי האָט ניט געוואָלט בלייבן אַליין. דעראינערונגען זענען געווען אין איר זכרון. זיי האָבן אויפגעלעבט מיט שטילע צאַפּלען פון פרייד און פון פחד, ווי שטילע בליצן, וואָס קיינער אין דרויסן האָט עס ניט געקאָנט וויסן און שפירן. שוין לאַנג, אַז זי האָט דאָס אַלץ ניט אין זינען געהאַט. ווי אַזוי איז עס געשען? ווי אַזוי זענען די אַלע יאָרן פאַרביי? האָט זי גאַרניט געשפירט זייער פאַרשווינדן ווערן? אַז ס'איז איר אַמאָל אויסגעקומען צו לייענען וועגן אַן אַלטן מענטש, וואָס האָט ניט געשפירט, ווי שנעל זיין לעבן איז פאַרביי, האָט זי געמיינט, אַז ס'איז ניט אמת. ס'קאָן ניט זיין אַז אַ מענטש זאָל ניט שפירן די גאַנצע צייט, אַז זיין לעבן פאַרשווינדט. אַ מענטש פילט עס יעדע מינוט. אָבער אַצינד ווייסט זי אַז ס'איז יא אמת. אויך זי, ווייסט גאַרנישט, ווי גיך די אַלע יאָרן זענען פאַרביי.

„דערצייל נאָך, חסיה וואָלסט געווען אַ גוטע לערערין“, האָט אודי געזאָגט. ווען עמיצער פון זיין חברה וואָלט בייגעווען, וואָלט ער זיך אפשר אויסגעלאַכט פון דעם. נאָר איצט איז געווען נאָכט און ער איז געווען אַליין. ער האָט נאָך קיינמאָל ניט געזען קיין שניי און קיינמאָל פון זיין עלטער באַבען ניט געהערט.

„איך אַ לערערין? וואָס בין איך אַ געלערנטע?“ האָט חסיה געזאָגט. אָבער ס'איז איר געפעלן געוואָרן. חסיה האָט זיך קיינמאָל ניט געלערנט. אין אַנהויב איז עס גאַרניט געווען אַזאָ יחוס. געלערנטע זענען געוואָרן פשוטע אַרבעטער און זיי איז נאָך אַנגעקומען שווערער זיך צוגעוויינען צום קיבוץ-לעבן. און אפילו ביזן היינטיקן טאָג איז אַ לערער נאָך אַלץ ניט אַזאָ מיוחס און מ'קוקט אויף אים ווי אויף אַ בטלן. זי איז געווען צופרידן וואָס זי האָט אויסגענומען ביי אודין. „אַ שול איז עפעס אַנדערש“, האָט זי געזאָגט. „און דאָס וואָס איך דערצייל, איז ניט וויכטיק צום לערנען. מ'דערציילט, וואָס ס'געדענקט זיך פון די אַמאָליקע יאָרן“, און זי האָט געדענקט, אַז אירע אייגענע קינדער האָט זי ניט דערציילט פון אַמאָל. ס'איז גאַרניט אויסגעקומען. און זיי האָבן אויך ניט געוואָלט וויסן. און אפשר איז גלייכער אַזוי. וואָס דאַרפן זיי וויסן פון הונגער און אַרימקייט.

י. בירשטיין

„אויך דיין מאַמע איז אַ שווייגערין פונקט ווי דיין זיידע“, האָט חסיה געזאָגט. „פון קינדווייז אָן איז זי אַזוי געווען. „איך געדענק איר אָן אויסגעדאַרט מיידל, מיט אַ לאַנג קאַנטיק פנים. ווען דיין זיידע איז נעלם געוואָרן, איז זי געווען אַ קינד פון אַ יאָר זעקס און שוין דעמאָלט האָט זי זיך תמיד געשפילט אַליין“. און חסיה האָט דערציילט, ווי זי האָט איינמאַל געטראָפן דער קליינער מנוחהן זיצן אויף די טרעפּ פון פאַרהייל, וועלכע האָבן געפירט צום קליינעם גאַרטן. געווען אַ פאַרמאַכט הייפל וואָס מ'האָט עס אַזוי גערופן, כאַטש ס'ניט געווען דאַרט קיין סימן, ניט פון קיין גרויסן און ניט פון קיין קליינעם גאַרטן. עפעס אַן אַפּגעשאַקטער קלאַץ איז דאַרט יאָ געשטאַנען און מ'האָט דאַרט געוואָרפן דאָס אַפּפאַל, שאַלעכצן און מיסט. פייגל און הינער האָבן דאַרט געדושאַבעט מיט זייערע שנאַבלען. „וואָס זיצטו, מנוחהלע“, האָט זי איר געפרעגט. „ס'איז דאָך אַ פּראָסט און וועסט געפרוירן ווערן“. האָט זי אַנגעוויזן אויף דער ערד און געזאָגט אַז זי קוקט ווי דער גאַרטן בליט. די ערד איז געווען באַדעקט מיט אַייז פון דעם ברודיקן וואַסער, וואָס מ'האָט דאַרט אויסגעגאַסן און אונטערן אַייז האָבן זיך אַנגעזען דאָס גרינס פון אַן אוגערקע, דאָס רייטס פון אַ מייערל, די געבלעכקייט פון אַ ציבעלע-שאַלעכץ און ס'האָט טאַקע אויסגעזען ווי דער גאַרטן וואָלט געבליט.

חסיה איז מער ניט געווען אין קיך. דער זשוק האָט זיך נאָך אַלץ געוואָרפן אויפן דיל. מיטאַמאַל האָט ער זיך אַ רוק געטאַן צום הונט. דער הונט האָט אַריינגעכאַפט דעם זשוק אין מויל אַריין. ער האָט אים געוואָרפן איבער דער צונג און אויסגעשפיגן.

ב

נאָך איידער אודי איז אַרויסגעגאַנגען פון קיך, איז אַריינגעקומען זיין אַלטיטשקע באַבע, דאַר און אַיינגעבויגן. זי האָט ניט געטראָגן דאָס שייטל און אַן אַלטע דערע האָט באַדעקט איר קאַפּ. איר ווייס נאַכט־העמד איז געווען לענגער פאַרן מאַנטל. אירע הענט זענען געווען פאַרקרייצט אונטער די אַרעמס. זי איז געגאַנגען אין דער בעקעריי און געפרעפלט מיט די ליפן.

שמאלע טראטוארן

ניט אזוי איר קאָפּ, ווי איר קאַרק איז געווען אָנגעבויגן, ווי ס'טרעפט זיך ביי אַן אַלטן בוים, וועלכער קרימט זיך אויס עטוואָס העכער פון שטאַם און ווייטער וואַקסט ער גלייך. אודי האָט איר נאָכגעקוקט. אויך דער הונט האָט איר נאָכגעפאלגט מיט אַן אויגן־אַפּל, וואָס האָט אַ שוויים געטאַן אין זיין ווייסל פון עק צו עק.

אודי האָט זיך געחידושט, וואָס זיין באַבע טוט דאָ ביינאַכט. זי איז געגאַנגען ווי אין שלאָף. עפעס מענטשן שלאָפן גאַרנישט, האָט ער געטראַכט, און דער קיבוץ לעבט ווי בייטאַג, אָבער אַנדערש. איז עס תמיד אַדער בלויז היינטיקע נאַכט אזוי? ביינאַכט זעען די מענטשן אויס אַנדערש ווי בייטאַג. אויך זיין באַבע, זי האָט אויסגעזען, ווי זי וואַלט שוין געשלאָפן זינט הונדערטער יאָר און מען האָט זי פּלוצלינג אויפגעוועקט צו טאָן עפעס אַ שליוות. זיין עלטער־באַבע, האָט מסתמא אויך אזוי אויסגעזען. יענע איז געווען אַ הויכע מיט אַ מענערנישן גאַרגל. ווי קליין און אַיינגעשרומפן ברכהטשע איז. זי האָט געבוירן זיין מאַמען און זיין מאַמע האָט אים געבוירן. ווי קאָן עס זיין? דאָס איז זי, וואָס דער זידע איז נעלם געוואָרן פון איר.

די אַלטישקע איז אַרויסגעקומען פון דער בעקעריי רייבענדיק אַ קיילאַכל טייג צווישן די הענט. זי האָט זיך צוגעשאַרט צום מיסט־בעקן און עס אַריינגעוואָרפן. אַ וויילע איז איר ביינערדיקע האַנט געהאַנגען איבערן בעקן ווי די האַנט פון אַ בר־מינן.
„שלום סבתא“, האָט אודי געזאָגט.

זי איז צוגעגאַנגען נאָענט און אים באַקוקט. אונטער איר יעדן אויגן־דעקל האָט זיך אָנגעזען אַ דין, בלוי שטרייכעלע. „שלום זונעלע. ביסט שומר־לילה?“ האָט זי געפרעגט.
„ניין“.

„פאַרוואָס זשע שלאָפסטו ניט?“

„וואָס האַסטו געטאַן אין דער בעקעריי, סבתא?“

„כ'האַב גענומען חלה“.

„וואָס איז עס אַזוינס?“

„ווייסט ניט וואָס ס'איז? אַוודאי פון וואַנען זאָלסטו וויסן“, און זי האָט

י. בירשטיין

אים דערציילט דעם ציל פון דער מצווה. „אָניט טאָר מען ניט עסן דאָס ברויט“, האָט זי געזאָגט.

„און דו טוסט עס יעדע נאַכט? ווער וועקט דיך אויף?“ האָט אודי געפרעגט.

„אוי, ביסט נאָך אַ קינד, אודי. וואָס הייסט, ווער ס'וועקט מיך אויף. עמיצער דאָרף מיך דען אויפוועקן? ס'וועקט זיך שוין אַליין אויף.“

זי האָט אים געפרעגט, וויפֿל ס'איז דער זייגער, ווייל זי האָט ניט געזען די ציפערן פון דער ווייטנס און זי האָט אים געפרעגט, צי ער איז שוין לאַנג דאָ אין קיך און צי עמיצער פון די אַנדערע באַבעס איז שוין געווען נעמען חלה.

„ניין, קיינער ניט“, האָט אודי געענטפערט.

„און דער בעקער דאָרט, האָט געזאָגט, אַז מ'איז געווען. ניט קיין פיינער מאַן, דער בעקער. ער טענהעט, אַז באַבעס גייען גאַנצע נעכט און שלעפֿן טייג. ס'איז דאָך ניט אמת. מיר רעדן זיך דאָך אָפֿ צווישן זיך.“ אירע באַקן זענען געווען אַיינגעפאַלן ווי זיי וואַלטן זיך אינעווייניק אַנגעטראָפֿן. און אירע ליפֿן זענען געווען אַיינגעשרומפֿן און פֿאַרשפיצט ווי ביי אַ טשייניקל.

„און איצט איז דיין ריי?“ האָט אודי געפרעגט.

ס'איז ניט געווען איר ריי, נאָר אַז זי האָט זיך אויפגעוועקט, איז שוין ניט געווען קיין נפֿקאָמינא און זי האָט פֿאַרדינט נאָך אַ מצווה. זי האָט אים נאָכאַמאָל געפרעגט וועגן דער שעה און וועגן דער מאַמען און וועגן טאַטן און זי איז אַוועק.

אין דער ערשטער רגע האָט זיך אודין אויסגעדאַכט, אַז אין דרויסן שטייט אַ גרויסער אָפּגאָט און די באַבע דינט צו אים. ער איז נאָך קיינמאָל ניט אַריינגעגאַנגען אינם אַלטן בית־המדרש, וווּ די זיידעס און די באַבעס האָבן געדאַוונט און געגעסן כשרע שפייז. אין שול האָט מען געלערנט וועגן חסידים אָבער ער האָט נאָך קיינמאָל ניט אַריינגעקוקט אין דער באַבעס סידור. אַיינמאָל האָט ער זי געפרעגט, פֿאַרוואָס זי וויינט ביים דאַווענען און זי האָט אים געענטפערט אַז אַ מענטש דאָרף וויינען. אַצינד, האָט ער געטראַכט, ווייסט ער שוין פֿאַרוואָס.

שמאלע טראטוארן

אין קאָרדאָר האָט אודי באַגעגנט זיין טאַטן און לוטין. „וואָס טוסטו דאָ, אַזוי שפּעט?“ האָט אים זאָב געפּרעגט. נאָר אודי האָט ניט געוואָסט וואָס צו ענטפּערן. ער איז געבליבן צעמישט. אין אַ וויילע אַרום האָט ער געזאָגט: „גאַרנישט“.

„שלום אודי“, האָט לוטי געזאָגט. זי האָט געוואָלט פאַרטושן דאָס שווייגן און פאַרמיידן אַ סצענע צווישן טאַטן און זון. זי האָט זיך דערשפּירט איבעריק אַזוי ווי פּריער זאָב, ביים אַנטרעפן דניאלן.

אודי האָט איר ניט געענטפּערט. ער האָט אַריינגערקט אַ האַנט אין דער קעשענע און זיך געגראַבלט אין פּוס. אַן אייגנשאַפט וואָס ער האָט געירשנט פונעם טאַטן. זאָב האָט עס באַמערקט. ער האָט אויך באַמערקט, אַז אודי איז שוין אַזוי הויך ווי ער. „דאַרפסט נישט אויפזיין אַזוי שפּעט, זון“, ער האָט געצווונגען זיין קול צו זיין רויק.

אודי האָט אַרויסגעצויגן די האַנט פון קעשענע און לייכט אַ פעטשל געטאַן דעם טאַטן אויפן אַקסל. „יהיה טוב“, האָט ער געזאָגט און ער איז אַוועקגעגאַנגען.

„אודי, וואָרט, איך גיי אין דיין ריכטונג“, האָט לוטי געזאָגט.

„אין מיין ריכטונג גיי איך אַליין“, האָט אודי געטראַכט. ס'איז שוין געווען צו שפּעט צו ענטפּערן. ער האָט געחזרט דעם ענטפּער אין זיך און אינזינען געהאַט, אַז ס'איז מיט אים תמיד דאָס זעלביקע. תמיד כאַפט ער זיך צו שפּעט.

זאָב און לוטי האָבן נאָך עפעס גערעדט צווישן זיך. זיין בליק האָט געוואַנדערט איבער די געקאַלעכטע ווענט, איבער די רשימות, וואָס ער האָט פּריער אין אַוונט געלייענט, און ער האָט אויך באַמערקט דאָס קליינע, גרינע זשאַבקעלע, וואָס איז נאָך אַלץ געלעגן אין ווינקל אויפן דיל מיטן פּנימל צו די ווענט.

א

דניאל איז געזעסן אויפן קאנט פון בעט, אָנגעטאָן אין אַ טונקעלען שלאָפּראַק, ער האָט געהאַלטן די הענט אויף די קני און פון מאָל צו מאָל האָט ער אָנגעקלאַפּט מיט אַ פינגער אין אַ קני־ביין. ער האָט ניט געטראָגן קיין פּידזשאַמע־הויזן און צווישן די עטוואָס צענומענע פּאַלעס פּונם שלאָפּראַק, האָבן זיך אָנגעזען זיינע דאַרע, נאַקעטע פּיס. דער חדר האָט זיך געשאַטנט אין אַ פּערטל־טונקעלניש מחמת דאָס קליינע טיש־לעמפל צוקאַפּנס פון דעם בעט, איז געווען אַרומגענומען מיט אַ טיפּער בראַנזענער קאַפּע, אָנגעשטעלט מיט דער עפּענונג צו דעם בעט און דאָס ליכט האָט זיך קאַנצעטרירט אַרום די קישנס און אַרום דעם נידעריקן טייל פון דניאלס גוף. דניאל האָט פאַרקאַשערט די פּאַלעס און אַראַפּגעקוקט אויף זיינע פּיס. ער האָט נאָך אַלץ אויף עפּעס געוואַרט. נאָכדעם האָט ער מיט פאַרשטייפּטע פינגער געפירט די הענט איבער די מוסקולן פון די פּיס, אַראַפּ ביז צו די קנעכלען, און צוריק אַרויף צו די קני. ער האָט זיך אַ וויילע פאַרהאַלטן און נאָכאַמאָל איבערגעחזרט די איבונג. ער האָט עס געטאָן פאַמעלעך, אַרויף און אַראַפּ. יעדע נאכט האָט אים לוטי געמאַכט דעם מאַסאַזש און איצט האָט ער עס אַליין געפרוּווט טאָן. די פלייצע האָט זיך נאָכגעגעבן און ער האָט געקאַנט דערגרייכן ביז צו די קנעכלען.

אַ לענגערע צייט האָט ער געמאַכט די איבונגען און מיט אַמאָל האָט

י. בירשטיין

ער דערשפירט אַ שטאָך אין רוקן, ווי עפעס וואָלט זיך דאָרט איבערגערסן און ס'איז אים אָנגעקומען שווער צוריק אויסגלייכן די פלייצע. ער האָט זיך איינגעהערט צום ווייטיק מיט אַ געפיל פון ספק וואָר און ספק חלום, ווי מ'וועקט זיך פלוצלינג אויף פון שלאָף און ס'דאַכט זיך, אַז מ'האַט געקלאַפט אין טיר און מ'וואָרט, אַז דער קלאַפּ זאָל זיך איבערחזרן. דער ווייטיק איז ניט אָפגעגאַנגען. ער וועט דאָרפן צוריק גיין אין שפיטאַל, איז אים אַיינגעפאַלן אַ געדאַנק. ער האָט געדאַרפט וויסן, אַז סוף־סוף וועט אַזוי געשען. ער האָט זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער מיט פאַרצווייפלונג. ער האָט ניט געקאָנט קוקן אויף די זאַכן. זיי זענען געווען צו רעאַל. ער האָט זיך אַוועקגעלייגט אויפן בעט און גערוט. עפעס פון אַ גאַט איז יאָ געווען, און דניאל האָט אים געפרוווט אינזינען האָבן.

דער געדאַנק וועגן צוריקגיין אין שפיטאַל האָט אים ניט אָפגעלאָזט. אָבער שפעטער, וואָס מער ער האָט געטראַכט וועגן דעם, האָט עס אים ווייניקער געערגערט. ער וואָלט שוין געוואָלט דאָרט זיין. אַוועק פון דאַנען און זיך באַהאַלטן ערגעץ ווייט.

אייגנטלעך האָט ער די גאַנצע צייט געוואָרט, אַז עפעס ענלעכס זאָל געשען מיט אים און ער זאָל דאָרפן צוריקגיין אין שפיטאַל. זיינע הענט און זיינע פיס און אַלע אברים האָבן געבענקט אַהין.

כמעט די גאַנצע צייט פון זיין ליגן אין שפיטאַל איז לויט געווען מיט אים. וועגן זאָבן האָבן זיי ניט גערעדט, ווי ס'וואָלט געווען אַ ווייטע פאַרגאַנגענהייט, וואָס אפילו די זכרונות וועגן דעם זענען טויט. לויט איז געווען צו אים ווי אַמאָל און ער האָט ליב געהאַט צו קוקן אויף איר פנים און אָבסערווירן אפילו אַ טויזנטסטל פון אירס אַ באַוועגונג מיט אַ פינגער, מיט אַ ברעם. ער האָט ליב געהאַט די שפיל פון אירע ליפן בעת זי האָט געשמייכלט. ס'איז געווען גוט אַרום אים און ער האָט ניט געפילט די לאַסט פון די טעג. צו ערשט אין דער מחשבה און שפעטער האָט אויך זיין גאַנצער גוף געוואָסט די הנאה פון ליגן און רוען. זיין אויג האָט עס געוואָסט בעת ער פלעגט קוקן, ווי לויט דערנענטערט זיך, אָדער גייט אָפּ צוקאַפנס פון אים; צו ערשט איר פראַגנט, כמעט איר פול פנים און נאָכדעם דער פראַפיל, דער שאַטן אויף איר באַק, די קורץ־געשוירענע האַר, וועלכע האָבן

שמאלע טראטוארן

אַרומגענומען איר קאַפּ פאַרשטעלנדיק די אויערן און בלוין אַ ווייך לעפעלע האָט זיך אָנגעזען. איר באַקן, אַ קעלבערל פון איר בלוזקע, אַזוי ביזן לעצטן גלאַנץ וואָס ער פלעגט באַווייזן אויפכאַפּן פון איר פלייצע און נידעריקער נאָך.

און דעמאָלט האָט זיך אָנגעהויבן אין אים דער הונגער נאָך אַ לייב. לייב איז געוואָרן אַ חלום. זייענדיק צוגעוויינט צו ליגן אומבאַוועגלעך, האָט ער שעהען לאַנג זיך אַיינגעהערט צום הונגער, געשפירט, ווי ער עפנט אויף אַ שטומע עפענונג און פרוווט שלינגען ווי ס'וואָלט דאָרט פאַרפעלט לופט. אַמאָל פלעגט עס אויפגיין לאַנגזאַם און אַמאָל איז עס געקומען מיט אַ פלוצלינג ריס. ניט אַיינמאָל פלעגט אים אָנכאַפּן אַ חשק צו פירן זיינע פינגער־שפיצן איבער לוטיס קאַרק, איבער איר פלייצע און נידעריקער ביז צו די ליטקעס פון אירע פיס. צו שפירן אַז ס'איז אמת, אַז ס'איז פאַראַן און ס'איז ממשותדיק. אַז ס'איז דאָ אויף דער ערד און ס'לעבט און ער קאָן עס פילן ביז צו די שפיצן פון זיינע פינגער.

בעת לוטי פלעגט אָפגיין צוקאַפּנס פון אים און אַ לעצטער בליק אויף איר גוף האָט נאָך געדויערט אין זיין אויג, פלעגט ער אויסשטרעקן אין דמיון אַ האַנט און שפירן מיט די שפיצן פינגער דעם סילוועט אויף איר באַק. דאָס שאַטנדיקע אויף איר באַק האָט אים ניט צורו געלאָזט. ס'האָט תמיד פאַרשאַרפט די שפירונג פון חלל אין זיין בויך. אַנרירן דאָס שאַטנדיקע אויף איר באַק און עס אָנכאַפּן, כדי ס'זאָל בלייבן אין זיין האַנט.

דער שאַטן אויף איר באַק פלעגט אים דערמאַנען אַן דער געזונטער גרינקייט פון אַ שטיק פעלד צופוסנס אַ דערפל, וואָס שפרייט זיך איבער אַן ערד־אויפהויבונג, און די זון באַשיינט עס מיט אַ שאַרף ווינטער־ליכט, אַזש דאָ און דאָרט כאַפט אויף אַ בלעכן דעכל אַ שטראַל פון דער זון און שפיגלט אים אַפּ מיילן ווייט ביז צו זיין אויג, וווּ ער פאַשעט די שעפּסן. דאָס גאַנצע דערפל ליכטיקט אין דער זון אָבער דאָס גרינע שטיק פעלד, ליגט אויף אַ ווייל איבערגעדעקט מיט אַ שאַטן פון אַ וואַלקן, וואָס הויערט איבער דעם און שווימט פאַרביי אין הימל. אויך דאָן פלעגט ער דערשפירן אַן ענלעכן הונגער און אַ געפיל אַז עס פאַרשווינדט. ס'איז ער וואָס ווערט געצויגן אונטערוויילעכץ אַוועק, אַוועק. אויך דעמאָלט פלעגט ער פילן דעם

י. בירשטיין

חשק פון אויסציען א האנט און עס אריינכאפן. עס צוהאלטן, כדי עס זאל ניט פארשוונדן ווערן. ווייל כאטש ער האט עס געזען און ס'איז געווען ממשותדיק פאר זיין אויג, איז עס פארט געבליבן חלום.

ניט תמיד איז דער הונגער אין אים געווען שטיל און מיט חלום. קוקנדיק ווי זי דערנענטערט זיך צו זיין בעט, פלעגט ער וועלן א שטופ סאן זיין קאפ צווישן אירע פיס. ער האט געקאנט איר לייב און ער האט געווסט, אז אונטער אירע קליידער איז עס גלאטיק און נאכגיביק און קיל. אין זייערע ערשטע יארן איז זייער צוזאמענלעבן געווען א בלינד זוכעניש, אבער שפעטער האבן זיי זיך אפגעפונען. זיי האבן זיך ניט געשעמט מיט זייערע באהאלטענע פארלאנגען. זיי האבן געהאט אייגענע סימנים און ווערטער, וואס זיי האבן אריינגערעדט איינער אין אנדערן ווי כישוף־שפּרוכן. א פראגע און אן ענטפער. א פראגע און אן ענטפער.

ליגנדיק אין בעט, פלעגט ער פירן זיין האנט איבער זיין בויך און אפטמאל נאכטראכטן די רייד, וואס ער פלעגט רעדן צו איר בעת זיי פלעגן זיין צוזאמען.

און אז דער הונגער אין אים איז ניט געווען, האט ער געבענקט נאך אים. און ניט בלויז לוטי, יעדער טייל פון א גוף, וואס זיין אויג האט אויפגעכאפט, האט אים דערמאנט אין זיין הונגער. לייב איז געווארן ביי אים א חלום. אז דער הונגער איז ניט געווען, האט ער אים געוועקט און גערופן, ביז ער איז געווארן זיין פריינט.

ב

דניאל האט זיך איינגעהערט צום ווייטאק אין רוקן, וואס האט אנגעהויבן ווערן שוואכער. פארוואס האט עס לוטי געטאן? כאטש א לאנגע צייט איז שוין אריבער, האט עס אים נאך אלץ געמאטערט. ער האט געווסט פארוואס אבער ס'האט ווייגעטאן. א סך שיכטן האבן זיך אנגעקליבן אויפן ווייטאק און ס'האט זיך אים געדאכט, אז ער קאן נאך שפירן די ערשטע שיכט, בעת זי האט אים דערציילט וועגן איר און זאבן. ער האט עס ניט געזען ווי א חטא, זי עפעס א מאראלישע זינד, וואס זי איז באגאנגען קעגן אים.

שמאלע טראטוארן

ניט דאָס האָט געאַרט. ניט דאָס האָט ווייִגעטאַן. עפעס, וואָס האָט געלעבט אין אים מחוץ מאַראַלן און כללים און מנהגים, איז געבליבן באַליידיקט. „באַליידיקט דיין שטאַלץ, וואָס?“ האָט זי אים פאַרגעוואַרפן און ער האָט געוווּסט, אַז ס'איז אמת. זי האָט באַליידיקט זיין מענערישן אבר. ער האָט עס געזען אין דמיון. ער האָט געזען, ווי זי קנעפלט אויף די בלוזקע, ווי זי ציט אַריבער דעם סוועטער איבערן קאַפּ, ווי זי עפנט אויף דעם רוקער פון איר האַלב־קליידל, ווי זי לאָזט עס אַראָפּ איבער די פיס און זי שפּאַנט אַרויס פון דעם. ער האָט געקאַנט איר יעדע תנועה. ער האָט געזען, ווי דאָס קליידל בלייבט ליגן אויפן דיל, אָן איר. ער האָט געהערט איר קול און געזען ווי זי שטייט, אירע פיס נאַקעט ביזן האַלבן בויך. אירע פיס זענען לאַנג און פול און זיי טרעפן זיך צוזאַמען אַ שטיק פאַר דעם, איידער זיי דערגרייכן דעם בויך. ער האָט איר געזען צוגיין צום בעט. ניט אויף די שפיצן פינגער נאָר אויף די פולע סטאַפעס. ער האָט געהערט, ווי זיי רעדן. אַוודאי האָבן זיי גערעדט. אַ פראַגע און אַן ענטפער.

אַ שוידער איז דורכגעלאָפן דניאלס רוקנביין און נאָכדעם איז עפעס אויפגעגאַנגען אין אים, ווי ס'וואַלט געקומען פון די פיס און זיך געהויבן צו פאַרכאַפן דעם גאַנצן גוף. ס'איז געווען אַ ניי געפיל און ער האָט עס ניט דערקענט. ער האָט זיך אויפגעזעצט און אַראָפּגעלאָזט די פיס אויפן דיל. אַ פרעמדער בליק האָט זיך אַריינגעכאַפט אין זיין אויג בעת ער האָט באַקוקט די דאַרע פיס און די הענט. ער האָט געוווּסט, אַז ער דאַרף זיך ראַנגלען און ער האָט עס אויך געטאַן. אָבער דאָס אויפגייענדיקע געפיל איז געווען שטאַרקער פאַר אים. ס'איז געווען אַ גאַנצע מחנה געפילן צונויפגענומען אין איין כוונה. ס'איז אויפגעגאַנגען ווי אַ קילער סם. ס'איז געווען אַ קורצער געראַנגל און נאָכדעם האָט ער געוווּסט, אַז ער איז באַצווונגען. ער האָט זיך אונטערגעגעבן און שוין געקאַנט זיין רויק. ער האָט געוווּסט אַז באַלד וועט זיך אַ קאָך טאָן אין זיין בלוט און דערפאַר האָט ער געקאַנט בלייבן רויק. איצט האָט ער שוין געהאַט אַ סך צייט און געגרייט זיך צו דעם ווי צו אַ הייליקער עבודה. ער האָט זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער און געזען, אַז אויך די זאַכן זענען געווען שטיל. דאָס טישל, דער לאַמפּ, די שטויל, די ביכער, די בלאַטיקע אַפצייכנס פון חסיהס טריט.

דורך די צעעפנטע פארהאנגען האָט ער געקאָנט זען לוטיס בעט, וואָס חסיה האָט אָנגעהויבן אויפבעטן און ניט פאַרענדיקט. ער וואָלט עס געדאַרפט צוריק גלייך פאַרדעקן כדי לוטי זאָל זיך ניט חידושן. אָבער ס'איז בלויז געווען אַ רעיון און ער איז געבליבן זיצן אויפן אָרט.

ס'איז ניט געווען דאָס זעלביקע ציימער, וואָס מנוחה האָט געזען, בעת זי איז אים אַמאָל געקומען באַזוכן. ס'איז שוין געווען אַ שיכון־ותיקים, מיט באַקוועמלעכקייטן. דער חדר איז געווען געבויט אין דער פאַרם פון אַ ד'. דניאלס בעט איז געשטאַנען אין קעפל פון ד'. ער האָט געקוקט אויף דעם מילך־שייבל אין דער וועראַנדער־טיר און אויף דעם שמאַלן לענגלעכן בילד, איינגערמט אונטער אַ גלאָז, וואָס איז געהאַנגען קעגן איבער אים אויף דער וואַנט. די פיגור אויפן בילדל איז געווען איין לאַנגער האַלדז, אויפן שפיץ פון האַלדז האָט זיך געהאַלטן דער קאַפּ, עטוואָס אויסגעקרוּמט ווי ביי אַ לעפל. און נידעריקער, דאָרט ווי דער גוף האָט זיך אָנגעהויבן אויספולן, זענען געווען פינגער פון אַ האַנט, וואָס האָבן באַרירט די פיגור פון הינטן. די פינגער פון דער האַנט זענען געווען אין שאַטן און דניאל האָט זיי פון דער ווייטנס ניט באַמערקט, אָבער ער האָט געוויסט, אַז זיי זענען דאָ. אויף דעם וואַרעמען באַריר פון אַזעלכע פינגער האָט דניאל געוואַרט.

דניאלס מחשבה האָט זיך אָנגעהויבן אַיינצוימען און ער האָט געשפּירט ווי פון אונטערגרונט פון זיין מוח וועקט זיך אויף אַן אַלטע דערמאַנונג. ער איז געווען ווייט און אָפּגעטיילט פון דער דרויסענדיקער וועלט. אַלע פאַרבינדונגען, אפילו מיט די נאָענטסטע צו אים, האָבן זיך אָפּגעשטעלט. דער עפעס פון אַ גאָט איז אויך ניט געווען. דניאל האָט זיך געגרייט אַראַפּזינקען אין אַן אוראַלטער טיפעניש, וווּ מחוץ פון זיין לייב האָט גאַרניט עקזיסטירט.

ער האָט אויסגעלאָשן דאָס ליכט און זיך אַוועקגעלייגט אויפן בעט. מיט די פינגער פון אַ האַנט האָט ער אָנגעהויבן גלעטן זיין בויך. ער האָט עס געטאָן מיט אַן איידעלן באַריר, ווי אין זיינע פינגער וואָלט געריזלט אַ כוח וועלכער קאָן אַרויסרופן אַן אוראַלטע פאַרגאַנגענהייט. ס'איז געווען פינצטער און ער האָט צוגעמאַכט די אויגן, כדי ער זאָל ניט זען די

שמאלע טראטוארן

פינצטערניש. נאָכדעם האָט ער גערעדט. ער האָט עס געדאַרפט אַרויסרופן און אויפּוועקן. אַ צייטערניש איז אויפגעגאַנגען אונטער זיין הויט און דאָס טיף פאַרבאַרגענע האָט אָנגעהויבן לויפן אין זיין גוף; פון האַרץ צום מוח, פון גאַרגל צו פינגער, פון אבר צו אבר. ער איז נאָך אַלץ געווען וואַך און ער האָט געשפּירט, ווי ער גיט זיך איבער אין רשות פון בלוט און פון אוראַלטע כוחות. „רעד, רעד“, האָט ער געזאָגט. „וואָס טוט ער דיר? זאָג. יאָ, האָט זי געזאָגט, יאָ, יאָ. ענטפּער! האָט ער געשריען און זיינע ליפן האָבן געטריקנט, וואָס נאָך טוט ער? ער טוט, יאָ, האָט זי געזאָגט, ער טוט. טוט ער אַלץ מיט דיר? יאָ, האָט זי געזאָגט, אַלץ. ער טוט. און ס'איז גוט? איז עס גוט? האָט ער איבערגעפרעגט. יאָ, האָט זי געזאָגט, ס'איז גוט, גוט. יאָ, יאָ — — —

ס'איז געווען פינצטער און דניאל איז געווען איינער אַליין מיטן קלאַפן

פון זיין אייגן האַרץ.

קאפיטל זעקס

א

לוטי איז אַרײַנגעקומען אין צימער און ניט אָנגעצונדן דאָס ליכט. זי איז צוגעגאַנגען צום פּאַרהאַנג, אַרײַנגעקוקט און פּאַרהאַלטן אויף אַ וויילע דעם אַטעם צו הערן, צי דניאל שלאָפט. די פינצטערניש האָט געווימלט פאַר אירע אויגן. ס'איז געווען אַן אַנדערע פינצטערניש ווי אין דרויסן און זי האָט גאַרניט געזען. זי האָט זיך דערמאַנט אַז זי האָט ניט געמאַכט זיין בעט און ניט מאַסאַזשירט זיינע פיס. זי האָט זיך דערפילט שולדיק און געווען גרייט דאָס צו טאָן אַצינד. זי האָט ניט געהערט זיין אַטעמען און אַ געדאַנק איז איר אַיינגעפאַלן, אַז ער שלאָפט גאַר ניט נאָר ער ליגט און שווייגט. אין שפיטאַל האָט ער זיך אויסגעלערנט אָפּצולײַגן שעהען און ניט באַוועגן מיט אַן אָבר. טייל מאָל, אין די אַוונטן ביים צוגרייטן די לעקציעס פאַר דער שול, פלעגט זי פלוצלינג וואַך ווערן צו אַט דער שטילקייט, אויפהויבן דעם קאַפּ פון די העפטן און זיך אַיינהערן. זי האָט ניט געקאַנט פאַרטראַגן דאָס שווייגן. ער האָט געקאַנט אָפּליגן אַ גאַנצן אַוונט און מ'זאָל ניט הערן קיין שאַרף. צו מאָל פלעגט זי אַ פרעג טאָן, צי ער וויל אַ גלאַז טיי, אָבי צו הערן אַ קול. זיין קול האָט זיך ניט געענדערט און געבליבן דאָס זעלביקע ווי אַמאָל אָבער זיין שווייגן איז געוואָרן אַנדערש. אַז עמיצער פלעגט אַרײַנקומען, פלעגט ער זיין העפלעך און ווי נאָר זיי זענען צוריק געבליבן אַליין, האָט די האַרטקייט זיך ווידער

י. בירשטיין

פארצויגן אויף זיין פנים. אין די מינוטן ווען ער האט זיך געשפילט מיטן קינד און ער האט אויסגעווען צו זיין פריילעך, פלעגט זי ווארפן פארגעגעבענע בליקן אויף אים, אראפצולייצען א רמז פון זיינע באהאלטענע מחשבות. אפילו ווען נאָב איז אריינגעקומען, כאַטש דאָס איז געשען זעלטן, איז ער געבליבן רויק. מיט זיין רויקייט האַט דניאל געחזקט פון איר.

קאָן זיין אַז אויך אַצינד האַט ער געוואוסט, אַז זי שטייט לעבן אים, און געחזקט פון איר אין דער פינצטער. זי האַט אים פיינט געהאַט אין דעם מאַמענט, און געוואַלט, ער זאָל זיין טויט. ווען לוטי איז געווען אַ קליין מיידל, האַט זי געגלויבט אַז ס'איז דאָ אַ מינוט אין מעת-לעת, ווען די קללה פון אַ מענטשן ווערט מקוים.

אין דרויסן האַט אַ לויכט געטאָן אַ שטילער בליץ, ווי אַן עק פון הימל וואַלט אַ ווונק געטאָן מיט אַ האַלב אויג, אָבער אין חדר איז דאָס ליכט ניט אַריינגעדורנגען. אויף דער ראַם פון דער וועראַנדע-טיר, לעבן גלאַז, איז געבליבן אַ שטרייפעלע ליכט, ווי דער בליץ וואַלט עס פאַרגעסן צוריקצוכאַפן. איר אויג האַט זיך אָנגעהויבן צוגעוויינען צו דער פינצטערניש און דאָס בעט איז געוואָרן קענטיק פאַר איר אויג. ס'האַט זיך לוטין אויסגעוויזן, אַז זי האַט שוין אַמאָל איבערגעלעבט די דאָזיקע מינוט, אין חלום צי אפילו אין וואַר. ס'האַט אָפט געטראָפן אַז זי איז געשטאַנען פאַר אַ טיר, געקוקט אויף אַ פנים, אויסגעשטרעקט אַ האַנט און דערביי געשפירט אַז דאָס זעלביקע איז שוין אַמאָל געשען.

לוטי האַט אויסגעשטרעקט אַ האַנט צום שאַלטער און אָנגעצונדן דעם לאַמפּ אין גרעסערן צימער. זי האַט געוואַרט ביז דאָס ליכט וועט זיך איינשטילן אין אירע אויגן, און געזאָגט: „כ'מוז רעדן מיט דיר“.

„ניין“, האַט דניאל געענטפערט.

„כמוז. איך קאָן ניט מער פאַרטראַגן דאָס שווייגן“.

„ניין“, האַט ער איבערגעחזרט.

פון זיין אָפּמאָג, האַט איר פנים פאַרפלאַמט, אָבער זי האַט ניט אויפגעגעבן. זי האַט זיך אָנגעהאַלטן אין פאַרהאַנג און געטוישט איר קול. „איך שטיי שוין דאָ אַ לאַנגע וויילע“, האַט זי געזאָגט.

„כזוייס“, האַט ער געענטפערט.

„כ'האָב דיך פיינט געהאַט“.

„כ'ווייס“.

„דו ווייסט אַלץ“, האָט זי געזאָגט און איר קול האָט ניט אויסגעהאַלטן און זיך געטאָן אַ ברעך, „גאָט, פאַרוואָס פייניקן מיר זיך?“ אָבער דניאל האָט געשוויגן.

און ווידער זענען געווען די רייד אין איר מוּת. די ביטערע ווערטער, דאָס פרוּווּן דערקלערן, דאָס וועלן פאַרשטאַנען ווערן. זי האָט מער ניט געהאַט וואָס צוצוגעבן. זי האָט ניט געזינדיקט און זי דאַרף ניט תשובה טאָן, און זי פאַרלאַנגט ניט קיין פאַרגעבונג. זי האָט אינגאַנצן ניט געטראַכט וועגן דעם. אָבער מיטאַמאָל האָט זי דערזען אַרום זיך מענער. ס'האָט איר געשלאַגן אין די שלייפן און זי האָט ניט געקאָנט פון דעם אַנטליפן. זי האָט געמיינט, אַז ס'איז אַ זינד און זי טאָר קיין זינד ניט באַגיין און זי האָט געמיינט, אַז זי וועט עס בייקומען. זי האָט געוואַלט דערציילן, אַלע יאָרן האָבן זיי דאָך גערעדט אָבער, ווי האָט זי אים דעמאָלט געקאָנט זאָגן, אַז ווען זי איז מיט אים, איז עס ניט ער נאָר יענער. זי האָט געמיינט זי אפּשר אַזוי אַרום וועט זי עס דערשטיקן אין זיך. ס'איז ניט געווען קיין ליבע וואָס איז פאַרבונדן מיט האַרץ, נאָר אַ טונקעלער פאַרלאַנג, אוראַלט און אומפאַרשעמט. און יענער האָט געוויסט וועגן דעם. מסתמא איז פאַראַן אַזאַ זאַך וואָס מאַכט וויסן און מאַכט אויסגעפונען איינער דעם אַנדערן אַן אַ לשון. יענער האָט געוואַרט און געוויסט אַז אויך זי וואַרט. זי האָט געפרוּווט טראַכטן קיל און געלאָסן וועגן דעם. זי וועט ניט צעברעכן איר לעבן, האָט זי געזאָגט צו זיך, זי וועט ניט צעשטערן דאָס ביסעלע רו און וואַרעמקייט. זי האָט דיך ליב, דניאל, און זי וועט דיר ניט ווייטאַן. אין איר קינדהייט האָט זי ניט געשפירט קיין ליבשאַפט פון קיינעם. די קינדער־היים אין וועלכער זי האָט געלעבט? די שוועסטער־אליבערין? גאָט מיינ גאָט, ווי אַ געשלאַגן חיילע האָט זי דאָך געלעבט אין אַ שטענדיקער מורא, אין אַ שטענדיקער באַהעלטעניש. אפשר איז זי דעמאָלט יאָ געווען גליקלעך און אפילו פריילעך, ווייל זי האָט וועגן בעסערס ניט געוויסט? אָבער היינט ווייסט זי און געדענקט. זי האָט געוואַלט מ'זאָל זי ליבן, אַז עמיצער זאָל זי דאַרפן און בענקען נאָך איר. איינמאָל האָט איר דער טאַטע אַוועקגענומען

פון דער קינדערהיים אויף אַ וואַך, און ווען זי איז צוריקגעקומען, האָט די שוועסטער־אויבערין געזאָגט, אַז זי האָט געבענקט נאָך איר. ווען זי שעמט זיך ניט וואַלט זי איר דעמאָלט געקושט און מוחל געווען פעטש, און עוולות, און פאַרשעמונגען. אין דער רגע האָט זי איר ליב באַקומען ווי אַ מאַמען, נאָר דאָן האָט די שוועסטער־אויבערין געזאָגט אַז זי האָט געבענקט נאָך איר, ווייל זי האָט ניט געהאַט וועמען צו שלאָגן.

זי האָט ניט געוואַלט צעשטערן דיין ליבשאַפט, דניאל. דער פאַרלאַנג איז געווען שטאַרקער פאַר איר. און ס'איז ניט געווען סתם אַ ווילן צו שטילן עפעס אַ נייגעריקע מחשבה. ס'איז ניט געלעגן בלויז אין מוח, נאָר ערגעץ טיפער. זי האָט געדאַרפט וויסן, ווי אַזוי זי וועט זיין צו אַן אַנדערן. אויף די שמאַלע טראַטוואַרלעך, אין חדר־האוכל, אומעטום האָבן אירע אויגן געזוכט. ווי אַ דיבוק איז עס געווען. וואָס איז עס צו זיין אַ זונה? וואָס הייסט עס צו ווערן גענומען פלוצלינג, ברוטאַל? זי האָט געבעטן צו אַ גאַט, וועלכן זי האָט ניט געקאַנט, אַז דו, דניאל, זאָלסט עס דערשפירן, זיך אַפרופן און העלפן. אָבער האָסט זיך געלעבט אין דיין אייגענער וועלט. און שפעטער אַז ס'איז געשען, האָסטו זיך פאַרמאַכט מיט אַ ביטער שווייגעניש און צוגעוואַרפן אַ זידל־וואַרט, אַז יענער האָט מיך געהאַט. ניין, יענער האָט מיך ניט געהאַט. איך האָב עס געוואַלט און געטאָן לויטן אייגענעם ווילן. האָסט אָפגעטריבן פון זיך — פאַרוואָס? ס'האַט באַליידיקט דיין עגאָ? איז דאָס די ליבשאַפט נאָך אַזוי פיל יאָרן? ס'איז געשען דאָס איינע מאָל און ס'וואַלט געווען גענוג. כ'האַב עס געוויסט ביי זיך און דערפאַר האָב איך מיט אַזאַ זיכערקייט דיר גלייך דערציילט וועגן דעם, גלויבנדיק, אַז דו וועסט פאַרשטיין. אָבער דו האָסט זיך אָפגעטרייסלט פון מיר ווי פון אַ שרץ. איז מיין אַרעם שוין מער ניט געווען דער זעלביקער אַרעם. און דער האַלדז — ניט מער דער זעלביקער האַלדז? טומאה געוואָרן? וואָס האָסטו געוואַלט איך זאָל פאַלן צו דיר אַ געשמיסענע? ס'איז דאָ הנאה אין ווערן געשמיסן אָבער ניט אויף אַזאַ אופן. האָסט מיך מער ניט געוואַלט קענען, האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אכזריות, דערצו להכעיס, די בייזווייליקע עקשנות. אָבער כ'בין נאָך אַלץ דאָ, דניאל, איך בין נאָך אַלץ גרייט צו זיין דייע. ניט קיין פאַרשעמטע, ניט קיין געשלאָגענע.

שמאלע טראטוארן

לוטי האָט געקוקט אויף דניאלן. ער האָט די גאַנצע צייט ניט געביטן די ליגנדיקע פּאָזיציע פון זיין גוף.
„ווער האָט געמאַכט דאָס בעט?“ האָט זי מיטאַמאָל געפרעגט.
„חסיה“.

לוטי האָט איבערגעזען דעם נאַמען. זי האָט זיך דערמאָנט אין איר פריערדיקער באַגעגעניש מיט חסיהן און געדענקט, אַז אויך זאָב האָט עפעס גערעדט וועגן איר. זי האָט געשמייכלט דעם שמאַלן שמייכל.
„דניאל, ס'איז ניט אמת, וואָס איך האָב דיר פריער געזאָגט. איך האָב דיך ניט פיינט געהאַט“.
„איך ווייס“.

דניאל איז געלעגן אומבאַוועגלעך. ער האָט ניט געדאַרפט האַלטן וואָס איבער זיך אויף ניט צו פאַרלירן זיין גלייכגעוויכט. ער האָט געוואוסט וואָס זי וויל. ניט איינמאָל האָט זי געפרוּווט ווערן צוריק נאַענט מיט אים. ער פלעגט עס דערקענען אין אַ זשעסט פון איר האַנט, אין אַ זייטיקן גלאַנץ פון איר אויג. ער האָט געקוקט אויפן סילוועט פון איר באַק און ס'האַט אים גאַרניט גערירט. ווי אַ דערמאָנונג פון אַ וואַרעמען טייך אין מיינע קינדער־טעג, איז דיין האַלדז. אַמאָל איז עס געווען אמת. מער ווי אַן אַנדערש מאָל איז ער געווען זיכער אַצינד, אַז ער וועט איר ניט נאַכגעבן. לוטי האָט פאַרצויגן די פאַרהאַנגען און אַפּגעשאַקט דאָס ליכט פון אַנדערן צימער. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן קאַנט פון בעט און געפירט מיט אַ האַנט איבער דער דעק. „כּוועל רעדן צו דיר אין דער פינצטער“, האָט זי געזאָגט.

שפּעלטלעך ליכט האָבן זיך אַדורכגעשפּאַרט דורך די פאַרהאַנגען. אַפילו איצט האָט נאָך אַלץ אַ שד'ל געטאַנצט אין אַ ווינקל פון איר מוח און געחוקט, אַז ס'איז אַ שפּיל און זי וואַלט געדאַרפט וויינען, כדי די שפּיל זאָל בעסער געלינגען. דאָס שד'ל האָט זי תמיד באַגלייט. זי האָט קיינמאָל ניט געקאַנט זיין כּולו ערנסט. ס'איז געווען דאָס שד'ל, וואָס האָט איבערראַשט זאָבן און ער האָט זיך געשראַקן פאַר דעם. אָבער מיט דניאלן איז עס אַנדערש געווען. און אפשר איז עס גאָר אַלץ אַ חלום? אַ בייזער לאַנגער קאַשמאַר? זי וועט אים געבן אַ קיצל ביי דער גאַמבע און זיי

וועלן זיך ביידע צעלאָכן. מיר זענען דאָך שוין מער ניט קיין קינדער, דניאל. לויט האָט זיך געהערט רעדן וועגן אַ דערציילונג פון מאַפּאַסאַן וואָס זי האָט לעצטנס געלערנט מיט די עלטערע קינדער אין דער שול. די מעשה וועגן די באַלעבאַטישע שטאַטלייט, וועלכע האָבן בייטאָג געלעבט אַ בכבודיק, מאַראַליש משפּחה־לעבן און ביינאַכט, אין געהיים, באַזוכט שאַנדהייזער. ער האָט אָפּגעלאַכט פון זיי, פאַר ניט זיין אויסגעהאַלטן און קאָנסעקווענט. וואָס האָט ער געוואַלט זאָלן זיי טאָן? זיי זאָלן ניט פּראַווען קיין זנות, מחמת בייטאָג זענען זיי אַנשטענדיקע בירגער, אָדער פאַרקערט, ווייל זיי טוען אַזעלכע זאַכן, זאָלן זיי ניט פּריידיקן קיין מאַראַל? ס'איז ניט קיין צביעות און די דאָזיקע לייט זענען ניט קיין היפּאָקריטן. ס'זענען צוויי באַזונדערע אמתן און איינער איז ניט אמתער פאַרן צווייטן. אַמאָל איז זי געווען נאַזו און זי האָט עס ניט געוויסט. זי קאָן עס ניט זאָגן די קינדער, אָבער ביי זיך ווייסט זי, אַז מ'האָט זיך אויסגעלערנט פיינע און איידעלע מאַגניען, מ'האָט פאַרטריבן דאָס ווילדעניש פון דער ערד אָבער אין לייב און אין דער נשמה איז געבליבן דאָס ווילדעניש. בייטאָג טראַגט דאָס ווילדעניש קליידער, אָבער ביינאַכט דערקענען מיר זיך ניט. און ס'איז פינצטער אין דער ווילדעניש. צו וויפל חלקים פון אונז דערגייט די דרויסענדיקע שיין? ס'לעבט אין אונדז אַן אייביקע פינצטערניש. מיליאָנען יאָרן מיט פאַרלאַנגען ליגן דאָרט באַהאַלטן — וואָס זאָל זי טאָן מיט זיי? אויסלערנען זיי פיינע זיטן, כדי זיי זאָלן ניט איבערשרעקן קינדער אויף די וועג און ווילדערצויגענע לייט? זי טוט עס טאַקע. צי איז פאַראַן אַן אַנדערע ברירה? „דניאל, כ'בין געווען גוט צו דיר, איך קאָן עס ווייטער זיין. ס'האָט ווייגעטאָן. צאָל ניט אָפּ פאַר ווייטאָק. פאַרגעס, איך וועל אויך פאַרגעסן און דעמאָלט וועט מער ניט ווייטאָן“.

דניאל האָט מיטאַמאָל אַ לאַך געטאָן. ס'איז געווען אַ געמיינער לאַך.

„ער איז היינט ניט געווען גוט צו דיר, וואָס?“

לויט איז אָפּגעשפרונגען. זי האָט געציטערט. „לאַך נישט!“ האָט זי אַ געשריי געטאָן מיט אַ פאַרשטיקט קול. איצט האָט איר שוין געוואָרגן אין גאַרגל, נאָר זי האָט זיך אַיינגעהאַלטן ניט אַרויסצופלאַצן. זי האָט זיך דערשראָקן פאַר איר אייגענעם פאַרלאַנג וואָס איז איר געקומען אויפן זינען.

שמאלע טראַטואַרן

זי וועט אים דערהרגענען און זי האָט זיך געזען אין דער דאָזיקער פעולה.
„קום צו מיר“, האָט דניאל געזאָגט.
„ביסט אַ מערדער“, האָט זי גערעדט.
„קום צו מיר“, האָט ער איבערגעחזרט.
„דו. דו. דו“.
„ניין, קום צו מיר“.
„איך האָס דיך“, האָט זי געזאָגט.
נאָך אַ לאַנגער צייט זענען זיי געווען צוזאַמען.
„האָסט מיך פיינט?“ האָט זי געפרעגט.
„יא“, האָט ער געענטפערט.
„האָסט מיך, האָסט מיך“, האָט זי אַריינגעאַטעמט אין אים. שפעטער האָט
זי געזאָגט, „פייניק מיך“.
„זאָג עס נאָכאַמאָל“, האָט ער פאַרלאַנגט.
לויט האָט איבערגעחזרט.
„ניין, ניט איצט“, האָט ער געענטפערט. ס'האָט זיך אים אויסגעדאַכט,
ווי ער וואָלט געהערט איר קול פון זייער ווייט.
„מיר וועלן אַוועק פון דאַנען“.
„יא“.
„מיר וועלן אַוועק ווייט, זייער ווייט“.
„יא“.
„מיר וועלן פאַרגעסן, וואָס ס'איז געווען“.
„יא“.
„וועסט עס קיינמאָל ניט דערמאָנען“.
„יא“. האָט ער געזאָגט און געוואָס אַז ס'איז אַ ליגן.
זיי האָבן ביידע אינזינען געהאַט זאַבן נאָר באַזונדער און ניט
דערמאָנט זיין נאָמען.
„כ'וועל זיין גוט צו דיר“, האָט זי געזאָגט.
„ווי אַזוי?“ האָט ער געפרעגט.

דניאל האט ניט געדענקט, צי ער איז געשלאָפן. לוטי איז געלעגן לעבן אים און ער האט געהערט, ווי זי אַטעמט. אין דער טונקעלניש פון חדר האט זיך אָנגעהויבן אַריינגנבענען דאָס גרויע ליכט פון באַגינען. ער האט עס געזען מיט האַלבע אויגן און ס'איז נאָכניט געווען וואָר. ליגנדיק האט ער געקוקט אויפן סופיט און אויף די אויבערשטע טיילן פון די ווענט. זיי זענען נאָכניט געווען אַזוי ווייס ווי באַטאָג, נאָר פאַרנעפלט אין אַ גרויער טונקעלניש, אָבער די וויסקייט האט זיך שוין אָנגעהויבן אַדורכזען ווי ס'וואַלט אָנגעקומען פון אַ ווייטן דרך. די מילך־שויב אין דער טיר איז געווען גריין־בלוי. בלויז די טונקעלע פאַרהאַנגען האָבן נאָך ניט געהאַט קיין קאַליר. ס'האַט זיך אים געדאַכט אַז אויך ער אַליין איז נאָך אַן קאַליר, און ווען ער וואַלט געקאָנט קוקן אויף זיך, וואַלט ער זיך קוים דערקאָנט אין דער טונקעלניש, און ער וואַלט געמיינט אַז אויך ער קומט איצט אַן פון אַ ווייטן וועג. ער האט געפרוּווט געדענקען ווערטער און קלאַנגען, ווי איינער באַמיט זיך צו דערמאָנען שטריכן פון זיין אייגן פנים.

ער האט געטראַכט וועגן טויט. אַלעמאַל נאָכן שלאָפן מיט אַ פרוי האט ער געטראַכט אַז ער וועט שטאַרבן. ס'איז ניט געווען קיין טרויעריקער געדאַנק, אָבער בשעת ס'פלעגט אים קומען אויפן זינען, האט ער געוואוסט אַז ס'איז אַזאַ אייגנשאַפט ביי אים און צומאַל פלעגט ער זיך חידושן, צי אויך באַ אַנדערע איז אַזוי.

מער ווי אין אַלע שעהען פון מעת־לעת שטאַרבן מענטשן באַגינען, האט ער אינוינען געהאַט. אויך געבוירן ווערט מען אין די דאָזיקע שעהען, ווען דער הימל איז נאָך רוי און טונקל. ער האט געקענט די רייע הימלען און די פייכטע ערד פון די אָן אַ שיער באַגינענס, אין וועלכע ער פלעגט זיך אויפכאַפן מיט געוואַלד פון שלאָף, כדי צו גיין מיט דער סטאַדע שעפסן אויף פאַשע. טויזנטער באַגינענס האט זיין אויג געזען, און דאָך האט ער זיך ניט צוגעוויינט צו די דאָזיקע שעהען, ווען דער טאָג איז נאָך הינטער די בערג ביים עק פון הימל און די בערג אַליין זענען נאָך אָנגעזאַפט מיט טונקעלניש פון דער נאַכט.

שמאלע טראטוארן

דניאל האָט געקוקט אויף לוטיס האַנט, אויסגעשטרעקט לויז און באַכגיביק, איבער דער קאַלדרע. זי איז געלעגן מיט דער פלייצע צו אים און אַז ער האָט זיך עטוואָס אַנגעשרענגט, האָט ער געקאַנט זען דאָס שקיעה'דיקע ביי איר באַקנביין. ס'האָט תמיד אַרויסגערופן אין אים אַ שאַרף געפיל פון בענקשאַפט און אויך אַצינד האָט ער עס געשפירט. זי האָט אויסגעפירט אירס און איצטער וואָס? ווי נאַענט זיי זענען זיך אַמאָל געווען? דער איינציקער מענטש אין זיין לעבן, וואָס איז געווען אַזוי נאַענט צו אים. און איצט איז עס געשטאַרבן. ס'האָט זיך שוין אַנגעהויבן פון לאַנג נאָר מיט דער היינטיקער נאַכט איז עס געוואָרן אינגאַנצן טויט. ווי ליכט ער וואָלט געקאַנט אויסשטרעקן אַ האַנט און פירן מיט די פינגער איבער דער ווייכקייט פון איר אַרעם און אַפּווישן דאָס בייזע צווישן זיי, ווי דעם שטויב פון אַ שפיגל. ס'איז אפילו ניט געווען קיין פאַרלאַנג. נאָר בלויז אַ דורכלויפנדיקע מחשבה און אין דער גלייכגילטיקייט, וואָס איז געקומען איבער אים, האָט ער אפילו ניט געשפירט קיין חרטה אויף דעם, וואָס איז געווען און פאַרלוירן געגאַנגען אויף תמיד.

און ווידער האָט ער אינזינען געהאַט, אַז ער דאַרף עפעס טאָן מיט זיך. שוין לאַנג ווי ער האָט ניט אַריינגעקוקט אין זיינע כתבים און ניט געקאַנט אַפילו טראַכטן וועגן זיי. אַבער פון איצט אָן וועט ער עס קאַנען טאָן. אַ האַפנונג האָט אויפגעצאַפלט אין אים, אַז אַצינד וועט ער שוין געפינען די רו פון געמיט צו קאַנען שרייבן. אַבער אויך דער דאָזיקער צאַפל איז ניט געווען בכוח אויפצוטרייסלען אים פון דער גלייכגילטיקייט, ווייל ערגעץ וווּ האָט ער געוואוסט, אַז שוין ניט דאָס ערשטע מאָל האָט ער געשפירט אַזאַ האַפנונג און שוין ניט דאָס ערשטע מאָל האָט עס אַפגענאַרט.

אַ וועק־זייגער האָט זיך מיטאַמאָל צעקלונגען אין אַ שכנותדיק הויז און באַלד האָט אַ שיינ פון אַ ליכטיק־געוואַרענעם פענצטער, זיך אַדורכ־געשלאָגן דורכן גלאַז פון דער טיר, און געפאַלן אויף דער וואַנט, פירקאַנטיק, ווי אַן אויסגעליידיקט בילד. ער האָט געהערט די שווערע טריט פון אַ שכן, וועלכער האָט זיך שוין געאַיילט צו דער אַרבעט. דער טאָג הויבט זיך אָן, האָט ער געטראַכט. ער האָט ניט געוואָלט, אַז דער טאָג זאָל זיך אַנהויבן. ער האָט צוגעמאַכט די אויגן און איז געשלאָפן.

קאפיטל זיבן

א

זאָב האָט אָנגעשפּאַרט די עלנבויגנס אויפן טיש, געפּאַרעמט מיט די הענט אַ בוידעם־דעכל און געקלאַפט מיט די פינגער, „זעסט דאָך אַז איך טראַכט“, האָט ער געזאָגט.

ער איז געזעסן אין חדר־האוכל אַרומגערינגלט מיט אַ מנין פּלחים און צוזאַמען מיט זיי צוגעגרייט דעם אַרבעט־פּלאַן פאַרן מאָרגנדיקן טאָג. ס'איז געווען אַרום אַכט אַוונט, ס'רוב טישן זענען שוין געווען אַפּגערוימט און בלויז ביים אַריינגאַנג אין קיך זענען נאָך עטלעכע געווען באַשטעלט מיט כלים און מיט שפייז און איינצעלנע מענטשן האָבן דאָרט געגעסן זייער אַוונט־ברויט.

„איז וואָס טו איך מאַרגן?“ האָט אַ פּלח געפרעגט.

זאָב האָט ניט געענטפּערט. ס'איז געווען גענוג וואָס צו טאָן. ווען מ'אַרבעט אין דריי שיכטן וואָלט מען באַוויזן אין דער ריכטיקער צייט צוגרייטן די פעלדער צו דער זומער־זריעה. אָבער ניט געווען גענוג מענטשן, און זאָב האָט געוואַרט, ס'זאָל אים אַיינפּאַלן עפעס אַ קלוגער געדאַנק, ווי אַזוי דאָס דורכצופירן. דערווייל האָבן די פּלחים גערעדט וועגן אַרבעט־ענינים, דערציילט וועגן קלייניקייטן, וואָס זענען געשען אויפן פעלד, זיך געשפּאַרט און אַרויסגעוויזן בקיאות אין די מינדסטע אייגנשאַפטן פון אַזאַ אַדער אַן אַנדערער פעלד־מאַשין. זיי האָבן זיך געפּילט גוט. אַפּגעאַרבעט

א נישקאשעדיקן טאג, זיך פארדינט זייער ברויט און יעדער איינער איז געווען חשוב ביי זיך. נאך א גאנצן טאג אויפן פעלד, זענען זיי געווען הונגעריק צו הערן זייער אייגן קול און די דאזיקע שעה איז געווען די בעסטע געלעגענהייט.

זאב, מ'מאכט קאליע דעם „פערגוסאן“. ער קאן ניט שלעפן די דיסקן צוזאמען מיטן באמיסטיקער“. האט אן אלטער פלח זיך אנגערופן און א יונגער בחור מיט ברייטע וואנצעס האט איבערגעשפארט דעם אלטן פלח און אנווייזנדיק אויף זיין ברוסט האט ער געזאגט אז ביי אים וועט דער „פערגוסאן“ יא שלעפן.

זאב האט זיך ניט אריינגעמישט, געקוקט אויפן בויגן פאפיר, געציילט די פארשריבענע נעמען פון די פלחים און געמאכט נאטיצן אין די רובריקעס. ניט די זארג פארן גאנצן סעזאן נאר דער מארגנדיקער טאג איז אים געלעגן אין זינען. ער האט א רייב געטאן דאס פנים מיט דער פולער האנט, ווי ער וואלט עס געוואשן אויף טרוקן, אויפגעהויבן א ברעם און אנגעקוקט די פלחים מיט א פארנומענעם בליק, ווי צו מאכן זיכער אז זיי זענען דא. ניט בלויז אויפן פאפיר נאר אויך אויף דער וואר. ער האט זיי געזען, די מענער מיט די הארטע געזיכטער, אפגעברענט פון ווינט און פון דער זון. פון חיימען, דעם אלטן פלח, וועלכער האט גערעדט וועגן „פערגוסאן“ ביז קדמען דעם בחור מיט די וואנצעס. ער האט געדענקט, ווי אזוי קדם איז פריער אריין אין חדר-האוכל; א בליק, א ווונק, א גיי, א שטעק ארויס די ברוסט צו מאכן זיכער אז זי איז גענוג אויפגעבלאזן, א צי אראפ די קורצע הייזעלעך עטוואס נידעריקער, אז דער בויך זאל זיך אנווען, די גראבע פינגער פון די הענט פארשטעקט אין פאסיק, א שפרונג איבער א שטול, א קלאפ אין אן אקסל און קדם איז דא. ער, קדם, האט היינט צעאקערט א פעלד גלאטיק און אן א פיצל פארטשעפעניש. טרעפט, וויפל דונאם ער האט צעאקערט? ווען עווי וואלט ניט פארגעסן איבערצולאזן בענזין, וואלט ער געמאכט נאך מער. און די אנטבלויזטע ברוסט, די אומרויקע מוסקולן און די צעשויערטע טשופרינע האבן עדות געזאגט, אז ס'איז אמת.

ס'רוב פלחים האבן נאך געטראגן אויף זיך די קורצע בורקעס פון גרויען, געשפינענעם וואל און ווארעמע היטלען אויף די קעפ, ווייל כאטש

שמאלע טראַטוואַרן

ס'איז שוין געווען נאָך פּוּרים און בייטאָג האָט דער יונגער פּרילינג געשיינט מיט זון און מיט בלומען און מיט בליעכץ אויף די בוימער, איז אָבער צוגעפּאַלן די נאַכט, האָט זיך צוריק באַוויזן דער ווינטער מיט זיין שאַרפּער, שניידיקער קעלט. נאָר קדם האָט די קעלט ניט געשפּירט. ער האָט היינט צעאַקערט אַ פּלעד. ער, קדם.

זאָב איז געווען זיכער, אַז קדם וואָלט דעם טראַקטאָר חרוב געמאַכט אָבער געאַקערט וואָלט ער. נאָר חיים איז אַ טיפּש, וואָס ער האָט זיך איבערגענומען פון דעם בחורס רייד. ער האָט שוין אַראַפּגעלאָזט די באַקן. דער ברוינער קאָליר אויף זיין פנים איז געווען אַיינגעפונדעוועט און אַלט און אין זיינע קנייטשן איז געלעגן דער ווינט פון פעלד. חיים האָט געהאַט אַ טבע צו האַלטן דאָס פנים עטוואָס אַראַפּצו, פון קוקן אַזוי פיל יאָרן אויף דער ערד, מסתמא, פון זיצן אויפן טראַקטאָר, טאָג איין טאָג אויס, אַמאָל אין די טונקעלע באַגינענס, אַמאָל אין די ברענענדיקע נאַכמיטאָג-שעהען פון סוף-זומער און אַמאָל אין די שפּעטע שעהען פון דער נאַכט, ווען די ערד און דאָס ליכט פון דער לבנה זענען פייכט און קאָלט — און זען פאַר זיך בלויז די ערד. מער ווי מענטשן און אַנדערע זאָכן, האָבן חיים אויגן זיך אָנגעזען מיט ערד. אויך די ערד איז ניט תמיד די זעלבע; אַמאָל איז זי גינגאַלד מיט רייפער תבואה, אַמאָל גרין, און אַמאָל בלאַנקט אויף אַ פאַרלאָזן פעלד מיטן זילבער פון טויטע דערנער.

קוקנדיק אויף זיי, האָט זאָב זיך אַליין אויך דערזען אין געדאַנק. שוין לאַנגע יאָרן, ווי נאַכט נאָך נאַכט קומען זיי זיך צוזאַמען צו רעדן וועגן אַרבעט און וועגן ערד. יעדע נאַכט וועלן זיי עס טאָן און ס'איז געווען גוט צו טראַכטן אַז ער וועט זיין צווישן זיי. ס'האַט ניט אויסגעמאַכט, וואָס חיים איז געשטאַנען אָנגעברוגעזט. ווער קאָן וויסן וואָס ס'איז, און וואָס ער טראַכט. וואָס ס'האַט זיך געטראַפּן מיט אים צוריק מיט אַ רגע, מיט אַ טאָג, מיט אַ יאָר. חיים האָט געדאַרפּט זיין אין פעס, כדי צו וויסן אַז די וועלט איז אומגערעכט. און ווען ניט זיין אַפּטער כּעס וואָלט אים מסתמא געווען לאַנגווייליק אין זיין לעבן.

„וועסט נוצן דעם ד״6. עקיבא וועט אים מאַרגן פאַרריכטן“, האָט זאָב געזאָגט חיימען.

„עקיבא האָט צוגעזאָגט, הייסט עס, אַז אויפן הימל איז אַ יאָריד“, האָט חיים אָפּגעענטפּערט. ער איז ניט געווען פון די מענטשן וועלכע פּאַרטרויען אַ צווייטן. ער האָט ליב געהאַט אַליין טאָן אַ זאַך און זיך ניט איבערגעלאָזט צופיל גלויבן, אַז אַ צווייטער קאָן עס אויך טאָן. אויך פון זאַבס בקיאות וועגן ערד האָט ער ניט געהאַלטן צופיל. אַניט קאָן זאַב פירן אַ קאַמביין? אַז חיים האָט געשניטן, זענען ניט געפאַלן קיין קערנער אָן אַ זייט. אָבער זיי, די אַלע יונגען — העלפט אויפן וואָגן און העלפט אויף דער ערד און ס'זאָל זיי גאָר אַרן.

„אַט איז עס“, האָט זאַב געזאָגט און אָפּגערוקט דאָס צעטל פון זיך. ער האָט זיך אַריינגערוקט טיפּער אין דער שטול און אויסגעצויגן די פיס אונטערן טיש.

קדם האָט גענומען דאָס צעטל. „האַסט דאָך מיך אויסגעשטעלט מאָרגן צו דער אַרבעט“, האָט ער געזאָגט.

„וואָס האָסטו געמיינט, זאַב וועט דיר געבן שבת?“

„אָודאי, די ערד וועט וואַרטן אויף אים“.

די פּלחים האָבן גערעדט און זאַב האָט זיי געזען דורכן רויך פון אַ פּאַפּיראַס. ס'וועט גאַרניט פאַרשאַטן קדמען, אַז ער וועט ניט האָבן מאָרגן קיין שבת, און אילנה וועט וואַרטן אַ טאָג. אויף אַזאַ בחור ווי קדם מעג מען וואַרטן. און מ'דאַרף אים אַביסל אַיינברעכן, אַניט וועלן זיך מערן די פליי אין זיין נאָז. זאָל ער אַריין אין שפּאַן, טראָגן דעם יאָך און וויסן דעם טעם פון אַחריות. כל זמן ס'וועלן זיין שיינע טעג וועט קיינער ניט שבתן. און זאַב האָט געהאַפּט, אַז די טרוקענע טעג וועלן אָנהאַלטן אַ צוויי וואָכן. ער האָט באַמערקט, ווי קדם האָט געביסן אַ ליפּ. אַזוי האַסטיק ווי ער האָט פריער גערעדט, האָט ער איצט געשוויגן.

ערשט עטלעכע מאָנאַטן ווי קדם איז צוריקגעקומען פון דער אַרמי. ער איז געווען אַן אָפיציר און זיך צוגעוויינט צו געבן באַפעלן. כאָטש ער האָט זיך פריער גערימט מיט דעם וואָס ער טוט, איז אים אָבער ניט אַנגעקומען אַזוי לייכט די טעגלעכע רוטין פון דער אַרבעט. אין אָנהויב איז ער געווען צופרידן וואָס ער איז שוין אויס זעלנער און צוריק אין דער היים, אָבער נאָך עטלעכע חדשים האָט עס אים געצויגן צו די ליידיק-

גייערישע שעהען און צו דער קאזארמע און דער זעלנערישער אומעט האָט
ניט אויסגעזען מער אַזוי שרעקלעך.

גלייך שפּרינגען זיי אַרויס מיטן ציוניזם, האָט קדם געטראַכט און אין
זיין מחשבה האָבן זיך געקליבן אַ טוץ קללות אויפן חשבון פון זאָבן און
אויף אַלע אַנדערע פּאַסקודניאַקעס — ימח שמם! כּימוז מאַרגן ערגעץ
פּאַרן, האָט ער געזאָגט.

זאָב האָט געקייקלט די צונג צווישן די פּאַרמאַכטע ליפּן. „קדם, ניט
מאַרגן, האָט ער געזאָגט. ער האָט געדענקט די טעג, ווען ער אַליין איז
געווען אַזוי יונג ווי קדם און מסתּמא אויך אַזוי אַנגעשטאַלצט. ער האָט
זיך איינגעבראַכן. זאָל קדם אויך טאָן דאָס זעלביקע. לעבסט אין אַ קיבוץ,
ברודערקע, און איז אַ קיבוץ דאַרף אַ מענטש זיך אַיינברעכן און ער דאַרף
דאָס וויסן, אַניט איז אים ביטער. אַ קיבוץ האָט לאַנגע אַרעמס, ער נעמט
אַרום און ער דריקט צו. ער קאָן זיין אַ גוטער אַנגלען, ווייך און וואַרעם
און באַקוועם, אָבער אַז דו ווילסט זיך אַרויסגליטשן, וועסטו דערשפּירן
נעגל. און די נעגל זענען שאַרף און זיי קאָנען ווייטאַן. זאָב האָט עס ניט
געזאָגט קדמען. אויב ער ווייסט עס ניט, וועט ער עס מיט דער צייט
געווייזער ווערן.

קדם איז אַוועק און חיים האָט זיך געזעצט אויף קדמס אָרט. זאָב האָט
אים געזאָגט, „וואָס טראַכסטו וועגן די טויזנט דונאַם, האָסט עפעס אַן עצה?“
חיים האָט זיך געקנייפט די אונטערשטע ליפּ. „איך טראַכט ניט“, האָט
ער געענטפּערט.

„מען, טראַכסט שוין יאָ. כּוּויל זאָלסט אויך זיין אויף דער זיצונג
פון דער מוכירות.“

„ווילסט? וואָס עפעס ווילסטו?“

זאָב האָט עס אַראַפּגעשלונגען. ער איז ניט געווען זיכער אין זיין
האַנדלונג לגבי קדמען, און ער האָט געוואַלט פּאַרגעסן דאָס פּריקראַע געפּיל.
ער האָט געוואַלט האָבן חיימען אויף זיין זייט, נאָר יענער האָט זיך ניט
געלאָזט. ס'איז דיין זאָך, זאָב, דו ביסט באַלעבאַס און שלאַג זיך דו קאָפּ
אין וואַנט, האָט חיימס שווייגן געמיינט צו זאָגן. נאָר זאָב איז געווען
גרייט נאָכצוגעבן נאָך מער.

י. בירשטיין

„ס'מאכט זיך צו קויפן אַ טראַקטאָר. אפשר וואָלטן מיר זיך ביידע צוגעכאַפט אַ קוק טאָן, אָדער דו אַליין.“

„וואָס עפעס איך?“ האָט חיים אַ הויב געטאָן מיט די אַקסלען, „ס'זענען דאָ אַנדערע, וועלכע ווייסן בעסער פאַר מיר.“

אַצינד האָט שוין זאָב געוויסט אויף זיכער, וואָס חיימען האָט געקוועטשט. ער האָט גאָך אַלץ ניט געקאַנט פאַרגעסן די אַלטע עוולה וואָס מ'איז אים באַגאַנגען. פאַר זאָבן, איז חיים געווען דער מרפּו פּון דער פּלחה, אָבער אַן הצלחה. חיים האָט ניט געקאַנט אויסקומען מיט די מענטשן און געמאַכט אַ טומל פּון יעדער קלייניקייט. ער האָט זיך געקריגט און גענדושעט און ניט געוויסט, ווי אַזוי אַיינצושפּאַרן מענטשן כּוח. זינט זאָב האָט איבערגענומען דעם ריכוז האָט עס אַנגעהויבן צו קלאַפּן. גאָך עטלעכע גוטע יאָר און מ'וועט אַרויף אויף אַ דרך. זאָב איז געווען זיכער, אַז חיים איז אים מקנא און ער ווונטשט אים ניט קיין גוטס. באַהאַלטענערהייט האָט חיים מסתמא געוואָרט אַז זאָב זאָל ערגעץ וווּ נכשל ווערן און כאַפּן אַ מפּלה; אַ היישעריק זאָל באַפּאַלן די פעלדער אָדער אַ מגפה פּון מייז. זאָל ער עס וועמען דערציילן, וועט עס קלינגען אומגלויבלעך. זיי זענען דאָך ביידע אין איין משק און די פעלדער זענען זיינע ווי חיימס, און אַז ס'וועט קומען אַ טריקעניש, וועלן זיי ביידע ליידן. האָט דען חיים געהאַט עפעס מער, ווען ער איז געווען מרפּו און אַצינד האָט ער ווייניקער? און דאָך איז זאָב געווען זיכער אַז זיין הויש גאַרט אים ניט אַפּ. אַט, האָסטו דיר קיבוץ, האָט ער געטראַכט, אַט דאָס איז עס ווען דער פּאַסקודנער „איך“ קריכט אַרויס און ווייזט זיין פרצוף.

אויך זאָב האָט געהאַט אַן „איך“. אַ סך „איכ'ן“ און איינער פּון זיי האָט גערעדט אין אים.

איך: מאַך נישט קיין אַנשטעל פּון אַ צדיק. ביסט גאָר צופּרידן אַזוי צו טראַכטן. ווייזט אַז דו ביסט דער שטאַרקער און ס'באַפּרידיקט דעם פּאַסקודנעם „איך“ ווי דו רופּסט עס.

זאָב: אָבער ס'איז אמת. ער וואָרט אויף מיין מפּלה און דער גורל פּון דער פּלחה גייט אים מער ניט אָן.

איך: חיים פירט אַ טראַקטאָר בעסער פאַר דיר. און ביי דער אַרבעט לייגט

שמאלע טראַטראַרן

ער אַרײַן מער נשמה ווי דו.

זאָב: היים קאָן ניט אַקערן שלעכט. ווען ער וואַלט געקאָנט וואַלט ער עס געטאָן.

איך: איבעריקנס ביסט ניט בעסער פאַר אים. האָסט אים אויך ניט געהאַלפן בעת ער איז געווען אין אַ צרה.

זאָב: היים האָט ניט געטויגט אַלס מרפּו. אַן אַנדערער אויף מיין אַרט וואַלט געטאָן דאָס זעלביקע.

איך: און דו ביסט ניט בעסער פאַר אַן אַנדערן. האָסט פריער געטראַכט. אַז היים האָט געזען אין יעדן איינעם אַ פּערזענלעכן שונא, אַצינד טראַכטטו שוין פונקט ווי ער. וועסט נאָך ווערן אינגאַנצן ווי ער.

זאָב: מיט מיר וועט עס ניט געשען.

איך: גיב אַ שמייכל זאָב. האָסט פריער געזוכט היימס צד, געוואַלט זיין אינטים? אויך דאָס איז אַ שוואַכקייט.

זאָב: פאַרוואָס ניט? מיר אַרבעטן שוין יאָרן צוזאַמען.

איך: זיי זענען בלוז קיבוץ־חברים. אָבער ניט דיינע אינטימע פריינט. און דו מיט זיי אויך דאָס זעלביקע.

זאָב: כ'קאָן זיך באַגליין אַן אינטימע פריינט

איך: אָבער ס'האָט דיר פאַרדראָסן.

זאָב: כ'וועל עס פאַרגעסן.

איך: געדענקסט. ווען חסיה האָט זיך געוואַלט אַמאָל אַראַפּרעדן פאַר דיר? האָסט איר אויך אָפּגעשטויסן.

ב

זאָב האָט נאָכאַמאָל פאַררויכערט און געקוקט אויף די מענטשן אין חדר־האוכל, וועלכע זענען געזעסן אין אָפּגעזונדערטע געזעמלען ביי פאַרשידענע טישן און אַיינגעטיילט צווישן זיך די אַרבעט פונעם מאַרגנדיקן טאָג. די מיספּראַניקעס, די אויבסט־גערטנער, די רפתנים, די פּאַסטעכער, עטלעכע מענטשן אַרום צדוק, דעם סדרן און אַ געזעמל אַרום עווי, דעם אַיינקויפּער. דודעק דער מרפּו־המשק, מיט איין האַנט ביי דער נאָקעטער

י. בירשטיין

גאמבע און די צווייטע אויף דער נידעריקער פלייצע, האָט שפּאַצירט היין און צוריק, ווי ער וואָלט געדאוונט פאַר זיך.

בלויז איין טיש איז נאָך געווען באַשטעלט מיט כלים און פון דער קיך האָט זיך דערטראָגן ס'געקלאַנג פון וואַשנדיקע טעלער און טעפּ.

די קליינע מאַשעלע איז אַרויסגעקומען פון דער קיך מיט אַ בעזים אין דער האַנט און אַנגעהויבן קערן דעם דיל. זי איז געווען זייער קליין, ניט גרעסער פאַרן שטעקן פון בעזים, און קוקנדיק אויף איר פלייצע האָט זיך זאָבן אויסגעדאַכט, אַז זי איז אַ קליין מאַגער מיידעלע פון אַ יאָר פּערצן. זי האָט געקערט ביי דעם טיש, וווּ די מיספּואַניקעס זענען געזעסן. זיי זענען געווען מענער מיט ברייטע פלייצעס און לאַנגע שווערע הענט, אַ פנים צוליב דעם, וואָס זיי האָבן נאָך געאַרבעט מיט קאַסעס. זיי האָבן ווייניק גערעדט צווישן זיך, ווייל די אַרבעט אויף מאַרגן האָבן זיי אַיינגעסדרט נאָך באַטאַג, בעת זיי זענען געווען צוזאַמען אויפן פעלד, און איצט, נאָכן לייגן זייער קלייננוואַרג שלאָפן, האָבן זיי זיך אַריינגעכאַפט אין חדר-האוכל, צוזאַמען אַביסל אונטערזיצן. זיי האָבן געקוקט און געשוויגן איינער צום אַנדערן און בלויז ווען עפעס טשיקאווע איז געשען ביי אַן אַנדער טישל האָבן זיי זיך איבערגעוונקען.

„שפּאַצירט זיך אַרום. מ'קאָן טאַקע מיינען“, האָט איינער אַנגעוויזן מיטן קאַפּ אויף דודעקן, — „אַ צעלייגער“.

„געהערט וואָס ער האָט געטענהעט אויף דער אַסיפה? אַז מ'לאָזט אים ניט מאַכן קיין געשעפטן“.

„חנן, נעם אים אַריין אין דער מיספּואַ“, און די פינג פּענער האָבן אַ לאַך געטאַן און ווידער געשוויגן. נאָכדעם האָט איינער זיך דערמאַנט אינם ווילד-גראַז אויפן שטח פון די בוריקעס, וואָס מ'דאַרף אויסרייסן, און דאָס האָט אים געבראַכט אויפן זינען די בוריקעס פון פאַראַיאָרן, וואָס זענען שטאַרק געראַטן און ער האָט געפּרעגט די אַנדערע צי זיי געדענקען. טייל האָבן געוויגן אפשר פּערציק קילאָ און מ'האַט זיי קוים געקאַנט אויפהויבן. זיי האָבן אַלע געטראָגן אויף די קעפּ שוואַרצע, גומענע היטלען ווי האַלבע צילינדערס מיט דאַשיקעס. וווּ האָבן זיי געפאַקט די דאָזיקע היטלען — האָט זיך זאָב געחידושט.

שמאלע טראטוארן

„גענוג שוין געקערט, מאשעלע, ס'וועט אזוי אויך גוט זיין“, האָט זיך איינער אָנגערופן און מאשעלע האָט אָפגעענטפערט מיט אַן אונטערטעניקן שמייכל, ווי אַ דינסט שמייכלט צו אַ האַר און געגאַנגען ווייטער מיטן בעזים. איינער האָט איר נאָכגעוויזן מיט אַ פינגער: „ער זאָגט, אַז ער קאָן זי גאַרניט געפונען אין בעט“. און די פינג פּענער האָבן געכיקעט און נאָכדעם ווידער געשוויגן.

זי וועט שוין תמיד בלייבן אַ דינסט, וואָס זי זאָל נישט טאָן, האָט זאָב נאָכגעפּאָלגט מאשעלען אין געדאַנק. זי האָט געשאַרט דעם בעזים, מיט אַ פאַרטועניקייט אין דער אַרבעט און גאַרניט געזען אַרום זיך. אַניט האָט זי דען געהאַט וואָס צו זען? טישן און שטולן און דילן, גאַט, וואָס דאַרף מען אַזויפיל טישן און שטולן אויף דער וועלט? זי וואָלט זיך באַגענוגט מיט איין טיש און עטלעכע שטולן פאַר איר מאַן און פאַר אירע קינדערלעך און פאַר פייוולען, ביז יענער וועט זיך געפינען אַ ווייב, וועלכע זאָל אים באַדינען. ס'וואָלט גענוג געווען פאַר איר אַ קליינע היים. די היים פון אַ קיבוץ איז צו גרויס פאַר איר. זי ווייסט דען פאַר וועמען זי קאָכט און זי רייניקט? זי קאָן דאָך צומאַל ניט אַ צענט-חלק פון זייערע נעמען. שוין קאַרטאָפּל און שאַבן מייערן, בראַקן ציבעלעס און סקראַבען טעפּ. מאשעלע טו דאָס און מאשעלע טו יענץ, מאשעלע אַהער און מאשעלע אַהין. צי ווייסט זי דען, וואָס זי טוט און פאַר וועמען זי טוט, און ווהיזן ס'קומען אַוועק אַזויפיל קאַרטאָפּל און מייערן, וואָס זי שוילט און שאַבט? אַזויפיל מיילער, אַזויפיל עסערס, ווער ווייסט אַ צאָל? ווער ווייסט אַ חשבון? און ווייבער אין קיך באַלעבאַטעווען און קוקן אויף די הענט. צי איז זי אַ גנב, וואָס מ'גלויבט איר ניט? און וואָס פּרוּווט זי דען אַמאַל נעמען? אַן איי, אַביסעלע צוקער אַפּצובאַקן אַ קיכן פאַרן מאַן. אַבער יענע, אַליין שלעפּן פון כל טוב. אַניט וואָלט זי דען ניט געקאַנט זיין אַ באַלעבאַסטע פאַר זיך אַליין? איר מאַן וואָלט אַהיימגעקומען פון דער אַרבעט, וואָלט זי אים דערלאָנגט דאָס געשמאַקע עסן. זי ווייסט וואָס ער האָט ליב. זי וואָלט גערייניקט די שטוב און פאַריכט די בגדים און זי וואָלט געווען מיט לייטן גלייך. ווער קאָן איר דען דאָ, אינם גרויסן טאַראַראַם? איר אַרבעט מישט זיך אויס אינעם אַלגעמיינעם קעסל און איר מאַן קאָן אַפילו ניט פאַרזוכן

דעם טעם פון אירס א געקעכץ. און אז זי טראַגט אַמאַל צו דעם מאַן אַ געשמאַקע זאַך, דערשפּירט זי גלייך דאָס ביטערע אויג פון די ווייבער. מ'זאָגט איר גאַרניט אַבער זי איז זיך משער, וואָס זיי טראַכטן און וואָס זיי ווונטשן איר.

מאַשעלע האָט געקערט דעם דיל לעבן טיש, וווּ עוזי איז געזעסן. עטלעכע מענטשן אויף אַמאַל האָבן גערעדט צו אים, נאָר עוזין האָט עס ניט געאַרט און ער האָט רויק נאַטירט אין אַ קליין נאַטיץ־ביכל. ער האָט געהאַט צוויי פּאַר בריילן וועלכע ער האָט אַלעמאַל געטוישט און פון צייט צו צייט, האָט ער אויפגעהויבן דעם קאַפּ, אַוועקגעלייגט די הענט אויפן טיש און געזאָגט מיט אַ שעפטשענדיק קול, שטיל ווי אַ כינעזער: „נאָר ניט אַלע צוזאַמען. וואָס ווילסטו יעלי?“

זלמן דער סטאַלער איז, ווי זיין שטייגער, געזעסן לעבן עוזין און געדערעמלט. ער האָט תמיד געהאַט צו דערליידיקן אַ סך זאַכן אין שטאַט, און וואַרטנדיק, ביז עוזי וועט זיך אָפּפאַרטיקן מיט די אַנדערע מענטשן, פלעגט ער דערווייל פון מידקייט, פאַרלייגן דעם קאַפּ אויף זיין אייגענעם אַקסל און אַיינדרעמלען. זלמן איז געווען דער איינציקער סטאַלער אין ילון און אַלע האָבן געמוזט אַנקומען צו אים. ער איז געווען אַ הויכער מיט אַ רויטלעכער נאַז, אַבער אַ צוגעלאָזענער און ער האָט געלאָזן רעדן צו זיך. אַפילו ביים עסן פלעגט ער אויסהערן יענעמס אַ בקשה. נאָר איינמאַל אין יאָר פלעגט ער זיך אויפּרעגן און סטראַשען, אַז ער וועט אָפּנעמען אַלע זיינע יאָר־חופּשן מיט איין מאָל און ער וועט אַוועק אין שטאַט אַריין פאַרברענגען און זאָל מען זען, צי ילון וועט זיך קאַנען באַגיין אָן אים. איין מאָל האָט ער עס טאַקע געטאַן, נאָר באַלד אויפן צווייטן טאַג איז ער צוריקגעקומען, אַנגעטאַן דעם „אַוועראַל“ און ס'האַט אים מער ניט געאַרט וואָס מ'לאָזט אים אפילו ניט אָפעסן.

מאַשעלע האָט זיך באַוויזן אויף דער צווייטער זייט פון געזעמל. זי האָט געטראָגן אַ געל סוועטערל, אַ בלויע יאַקע און אַ ווייסן פאַרטעך.

שמאלע טראטוארן

אירע האָר האָט זי פאַרדעקט מיט אַ געבלימט טיכל ווי אַמאַל די פּויערטעס אין דער היים. דאָס דאָזיקע טיכל האָט זי אַנגעטאָן דעם ערשטן טאָג, ווען זיי זענען געקומען אין קיבוץ, כדי די מענטשן זאָלן זען, אַז זי ווייסט, וואָס ס'איז אַ קיבוץ און ווי אזוי מ'דאַרף זיך דאָ קליידן. אַז אין קיבוץ באַאַרבעטן אַלע די ערד און מ'לעבט ווי פּויערים. איר מאַן, האָט מען צוגעזאָגט, וועט אַרבעטן אין עפּל-סאָד און זי וועט זיך אויך איר ברויט פאַרדינען. זעסט, האָט זי געזאָגט צו איר מאַן, מ'זעט באַלד אַז דאָ זענען פאַראַן לייטישע מענטשן. ריין, באַלעבאַטיש. ניט ווי אין יענעם קיבוץ, וווּ זיי זענען פּריער געווען. דאָרט זענען אַלע געווען יונגע שמענדעריקעס און ס'איז ניט געווען צו וועמען אויסצורעדן אַ וואָרט, אָבער דאָ האָט מען זיי באַלד דעם ערשטן טאָג אַיינגעלאָדן אויף אַ קאַנצערט. אַ האַלב יאָר זענען זיי אָפּגעווען אין יענעם קיבוץ און קיין איין טעאַטער ניט געזען. אָבער שפּעטער האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז אויך דאָ איז ניט אזוי אַיי, אַיי, אַיי. איר מאַן האָט מען אינעם עפּל-סאָד ניט געשיקט און די מאַשין שטייט אָן אַ נוצן. ער האָט שוין אַ סך מאָל געוואַלט אָפּגעבן די מאַשין אין קיבוץ אַריין, נאָר זי האָט אים אָפּגעהאַלטן. ער האַלט גאָר פון קיבוץ און ער טענהעט אַז אַלע זענען זיך דאָ חברים. אַדרא, זאָל ער איר ווייזן, וווּ איז דאָ פאַראַן די חברישיקייט. צי האָט זיי שוין עמיצער פון די ותיקים אַמאַל אַריינגעבעטן אויף אַ גלאַז טיי? זיי האַלטן זיך גרויס און קוקן אַראָפּ אויף די נייע עולים. מאַשעלעס פנים איז געווען טרויעריק און אויסגעמוטשעט. זי האָט געקערט דעם דיל, כדי דער חדר-האוכל זאָל זיין ריין, אָבער איין גאָט איז געווען אַן עדות אַז דער דיל און די טישן און די שטולן און אפילו די מענטשן זענען איר פּרעמד.

ביים טיש, וווּ די רפתנים זענען געזעסן, האָט כתריאל זיך אָפּגערוקט מיט דער שטול אויף הינטערוויילעכץ, כדי צו מאַכן אַרט פאַר מאַשעלעס בעזעם און אויף אַ וויילע האָט ער נאָכגעפאַלגט אירע באַוועגונגען מיט אַ פאַרטראַכטן בליק.

אַ חוץ רפתן, איז כתריאל אויך געווען מרפּו פון דער געזונט-קאַמיסיע, און וואַרטנדיק ביז אַלע רפתנים וועלן זיך צוזאַמענקומען, האָט ער דערווייל צוגערעדט דעם תּימנער, ער זאָל פאַרן אויף אפּרו קיין בית-יצחק. נאָר

י. בירשטיין

דער תימנער האָט ניט געוואָלט פאַרן אַהין, מחמת דאָרט איז ניטאָ קיין „חברה“ פאַר אים.

„אַן אַנשיקעניש מיט חברה“, האָט כתריאל גערעדט מיט אַ טרוקן קול, „כלעב שוין אַזויפיל יאָרן אין ילון און איך קאָן זיך באַגיין אַן חברה. קיינער קומט ניט צו מיר אין אָונט. און ס'זענען דאָ אַ סך אזעלכע ווי איך; מ'גייט ניט צו קיינעם, קיינער קומט ניט צו זיי און זיי לעבן זיך אויס אַן חברה“. נאָר אַז מ'דאַרף איינמאַל אין דריי יאָר פאַרן אויף צען טעג נופש, איז גיב זיי גלייך „געזעלשאַפט“.

מאַשעלע האָט אָנגעקוקט כתריאלן, זי האָט געמיינט, אַז ער רעדט צו איר און זי האָט ווייטער געקערט דעם דיל. פייוול איז אַריינגעקומען און צוגעגאַנגען צו איר. ער האָט געהאַט זייער שמאַלע אַקסלען און אַ לאַנג, דינעם האַלדז, גאַרניט ווי באַ אַ מאַנספערשוין.

„מ'קערט שוין ווייטער, האָ?״ האָט ער געזאָגט.

מאַשעלע האָט אַרויפגעשמיכלט צו אים. פייוול האָט געהאַט דעם טאַטנס הויך אָבער אויסגעזען האָט ער ווי זיין שטיף־מאַמע, מאַשעלע, ווי זיי וואַלטן ביידע געווען אַ צוויילינג. די מעשה איז געווען, אַז זיי האָבן זיך ביידע געוואָלגערט אין איין געטאָ, אַדער לאַגער, און זיי האָבן זיך איינס דאָס אַנדערע אָפּגעהיט. ווען פייוולס טאַטע, זילבערמאַן, איז צוריק־געקומען פון רוסלאַנד און אָפּגעפונען זיין זון האָט ער אויך מאַשעלען אָפּגעפונען און איר גענומען פאַר אַ ווייב.

„ווי אַלט מיינסטו בין איך?״ האָט זי איינמאַל געזאָגט צו זאַבן, „סכ־הכל צוויי־און־דרייסיק. אַצינד האָט מאַשעלע געפרעגט פייוולען, צי ער איז געווען אין שטאָט און ווען ער איז צוריקגעקומען. פייוול האָט איר געענטפערט און נאָכדעם האָט ער אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַ פאַפירן פעקעלע, עס אויפגעוויקלט און אַרויסגעצויגן אַ בייטשעלע קרעלן. מיט ביידע הענט האָט ער עס צוגעמאַסטן צו מאַשעלעס האַלדז. מאַשעלע האָט אַראָפּגעקוקט און געוואָלט זען, צי ס'פאַסט איר. גרינע קרעלן, אַ גרויסע קרעל אינמיטן און דראָפנע ביי די עקן. מיטאַמאַל האָט זי זיך צעשמייכלט און איר שמייכל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט, און זיך אַרייַנגעפאַרעמט אין דעם האַלב־רונד פון דעם בייטשל קרעלן אויף איר ברוסט.

שמאלע טראטוארן

זאב האָט זיך אַ רוק געטאָן אויף דער שטול. זיין בליק האָט געזוכט איבערן זאל; קעפּ, פלייצעס, אַקסלען, קיינער חוץ אים האָט עס נישט באַמערקט. זאב האָט פייולען געקאָנט. עפעס אַ שטענדיקער אומעט האָט געיאָגט פון אים. ער האָט געדענקט אַ באַגעגעניש מיט פייולען אין באַד־צימער. זאב האָט זיך אַיינגעזייפט אונטער דער שפּריץ בעת פייול איז אַריינגעקומען און זיך אַנגעהויבן אויסטאָן. ער איז שוין געשטאַנען אין די גאַטקעס, וועלכע זענען געווען צו גרויס אויף אים און בולט געמאַכט די מאַגערקייט פון זיינע פּיס, בעת זאב האָט אויפגעדרייט דעם קראַך. פייול האָט געמיינט, אַז ער איז איינער אַליין און ער ווערט נישט געזען, נאָר דערהערנדיק דעם רעש פון וואַסער, האָט ער זיך אַפילו נישט אומגעקוקט, ווער ס'איז. ער האָט צוריק אַנגעטאָן די הויזן און אַוועקגעאַנגען. פייול האָט זיך געוואַשן נאָר דעמאָלט, ווען קיינער איז נישט געווען אין באַד. ער פלעגט גיין אַהין אין די שפעטע אַוונט־שעהען, ווען ס'איז דאָרט ליידיק. און איצט וויל אים זיין טאַטע חתונה מאַכן, האָט זאב געטראַכט, טשיקאָרע, צי דער בחור קאָן זיין אַ מאַן און מיט וועמען? זאב האָט זיך ווייניק פאַרגעשטעלט וועמען דער בחור וועט זיין אַ מאַן. ער האָט אים געזען זיך אַוועקזעצן לעבן די רפתנים און מאַשעלע האָט ווייטער געקערט דעם דיל. זי האָט געפירט דעם בעזעם אין לאַנגע שמירן, אָבער זי אַליין האָט געשטעלט קליינע טריטעלעך, רירעוודיק און מיט אַן אונטערשפרונג ווי אַ היימיש פייגעלע. עפעס האָט זיך געענדערט אין איר זינט פייול האָט איר געשענקט די מתנה. זי האָט אַלעמאָל געשמייכלט און די טרויעריקע פאַרמאַטערטקייט האָט זיך אַפגעטאָן פון איר געזיכט. אירע באַוועגונגען זענען געוואָרן פריילעכער און דאָס גיין מיטן בעזעם איבערן שטיינערנעם דיל פון חדר־האוכל איז געוואָרן ווי אַ טאַנץ. זי האָט גערייניקט ביים טיש, וווּ די אויבסט־גערטנער זענען געזעסן. און קדמס טאַטע, אַברם, האָט דאָרט געקלאַפט מיט אַ ווייז־פינגער און געזאָגט, אַז מ'קאָן נישט וואַרטן, די צווייטע וואָך וועט מען מוזן פלאַנצן דעם סאָד.

אַברם איז געווען אַ נידעריקער און ער האָט געהאַט קרומלעכע פּיס ווי ביי אַ רייטער. שוין אפשר צוואַנציק יאָר אַז זיין ווייב האָט געפירט אַ באַהאַלטן־אָפענע ליבע מיט דעם לערער ילונגי, און ער, זעט אויס, האָט

י. בירשטיין

שלום געמאכט מיט דעם פאקט. ער איז געווען פאָרנומען מיט די סעדער. אָבער פון מאָל צו מאָל האָט ער זיך אָפּגעריסן פון דער אַרבעט און אוועק־געפאָרן אין שטאָט אַריין צו זען אַלע קינאַס אין איין טאָג. אברם האָט געהאַט אַ קיילעכדיק פנים, ענלעך צו אַן אַראָפּגעפּאַלענעם עפל, וואָס איז שוין אַביסל פּאַרלעגן מיט אַ ברויגלעך, צוגעפּוילט בעקל.

מאַשעלע האָט ווייטער געשאַרט דעם בעזעם. אַזוי פיל געטאַס און לאַגערן האָט זי דורכגעמאַכט און זי איז אַרויס אַ לעבעדיקע פון זיי. און דאָס מזל האָט איר צוגעשפּילט אַ געטרייען מאַן און צוויי גאַלדענע קינדערלעך. אַ דאָך איבערן קאַפּ איז פּאַראַן און קיין זאַרג וועגן ברויט איז נישט און די קינדערלעך האָבן פון כל טוב. אַז זיי ווערן קראַנק, איז דאָ אויפן אַרט אַ דאָקטאָר, און אַז אַ שוץ צערייסט זיך, איז אַ שוסטער אויך פּאַראַן. זי דאַרף גאַרניט טראַכטן, די פּלעגערין זאַרגט שוין וועגן אַלץ. אַז זי זעט איר שפּאַצירן מיט די קינדערלעך איבערן הויף, פּאַרקלעמט איר אַזש דאָס האַרץ פּאַר פרייד. אַ לאַנג לעבן זאָלן זיי האָבן און פון קיין צרות נישט וויסן. אין דעם זענען אירע קרובים גאַרניט גערעכט געווען. זיי האָבן איר אָפּגערעדט פון גיין אין קיבוץ, און אַנגעשראַקן אַז דאָרט וועלן אירע קינדער נישט וויסן, אַז זי איז זייער מאַמע. וואָס, וואָס, אָבער דאָס איז שוין אַ בלבול אויפן קיבוץ. הלואי זאָלן זיי זי ליב האָבן, ווען זיי וועלן אויס־וואַקסן, ווי זיי האָבן זי ליב אַצינד. זי איז צוזאַמען מיט זיי אין די אַוונטן און אַז זי איז פריי אין די מאַרגן־שעהען, גייט זי מיט זיי שפּאַצירן. צוויי טייערע אוצרות און זאָלן אירע פּריערדיקע מחשבות נישט פּאַררעכנט ווערן פּאַר קיין זינד. זי דאַרף דאַנקען, וואָס זי איז זוכה געווען צו דעם. און אַט איז פייוול, אַ בחור וואָס דאַרף אינזינען האָבן אַנדערע מיידלעך, איז ער געפּאַרן אין שטאָט און איר געבראַכט אַ מתנה. מאַשעלע האָט זיך מיטאַמאַל דערמאַנט, אַז היינט איז דינסטיק און יעדן דינסטיק אַוונט האָט געשפּילט דאָס קינאַ אין ילון. זי האָט זיך פּלוצלינג פּאַרהאַלטן און אויך אַלע אין זאַל האָבן זיך אַרומגעקוקט צו זען, וואָס עס איז געשען.

„ווער ביסטו אַזעלכער? האָסט אַ ווייסן לונג־און־לעבער! כּוועל נישט אויסשפּיען פּאַר דיר די גאַל! כּווייל שוין וויסן, ווער ס'וועט מאַרגן אַרבעטן!“ האָט חסיה געשריגן אויף צדוקן. זי האָט זיך געבויגן פון

אויפֿרעגונג און טרערן זענען איר געשטאַנען אין די אויגן.
 נאָך אַ וויילע האָבן ס'רוב מענטשן אָפּגעקערט זייערע בליקן און זיך צוריק פֿאַרנומען מיט זייערע ענינים, מחמת ס'איז געווען אַ געוויינלעכע זאַך, אַז עמיצער זאָל זיך צעקריגן מיטן סדרן. און כאַטש ס'איז ניט געשען אָפּט, האָט עס געקאָנט טרעפֿן מיט יעדן איינעם.
 יעלי האָט זיך אַריינגעשטופּט טיפּער אין געזעמל אַרום עוזין, איבער־צוואַרטן דער מאַמעס געשריי, ווי מ'כאַפּט זיך אַריין אונטער אַ דעכל, איבערצוואַרטן אַ רעגן. בלויז ביי די מיספּואַניקעס האָבן די אויגן אויפֿ־געגלאַנצט און זיך איבערגעוונקען אויפֿן חשבון פון חסיהן און צדוקן.
 חיים איז נאָך געזעסן לעבן זאָבן, בעת חסיה האָט זיך צעשריגן. ער האָט אָפּגעווענדט דאָס פנים, כדי ניט צו זען, אָבער אין חסיהס קול איז געלעגן אַ נאַקעטייט און חיים האָט זיך פֿאַרשעמט. אַ מענטש דאַרף ניט שרייען אָן בושה, מ'דאַרף זיין אַביסל אַיינגעהאַלטענער, האָט ער געראַכט. כדי צו פֿאַרווישן דאָס פֿריקרע געפיל האָט ער געזאַגט צו זאָבן. „צוריק טראַכטנדיק, וואַלט איך אפשר יאָ געפֿאַרן אַ קוק טאָן אויפֿן טראַקטאָר. אַן „אַליס“, האַסטו געזאַגט איז ער?“
 דאָס מאָל האָט זאָב ניט געענטפּערט. חסיה האָט נאָך אַלץ געשריגן און זיי האָבן געהערט איר קול. צום סוף האָט זאָב ניט אויסגעהאַלטן און געזאַגט חיימען „גיי שוין צו און נעם זי אַוועק פון אים“.
 חיים האָט עס געטאָן אָן חשק. ער איז צוגעגאַנגען און איר איינגערוימט, אַז ס'איז ניט שיין אַזוי צו שרייען. נאָר חסיה האָט אים געזאַגט, אַז זי האָט זיך ניט וואָס צו שעמען. דער חדר־האוכל איז איר שטוב און ווי אַ פֿייערל באַשפּריצט מיט אַ ביסל נאַפּט, האָט זי זיך צעשריגן נאָך העכער.
 „אַז דו שרייסט פֿאַרשטייט מען דאָך ניט וואָס דו ווילסט“, האָט חיים געזאַגט צו איר און זי אַנגענומען ביי אַן אַרעם און געוואַלט אָפּפירן אָן אַ זייט. נאָר חסיה האָט זיך ניט געלאָזט. זי האָט אַרויסגעצויגן דעם אַרעם, אָפּגעווישט מיט אַ נאָזטיכל די ליפּן און ווידער גערעדט, אָבער שוין שטילער.
 „וואָס וויל איך דען פון אים? כ'האַב מאַרגן שבת, וויל איך וויסן, ווער ס'וועט מאַרגן אַרבעטן אויף מיין אָרט. און ער האָט נאָך קיינעם ניט אַיינגעאַרדנט. מאַרגן אין דער פֿרי, זאַגט ער, וועט ער שיקן עמיצן צו

דער אַרבעט. אָבער ס'איז דאָך נישט קיין פאַבריק אָדער אַ פעלד, וואָס מ'קאָן אָנהויבן אַקערן אַביסל שפּעטער. ס'איז דאָך בית־התינוקות, קליינע עופּעלעך. מען קאָן דאָך נישט שיקן אַהין אַ ליאַדע וועמען. און דאָרט דאָרף מען פינף אַ זייגער זיין אויפן אָרט און ער וועט ערשט שיקן עמיצן אַרום זיבן. ווי וועט זיך מירר קאָנען אָן עצה געבן איינע אַליין?"

„אָבער דו האָסט דאָך שבת“, האָט חיים געטענהעט, „וואָס אָרט עס דיך?“ חסיה האָט הילפּלאָז אַ הויב געטאָן די הענט און אָנגעקוקט חיימען ווי אויך ער וואָלט געווען אַ פאַרפּאַלענער אין אירע אויגן. „וואָס ס'אָרט מיך?“ האָט זי געפרעגט, „ביסט דאָך שוין פּונקט אַזוי ווי ער. וועמען דען זאָל אַרן אויב נישט מיך? דיך אפשר? צי אים? אָדער יענעם? און זי האָט געוויזן מיט אַ פינגער אין אַלע ריכטונגען פון חדר־האוכל, „איך בין דאָך פאַראַנטוואָרטלעך פאַר די קינדער. ווי קאָן איך נעמען שבת אָדער רויק שלאָפּן, וויסנדיק אַז ביי די קינדער איז נישט אין אָרדנונג?“: „וועלן זיי עסן אַ האַלבע שעה שפּעטער“, האָט ער געזאָגט צו מיר. ער איז נאָך נישט גענוג דערוואַקסן, אַז איך זאָל אויסהערן זיינע עצות.“

אויך חיים האָט אינזינען געהאַט צו באַרויקן זי מיטן זעלבן געדאַנק; אַז די וועלט וועט נישט אונטערגיין, אויב די קלייניקע וועלן עסן איינמאַל מיט אַ האַלבער שעה שפּעטער. נאָר אַז ער האָט געהערט איר טענה, איז ער געבליבן צופּרידן וואָס ער האָט עס נישט געזאָגט. ער האָט אַ קוק געטאָן אויף צדוקן, זייערע בליקן האָבן זיך געטראָפּן און ערגעץ וווּ האָבן זיי זיך פאַרשטאַנען.

„גיי אַ חיים“, האָט ער געזאָגט צו חסיהן, „איך וועל שוין דערליידיקן מיט צדוקן. ער וועט נאָך היינט ביינאַכט איינסדרן אַ מיידל וועלכע קאָן די מלאכה“, און ער האָט זי ווידער אָנגענומען ביי אַן אַרעם און אָנגעהויבן אַרויספירן פון חדר־האוכל.

אין אַנפאַנג האָט חסיה זיך געלאָזט פירן, נאָר ווי זי וואָלט זיך מיט אַמאַל געכאַפט, אַז חיימס אַריינמישן זיך, איז אַ באַליידיקונג פאַר איר, האָט זי אַרויסגעריסן איר אַרעם און האַסטיק זיך אַפּגערוקט פון אים. „מיש זיך נישט אַריין“, האָט זי געזאָגט, „ס'איז נישט דיין זאַך! ס'איז מיין עסק און איך קאָן מיין אייגן שטעטל באַשטיין!“

שמאלע טראַטואַרן

אַ באַהאַלטענער שטאַלץ, וואָס האָט זיך פּריער אינגאַנצן ניט אָנגעווען, האָט מיטאַמאַל באַלויכטן איר געשטאַלט. אַפילו איר כּעס האָט ניט געקאַנט מינערן דאָס יחסנותדיקע אין איר, דאָס גדלות. חסיה האָט ניט געדאַרפט קיין מליץ-יושר וועלכער זאָל זיך פאַר איר אָננעמן, אַפילו ווען ס'איז איר אייגענער מאַן. זי האָט געטראָגן דעם עול פון קיבוץ פּונקט ווי ער און ווי יעדער איינער, און זי האָט זיך געקאַנט באַגיין אָן זכות-מאַן און אָן זכות-אַבות, ווען ס'האָט זיך געהאַנדלט וועגן אירן אָן ענין. זי האָט געהאַט איר אייגענעם זכות און זי האָט אָפּגעשטופּט חיימען פון זיך מיט ביטול, הלמאי ער האָט זיך דערוועגט צו מינערן פון איר אייגן-כבוד.

חיים איז געשטאַנען אין אַ פאַרלעגנהייט און שוין חרטה געהאַט אויפן גאַנצן עסק. ער האָט זיך ניט געדאַרפט אַריינמישן און אַפילו ניט אינזינען געהאַט צו רעדן שפּעטער מיט צדוקן. אָבער איצט איז שוין יעלי געשטאַנען לעבן דער מאַמען און מיט איר איז חסיה געגאַנגען. עפעס טראַגישס איז געווען אין חסיהס אַלט, אָפּגענוצט פנים, גייענדיק לעבן איר טאַכטער, דער שיינער יעלין.

ד

מאַשעלע איז געווען צופרידן, וואָס זי וועט שפּעטער זען קינאָ. יעדן אָונט וואָלט זי געגאַנגען אין קינאָ און ס'וואָלט איר ניט נמאס געוואָרן. זי וואָלט גאַרניט געגלויבט, אָן מענטשן לעבן זיך אַזוי רייך אויף דער וועלט. קליינערהייט פלעגט זי זיך פּרעגן אין איר פאַנטאַזיע אין וואָס פאַר אַ בעט אַ פּרינצעסין שלאָפט. אין קינאָ קאָן מען דאָס זען. און דאָך איז זי ניט זיכער, צי מען טרייבט ניט איבער. צום מערסטן האָט זי ליב געהאַט די קינאָס, וואָס הויבן זיך אָן מיט אַ לייב וועלכער ברילט, ווייל דאָרט קומט שטענדיק פאַר אַ ליבע מיט אַ גוטן סוף.

אויך איר מאַן האָט ליב געהאַט קינאָ און ער האָט עס קיין איינמאַל ניט פאַרמיטן. נאָך אין דערפרי פלעגט ער שוין זאָגן צו איר „נו, היינט ביינאַכט וועט מען גיין אין קינאָ“. און ווידער איז מאַשעלען געקומען אויפן זינען אַ באַהאַלטענער געדאַנק וואָס זי האָט זיך געשעמט צו טראַכטן. יעדן דינסטיק נאָכן קינאָ איז איר מאַן געשלאָפּן מיט איר. אין אָנהויב האָט

זי זיך ניט געכאפט אבער שפעטער האָט זיך אויפגעוועקט אַ חשד אין איר האַרצן. זי האָט געקערט דעם דיל. דער חדר־האוכל איז געווען גרויס און זי האָט געהאַט אַ סך צו רייניקן.

נאָכדעם ווי חסיה איז אַרויסגעגאַנגען, האָט דודעק אויסגעמוסרט צדוקן און אים געוואָרנט, אַז מיט שלעכטנס וועט ער גאַרניט פועלן. צדוק איז געווען עקיבאס עלטסטער זון. מיט אַ צייט צוריק איז ער געווען אין אַ סעמינאַר, וווּ ער האָט זיך אָנגעלערנט מיט מאַרקסיסטישע טעאָריעס און ער האָט געהאַלטן אַז מ'דאַרף אַיינפירן אַ שטרענגערע קאָנטראָל אין קיבוץ און ניט מורא האָבן פאַר קריטיק און זעלבסט־קריטיק און מ'דאַרף זיך אַ סך לערנען פון רוסלאַנד. „איך האָב אַן אַקסיאָם“, האָט ער געענטפערט דודעקן, „כל זמן אַ מענטש שרייט און רעגט זיך אויף, ווייס איך אַז דער משק גייט אים אָן, שלעכט ווערט מיר, אַז ער הערט אויף צו שרייען און ער פאַרלייגט די הענט, דעמאָלט מוז איך אָנהויבן צו זאָרגן.“

„צדוק, ביסט דער בכור אין ילון און אַ געבוירענער קיבוצניק“, האָט דודעק אים געקלאַפט מיט אַ שמייכל איבערן אַקסל און זיך אָפגעשטעלט לעבן זאָבן. ער האָט זיך אָנגעשפאַרט אַן טיש און אויסגעפרעגט זאָבן וועגן די טויזנט דונאַם ערד, וואָס מען האָט היינטיקס יאָר באַקומען פון קרן־הקימת. צי ער האָט עס גוט באַקוקט און גאַרניט באַמערקט. „וואָס איז דאָרט דאָ צו באַמערקן?“ האָט זיך זאָב געזיידוּשט, „דערנער.“

מ'דאַרף עס וואָס שנעלער צעאַקערן.“

דודעק האָט זיך צוגערוקט נאָענטער צו זאָבן. „פאַראַן דאָרט „בולח“, * און מ'קאָן מאַכן פון דעם אַ גוט געשעפט. מ'שטעלט איצט אויף נייע ישובים אין אונדזער געגנט און מיר קאָענען צושטעלן דעם הומר.“

זאָב האָט געקוקט אויף אים מיט אַ מרוזשענדיק אויג און זיך געריבן אין דער גאַמבע. ער האָט געוויסט אַז אין דודעקס קאַפּ האָבן זיך תמיד געפלאַנטערט טויזנטער געשעפטן און ער האָט ניט גענומען ערנסט די רייד. איידער דודעק איז געוואָרן מרכז המשק האָט ער געאַרבעט אין די תבואה־שפייכלערס אָבער אַלעמאָל פלעגט ער קומען צו דער מזכירות מיט

* זשוויר.

פאַרשלאַגן וועגן מאַכן געלט. נאָר זיינע עצות זענען געווען צו סוחריש און שוין גאָר ווייניק סאַציאַליסטיש. קיבוצישע קעפּ, פּלעגט דודעק טראַכטן ביי זיך, אַז מ'דאַרף גאַרניט אַזוי שווער אַרבעטן און מ'קאַן האָבן פּרנסה מיט ווייניקער שווייס. נאָר מ'האַט זיך ניט צוגעהערט צו אים, מחמת אַרבעט איז געווען דער עיקר, אַ ציל, אַן אידעאַל. אַרבעט איז דערציאונג און אַרבעט איז די צוקונפט פון ילון. אַז אַ ילונער האָט אָפּגעאַרבעט אַ טאַג האָט ער זיך געפילט חשוב. ס'האַט ניט אויסגעמאַכט וואָס די אַרבעט האָט אַריינגעבראַכט ווייניק געלט, אָדער איז אפשר לחלוטין געווען איבעריק, אַ ילונער האָט זיך סיי ווי סיי געפילט פּולבאַרעכטיקט נאָך אַ טאַג אַרבעט. אָבער ניט אַזוי דודעק. ביי זיין אַרבעט פּלעגט אים אויסקומען זיך אַרומדרייען איבערן הויף און ס'פּלעגט טרעפּן אַז מיט איין מאָל האָט דער גאַנצער הויף זיך פאַרוואַנדלט אין אַ מאַרק; קי און שעפּסן און הינער, גרינס און פירות און תבואה, און אַן אומרו האָט זיך אויפגעוועקט אין זיין נשמה און ער האָט ניט געקאַנט פאַרטראַגן, פאַרוואָס ס'איז אַזוי רייק און מ'טוט גאַרניט. מ'וואָלט דאָך געקאַנט בויען פאַבריקן, מאַכן מאַשינען, צושטעלן פּראָוויאַנט און ווערן אונטערנעמער אויף אַ גרויסן פאַרמאַט. עפעס זאָל געשען.

ער פּלעגט זיך צוקוקן, ווי די סוחרים קומען קויפּן בהמות אָדער ביקלעך ביי כתריאלן, האָט ער אים איינמאַל אַוועקגערופּן אַן אַ זייט און געפּרעגט, וויפל די סוחרים צאָלן פאַר אַ קו. נאָר כתריאל איז ניט געווען פון די סאַרט מענטשן וועלכע ענטפערן גלייך, באַזונדערס דודעקן, וועלכער האָט ניט ליב צו אַרבעטן און זוכט זיך לייכטע פּרנסות. און ווען דודעקן איז פאַרט געלונגען צו באַקומען אַן ענטפער פון כתריאלן, האָט ער אים געמאַכט אַזאַ השבון: אויב די גרויסע סוחרים צאָלן פאַר אַ קו אַרום ניין הונדערט פונט און נאָך דעם פאַרקויפּן זיי די בהמה די קליינע סוחרים און יענע ווידער, די קצבים — טאָ וויפל אַ שטייגער צאָלן די לעצטע ?

כתריאל האָט זיך דאָן אָפּגעקערט פון דודעקן ווי פון אַ טויט־געבוירן קעלבל. ער האָט ניט געקאַנט פאַרשטיין אַזאַ השבון. גרויסע סוחרים, קליינע סוחרים, קצבים, וועמען גייען זיי אַן ? זיין אַרבעט איז געווען אָפהיטן די קי און זען אַז זיי זאָלן געבן אַ סך מילך.

נאָר דודעק האָט ניט גערוט. ער איז אַוועק אין שטאַט אַרײַן, און צוריק געקומען מיט קצבים און אַנשטאַט ניין הונדערט. האָט ער אָפּגענומען צוועלף־הונדערט פונט פאַר אַ קו. דאָס איז געווען דודעקס ערשטער נצחון. „אויף יעדע הונדערט פרומע קיבוצניקעס, דאַרף מען האָבן כּאָטש איין גוטן סוחר“, פלעגט ער טענהען, „אַניט וועלן מיר אַלע גיין פּײַפּן“.

„פאַרשטייט וואָס?“ האָט דודעק אַצינד גערעדט צו זאָבן, „דיר זאָג איך עס, אָבער איך וויל ס'זאָל נאָך בלייבן דערווײל אַ סוד, מחמת דער קרן־קימת קאָן זיך נאָך דערוויסן און צוריקנעמען די ערד. איך האַלט שוין ביים מאַכן אַ קאַנטראַקט פון צושטעלן דעם חומר“.

„אָבער וואָס, ווען?“ האָט זאָב צענומען די הענט, „ווי וועסטו נעמען אַצינד מענטשן, מאַשינען? האָסט זיך אָן עצה געהאַלטן אין דער מזכירות, גערעדט מיט וועמען?“

„גיי שוין גיי, ס'איז דען דאָ מיט וועמען צו רעדן? אַ חרפה צו דערציילן. נאָר גאַרניט, ס'וועט שוין זיין גוט. דערווײל דערצייל ניט קיינעם“. און דודעק האָט איבערגעלאָזן זאָבן און צוגעאַנגען צום צווייטן טיש, ווי שמעון מיט די אַנדערע פּאַסטעכער זענען געזעסן. שמעונען האָט אָפּגעגליקט די לעצטע וואָך. די פלייש־קאַנטראַל איז אָפּגעשאַפּן געוואָרן און ער האָט פאַרקויפט דעם יונג־וויקס פון די לעמער פאַר אַ גאַר הויכן אומגעריכטן פּרייז.

„איז מיט וויפל ביסטו נתעשר געוואָרן?“ האָט אים דודעק געפרעגט. „איך ווייס?“ האָט שמעון זיך געמאַכט תּמימות־דיק, „כ'מײַן מיט אַ פינף הונדערט מער, ווי מ'האַט געחשבונט“. ער איז געווען צופּרידן, וואָס דודעק לויבט אים, נאָר ער האָט אָפּגעמאַכט ביי זיך, אַז ער וועט זיך האַלטן עניוּת־דיק.

„מאַכסט חוּזק, וואָס?“ האָט דודעק געלאַכט. „ניט געחשבונט קויף איך עס אָפּ ביי דיר פאַר פּיר טויזנט פונט“.

און דאָס האָט שמעון געוואַלט הערן און ער האָט אַ ווונק געטאָן די אַנדערע פּאַסטעכער: „וואָס זאָגט איר, מ'דאַרף אים אײַנלאָדן צום „קומיץ“?“

שמאלע טראטוארן

מאשעלע האָט זיך דערנענטערט צום טיש, ווי זאָב איז געזעסן. ווען זי וואָלט זיך ניט געשעמט וואָלט זי געפרעגט איר מאַן וועגן דעם דאָזיקן חשד. און נאָך זאָכן וואָלט זי אים געפרעגט; צי ער האָט איר אַזוי ליב ווי ער האָט ליב געהאַט זיין ערשט ווייב. נאָר זי האָט געוואוסט, אַז ס'איז ניט אָנגענומען אויף דער וועלט פאַר מענער און פרויען צו רעדן צווישן זיך וועגן אַזעלכע זאַכן. אָבער פרויען מיט פרויען רעדן יאָ. זי האָט איינמאַל געהערט ווי צוויי פרויען האָבן גערעדט אין קיך וועגן די דאָזיקע זאַכן. און גראַד וועגן דער נאַכט נאָכן קינאַ און דוקא ניט קיין פראַסטע פרויען נאָר לערערינס. ביז דעמאָלט האָט זי גאַרניט געוואוסט, אַז אויך באַ אַנדערע קאָן זיין אַזוי.

אַצינד האָט זאָב געקאָנט זען איר פנים פון דער נאָענט. ס'איז געווען לענגלעך און פאַרשפיצט ווי אַ שקאַרמיצל מיט אַ חן־גריבעלע אין דער גאַמבע. דער בעזעם, מיט וועלכן זי האָט געקערט, איז געווען אַלט און אַפגענוצט. ער האָט זיך פאַרבויען אַז אַ זייט מיט אַ שפיץ ווי אַ לאַנגע באַרד אין אַ ווינט.

א

ביסלעכווייז זענען זיך מענטשן צעגאַנגען. דאָס געזעמל אַרום עוויזן איז געוואָרן קלענער. די מיספּואַניקעס האָבן זיך אויפּגעהויבן אַלע מיט איין מאָל און אַרויסגעגאַנגען פּון חדר־האוכל, שוויגענדיק און ערנסט ווי חברה־קדיש־אלייט נאָך אַ שטיקל אַרבעט. אַ פּרוי האָט זיך באַוויזן אין קאַרידאָר, אַריינגעקוקט מיט אַ זוכנדיקן בליק און זעענדיק בלויז מענער, האָט זי זיך דערפּילט אומבאַקוועם, אַיינגעשרומפּן די אַקסלען ווי ס'וואַלט איר פּלוצלינג קאַלט געוואָרן און זי איז צוריק אַוועק.

אַבסערווירנדיק די פּרוי האָט אויך זאָב מיטאַמאַל דערזען, אַז בלויז מענער זענען געווען אין חדר־האוכל און ער האָט זיך געחידושט, הלמאַצי ס'איז אים קיינמאַל נישט אַיינגעפּאַלן, אַז אין דער דאָזיקער שעה איז עס טאַקע תּמיד אַ מענערישער חדר־האוכל, אַזוי ווי אַמאַל אין אַ בית־מדרש צו מעריב. זאָב האָט געשמייכלט אין געדאַנק און נאָכדעם האָט ער געדענקט זיין היים.

די שניידעריי איז געווען אין שטוב, וווּ מ'האַט געווינט. דער טאַטע איז געזעסן אויפּן טיש, וואָס נאָענטער צום נאַפּט־לאַמפּ, אויף דער וואַנט. איין פּוס זיינער איז אַראָפּגעהאַנגען לויז און דעם צווייטן האָט ער אַנגעשפּאַרט אָן אַ בענקל. ער האָט געהאַלטן אַ בגד אויף די קני און גענייט. די צוויי ניי־מאַשינען האָט מען נישט גענוצט נאָך אַכט אַ זייגער אין אַוונט, כדי שכנים זאָלן נישט מיינען, אַז מען שעפט גאַלד ביי חיים

י. בירשטיין

דעם שוואַרצן אין שטוב. אַלע האַבן צוגעהאַלפן מיט דער אַרבעט, אַניט וואַלט ניט געסטייעט אויפן עסן אַליין.

„צייט צו אַוונט-ברויט“, האָט די מאַמע געזאָגט און פאַרשפּרייט אַ צייטונג אויפן טיש, אויסגעלייגט די פּלעצלעך באַשמירטע מיט אייל און אין גריבעלע, באַשאַטן מיט מאַן. זי האָט אַרויסגעוויקלט פון פאַרפעצטן פאַפירענעם פעקעלע, די געווענזלטע הערינגלעך, וועלכע האַבן אויסגעזען אין שיינ פון נאַפּט-לאַמפּ ווי אַלט, אויסגעטאַקט גאַלד.

דער טאַטע האָט אַוועקגעלייגט דאָס בגד, געוואַשן די הענט און זיך געזעצט צום טיש. זיינע באַקן זענען געווען אַיינגעפאַלן, די הויכע באַקן-ביינער האַבן אַרויסגעשטאַרצט און עסנדיק האָט ער געקנאַקט מיט די ליפּן. „זייט צופּרידן קינדערלעך, און דאַנקט דעם טאַטן אין הימל, וואָס ער שפּייזט אונדז. אין אַנדערע שטיבער איז דאָס אויך גיטאַ.“

דער טאַטע האָט געאַרבעט ביז שפעט אין דער נאַכט און זעלטן פאַרלאָזט די שטוב. שבת-אַוונט, באַלד נאָך הַבדלה, האָט ער זיך געשטעלט אַרבעטן און געהאַרעוועט ביזן סאַמע ליכט-בענטשן. פאַרוואָס האָט ער געאַרבעט אַזוי שווער? ווער האָט אים געצווינגען? אַז ער, זאָב, וועט אויסוואַקסן, וועט ער אויך דאַרפן טאַן דאָס זעלביקע? זאָבן האָט דאָס אויסוואַקסן געשראַקן און ער איז ניט געווען זיכער, צי ער וועט עס קאַנען טאַן. אַן אומקלאַרע זעאונג איז פאַרבליבן אין זיין זכרון, ווי אַזוי דער טאַטע זעצט זיך אויפן בעט, הענגט אַראָפּ די פיס און ער פאַרקוקט זיך אויף דער שויב פון פענצטער וואָס איז טונקל-בלוי מיט באַגינען און מיט פּראַסט און עפעס אַ זיפּף הויערט איבער דער שטוב וווּ אַלע זענען נאָך געשלאָפן. אַז ער וועט אויסוואַקסן וועט עס אויך זיין דאָס זעלביקע. ניין, ניין, ער האָט ניט געוואַלט ס'זאָל זיין אַזוי.

„אַז אין שטוב איז וואַרעם קינדערלעך, איז עס אַ גליק. אַבער איך האַלט אַייך ניט אַיין, צעלויפט זיך, ווייל ביטערע צייטן וועלן קומען. איך וועל זיך באַהאַלטן מיט אַייער מאַמען אויפן בוידעם אַדער אין קעלער, אַבער איר, — די וועלט איז נאָך גרויס פאַר אַייך. צען טעג נאַכאַנאַנד וואַלט איך געפאַסט, אַבי אַנצוקומען קיין ארץ-ישׂראל.“ „כּוועל עס טאַן. כּוועל עס טאַן“, האָט זיך עס געחורט אינעם האַרצן פון דרייצן-יעריקן יינגל.

שמאלע טראטוארן

זאָב האָט געבלאָזן דעם רויך און געזען די מענער אין חדר-האוכל.
„כ'האָב עס געטאָן“ האָט ער מער ווי אינזינען געהאַט. ער האָט געשפּירט
זיין פאַרבינדונג מיט די מענטשן און ער האָט זיי ליב געהאַט. ער האָט
געוואוסט, אַז די ליבשאַפט האָט נאָך געשטאַמט פון דאָרט, פון זיין טאַטנס
היים, אָבער אויך פון דאָ איז עס געקומען, פון חדר-האוכל. ער האָט ליב
געהאַט די מענטשן און די טישן און די ווענט, ווייל דער חדר-האוכל איז
ניט געווען פאַר אים קיין טויטע זאך, נאָר ווי אַ לעבעדיק באַשעפעניש,
מיט אַטעם, פאַרלאַנג, מיט שטימונג. ער האָט געקאַנט דעם חדר-האוכל אין
אַלע שעהען פונם מעת-לעת, אין אַלע טעג פון יאָר. באַלד וועט דער חדר-
האוכל ווערן לידיק און פינצטער אָבער אין דער פרי וועט ער ווידער
אויפלעבן. צוערשט וועלן קומען די קעכניס. פון דער נאַכט וועלן זיי
אַנקומען, מיט טיכלעך אויף די קעפּ, די פינגער פאַרשטעקט אין די קלייניקע
קעשענעס פון דער יאַקע, אונטערן פאַרטעך, און די פנימער גרויאיק און
פאַרשלאָפן. צוערשט וועלן זיי זיך אַרומדרייען איבער דער קיך, ניט
וויסנדיק וואָס זיי זוכן; אַ טעפל צי אַ מעסער, צי גאָר עפעס אַנדערש
וואָס זיי קאַנען זיך ניט דערמאַנען. זיי וועלן זיך אַרומדרייען פאַרטאָן מיט
זיך, און וואָרפן קרומע בליקן אויף טעפּ און אויף שיסלען, ניט האַבנדיק
קיין חשק ווידער אַנצוהויבן די אַרבעט, וועלכע זיי האָבן געטאָן נעכטן
און אייערנעכטן און נאָך פאַר אייערנעכטן. דערווייל וועלן די קעסלען
אויפזידן מיט דאַמף און פאַריאַגן די לעצטע שפורן פון נאַכט און פון שלאָף.
די ערשטע מענער צום פרישטיק וועלן אַריינקומען מיט שוויגעוודיקע
פנימער. קאַרג אין וואָרט און אַ טריקעניש אין גאַרגל און זיך צוכאַפן צום
הייסן טרונק קאַווע אַראַפצושווענקען דעם זכר פון פאַרלעגענעם סיגאַרעטן-
רויך. זומער וועלן זיי טראַגן בלויע בגדים, וואָס די זון האָט אַפּבלאַקירט
אויף גרוי, אַיינגעשמירט. בלויז זונטיק אין דערפרי וועלן די בגדים זיין
ריין, אַ סימן פון אַנהויב וואָך. און ווינטער וועלן זיי זיך אַיינהילן אין
גרויע בורקעס און מיט שווערע היטלען אויף די קעפּ, וועלכע מאַכן נאָך
האַרטער די האַרטע שטריכן אויף די פנימער. זייערע פלייצעס וועלן זיין
קיל און פייכט, ווי זיי וואָלטן אַ גאַנצע נאַכט געגאַנגען אין אַ גידעריקן
נעפל. ווייניק ווערטער וועלן גערעדט ווערן אין דער ערשטער פרישטיק-

7. בירשטיין

שעה. קאָרג אַפילו אויף אַ באַגריסונג, וועט מען אַוועקקוקן איינער פון אַנדערן, ניט וועלנדיק קיינעם זען און אויך ניט ווערן געזען. און אַייליק ווי זיי זענען זיך צוזאַמענגעקומען, וועלן זיי צוריק זיך צעגיין, צו די פאַבריקן, צו די הינער־שטייגן, גאַרטנס, סעדער און פעלדער. און דער חדר־האוכל וועט ווידער ווערן לידיק און די סערווירערס וועלן אַפרייניקן די שיריים און צוגרייטן די טישן פאַר דער צווייטער רונדע עסערס. דערווייל וועט דער חדר־האוכל זיך אַנפילן מיטן ליכט פון טאָג און היימישע פייגעלעך וואָס דער חדר־האוכל איז פאַר זיי נאָך אַ שפייכלער אין ילון, וועלן זיך אַריינכאַפן דורך אַ טיר, דורך אַ פענצטער און פיקן דאָס ברויט אויף די טישן. צו מיטאָג וועלן די פלייצעס פון די פעלד־אַרבעטער, זיין נאָס פון שווייס, און אויך ביי די פרויען וועלן זיך אַנזען נאַסע פלעקן אונטער די אַרעמס. אין אַיילעניש וועט מען אַריינכאַפן דאָס עסן, אין אַיילעניש אַ קוק טאָן אויף דער צייטונג און זיך אַוועקאַיילן צו די צימערן אַריינצוכאַפן אַ שעהלע רוי. וועט עמיצער אַריינקומען צו מיטאָג אין שבתדיקע קליידער, וועט ער זיך פילן אַפגעזונדערט און אומבאַקוועם, מחמת אַלע אַרבעטן און ער, ניט. אָבער צו אַוונט־ברויט וועלן אַלע קומען אין זעלבליקן חדר־האוכל, אויסגעצוואָגן, אויפגערוימט און אויסגעפוצט, משפחהווייז, אַפילו מיט די קינדער, כדי צו עסן צוזאַמען. און אויב דאָן וועט זיך עמיצער ווייזן אין די אַרבעטס־מלבושים, וועט ער זיין אַן אויסנאָם און וואַרפן זיך אין די אויגן, און כאַטש זיינע קליידער וועלן עדות זאָגן אַז ער איז א שווערער אַרבעטער, אַרבעט לאַנגע שעהען, אפילו ביז שפעט אין אַוונט, וועט דער ענטפער זיין: ניט געקאַנט זיך פריער אַרומוואַשן? ס'הייסט ער איז דער איינציקער פאַרדינער אין ילון?

ב

„זאָב, ווערסט שוין צו סענטימענטאַל.“ האָט דער איך זאָבן געזאָגט.

„איך בין תמיד סענטימענטאַל.“ האָט זאָב רייק געענטפערט.

„דאָס איז שוין אַ גוזמה. איך האָב עס גאַרניט געוואוסט.“

„ביי זיך איז יעדער איינער אַזוי.“

שמאלע טראַטואַרן

„אָזעלכע פּאַעטישע געפילן ביי דיר. שוין באַלד ווי ביי דניאלן. מאַכסט אים נאָך. רוף זיי צו און דערצייל וואָס דו טראַכסט.“

„דאָס ניט. מ'וועט זיך אויסלאַכן?“

„פאַרוואָס? מיינסט אַז זיי טראַכטן אַנדערש?“

„ווערטער מאַכן קאַליע.“

„און וווּ איז דאָס שותפותדיקע לשון?“

„שותפות, שותפות“, האָט זאָב געמורמלט. „ביסט אַ טיפּש.“

זאָב האָט נאָכגעפּאָלגט אודין, וועלכער איז נאָרוואָס אַריינגעקומען אין חדר-האוכל. אודי האָט צו עמיצן געלאַכט. זאָב האָט אים שוין לאַנג ניט געזען לאַכן און ער האָט אינסטינקטיוו מיטגעשמייכלט. אָבער באַלד איז ער ווידער געוואָרן ערנסט. שוין אפשר אַ וואָך צייט אַז ער האָט דעם בחור ניט אָנגעקוקט פאַר די אויגן. און ווער ווייסט, וווּ ער איז געווען. אין דער שול זיכער ניט. פריער פלעגט אים נאָך אַ לערער אַמאָל אָפּשטעלן און אָפּגעבן אַ ראַפּאָרט וועגן דער אויפפירונג פונם זון און גערעדט צו זאָבן, אַז ער זאל משפיע זיין אויף אים. אָבער לעצטנס האָבן זיי אויך דאָס אויפגעהערט צו טאָן. און אַז ער פרעגט אַמאָל איינעם פון זיי, ענטפערן זיי מיט אַ האַלב מויל און ניט גערן. מסתמא לייגן זיי אַרויף די גאַנצע שולד אויף אים, אויפן צעריסענעם משפּחה־לעבן. אָבער אַט איז קדם אויסגעוואַקסן אַ מענטש און אַנדערע זין און טעכטער. אודין מוז עפעס שטאַרק מאַטערן און ער וואַלט געדאַרפט זיך גוט דורכרעדן מיט אים. זינט זייער באַגעגעניש אין מיטן דער נאַכט אין חדר-האוכל, האָט ער אים נאָך רעכט ניט געזען. זאָב האָט באַמערקט ווי אָודי האָט ווידער געמאַכט די גערועזע באַוועגונג מיט דער האַנט. ער האָט געדענקט אַז אויך זיין טאַטע האָט געהאַט די זעלביקע אייגנשאַפט און ער האָט אַ וויילע נאָכגעפּאָלגט זיינע געדאַנקען וועגן ירושה און בלוט. לוטי האָט אים אַמאָל געפרוּווט דערקלערן די וויסנשאַפטלעכע טעאָריעס וועגן דעם. נאָר זאָב האָט פון זיי גישט געהאַלטן. זיי זענען ניט געווען פאַר אים. און דאָך האָט ער געשפּירט ווי ס'האַט אַ צוק געטאָן אין אַ ווינקל פון זיין מוח און ער האָט זיך געהידושט, ווער און וואָס ער איז.

זאָב האָט צוגערופן אודין, נאָר יענער האָט זיך ניט געאַיילט.

„זאג שלום דעם טאטן“.

„שלום, זאב“.

„וואס עפעס זעט מען דיר ניט? קומסט גאר ניט אין חדר?“

„האסט געבענקט נאך מיר?“

„פארוואס ניט. געוואלט דיר זען“.

„קוק אויף מיר אצינד“.

אודיס פנים האט זיך געענדערט פאר דער צייט. זיינע שטריכן זענען געווארן מענעריש און די נאז, גרעבלעכער ווי אנגעשוואלן. איבער זיין אויבערשטער ליפ האט זיך געשאטנט דער ערשטער אנווקס פון וואנצעס.

דא און דארט האט זיך אויסגעשאטן א פרישטיקל אויף זיין פנים.

„זען זיך אוועק“, האט זאב געזאגט. ער האט געטראכט אז ער וועט

איצט רעדן מיט אים. ווי צו א מאן וועט ער דארפן רעדן. ווען אודי איז

געווען א יינגל, זענען זיי געווען נאענט איינער מיטן אנדערן. אודי האט

זיך גוט געלערנט און אין דער פרייער צייט זענען זיי געווען צוזאמען, אין

גארזאזש, ביי די מאשינען ווו אודי האט זיך ליב געהאט צו פארען אדער

אין פעלד, אויפן טראקטאר. זאב האט אים אויסגעלערנט פירן א טראקטאר,

ווען ער איז נאך געווען א יינגל פון א יאר צוועלף. ניט איינמאל פלעגט

ער אים מיטנעמען אין פעלד אריין און אוועקזעצן אויפן טראקטאר, זאל

ער אקערן, דער יונג, זאל ער דיסקירן, גראבלעווען וואלן שטרוי, און זאב

אליין פלעגט זיך צוועצן אויף א שטיין אין פעלד און נאכקוקן, ווי דער זון

ציט די מאשין און די מעסערס פון אונטן שניידן זיך אריין אין דער ערד,

עפענען איר אויף און ווארפן אן ברוינע, אנגעשוואלענע גרודעס.

מיין זון. ס'איז מיין זון! פלעגט זאב שטאלץ זיין און זיך ווונדערן,

וואס די פליינען צעטראגן ניט זיין געשריי ביז צו די ווייטע בערג. און אז

אודי איז פארביי מיטן טראקטאר און זאב האט געזען דעם שמייכל אויפן

זונס פנים, געווענדעט צו אים, דעם טאטן, האט זיך זיין הארץ אנגעשוואלן

און געווארן שווער מיט פרייד ווי איינע פון די אנגעשוואלענע גרודעס ערד.

„העי זאב!“ האט דער ווינט געבראכט צו אים אודיס קול, וועלכער

האט לאנג געקלונגען אין זיינע אויערן און פארבליבן אין זכרון. אויך אצינד

האט ער אים גערופן „זאב“. ווי שטארק ער האט געוואלט אז אודי זאל אים

רופן טאַטע. נאַר אַזוי האָט מען אים געלערנט צו רופן טאַטע־מאַמע ביי די נעמען. מ'איז געווען רעוואָלוציאָנערן און מ'האַט געוואָלט איבעראַנדערשן די וועלט. מ'האַט פּאַרלאַזט אַלטע טאַטע־מאַמע. האָט מען אויך געוואָלט די אַלטע ווערטער אויסוואַרצלען. וואָס האָט מען געמיינט, אַז מ'וועט ווערן נייע מענטשן? היינט איז מען שוין קליגער געוואָרן און די אייניקלעך רופן שוין ניט זייערע סאַברע־עלטערן ביי די נעמען נאַר פּראַסט און פּשוט. טאַטע און מאַמע. „שלום זאַב“, אַ פיינער שלום.

„ביסט געווען ביי דער מאַמען?“

אודי האָט אויפגעהויבן די אויגן. ער האָט געזען מער זיין אייגענעם אַקסל ווי דעם טאַטן. „ניין“, האָט ער אַ סיקע געטאַן מיט דער צונג. זאַב האָט זיך געמאַכט באַקוועמער אויף דער שטול. „וואָס טוסטו מאַרגן?“ האָט ער געפרעגט.

„איך לערן.“

„לערנסט? וואָס פאַר אַ לעקציעס האַסטו מאַרגן?“

„וואָס עפעס פּרעגסטו?“

„פאַרוואָס ניט, איך טאַר ניט וויסן?“

„וואָס גייט עס דיך אָן?“

„שטעל זיך פאַר אַז ס'גייט מיך יאָ אָן. איך בין דאָך אַ טאַטע.“

„דו פּרעגסט זיך אויס ווי אַ שוטר. ווייסט ניט וואָס מ'לערנט?“

„רעג זיך נאַר ניט אויף. איך פּרעג דיך ניט, ווי קיין שוטר, נאַר ווי

אַ מענטש. ווילסטו ענטפער, און ניט — איז ניט. אָבער זיי ניט אין פעס.“

„ווער איז אין פעס?“ האָט אודי געפרעגט.

זאַב האָט זיך אַרומגעקוקט, צי מ'הערט זיך ניט אונטער. ער האָט זיך געפילט פאַרשעמט פון דעם זונס באַציאונג. אַ געדאַנק איז אים דורכגעלאָפן אַז ס'איז זיין אייגענע שולד, אָבער ער האָט באַהאַלטן די שולד אין דער בושע וואָס איז געווען שטאַרקער. ער האָט ליב געהאַט אודין און געוואָלט זיין גוט צו אים. ווען ער קאָן אים כאַטש זאַגן דאָס אַלץ וואָס ער פילט. ניט אַזוי האָט ער געדאַרפט רעדן מיט אים. ער האָט געדאַרפט אַנדערש אָנהויבן. ער האָט זיך געגראַבלט אין אַ שפיץ אויער און מיטאַמאַל איז אים אַיינגעפאַלן אַ פּלאַץ, נאַר ער האָט אונטערגעוואַרט וועלענדיק אַז דער טעם

פון די פריערדיקע רייד זאל אביסל פארשוויגן ווערן. צום סוף האָט ער געפרעגט אודין, צי ער האָט געהערט וועגן די טויזנט דונאַם ערד, וואָס מ'האַט באַקומען פון קרן־קיימת. אודי האָט געהערט וועגן דעם, אָבער ער האָט ניט געענטפערט און זאָב האָט אים דערציילט וועגן די שוואַכע אויסזיכטן וועלכע זענען פאַראַן אַז מ'זאָל עס היינטיקס יאָר צעאַקערן. ס'איז אַראַבישע ערד, וועלכע האָט נאָך קיינמאָל ניט באַקומען קיין לייטישן טיפול און ס'וועט מסתמא דויערן עטלעכע יאָר ביז ס'וועט געלינגען צו פאַרניכטן די וואַרצלען פון די ווילדע גראַזן און דערנער. אויב מ'וועט עס איבערלאָזן אויף נאָך אַ יאָר, וועט עס אינגאַנצן פאַרוואַרלאָזט ווערן. אָבער ניטאָ קיין שום שאַנסן, מ'זאָל עס צעאַקערן אין דער נאַענטסטער צייט. ניטאָ גענוג מענטשן אַפילו צו באַאַרבעטן די אַלטע פעלדער. און די פלחים זענען מיד, יעדן איינעם פון זיי קומט אָן אַ שיעור שבתים, און קיינער וועט ניט מסכים זיין צו אַרבעטן מער שעהען ווי געוויינלעך. און דאָך ווען עמיצער וואַלט געמאַכט אָן אָנהויב, וואַלטן אַנדערע זיכער נאָכגעטאָן. אָבער דער עמיצער איז ניטאָ. סידן ס'וועט געשען אַ נס.

„גלויבסט אין נסים?“ האָט אודי געפרעגט מיט חווק.

„אַז כ'האַב ניט קיין ברירה, גלויב איך אַפילו אין כישוף“, האָט זאָב געענטפערט און אויף אַ רגע איז ער געווען צו אודין דער זעלבער טאַטע ווי אַמאָל.

„נאָך וואָס דערציילסטו מיר דאָס אַלץ?“ האָט ער געפרעגט.

„ביסט דאָך אַ בן־משק, מעגסטו אויך וויסן, ווי דער מצב זעט אויס“.

„וואָס וועט מיין וויסן העלפן?“

זאָב האָט געוואַרט מיט אַן ענטפער. ער האָט געגלעט מיט צוויי פינגער די באַקן. „אפשר וועט עס יאָ העלפן“, האָט ער געזאָגט, מער צו זיך ווי צום זון.

„וואָס קאָן איך טאָן? ווילסט איך זאָל אַקערן?“ האָט אודי געפרעגט.

זאָב האָט געוואַרט אויף דער דאָזיקער פראַגע און געוואַלט אַז אודי

זאָל זיך אַליין ענטפערן. אודי איז שוין לאַנג ניט געזעסן אויף אַ טראַקטאָר.

ער האָט ניט ליב געהאַט ווען מ'האַט אים אויסגעשטעלט צו דער אַרבעט.

אָבער אַן אומגעריכטע זאָך, וואָס ער אַליין האָט געקאַנט אויסוויילן, איז

שמאלע טראַטואַרן

עפעס אַנדערש. זיינע אויגן האָבן אויפגעגלאַנצט און ער האָט זיך שוין געזען אַקערן די פאַרוואַרלאָזטע, אַראַבישע ערד. „חברה“ וועלן מקנא זיין און ער וועט ניט דאַרפן אַוועקקוקן אין אַ זייט ווען דער לערער ילוני וועט פאַרבייגיין. ער האָט זיך בלויו געחידושט וואָס דער טאַטע וויל, אַז ער זאָל אַרבעטן. ביז איצט האָט ער ניט געוואָלט הערן פון דעם.

„ווי קאָן איך עס טאָן? איך דאַרף זיך לערנען“, האָט אודי געזאָגט. ער האָט אַבסערווירט דעם טאַטן. זאָב האָט געשוויגן. זיי האָבן געהאַלטן איינער דעם אַנדערן אויף אַן אויג.

„ווען דאַרף מען אַקערן, ביינאַכט?“ האָט אודי צום סוף געפרעגט.

„אָודאי, בייטאָג אַרבעט איך.“

„מאַרגן ביינאַכט?“

„אַפילו היינט, אויב דו ווילסט.“

ווען זיי האָבן זיך ביידע אויפגעהויבן פון טיש, האָט זאָב גייענדיק, אַרויפגעלייגט אַ האַנט אויף אודיס אַקסל. אודי האָט פאַמעלעך אַוועקגענומען דעם אַקסל. זאָב האָט דערפילט אַ שטאַך אין האַרצן, נאָר ער האָט ניט אויפגעגעבן. „כ'מוז דעם בחור צוריק געווינען“, האָט ער געטראַכט.

אין קאָרדידאָר האָט ער זיך אָנגעטראַפן מיט דניאלן. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט נאָר מיט אַ שטאַרן בליק, ווי זיי וואָלטן זיך אינגאַנצן ניט געזען.

קאפיטל ויין

א

עקיבא האָט געהאַט אַ פּלאַן פאַר דניאלן; מ'וועט עפענען אין ילון אַ סעמינאַר פאַר חברים. מ'וועט אַרויסנעמען קליינע קבוצות יעדן חודש פון דער אַרבעט און זיי וועלן לערנען. דניאל וועט זיין דער הויפט־לערער און נעמען דעם גאַנצן ענין אונטער זיין השגחה. „דו ביסט דער איינציקער אויפן אָרט פּעיק פאַר דער זאַך“, האָט ער געזאָגט דניאלן, „מענטשן ווערן אָפּגעטעמפט און מ'טאָר עס ניט דערלאָזן“.

זיי זענען ביידע געזעסן ביים זעלביקן טיש וווּ זאָב און די פּלחים האָבן פּריער אַיינגעסדרט זייער אַרבעט. די באַגעגעניש מיט זאָבן אין קאַרידאָר, איז נאָך געלעגן דניאלן אין זינען. דניאל האָט געהאַט אַ פאַרטיקן, פּראָסטיקן בליק, וואָס ער האָט אָנגעשטעלט אויף זאָבן, ביי יעדער באַגעגעניש, ווי אומגעריכט זי זאָל ניט זיין; ער האָט זאָבן מער ניט פּיינט געהאַט. ער האָט געשפּירט צו אים אָן איבל און ער וואָלט זיך ניט אָנגערירט אָן אים, אפילו דורך די קליידער וואָלט ער עס ניט געטאָן. אייגנטלעך האָט ער ניט געמיינט אַריינצוקומען אַצינד אין חדר־האוכל, נאָר ס'האַט אים אַרויסגעטראָגן פון זיינע אייגענע פיר ווענט און ער האָט געזוכט צו עפענען אַ טיר, און די טיר פון חדר־האוכל איז תמיד געווען אָפּן. ס'איז געווען דער שיין וואָס האָט אים צוגעצויגן. ער האָט געדענקט אַז פאַרבייגייענדיק די טישן האָט ער זיך אָנגעשטויסן אין בליקן פון מענטשן און ווידער האָט זיך אים

אויסגעדאכט, אַז זייערע בליקן זענען ווי נידעריקע טויערן וואָס כדי זיי דורכצוגיין מוז מען זיך אַיינבוֹיגן. זיי האָבן אים דערמאָנט אין אַ חוב וואָס ער איז שולדיק זיך אַליין. ער האָט די שולד באַהאַלטן און אָנגעשטעלט אַ ליידיק פנים. אַפילו איצט האָט ער נאָך אַלץ געקוקט אויף די מענטשן, ווי ער וואָלט זיי געזען דורך אַ נאַסער שויב.

„ווי דו זעסט האָט מען דיך אינזינען, און מ'האַלט דיך אויפן אויג“.

האָט עקיבא געזאָגט.

„איך האָף, אַז ס'איז ניט קיין געמיין אויג“, האָט דניאל געענטפערט. אַ רער מיט פלאָרעסצענט־ליכט אויפן סופיט, איז געווען קאַליע און געוונקען אין די אויגן. טאָג־ליכט, רופט מען עס, האָט דניאל אינזינען געהאַט, אַ געמיין טאָג־ליכט. ער איז ניט געווען זיכער, צי עקיבא האָט זיך געפילט געטראָפן פון זיין ענטפער. ער האָט געזוכט די וואַרעמקייט פון מענטשן און זיי אויך געדאַרפט וויי־טאָן.

נאָר עקיבא האָט געלאַכט און זיינע ווערטיקאַלע קנייטשן אויפן פנים זענען געוואָרן טיפער. „ניטאָ ביי אונדז קיין געמיין אויג“, האָט ער געזאָגט אָן אַ טראָפן פאַטעטישיקייט. מיט זיין פלאַן פון אַ סעמינאַר האָט ער אויך געמינט אַרויסצונעמען דניאלן צום אַקטיוון לעבן. דניאלס פיזישער מצב האָט אים ניט באַזאָרגט, זיינע פיס וועלן צוריק געזונט ווערן, האָט ער געטראַכט, אָבער דער ענין מיט לוטין האָט אים געשראַקן. ווי ס'רוב ילונער, איז אויך עקיבא געשטאַנען אָן אַ זייט און זיך ניט אַריינגעמישט. ניט געווען קיין כוח וואָס זאָל באַפעלן און לערנען וואָס צו טאָן, און ווי אַזוי צו האַנדלען אין אַזעלכע פּאַלן. עקיבא האָט געגלויבט אַז דער גורל פון מענטש ליגט אין זיינע אייגענע הענט, אָבער ער האָט אויך געוואוסט אַז ס'זענען דאָ גרענעצן וועלכע אַ מענטש קאָן ניט אַריבער. אין דעם פאַל האָט ער עס איבערגעלאָזט דער צייט און גאָט, און אויב קיין גאָט איז ניטאָ, איז פאַראַן אַ כוח וואָס איז אים ממלא מקום. דער פלאַן, אויב ער זאָל זיך אַיינגעבן, וועט זיין אַ גוטע געלעגנהייט אַרויסצוראַטעווען דניאלן פונעם יאוש אין וועלכן ער איז געזונקען, האָט עקיבא געמיינט. נאָר דניאל האָט געוואָלט, מ'זאָל אים לאָזן צורו און זיך ניט מישן אין זיינע זאַכן. זיינע באַצייאָונגען צווישן אים און לוטין האָבן זיך נאָך מער פאַרפלאַנטערט. די גאַנצע צייט וואָס

שמאלע טראטואַרן

ער האָט זיך געהאַלטן ווייט פון איר, האָט ער גענערט אַ האַפּענונג, אַז ס'וועט קומען אַ צייט און ס'וועט ווערן צוריק גוט צווישן זיי. די פאַרשעמונג אין זיין האַרצן וועט זיך דורכברענען און נאַכדעם וועט ער קאַנען פאַרגעסן. אָבער נאַכדעם, ווי זיי זענען געווען צוזאַמען, האָט זיך אויפגעוועקט אין אים אַ נייער סאַרט גלוסטעניש וואָס ער האָט פריער ניט געוויסט. ער איז געווען מיט איר מער ווי תמיד, נאָר די אינטימע מינוטן האָבן מער ניט פאַרמאָגט די נערונג וואָס בינדט צענויף מענטשן און מאַכט זיי נאָענט. ס'איז געווען אַ פייניקן זיך אַליין און אַ פייניקן איינער דעם אַנדערן. לויט איז געוואָרן אַ פרעמדע פרוי, אַ פרוי, וואָס געהערט צו אַ צווייטן מאַן און זייענדיק מיט איר, איז עס געווען ווי ער וואַלט איר מזנה זיין און דורך איר דעם גאַנצן מין אירן.

„וואָס ווילסטו אַזוינס לערנען די ילונער?“ האָט דניאל געפרעגט.
„מאַכט ניט אויס וואָס, אַבי זיך לערנען“, האָט עקיבא געענטפערט.
„מענטשן הויבן שוין אָן צופיל צו טראַכטן וועגן אַ בענקל, אַ טיש, אַ שענער קלייד. ס'קומט, פון ניט האָבן וואָס צו טאָן די אַוונטן“. עקיבא האָט געגלויבט אינעם כוח פון לערנען. ער איז געווען אויסגעהונגערט נאָך דעם. אָן אַלטער הונגער וואָס האָט נאָך געשטאַמט פון די יונגע יאָרן און ער האָט אים דעמאַלט ניט געשטיילט, מחמת דעמאַלט האָט מען געדאַרפט מאַכן אַ קיבוץ. און, ווי זיין שטייגער, האָט עקיבא ניט באַהאַלטן דעם הונגער ביי זיך, „אַלע וועלן זיך לערנען און איך אויך, מ'וועט אַפּפרישן אַביסל דעם מוח“.
נאָר דניאל איז געווען מיד פון ביכער און פון לערעס. מחשבות האָבן זיך געפלאַנטערט אין זיין קאָפּ און ער האָט געשוויגן. ניט אַלץ וואָס ער האָט געטראַכט האָט ער געקאַנט זאָגן עקיבאָן.

זיי זענען ביידע געווען פריינט, נאָך פון די טעג ווען דניאל איז געקומען קיין ילון, און עקיבא האָט אים דערלאָנגט אַ האַנט און געזאָגט: „בחור, גוט וואָס דו ביסט געקומען, מיר דאַרפן דיך האָבן“. עקיבאס רייד האָבן דעמאַלט פאַרשמעקט מיטן ריח פון פרישע עפל. ווי ער וואַלט גאַרניט געהאַט געוויסט, אַז מ'דאַרף אים האָבן. פריער איז געווען די געוויינלעכע זאַך, ער האָט זיך אליין געדאַרפט.

„איז ווי אזוי דאַרף איך דאָ לעבן?“ האָט ער דעמאַלט געפרעגט און

באקומען דעם ענטפער אָן ניטאָ אין ילון קיין אַנגעשריבענע געזעצן. נאָר, אויב ער האָט אָן אויער און אָן אויג, זאָל ער הערן און זען און ער וועט שוין וויסן. מסתמא וועט אים געפעלן.

אין אָנהויב איז עס געווען פּרעמד און דניאל האָט זיך צוגעקוקט, וואָס די מענטשן טוען און זיך איינגעהערט וואָס זיי רעדן. ער האָט זיי געזען גיין צום עסן, צו דער אַרבעט, צו אסיפות, געקליידט אין מלבושים פון פּראָסטן געוואָנט און האַרטע קאַלירן פון גרוי, גרין, בלוי און ברוין. ער האָט זיי געזען משפּחה־ווייז, דורך די פענצטער, אין זייערע ענגע צימערלעך און זיצנדיק צוזאַמען אַרום די טישן אין חדר־האוכל, די פּראָסטע טישן און דאָס פשוטע עסן און די גרויסע קאַכלעפלען וועלכע שעפּן אַרויס די זופן פון די בלעכענע שיסלען. ער האָט געזען זייער שותפות אין די קיכן, ביי די קינדער, ביי דער אַרבעט, אין די קליידער־מחסנים. די שותפות האָט אים ניט אָפּגעשראַקן. זיין „איד“ איז געווען וויכטיק פאַר אים אָבער ניט זיין „מיינס“.

ער האָט זיך צוגעקוקט מיט נייגער ווי אַזוי די מענטשן לעבן אין דער גרויסער שותפות. ווי אַזוי רעדן זיי צו זיך? צי דאַרפן זיי תמיד שמייכלען איינער צום אַנדערן? זיין שטענדיק אין אַ גוטער שטימונג? און וואָס איז מיט דעם פּעס און דער ביטערניש וואָס אַ מענטש טראַגט אין זיך? צי איז ניטאָ פאַר דעם קיין אַרט אין דער גרויסער שותפות, אין דער זאַרג פאַר גלייכהייט? ער האָט געזען, ווי מענטשן האָבן זיך געקריגט און די שותפות האָט ניט געפּלאַצט און דער בנין פון חדר־האוכל איז ניט אַיינגעפּאַלן. אַז מענטשן עסן אַזויפיל יאָרן צוזאַמען און רייסן ניט אויס די אויגן איינער ביים אַנדערן, האָט ער געטראַכט, איז דאָס אַליין שוין אַ גרויס ווונדער. מחמת דניאל איז געקומען מיט ווייניק אמונה אין מענטש. און אַז ער האָט געזען, אַז ס'איז דאָ שנאה און קנאה, איז עס אים געפעלן געוואָרן. מ'קאָן לעבן אין דער גרויסער שותפות, האָט ער געטראַכט. און אויך דער באַגריף פון גלייכהייט האָט דאָ געהאַט אַן אַנדערע צורה. אין דער וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט איז עס געווען וויכוח און טעאָריע און דער באַגריף האָט אָפּגעקלונגען אויף פייערלעכע פּאַרזאַמלונגען און באַנקעטן, וואָס לרוב זענען זיי בית־עלמינס פון ווערטער, און דאָ איז עס געווען אַ ממשות און אַ טעגלעכע באַדערפעניש; אַן אסיפה, פון אַלע ילונער צו באַטראַכטן וועמען

שמאלע טראטוארן

צו געבן אַ ביכער־שאַפּע, ווער ס'זאל ווײַנען אין אַ בעסערן חדר, וועמען ס'קומט דער נײַער מאַנטל.

ער איז געזעסן אויף די אסיפות, די גרויסע אסיפות ווען דער זאל איז פול און וואַרעם מיט מענטשלעכן אַטעם, און די קליינע, אַרימע אסיפות, פון ווייניק מענטשן, ניט צוזאַמענגעזעצט אין איין גרופּע, נאָר צעוואָרפּן איבערן גאַנצן זאַל, אַ מענטש ביי אַ טיש, מער טישן ווי מענטשן. און עמיצער רעדט וועגן אַ הויז, וועגן קינדער, וועגן קי און וועגן רעגן. און דער דרויסן איז פול מיט נאַכט, מיט טונקעלע פעלדער, מיט שטערן אין הימל און מיט איינזאַמקייט צווישן די שטערן. אַרימע אסיפות, ווען דער זייגער איז שוין שפעט און די מענטשן זענען מיד פון אַרבעט און פון ווייניק רו. און עמיצער רעדט. היים אָדער זלמן דער סטאַלער. מינוטן איידער זלמן פלעגט אָנהויבן רעדן, פלעגט ער שוין זיצן אָנגעשטרענגט, זיך אָנהאַלטן מיט די הענט אינעם אַנלען פון אַ שטול, און וואַרטן ווי אַ לויפער אויפן שאַס, כדי צו געבן דעם ערשטן שפרונג אין דער ריכטיקער צייט. פון אומגעדולד פלעגט ער טוישן דאָס געוויכט פון זיין גוף און זיך אַרומקוקן צו זען, צי מ'ווייסט אָן ער גרייט זיך צום רעדן, און מיטאַמאַל אויסשטרעקן די פולע האַנט און אַ זאָג טאָן: „כ'וויל אויך עפעס זאָגן. מען רעדט וועגן גלייכהייט, הער איך, פאַרשטיי איך אָן ס'איז צום ענין. פאַרוואָס זאַל עס זיין, וואָס מיר אַרבעטן שווער און מיר האָבן ווייניק? אַפילו אָן אַרבעטער אין שטאָט, וועלכער אַרבעט ביי יענעם, קאָן זיך דערלויבן בעסער עסן און מער באַקוועמלעכקייטן ווי מיר דאָ? און מיר האָבן דאָך אַזאַ גרויסע ווירטשאַפּט? מיר אַרבעטן און אַרבעטן, וויל איך וויסן, ווו קומט אַהין אונדזער מי?"

די עטלעכע רגעס שטילקייט נאָך זלמנס רייד. די אויפגעוואַכטע בליקן, וועלכע זוכן דעם ענטפער איינער ביים אַנדערן און וואַרטן. צוויי מענטשן מיט די עלבוינגס אָנגעשפאַרט אָן אַ זייטיק טישל, שושקען זיך, און ס'הערט זיך קלאָר זייער אָפגעזונדערטער שמועס וועגן אַ שעפּס, אַ בויס, אַ פעלד. די שפיל פון פלינקע, פרויאישע פינגער ביים שטריקן אַ סוועטערל, דער מבינישער בליק פון אַ שכנה אויף דעם געשטריק, די שטילע עצה וואָס צו טאָן, דאָס ציילן די באַזונדערע „אויגן“ צו געפונען דעם טעות. אַ פלעמל פון אַ צינד־מאַשינקע. דער פאַרטראַכטער פילאַזאָפישער בלאַז אויפן

י. בירשטיין

ארויסגעזעמטן רויך. די אויפגעוואַכטע באַוועגונג פון הענט ביים אַראַפּשאַרן דעם זוים פון אַ קליידל, טיפּער איבער די קני. אויג, געזען, באַמערקט. צוריק פאַרדעקט. גאַרניט געזען, גאַרניט באַמערקט. אַ שמיכל אין געדאַנק. עפעס איז יאָ געשען. און מיטאַמאַל שטעלט זיך כּתריאל אויף און לאַנג און שטייף ווי ער איז, שפּאַנט ער אַ שווייגענדיקער צום אַרויסגאַנג איבער דער גאַנצער לענג פון חדר-האוכל, ניט זעענדיק קיינעם, ווי קיינער חוץ אים וואָלט אויף דער וועלט ניט געווען. און ערשט פון קאַרידאָר גיט ער אַ ווונק מיט אַן ערנסטער ברעם צו מירונען, אַז מ'דאַרף גיין מעלקן די קי. און מירון גיט אַ קוק אויפן קיילעכדיקן וואַנט-זייגער, לאַזט צוריק אַראַפּ דעם בליק צום זאַק, וואָס ליגט ביי זיינע פיס, הענגט אים אָן אויפן אַקסל, ווי ער וואָלט געדאַרפט אַ וואַנדער טאָן צו אַ צווייטער שטאַט און גייט נאָך כּתריאלן. דעמאָלט פאַרלעשט עקיבא דאָס פייערל פון פאַפּיראַס און פון אַרט וווּ ער זיצט, פרוווט ער ענטפערן זלמנען און זיך אַליין דאָס טויזנט מאָל געפרעגטע, דאָס טויזנט מאָל געזאַגטע: „— און אַוודאי איז עס אַ פּראַגע און מ'דאַרף זיך וועגן דעם גוט פאַרטראַכטן. אַ שיינע דירה און לייכטע אַרבעט און אַנדערע באַקוועמלעכקייטן זענען אַ דערגרייכונג. שוין אַזויפיל יאָרן אַז מיר אַרבעטן שווער, נאָר מיר האָבן דורך דער צייט קיינעם ניט אויסגענוצט און געלעבט פון אייגענער מי. אַזויפיל יאָרן פון שותפות און ערלעך לעבן, איז עס ניט קיין דערגרייכונג? און אפשר איז עס דער עיקר פון אַלע דערגרייכונגען פאַר וועלכע מ'דאַרף זיך מיען?“

ב

„מיר וועלן דיך ניט אַפּלאַזן דאָס מאָל. וועסט עס מוזן טאָן“, האָט עקיבא געזאָגט צו דניאלן און גערעדט וועגן די פרטים פון פּלאַן. ווייניקער מענטשן זענען שוין געווען אין חדר-האוכל. דאָס געזעמל אַרום עזיין איז זיך צעגאַנגען. עזיין האָט אַיינגעפאַקט די פאַפּירן אין זיין טעקע, זיך אויפגעשטעלט און געוואָרפן אַ לעצטן בליק אַרום זיך, געוואָלט זיין זיכער, אַז ער האָט גאַרניט איבערגעלאָזט. ער האָט אַ וויילע געקוקט אויף זלמענען וועלכער איז געזעסן מיטן קאַפּ אַנגעשפאַרט אָן זיין אייגענעם אַקסל און

גערעמלט. זלמן האָט אויסגעזען ווי אַן איינזאַמע פיגור אין דניאלס אויגן.

„מוז איך שוין געבן אַן ענטפער?“ האָט דניאל געפרעגט.

„מוזט ניט באַלד. אָבער כּווייל זיין זיכער מיט דיר. איך וועל דיר זאָגן

וואָס — עקיבא האָט ניט פאַרענדיקט מחמת זהבה האָט אים געשטערט. זי איז נאַרוואַס אריין אין דער-האוכל און זענדיק עקיבאן איז זי צוגעקומען, זיך באַגריסט, און געוואַלט אַז ער זאָל איר זאָגן, צי זי איז אַ גוטע חברטע אין קיבוץ צי ניט. זי איז געווען אין פעס נאָר זי האָט געפרוווט אָפטיילן דעם צאָרן פון די ווערטער, איידער זי האָט זיי אַרויסגערעדט. אין אָנהויב איז עס איר געלונגען און זי האָט גערעדט איידל, נאָר באַלד האָט זי זיך פאַרגעסן און גערעדט מיט אַן אַיילעניש, ווי זי וואַלט אין משך פון פינף מינוט געוואַלט אַרויסרעדן אַ גאַנץ יאָר מיט ביטערע מחשבות.

עקיבא האָט ניט געהאַט קיין ספיקות אַז זהבה איז אַ גוטע חברטה און פאַסט זיך צום קיבוץ-לעבן ניט ערגער ווי אַן אַנדערע. טאָ אויב אזוי, פאַרוואָס זשע דאַרף מען איר באַליידיקן. אפשר איז זי טאַקע אַ שלעכטע און אַנדערע זענען חשובער פאַר איר, וועט זי גיין פון דאַנען. די וועלט איז ניט קליין און מ'וועט ניט פאַרפאַלן מיט צוויי הענט וואָס קאַנען אַרבעטן. וואָס ס'איז געשען? וואָס דאַרף דען געשען. אייגענטלעך איז גאַרניט נאָר זי וויל וויסן, צי שטייט טאַקע דער קיבוץ אויף עטלעכע קנעפלעך. און אַז זי וויל נאָך עטלעכע קנעפלעך צום קליידל, וועט דער קיבוץ אונטערגיין? און וווּ איז די פאַרשטענדעניש פאַר אַ חבר? מ'רעדט דאָך וועגן איידלקייט און פיינער באַציאונג וואָס דאַרף זיין צווישן חברים. האָט זי געזאָגט צו טובה'ן, אַז זי וויל נאָך עטלעכע קנעפלעך, האָט יענע אויפגעעפנט אויף איר אַ מויל. זי איז דען טובה'ס חברטה. חברים רעדן צווישן זיך אַמאָל אזוי, און אַמאָל אַנדערש, אָבער מיט טובה'ן רעדט זי קיינמאָל ניט. פאַרוואָס זשע דאַרף איר יענע באַליידיקן? זי וואַלט געווען אַ בעלן אַריינגיין צו יענער אין שטוב אריין און איר פרעגן.

„איך וואַלט טאַקע אזוי געטאָן“, האָט עקיבא געזאָגט. ער האָט געקאַנט

אויסהערן פינף מינוט רייד, ניט איבעררייסנדיק מיט אַ וואָרט. נאָך דעם ווי זהבה האָט אָפגערעדט, איז זי נאָך אַלץ געשטאַנען און ניט געווען זיכער, צי זי האָט שוין פאַרענדיקט. זי האָט געשוויגן. עקיבא האָט אויך געקאַנט

אויסהערן פינף מינוט שווייגן. און נאָכדעם האָט ער צוגעזאָגט צו גיין מיט איר מאָרגן אין דער שניידעריי און רעדן מיט טובה'ן.
 „האַסט געוואָלט עפעס זאָגן“, האָט דניאל דערמאָנט עקיבאן נאָך דעם ווי זעהבא איז אַוועקגעגאַנגען.

„מאַכט ניט אויס“, האָט עקיבא געענטפערט.

„וואָס ווילסטו איך זאָל לערנען זעהבן? קונסט? ליטעראַטור?“

„מאַכט ניט אויס וואָס“, האָט עקיבא געזאָגט. „דאָס זענען די מענטשן מיט וועלכע מיר לעבן און קיין בעסערע זענען נישט. מיר קענען זיך איינס דאָס אַנדערע און דאָס איז גוט. דאַרפן מיר אויך קאָנען פאַרגעבן.“

„אַמאָל איז געווען רעוואָלוציאַנעריש“ — האָט דניאל אָנגעהויבן. נאָר דאָס מאָל האָט אים עקיבא ניט געלאָזן אויסרעדן און זיך צעלאַכט. „רעוואָלוציאַנעריש צו באַקעמפן און מאַנען. וואָס? דאָס לאָז איך איבער פאַרן יונגען דור און אויך פאַר דיר. כ'בין שוין אין אַזאַ עלטער, וואָס רעוואָלוציאַנעריש הייסט קאָנען מוחל זיין און מוותר זיין.“ עקיבא האָט זיך אויפגעשטעלט און בדעה געהאַט צו גיין. נאָר זילבערמאַן און מאַשעלע האָבן אים פאַרהאַלטן און געפרעגט, צי ס'שפּילט היינט קינאָ.

מאַשעלע איז געווען אויסגעפּוצט און פאַרקעמט. זי האָט געטראָגן אַ לאַנגן העלן מאַנטל מיט פּאַלדן ביי די עקן און לאַטשן מיט העכערע אַפּצאַסן, נאָר קעגן זילבערמאַנס הויכן און ברייט־גופיקן פאַרנעם, איז זי נאָך אלץ געבליבן קליין און קוים דערגרייכט צו זיין ברוסט. אויך זילבערמאַן האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן מיט זיין לבוש. ער האָט געטראָגן אַ גרוי־געשטרייפטן אַנצוג, מיט אַ גרויען פּילצענעם קאַפּעלוש אויפן קאַפּ, און דאָס ווייסע העמד פאַרשפּילעט ביזן קאַלנער. אַ בינדע האָט דאָרט געפּעלט. ילונער האָבן זיך ניט געקליידט אין קיין קאַפּעלושן אָדער מאַרינאַרקעס. זייער לבוש איז געווען מער פשוט; כאַקי־הויזן, העמדער פון אַ פּראָסטן לייזונט און אין די קילע וועטערן, קורצע קורטקעס מיט אַ פּאַסיקל ביים זוים ס'זאָל זיך האַלטן פעסטער ביים בויך.

אין די וואַכעדיקע טעג האָט אויך זילבערמאַן זיך געקליידט ווי יעדער, נאָר אין די שבתים, יום־טובים און אין די אָונטן, ווען ער איז געגאַנגען אין קינאָ אָדער טעאטער, האָט ער זיך אָנגעטאַן אין די בגדים, וועלכע ער האָט

מיטגעבראַכט פון שטאַט. זיי זענען נאָך פריער אַריינגעקומען אין חדר-האוכל און זיך אַוועקגעזעצט ביי אַ טיש און געוואַרט מיט אַ סוד אויף זייערע פנימער, ווי זיי וואַלטן געזעסן אין אַ גרויסן אויפנאַם-צימער פון אַ שטאַטישן שפיטאַל.

„דאַכט זיך אַז ניט“, האָט עקיבא געענטפערט.

„קאָן ניט זיין“, האָט זילבערמאַן געשמייכלט פריער צו עקיבאן און

נאָכדעם צו דניאלן.

„ס'קומט פאַר אַ רעפעראַט אין קליינעם לעקציע-זאַל, האָט מען

אַפגעלייגט דעם קינאַ“, האָט אים עקיבא פאַרזיכערט.

„אַפגעלייגט גאַר? וואָס הייסט מ'האַט אַפגעלייגט? ווער האָט עס

געטאַן?“

„איך האָב ניט צו זאָגן איבער דעם. ס'איז דאָ אַ קולטור-קאָמיסיע און

זיי באַשטימען“, האָט זיך עקיבא פאַרענטפערט.

„אַ שיינע קולטור-קאָמיסיע. אַ קינאַ לייגט מען אַפ? אדרבא, זאָג דו,

דניאל, מ'דאַרף אַפלייגן אַ קינאַ?“ האָט זילבערמאַן געפרעגט.

„פראַיעם, איך האָב דיר באַלד געזאָגט אַז עפעס געפעלט מיר ניט דער

חדר-האוכל. באַלד ווי מיר זענען אריינגעקומען האָב איך געזען אַז עפעס

צו ווייניק מענטשן פאַר אַ קינאַ. און דאָס לייוונט האָט מען אויך ניט

אַראַפגעלאָזט“, האָט מאַשעלע אַרויפגערעדט צו זילבערמאַנען, „און דו

האַסט זיך ניט געוואַלט גלויבן.“

„פאַרוואָס זאַל איך גלויבן? אַ גאַנצן טאַג געוואַרט אויפן קינאַ, און

פלוּצלונג אַן אַ פאַרוואָס, אַן אַ פאַרווען, נאָדיר אַ רעפעראַט גאַר“. ער האָט

באַקוקט מאַשעלען און נאָכדעם האָט ער זיך אַליין באַקוקט ווי ער וואַלט

באָדויערט זיינע יום-טובדיקע מלבושים. „טאַקע אַפגעלייגט?“ האָט ער

ווידער געפרעגט.

עקיבא האָט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ.

אַ ליידיק שאַכטל פון סיגאַרעטן איז געלעגן אויפן טיש, האָט עס

זילבערמאַן גענומען אין דער האַנט אַריין, באַקוקט און צעקוועטשט. נאָכדעם

האַט ער געקוקט אויף עקיבאן מיטן זעלבן בליק ווי ער האָט פריער

באָדויערט זיין אַנצוג. „מ'נע, אַ קיבוץ“, האָט ער געזאָגט און זיך געווענדעט

צו מאַשעלען. „וואָס זשע וועלן מיר היינט טאָן? ווו וועלן מיר גיין?“
 „וועלן מיר גיין אַהיים, פּראַיעם“, האָט מאַשעלע געענטפּערט מיט
 אַ רעזיגנירט קול.

זיי זענען אָפּגעגאַנגען עטלעכע טריט און געבליבן שטיין, ווי זיי
 וואַלטן זיך באַראַטן, אָבער אָן ווערטער. „וואָס איז דער רעפּעראַט?“ האָט
 זילבערמאַן צוריקגעפּרעגט.

„וועגן ביאָלאָגיע“, האָט עקיאבא געענטפּערט.

„ביאָלאָגיע?“ זילבערמאַן האָט אַ הויב געטאָן מיט די אַקסלען.

„נו, מילא, וועלן מיר גיין אויף ביאָלאָגיע“, האָט אים מאַשעלע
 באַרויקט. נאָר זילבערמאַן האָט זיך ניט געלאָזן באַרויקן. ער האָט זיך
 אַרומגעקוקט מיט אומגעדולד, ווי ס'וואַלט אים געווען הייס און ער האָט
 געדאַרפט אַ קיל ווינטל אויף אָפּצוכאַפּן דעם אַטעם. ער האָט געדאַרפט
 עפעס טאָן און ניט געוואָסס וואָס. ער האָט באַמערקט זלמנען, וועלכער האָט
 גאָך אַלץ געדערעמלט ביים טיש, האָט ער אים אַ טרייסל געטאָן ביים אַקסל
 און געזאָגט. „זלמן, גיי אַהיים שלאָפּן, קיין קינאַ וועט שוין היינט ניט זיין.“
 מאַשעלעס טריטעלעך זענען געווען קליין און דראַבנע און זילבערמאַן
 האָט געשטעלט ברייטע שפּרייזן, עטוואָס קרומלעך, ווי אַן אָנגעלאָדן קעמל.
 ביים קאַרידאָר האָבן זיי גאַכאַמאַל צוריקגעקוקט, ווי זיי וואַלטן זיך גאָך
 אַלץ ניט געקאַנט שענקען די זאַך, און גלויבן אַז מ'האַט אָפּגעלייגט
 דעם קינאַ.

זילבערמאַן האָט אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף מאַשעלעס קאַפּ, ווי זי
 וואַלט געווען אַן אַנשפּאַר און זיי זענען אַרויסגעגאַנגען.

ג

דער קאַרידאָר האָט זיך מיטאַמאַל אָנגעפילט מיט רעש. אַ כאַפּטע
 הכשרה-בחורים פון פאַרשידענע לענדער, איראַק, מאַראַקאָ, מצרים, פּוילן
 און רומעניע, האָבן זיך אַריינגעשאַטן מיט אַ הילכיק גערודער. אַ בחור
 האָט אַ שטופּ געטאָן אַ מיידל, אַ צווייטער האָט איר אָפּגעשטופּט און דאָס
 מיידל האָט געשריגן מיט אַ קוויטשיקן קול. זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט
 אין אַ ווינקל פון קאַרידאָר און גערעדט מיט הויכע קולות, אויסשרייענדיק
 אַלעמאַל „יאַבאַ-יע“ און רופּנדיק איינער דעם אַנדערן „חביבי“. אַ בחור האָט

שמאלע טראטוארן

אַרויסגעצויגן אָן עלעגאַנט קעמעלע פון דער ברוסט־קעשענקע און צוגעגלעט זיין גושיווקע פון גלאַנציקע לאַקן. ער האָט זיך אַרומגעקוקט בגניבה, צי מען באַמערקט און אַריינגעשטעקט דאָס קעמעלע צוריק אין דער קעשענע, מיט מאַניערן, וואָס ער האָט מסתמא געזען אין קינאַ; פּיין, קורץ, אָפּגעהאַקט, האַלטנדיק דאָס איידעלע קעמעלע ביים עק, מיט צוויי פינגער בלוין. טייל פון די בחורים האָבן געטראָגן אַמעריקאַנער העמדלעך מיט אויסגעהאַפטענע פיגורן און שרייקע קאַלירן און הויזן לויטן שטייגער פון קאַרבוין.

אין ילון איז ניט געווען קיין פּראָנט פון אַ קינאַ־הויז, אַ שיינענדיק ליכט פון אַ נאַכט־קאַפּע, אַדער אַ ראַג פון אַ הויפּט־גאַס, וווּ מ'קאָן זיך צונויפטרעפן, רעדן און פייפן און וואַרטן, אַז עפעס זאָל געשען; אפשר וועט אויסברעכן אַ שריפה, וועט מען לויפן זען וווּ ס'ברענט. אָן אויטאָ וועט זיך פאַרבייגליטשן, וועט מען רעדן וועגן אויטאָמאָבילן, אַ שיכור וועט זיך דורכשלעפן, וועט מען אים פאַרטשעפן און רעדן וועגן געטראַנקען. אַ מיידל וועט אַנקומען וועלן די אויגן אויפגלאַנצן אין דער שיינ פון גאַסן־ליכט, עמיצער וועט זיך אַ רייב טאָן אין אירע אַרעמס, „וואָס שטופסטו זיך?“ וועט ער אַ געשריי טאָן צו אַ צווייטן בחור מיט געמאַכטן ערנסט, און זיך צעלאַכן הויך, געזונט און גבריש. און אַ דריטער וועט נאַכפייפן דעם מיידל אַ לאַנגן פייף אין דער גאַס אַריין.

דער ווינקל פון קאַרידאָר איז געווען פאַר די בחורים אַ ראַג פון אַ גאַס, אַ פּראָנט פון אַ שפּיל־הויז, וווּ זיי האָבן זיך געזאַמלט מיט רייד, מיט געלעכטער, מיט סעקסועלע וויצן, מיט אַ פייף פון אַ גאַסן־ליד און מיט אַן איבערפלוס פון באַהאַלטענע כוחות אין זייער בלוט, וואָס זיי האָבן ניט געקאָנט אויסלאָדן.

ד

איידער דניאל איז אַרויס פון חדר־האוכל האָט אים מירון אָפּגעשטעלט און געבעטן, ער זאָל איבערזעצן אַ בריוו, וואָס ער האָט דערהאַלטן פון אַמעריקע. ער האָט דערציילט, אָן ער גרייט זיך צו באַזוכן דניאלס לענדער

און אז מ'שיקט אים פון דארט אויף הוצאות. אז ער כאפט זיך יא א ביסל אין דער ענגלישער שפראך אבער וואס ס'שטייט געשריבן אין דעם בריוו קאן ער ניט פארשטיין. ער האט זיך געפארעט בא דער בוזעם־קעשענע און ארויסגעצויגן א לאנגן קאנווערט מיט א גרינעם אונטערשלאק.

חוץ זיי ביידע, איז שוין קיינער אין חדר־האוכל ניט געווען. אויך די פריילעכע בחורים און מיידלעך זענען אוועק און א האלבער זאל איז שוין געווען פינצטער.

דער קאנווערט, די מארקע, דער סטעמפל, דאס בייגעלע פאפיר, האבן ארויסגערופן אין דניאל א היימישן גערוך. ער האט געטאפט דאס דיקע פאפיר צווישן די פינגער. ס'איז געווען פון א גוטער קוואליטעט. אפילו דאס פאפיר איז דארט זאט, האט ער געטראכט און דער ריח פון זאטע יארן איז אויפגעגעגאנגען אין זיין זכרון. נאר מירון האט אים ניט געלאזן טראכטן. ער האט געוואלט וויסן, וואס אין דעם בריוו איז געשריבן. און דניאל האט אים פארטייטשט אז זיין שוועסטער ראזאלין ווארט שוין אויף אים. אז איר מאן איז געשטארבן מיט יארן צוריק, אז אירע צוויי זין זענען דאקטוירים. אז זי איז ניט קיין גרויסע בריוו־שרייבערין, אמאל האט זי יא געשריבן א בריוו צו די אלטע טאטע־מאמע, אין דער היים, אבער דאס איז געווען בערך מיט פינף־און־דרייסיק יאר צוריק. מירון האט זיך נאך אויסגעפרעגט וועגן לאנד, געוויזן בילדער פון דער משפחה און בשעת ער האט גערעדט וועגן זיין רייזע, זענען זיינע בלויע אויגן געווארן יונג, ווי א נייער חלום וואלט אין זיי אויפגעגאנגען. שפעטער האט ער גענומען דעם זאק אויפן אקסל און אוועק מעלקן די קי. און דניאל איז נאך א וויילע געבליבן זיצן אין האלב־פארלאשענעם חדר־האוכל.

א

דניאל איז געגאנגען מיטן וועג וואָס האָט זיך געצויגן צווישן שייערן, שפייכלערס און שטאַלן. ער האָט שוין מער ניט גענוצט קיין קוליעס נאָר שטעקנס. אָבער דאָס גיין איז אים נאָך אָנגעקומען שווער און אַלעמאַל האָט ער זיך געדאַרפט אַפרוען. דער הימל איז געווען פאַרוואַלקנט און אַ געדיכטע פינצטערניש איז געלעגן אויף די נידעריקע געביידעס, און אויפן געפלאַסטערטן וועג. מירונס בריוו און זיינע רייד וועגן אַמעריקע האָבן אויפגעוועקט אין דניאלן זכרונות.

ער האָט געדענקט צוויי קליינע אינצידענטן אין זיין לעבן, וואָס תמיד ווען ער האָט זיך אין זיי דערמאָנט, האָבן זיי אַרויסגערופן אין אים אַ געפיל פון בושה. יאָרן פלעגן אַוועק און ער האָט זיי ניט אינזינען געהאַט און צומאַל זענען געווען תקופות, ווען ער האָט זיי געדענקט זייער אַפט.

ס'איז געווען אין גרויסן קריזיס, ווען אין שטוב איז ניט געווען צו עסן. ער איז דעמאָלט געווען אַ קליינער יונגל און צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע יינגלעך האָט ער פאַרלאָזט די שטוב און אַוועק וואַנדערן. זיי האָבן זיך געהאַלטן צוזאַמען, געשלאָפן אין פראַכט־וואַגאַנען און זיך געטיילט מיטן ביסן וואָס יעדער איינער האָט געפונען. איינמאַל זענען זיי אָנגעקומען אין אַ קליין שטעטל פון איין גאַס מיט שמאַלע אונטער־וועגלעך. ס'איז געווען פרימאַרגן און זיי זענען געווען אויסגעהונגערט און ניט געהאַט קיין עסן.

דניאל האָט געהאַט ביי זיך פינף סענט אָבער ער האָט ניט דערציילט. ער האָט זיך אָפגעטיילט פון זיי, זיך אַריינגעכאַפט אין אַ געווענליכן און געקויפט אַ זעמל מיט ווורשט. ער האָט זיך באַהאַלטן אין אַ נישע פון אַ שמאַל געסל און געגעסן. מיטאַמאַל זענען די יינגלעך געשטאַנען לעבן אים. ער האָט אויסגעשטרעקט צו זיי דעם האַלבן זעמל וואָס ער האָט נאָך געהאַלטן אין דער האַנט, אָבער די יינגלעך האָבן אַראָפגעקוקט אויף אים מיט ביטול און ניט גענומען דעם זעמל.

און דער זעמל האָט דערמאַנט אין פאַמעראַנץ. ער האָט איינמאַל ניט אַהיימגעבראַכט אין שטוב אַריין דעם רווח פון די פאַרקויפטע צייטונגען און פאַרן געלט זיך געקויפט אַ פאַמעראַנץ מיט אַ דיקער שאַלעכץ. באַנאַכט, ווען אַלע זענען שוין געשלאָפן, האָט ער ליגנדיק אויפן בעט, אים אויפֿ־געגעסן. אויף מאַרגן האָט די מאַמע געזען דאָס שאַלעכץ וואָס ער האָט פאַרגעסן צו באַהאַלטן. זי האָט אים בלויו אָנגעקוקט אָבער גאַרניט געזאָגט. שפעטער האָט ער געהערט, ווי זי רעדט צו זיך: „ניט געקאַנט איבערלאָזן אַ פעניצל פאַר דער שוועסטער?“

אויך איצט, גייענדיק אין שפעטן אָוונט, צווישן די שייערן און שטאַלן, האָט דניאל געדענקט דעם בליק פון די יונגלעך, און דעם פּלוצלונגן טרויער אויף דער מאַמעס פנים. ער האָט די יונגלעך קיינמאַל מער ניט געזען און אויך זיין מאַמע האָט ניט געלעבט, נאָר ווי תמיד, ווען ער האָט זיך אין דעם דערמאַנט, האָט ער אויך אַצינד גערעדט צו זיי אין געדאַנק און געוואַלט, אַז זיי זאָלן אים ניט געדענקען אַזוי ווי זיי האָבן אים אַמאַל געזען. דניאל איז פאַרבייגעגאַנגען אַ שטאַל פון קי, וואָס איז געווען לאַנג און שמאַל. די בהמות זענען נאָך דאָרט ניט געווען און ער האָט געזען די רייען אַיזערנע יאָכן, אין וועלכע די קי פאַרשטעקן זייערע קעפּ בעת מען מעלקט זיי. ס'האַט זיך געשפּירט דער דעמפּיקער גערוך פון מיסט און פון נאַסן אַספּאַלט. מירון איז אַרויסגעקומען פון אַ שטיבעלע אין צענטער פון שטאַל. ער האָט געטראָגן לאַנגע גאַטקעס און דער אויבערשטער טייל פון זיין גוף איז געווען נאַקעט.

אין פינצטערן רינדהויף האָט עמיצער געטריבן די בהמות. „יאַאַפּ! יאַאַפּ!“ האָט ער געשריגן. ס'איז געווען פייוולס קול. און די בהמות האָבן

שמאלע טראטאצין

געטאפטשעט אין דער קלעפיקער ערד פון מיסט און פון בלאטע, ווי אין א שווערן אַנגעלאַדענעם חלום.

דניאל איז אַריינגעאַנגען אינעווייניק. ער האָט זיך געהיט ניט אויס־צוגליטשן אויפן נאַסן בעטאַן.

„געקומען העלפן אין דער אַרבעט?“ האָט מירון געפרעגט. ער האָט אויסגעטאַן די גאַטקעס און געבליבן שטיין נאַקעט. די האָר אויף זיין ברוסט־קאַסטן זענען געווען גרוי ווי באַשאַטן מיט מעל, און אַז ער האָט זיך אַיינגעבויגן אַרויסצונעמען פון זאַק די אַרבעט־קליידער, האָבן זיך געפאַרעמט טיפע פאַלדן אויף זיין נידעריקן בויך.

„וועסט גאַרניט בענקען נאָך דיינע קי?“ האָט דניאל אָפגעענטפערט מיט אַ פראַגע. ווען ער האָט פריער, אין חדר־האזכל, גערעדט מיט אים וועגן דער רייזע, האָט אים מירון געזאָגט, אַז ס'איז זיין לעצטער חלום צו זען אַמעריקע. דניאלן האָט עס אַביסל איבעראַשט, וואָס דוקא דאָס דאַרף זיין מירונס לעצטער חלום. מירון האָט אים אַמאָל געהאַט געוויזן זיין בילד אויף אַ קרן־הקימת־קאַלענדאַר, ווו ער מעלקט אַ קו. „מירון, דער חלוץ פון ילון“, איז געווען אַנגעשריבן פון אונטן. פריער האָט דניאל געפילט אַז עפעס אַ ליגן איז פאַראַן צווישן דעם מירון אויפן בילד און דעם מירון דאָ, ווי דער איצטיקער וואָלט פאַרשוועכט און פאַרלייקנט דעם אַמאָליקן מירון, דעם לאַכענדיקן מירון אויפן בילד פון קאַלענדאַר. נאָר אַצינד, קוקנדיק אויף מירונען, וואָס אָפילו זיינע פיס זענען געווען באַרוועס און ער איז געשטאַנען אויף האַלצערנע קלעצלעך, האָט דניאל מיטאַמאָל געוויסט, אַז ער דאַרף זיך נישט חידושן און אויך זיין מיינונג האָט זיך געענדערט. עפעס וואָס איז גאָר מענטשלעך האָט אַראָפגעווייעט פונם נאַקעטן מירון, ווי פריער וואָלטן עס די בגדים פאַרשטעלט. מירונס חלום וועגן אַמעריקע האָט ניט פאַרלייקנט זיינע דרייסיק יאָר ילון, און איז ניט מבטל געווען זיינע טרוימען פון אַמאָל. ס'איז מירון אויפן קרן־קימת־לוח וואָס האָט איבערגעטריבן און פאַרלייקנט דעם לעבעדיקן מירון, וועלכער שטייט איצט אין דער שטאַל און ציט אַרויף אויף זיך אַ פאַר בלוילעך־גרויע אַרבעט־הויזן.

„כ'האָב געהערט, אַז אויך דאָרט זענען דאָ גענוג בהמות“, האָט מירון

י. בירשטיין

געלאַכט. אינעם געלעכטער, האָט דניאל דערקענט אויף זיין פנים דעם יונגן מירון פון אַמאַל, דעם לאַכענדיקן מירון אויפן בילד. ס'האָט געדויערט אַן אויגנבליק. קאָן זיין, האָט דניאל געטראַכט, אַז פאַר טויזנט, צען טויזנט מענטשן מיט איינמאַל איז דאָ גענוג אַרט אין דער ראַם פון אַ קאַלענדאַר אָדער אַן אַנדערן פּלאַקאַט אַנגעפּילט מיט הויד־קלינגעוודיקע לאַזונגען, אָבער פאַר איין לעבעדיקן מענטש באַזונדער, איז אַזאַ ראַם מסתמא צו ענג און ס'קוועטשט אים דאָרט.

מירון האָט אַרויפגעצויגן אויף זיך אַ סוועטער. צוערשט די אַרבל און נאָכדעם האָט ער אַדורכגעשטעקט דעם קאַפּ. ער האָט גערעדט וועגן זיך, אַז לעולם האָט זיך אים ניט געגלוסט גיין צו דער אַרבעט, ער וואָלט בעסער געלעגן אין בעט און געלייענט אַ ביכל, אָדער געהערט ראַדיאָ, אָבער ווי נאָר ער קומט אַריין אין שטאַל און ס'גיט אים אַ שלאָג דער ריח פון די בהמות, קריכן אים אַרויס אַלע מחשבות פונם קאַפּ. ער ווערט גאַר אַן אַנדערער, און פאַרגעסט אין אַליץ. ווען ער האָט אַדורכגעשטעקט דעם קאַפּ דורכן סוועטער־קראָגן, זענען בולט געוואָרן זיינע לאַנגע אויערן. אויערן וואַקסן ביז מ'שטאַרבט, האָט דניאל געטראַכט, האָר און נעגל וואַקסן אַפילו נאָכדעם. ער האָט געוואָלט פּרעגן מירונען, וואָס ער פּילט ווען ער טראַכט וועגן טויט, נאָר ער האָט זיך אַיינגעהאַלטן און ניט געפּרעגט. מירון איז שוין אין אַזאַ עלטער, ווען אַ מענטש מיידט אויס צו טראַכטן וועגן אַזעלכע זאַכן.

די בהמות זענען אַריין אין שטאַל און פאַרשטעקט זייערע שווערע קעפּ אין די יאָכן. נאָכדעם האָט פּייוול צעטיילט תּערובת און זיי האָבן עס געלעקט מיט די ברייטע, ראַזלעכע צינגער.

דניאל איז פאַרבייגעאַנגען די אַנדערע שטאַלן און נאָכדעם דאָס קילהויז, וואָס האָט גערוישט מיט אַ וואַסער־געמורמל. ער האָט געטראַכט וועגן מענטשן, ווי אַזוי זיי ווערן געזען און געדענקט און ער האָט ווידער אינזינען געהאַט די יונגלעך און דעם בליק פון זיין מאַמען. ער האָט גערעדט צו זיי אין געדאַנק און ער האָט זיי דערציילט אַז מירון איז אַמאַל געשטאַנען ביים עק פון דער שטאַל און אַראַפּגעקוקט אין טאַל. ס'איז געווען אַ פאַר־רעגנטער טאָג. נאָר די זון האָט געשיינט פון אַ זייט און אַ רייכער רעגנבויגן

שמאלע טראטוארן

האָט זיך באַוווּיזן אין הימל. מירון האָט געקוקט און מיטאַמאַל געזען ווי דניאל רייט אויף אַן אייזל, די סטאַדע שעפּסן אין לאַנגע רייזען, נאָך אים, ציען אַראָפּ צום טאַל, און די זיבן קאַלירן זענען געווען אין זיי. „איך האָב דיך געזען גיין אין רעגנבוֹגן“, האָט אים מירון שפּעטער דערציילט. ווען דניאל האָט זיך דערנענטערט צום גאַראַזש האָט ער געהערט ווי עמיצער פּרעגט, „מיינסט, ס'איז דאָ גענוג בענזין?“ און אַ צווייטער האָט געזאָגט, „וואָרט כּוועל אַנצינדן אַ שוועבעלע“.

אין דער פינצטער האָט דניאל געקאַנט אונטערשיידן די געדיכטע פּאַרעמס פון וועגענער אָבער ער האָט ניט געזען קיין מענטשן כאַטש ער איז געשטאַנען נאָענט פון זיי. אַ שוועבעלע האָט זיך אַנגעצונדן און ערשט אינעם ליכט פונעם פּלעמל, האָט ער געזען די צוויי פיגורן וואָס האָבן זיך געפּאַרעט ביים מאַטאָר פון אַ מאַשין. דאָס פּלעמל האָט געוואָרפן שאַטנס אויפן וואָגן און באַלויכטן זייערע פּנימער, נאָר ווען דניאל וואָלט ניט פּריער געהערט זייערע שטימען, וואָלט ער אויך איצט ניט געווען זיכער אַז ס'איז זאָב און אודי.

ער האָט פּאַרהאַלטן דעם אַטעם און געוואָרט ביז דאָס פּלעמל וועט אויסגיין. אַ קליין פּאַסיקל האָט נאָך געגליט און נאָכדעם האָט עס אַ פּלי געטאָן אַ האַלבן קרייז אין דער לופט און געוואָרן אויס. שטילערהייט איז ער אָפּגעגאַנגען עטוואָס רעכטס, כדי זיי זאָלן ניט הערן ווי ער גייט זיי פּאַרביי. עפעס אין אים האָט זיך געגעבן אַ שנעלן טויש. ווי אַ טירעלע וואָלט זיך דאָרט פּאַרמאַכט, אַ צווייטס וואָלט זיך געעפּנט און באַפּרייט אַ ניי געפּיל. ער איז געווען זיכער אַז זאָב איז אַצינד מיט לוטין.

געווען מאַמענטן ווען דניאל האָט געטראַכט צו נעמען נקמה אין זאָבן. ער וועט אים טויטן. און פּלענער מיט פּרטים האָבן זיך געפּלאַנטערט אין זיין קאַפּ. אַמאַל האָט דניאל אויסגעלאַכט די פּאַרם פון אַזאַ נקמה און ער האָט ניט געגליבט אַז דאָס קאָן אויך זיין אַן אופן פון באַפּרידיקן אַ געפּיל פון האָס אָדער קנאה. ער האָט עס באַטראַכט פּאַר אַ מליצה־געפּיל. אַזוי ווי ס'איז דאָ מליצה אין שפּראַך, קאָן אויך זיין מליצה אין געפּיל, האָט ער געמיינט. אָבער שפּעטער האָט ער געוואוסט, אַז ווען ער הרגהעט זאָבן, וואָלט ער זיך באַפּרייט פון דער בושה וואָס האָט אין אים געברענט.

י. בירשטיין

די שואה צו זאבן האָט זיך מיט דער צייט אויסגעוועפט און ער האָט בלויז געשפירט צו אים אָן עקל. נאָר אַצינד, בעת ער האָט דערזען זאָבן אינם ליכט פונם פלעמל, האָט ער דעם עקל ניט געשפירט און אויף אַ רגע איז ער אים אפילו דאַנקבאַר געווען, וואָס ער איז דאָ, ביי דער מאַשין, און ניט מיט לוטין.

דער מאַטאָר האָט אויפגעדעכעט, די לאַמפן האָבן זיך אָנגעצונדן און אויפגעכאַפט דניאלן אין מאַמענט, ווען ער איז זיי פאַרבייגעאַנגען. ס'איז געשען שנעל און אומגעריכט. דניאל איז געבליבן שטיין צעמישט פון איבעראַשונג, ווי געכאַפט אין אַ שטייג. דאָס ליכט האָט פאַרבלענדעט זיינע אויגן אָבער ער האָט געוויסט אַז אַצינד זעען זיי אים.

אויך זאָב איז געבליבן איבעראַשט. ער האָט פריער דערקאַנט די שטעקנס און נאָך דעם דניאלן. אַ טונקל פאַרגעפיל האָט זיך אויפגעוועקט אין אים, נאָר ער האָט ניט געהאַט קיין צייט צו טראַכטן. „פאַרלעז דאָס ליכט“, האָט ער געזאָגט צו אודין. נאָר דער מאַטאָר האָט גערוישט און אודי האָט ניט געהערט, אָדער ניט געמאַכט זיך הערן און ער האָט די לאַמפן ניט פאַרלאָשן. ס'האָט געדויערט אַ וויילע ביז זאָבס פלאַנטערנדיקע פינגער האָבן דערטאַפט דאָס פאַרלעש־קנעפל. ער האָט אויך דעם מאַטאָר פאַרלאָשן און ס'איז געוואָרן שטיל. די טונקעלניש אַזוי ווי די שטילקייט האָט זיך געפילט מער ווי פריער. ער האָט דניאלן ניט געזען, אָבער געוויסט אַז ער איז ניט אַוועקגעאַנגען. ער האָט זיך ניט געקאַנט העלפן און גערופן צו אים אין דער פינצטער: „דניאל“.

דניאל האָט זיך געלאָזט הערן מיט עפעס אַ ברום.

„וועהין גייסטו אַצינד?“

די ווערטער האָבן זיך אַראָפגעגליטשט פון זאָבס צונג. אָבער ער האָט ניט געדאַרפט פּרעגן. ניט געווען זיין זאָך וווּ דניאל גייט. „צו די שעפּסן“, האָט דניאל געענטפערט. אויך ער האָט ניט געדאַרפט ענטפערן.

מער האָבן זיי ניט גערעדט. און שפעטער האָט אודי ווידער אָנגעצונדן דעם מאַטאָר און געגעבן מער בענזין.

ווען דניאל איז שוין געווען גאַענט פון די שעפּסן־שטאַלן, וועלכע

שמאלע טראטוארן

זענען געשטאנען אויף אן ערד־אויפהויבונג. האָט ער געזען ווי די לאַמפּן האָבן זיך ווידער אָנגעצונדן און דער דזשיפּ האָט גערירט פּון אָרט. דניאל איז ניט אַריין אין די שטאַלן, ער האָט זיך אָפּגעווענדעט אויף רעכטס און געאַנגען צו דער שכנותדיקער סאַזשלקע. ער איז געשטאַנען ביים ברעג און אַראָפּגעקוקט אין וואַסער, וואָס איז געווען מאַט און פאַרוואַלקנט אַזוי ווי דער הימל. ער האָט אַפּילו ניט געקאַנט זען זיין אָפּבילד. ער האָט זיך אַיינגעהערט צו די קולות פּון דער נאַכט. עטלעכע זשאַבעס האָבן געקוואַקעט. אַ סאַווע האָט געטאַן אַ נערווען קוויטש. אַ יונג שפּעסל האָט געמעקעט. ביי די ברעגן פּון דער סאַזשלקע האָבן זיך אָפּגעשפיגלט די בערג, וועלכע האָבן אַרומגערינגלט דעם טאַל, שאַטנס פּון בויםער און אַיינצעלנע ליכטער פּון אַ באַרגיקן ישובּ.

דניאל האָט געהאַט אַ געפּיל אַז זיין קאַפּ איז אַריינגעטאַן אין אַ שאַכטל פּון דיך גלאַז און אַז שוין לאַנג ווי אַלע קולות, וועלכע דערגיין צו אים פּון דרויסן, האָבן אַ טויבלעכן אָפּקלאַנג. ער האָט געדענקט צוויי ילונער, וועלכע האָבן זיך דערטרונקען אין דעם נאַכטיקן וואַסערל פּון אַט דער סאַזשלקע.

ב

שעפּסן זענען געלעגן אויפן ווייכן מיסט־שטרוי, געדערמלט און מעלה־גרהעט. געצויגן דעם גרינעם שפּייעכץ, אויסגעקאַלערט מיט דער צונג און צוריק אַראָפּגעשולונגען. זייערע אויגן האָבן געזשמורעט אין דער האַלב־טונקעלניש, פאַרשפינוועבט מיט די שפּריצן ליכט פּון עלעקטרישן לאַמפּ. זיי האָבן שווער געאַטעמט און זייערע בייכער זענען געווען גרויס. אַ שעפּס האָט אָפּערגעקאַפּעט עטלעכע שטרויען און אונטערשפּאַרנדיק די פּאָדערשטע פּיס, זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן בויד. אַ צווייטע האָט זיך אויפּגעהויבן, אויסגעצויגן די גלידער, געדריגעט מיטן גוף ווי זי וואַלט אָפּגעטרייסלט וואַסער, און זיך געלאָזן שפּרייזן צווישן די ליגנדיקע לייבער ווי אַ בלינדער, וואָס קען דעם וועג אויף אויסנווייניק. אַ שעפּס האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ צום וואַסערל אין צעמענטענער קאַריטע, אַ לעך געטאַן מיטן צונג און פאַריסן דעם קאַפּ אויף צוריק מיט פּלוצלונגער שרעק.

דניאל איז געגאנגען צווישן די שעפסן פאמעלעך און פארזיכטיק. ער האט זיך געהיט ניט אַנצוטערען אויף זיי און ער האט געטראכט אַז אַפילו אין זייער דרעמל זענען די שעפסן וואָך. אַ קליין ווייס לעמעלע האט אַנגעשפּאַרט די פּאָדערשטע פּיסלעך אינם בויד פון דער ליגנדיקער מאַמען און געצופּט אַ פעדימל וואָל. אַ שעפּס האט געשאַקלט מיטן פנים ווי ביי אַ מענטש וואָס פּאַרט אויף אַ באַן. דאָ און דאָרט האט אַ שעפּס אויפגעהויבן דעם קאָפּ, אַנגעקוקט דניאלן און אים צוריק פּאַרוואַרפּן אויף איר אייגענעם ווייכן נאָכן. דניאל האט אַריינגעאַטעמט זייער גערוך.

ער האט אַנגעשפּאַרט די שטעקנס אַן אַ שפּייז-באַנק און זיך אַוועק-געזעצט. אַ שעפּס האט אים באַשמעקט. דניאל האט זיך אַנגעהאַלטן מיט איין האַנט אינם לייטער און מיט דער צווייטער האט ער אַנגעכאַפט דער שעפּס ביים האַרן. „ווער ביסטו?“, האט ער געפרעגט, „איך דערקאַן דיך.“ די שעפּס האט אַ ריס געטאַן דעם קאָפּ. די שוואַרצאַפּלען אין אירע אויגן זענען פּאַרשווונדן אונטער דער הויט, און אויף אַ וויילע האָבן זיך אַנגעזען בלויז די ווייסלען. די שעפּס האט זיך געריסן אויף צוריק, נאָר דניאל האט ניט נאָכגעלאָזט. ער האט פלינק אַרומגעכאַפט מיט זיין אַרעם איר נאָקן, צוגעצויגן נאָענטער, פאַריסן איר האַלדז אַרויפצו, און געקוקט אויף איר לאַנג פנים. ער האט געשפּירט דעם גערוך פון פּרישן אורין.

דניאל האט געקאָנט די שעפּסן. ער האט געוואָסט זייער אַנהויב און אויך זייער סוף. ער איז געווען מיט זיי אין די זומערדיקע באַגינענס, בעת זיי האָבן זיך געיאָגט מיט אימפעט און מיט הונגער איבער די פעלדער און געזוכט פּאַשע. ער איז געווען מיט זיי, בעת זיי האָבן זיך אַראַפּגעלאָזט פון אַ באַרג-שיפּוע, באַדעקט מיט גראַז פון פּרילינג, שפּרינגענדיק און טאַנצענדיק מיט די הינטערשטע פּיס אין דער הויך, ווי ס'איז באַשריבן אין שיר-השירים. ער איז געווען מיט זיי אויפן פעלד אין די ברענענדיקע היצן, בעת זיי האָבן זיך געצויגן נאָך אים שורותוויי, איינע נאָך דער אַנדערער, קאָפּ הינטער פּיס, מיט הייסן אַטעם אין זייערע בייכער, מיט אַרויסגעשטעקטע צינגער, מיט טרוקענעם שטויב אין זייערע גאַרגלען, פּאַרתמט און פּאַרטאַמניעט. ער האט זיי געהאַלפּן געבוירן ווערן און געהאַלפּן שטאַרבן. זיי האָבן גאַרניט באַהאַלטן פון אים. אַ מענטש באַהאַלט.

שמאלע טראטוארן

אפילו, ווען ער איז מיט זיך אליין, באהאלט ער. ער האט אריינגעקוקט אין פנים פון דער שעפס, נאך זי איז געווען ווייט פון אים, ווייט אויף מיליאנען יארן. אונטער אירע ברוינע אויגן איז געווען פינצטער.

דניאל איז אריינגעגאנגען אין דער מעלק־שטוב. א שעפס איז געהאנגען פון אבעליק ביי די הינטערשטע פיס. איר האלדז איז געווען איבערגעשניטן. דניאל האט א וויג געטאן דעם טויטן גוף און דער שאטן אויף דער וואנט האט זיך מיטגעוויגט.

דניאל איז א וויילע געשאטנען און גארניט געטראכט. שפעטער איז שמעון אריינגעקומען און זיך געוונדערט. „וואס טוסטו דא?“ האט ער געפרעגט.

„זיך פארבענקט נאך די שעפסן“, האט דניאל געענטפערט. שמעון האט אנגעצונדן מער ליכט, געטוישט די בגדים און זיך אנגעהויבן פארען ביי דער שעפס. ער האט אנגעשלייפט א מעסער, געעפנט דעם בויך און געצויגן די פעל. ער האט גערעדט צו זיך און צום הענגענדיקן קערפער און נאכדעם האט ער זיך געווענדעט צו דניאלן: „גיב א קוק, געלאזן די קינדער אליין מעלקן, האבן זיי איר דערשיקט. כ'האב זיי געווארנט צו זיין פארזיכטיק, נאך קינדער ווייסן ניט פון אחריות. נאך גוט, וואס זיי האבן גלייך איבערגעשניטן דעם האלדז, אגייט וואלט קיין פלייש אויך ניט געווען“. ער האט געהאלטן דעם אפגעשניטענעם קאפ ביי אן אויער און נאכדעם אריינגעווארפן אים אין א קליין פעסל. „ארבעט און ארבעט און וואס וועט ארויסקומען פון דעם?“ האט ער ווייטער גערעדט, „קיין חבר וויל ניט ארבעטן בא אט דעם פאך. האב איך גענומען קינדער, זיי זאלן מיר העלפן. פאלט עס אויף מיין קאפ. כ'קאן ניט איבערלאזן די שטאלן אויף א מינוט. גערעכנט צו נעמען מארגן שבת און זיך אביסל אפרוען, איז עס מיר אויך פארשטערט געווארן. אוועקגעהרגעט א שעפס. און נאך וואס פאר א שעפס. אלע אומגליקן טרעפן די בעסטע שעפסן. ס'ארא פעטער וויידל. און דאס פלייש“. ער האט אוועקגעלייגט א האנט אויפן פלאטשיקן אייטער וואס איז נאך פול געווען מיט קאלטער מילך. „טאפ אן“, האט ער געזאגט.

שמעון האט געקאנט די שעפסן אויך נאכן טויט און ער האט געוואסט.

וואס ס'טוט זיך אינעווייניק אין זיי. ער האָט אַרויסגענומען די אינגעווייד, אַוועקגעוואָרפֿן דאָס אָפּפאַל און צענומען דעם גוף אויף שטיקער. ער האָט זיך באַקלאַגט פֿאַר דניאלן אַז אָפּטמאַל ווערט עס אים נמאס און ס'גלוסט זיך אים אַוועקוואָרפֿן די שאַף און גיין צו אַן אַנדערער אַרבעט. אָבער ווהיין וועט ער גיין? ווערן אַ שיקיונגל ביי זאָבן אין דער פלחה? ווערן אַ לערניונג ביי אַברמען אין די סעדער, יענער זאָל זיך שאַפֿן און באַלעבאַטעווען איבער אים? האַלט ער זיך שוין דאָ און ער שווייגט. אָבער אין משק איז ניטאָ קיין פֿאַרשטענדניש פֿאַר די שעפּסן.

אויפֿן וועג צוריק פֿון די שטאַלן האָט נאָך שמעון גערעדט וועגן די שעפּסן. שפעטער האָבן זיי ביידע געשוויגן און זענען געגאַנגען פֿאַמעלעך אין דער פינצטער. דניאל האָט זיך דערמאַנט, אַז ער האָט באַנאַכט געהאַט אַ חלום. ער איז געגאַנגען און געדענקט — —

— — אַז אירית איז אַרויסגעלאָפֿן פֿון שטוב און ער איז איר נאָכגעלאָפֿן. ביים ברעג פֿון ברייטן טראַטואַר, האָט ער זי אָנגעכאַפט ביים אַרעם און זיך אומגעקערט כדי צוריק אַרייננעמען זי אין שטוב אַריין. אָבער דער אַריינגאַנג איז מער ניט געווען און אויך דאָס הויז האָט ער ניט דערקאַנט. ער איז געגאַנגען עטוואָס ווייטער און געזוכט. ס'איז געווען פֿאַרנאַכט און די פֿאַרגייענדיקע זון האָט באַפֿאַרבט די הייזער מיט אַ מעשענב קאַליר. די הייזער זענען געווען הויך און מאַסיוו און פֿירקאַנטיק און די אונטערשטע שטאַקן זענען געווען חרוב. און ער האָט געקאַנט אַדורכקוקן דורך די געוועלבעטע עפענונגען און זען דאָס ליכט פֿון דער צווייטער זייט. ס'איז געווען נאָך אַ מלחמה און ער האָט געהאַט אַ געפֿיל אַז די גאַס איז באַמבאַרדירט געוואָרן, כאַטש ס'איז געווען אַ חידוש פֿאַרוואָס בלויז די אונטערשטע שטאַקן זענען חרוב און די אויבערשטע ניט. אַ רעגן פֿון גרויסע, וואַרעמע טראַפֿנס האָט אָנגעהויבן פֿאַלן. אירית האָט פֿאַרלוירן איין שיכל און זי האָט ניט געקאַנט גיין. ער האָט געטראָגן איריתן אויף די אַקסלען. מענטשן זענען געגאַנגען אין ביידע ריכטונגען, ער האָט זיך אָנגעשלאָגן אַן זיי און ניט געזען דעם סוף פֿון דער גאַס. ער האָט געזוכט דעם אַריינגאַנג פֿון זיין שטוב. ווען ער וואַלט געטראָפֿן אַ באַקאַנטן וואַלט ער אים געפרעגט. אין דער רגע, וואָס ער האָט עס געטראַכט, האָט ער

שמאלע טראטוארן

געדענקט, אַז מען האָט אים יאָ גערופן. אַ קול האָט גערופן „דניאל!“. איצט האָט ער שוין חרטה געהאַט וואָס ער האָט פריער ניט געענטפערט. ווען ער וואָלט עס געטאָן וואָלט אים דאָך יענער געזאָגט, וווּ ער וווינט. ער האָט געטראָגן איריתן אויף דער פלייצע און געוואָרט אַז דאָס קול זאָל אים נאָכאָמאָל רופן.

זאב און אודי האָבן געאַקערט דאָס פעלד אין די נעכט. ווי נאָר דער אָונט פלעגט צופאַלן, זענען זיי אַרויס צו דער אַרבעט און צוריקגעקומען נאָך חצות און אַפילו שפעטער. זיי האָבן מיטגענומען מיט זיך ברויט און גרינסן און אייער און ווען זיי זענען געוואָרן הונגעריק, האָבן זיי זיך אוועקגעזעצט אינם ליכט פון טראַקטאָר-לאַמפּ און זאָב האָט זיך געפאַרעט ביים צוגרייטן די שפייז. זאָב האָט זיך געפילט היימישער אויף דער ערד, ווי דאָס שטיקל פעלד, אויף וועלכן זיי זענען געזעסן וואָלט געווען זיין שטוב און אודי וואָלט געווען זיין גאַסט. זיי האָבן ווייניק גערעדט און אויב יא, זענען די רייד געווען וועגן אַרבעט און ענינים פון משק און ס'איז גוט געווען וואָס קיבוץ, פעלדער און טראַקטאָרן זענען געווען אין זייער וועלט. נאָך אין דער ערשטער נאַכט, פאַרנדיק צוריק פון דער אַרבעט, האָט אודי געזאָגט צום טאַטן, אַז ער פילט ווי דאָס פעלד וואָלט געבענקט נאָך זיי. דער דזשיפּ, אין וועלכן זיי זענען געפאַרן, האָט ניט געהאַט קיין דאַך, ער האָט זיך געהאַצקעט ביי יעדער גריבל און דער ווינט האָט זיך אַריינגעריסן דורך די זייטן. זאָב האָט געענטפערט אודין מיט אַ שאַקל פון קאַפּ. ער האָט געוואָלט ס'זאָל זיין ווי אודי האָט געזאָגט, אַז די ערד האָט געבענקט. ער האָט אַיינגעהאַלטן אין געדאַנק די דאָזיקע ווערטער, געפרייט זיך מיט זיי און אַריינגעטייטשט אַ סימן, אַז אודי האָט געבענקט אויך נאָך אים.

אבער זאב איז געווען צו נאָענט מיט דער ערד, ער איז געווען מיט איר יעדן טאָג, און ער האָט געוויסט, אַז ס'איז ניט דווקא אַזוי. די ערד קאָן זיך איר אייגנס באַשטיין, האָט ער אינזינען געהאַט. ס'איז איר אַלצאיינס וואָס זי מאַכט וואַקסן, ווילדגראַז און דערנער אָדער תבואה און איידעלע פרוכט-בויםער. ס'איז ניט די ערד וואָס בענקט. ס'איז ניט די ערד וואָס וויינט. ס'איז מיר וואָס בענקען. ס'איז מיר וואָס טוען דאָס. ער האָט עס ניט געזאָגט צום זון און געלאָזן, ס'זאָל בלייבן ווי אודי האָט געמיינט.

ס'איז שוין געווען שפעט נאָך האַלבער נאַכט און קיין סך צייט צום שלאָפן איז ניט געבליבן, די מידקייט פון אָנהויב אָונט, איז שוין פון לאַנג געהאַט אוועק, אָבער זי האָט איבערגעלאָזט סימנים. ער האָט געפירט דעם דזשיפ איבערן שמאַלן, זאַמדיקן זומער-וועג און עקן פון פעלדער האָבן אַריינגעשיינט אין זיין אויג מיט אַ נאַכטיקער גרינקייט. אודי איז געזעסן נאָענט לעבן אים און זאָב האָט ניט געוואַלט אַז די נאָענטקייט זאָל צעשטערט ווערן. ער האָט ליב געהאַט אודין. אַז זאָב האָט ליב געהאַט אַ מענטשן האָט ער צו אים געשוויגן.

זיי האָבן זיך ניט געטראָפן אין די טעג, ווי זיי וואַלטן זיך מיט אַ כיוון אויסגעמיטן, און ניט געוואַלט זיך זען אינם ליכט פון טאָג, אָבער אין די נעכט זענען זיי געווען צוזאַמען. די ערשטע וואָך האָבן זיי געאַרבעט פיר מאָל. זיי האָבן גענוצט איין טראַקטאָר און זיך געטוישט; איינער האָט געאַקערט און דער צווייטער האָט געהיט. אודין איז נאָך קיינמאָל ניט אויסגעקומען צו אַרבעטן באַנאַכט אויפן פעלד. די נעכט זענען געווען קאָלט מיט אַ פייכטן ווינט און ס'איז גוט געווען צו שניידן דאָס פנים דורך דער קעלט און פילן דעם ווינט אין די אויגן. ער האָט די ערד ניט געזען. דאָס ליכט פון לאַמפּ האָט באַלויכטן בלוז אַ שמאַלן פּאַס פון פעלד, העלפט צעאַקערט און העלפט באַוואַקסן מיט שטעכל-גראַז און דערנער, אָבער דאָס גאַנצע פעלד איז געלעגן פאַרטונקלט אין דער נאַכט און צומאָל האָט די געדיכטע פינצטערניש פון דער ערד זיך געהויבן צו זיינע אויגן. בעת דער טראַקטאָר האָט געמאַכט אַ קרייז, האָט אודי נאָכעפּאַלגט דעם שמיר פון ליכט-שטראַם איבער דער ערד, וואָס איז געווען פאַרסודעט מיט נאַכט און מיט אייביק, און ער האָט געטראָגן אין זיך דאָס גוטע געפיל פון געבן

זיך צו דערקענען אָן מורא צו אָן עמיצן, וואָס איז מעכטיקער פֿאַר אים. צומאָל האָט דער ליכטשטראַם אויפגעכאַפט די פיגור פֿון זאַבן, וועלכער איז געשטאַנען אינמיטן פעלד און געהיט, און אודי האָט געזען ווי דעם טאַטנס שאַטן, איז אויסגעוואַקסן איבער דער גאַנצער ערד, ביז צום סאַמע האַריוואַנט. אודי האָט תמיד געוואַלט זיין ווי דער טאַטע און אַצינד איז ער עס געווען. ער האָט געשריגן צום טאַטן אין דער נאַכט מיט אַ פריילעך קול און דער וואַרעמער רויש פֿון טראַקטאָר האָט דאָס קול פֿאַרטויבט. ווען אודי האָט געהיט, און דאָס ליכט פֿון לאַמפּ האָט אים אויפגעכאַפט, האָט ער נאַכגעקוקט זיין אייגענעם שאַטן און צומאָל האָט ער אים געזען אַפילו אויפן הימל. מיט דער סטען־ביקס אויפן אַקסל, איז ער געגאַנגען הין און צוריק איבערן פעלד, אַריינגעאַטעמט די נאַכטיקע לופט און זיך אַיינגעהערט צום רויש פֿון טראַקטאָר. זיי האָבן זיך אָפגעשמועסט סימנים אין פֿאַל ווען עפעס וועט געשען. מחמת דאָס פעלד איז געלעגן נאָענט צו אַ גרענעץ און ערגעץ וווּ אין דער נאַכט האָבן זיך געצויגן געהיימע שטעגלעך פֿאַר שמוגלער און אַראַבישע אינפילטערן. צומאָל האָט זיך אודי אַוועקגעזעצט אויף אַ גרודע ערד און זיך פֿאַרקוקט אויף עטלעכע לאַמפּן אין דער ווייטנס, וואָס האָבן געקלעטערט אין אַ ריי אין דער פֿאַרוואַלקנטער טונקעלניש פֿון אַ נאַכטיקן באַרג, איינער נאַכן אַנדערן, ווי מידע עולה־רגלביקעס.

זאַב איז געווען מיד, ווייל ער האָט אויך בייטאָג געאַרבעט, אָבער אין די נעכט ווען ער איז געווען צוזאַמען מיט אודין, האָט ער ניט געפילט די מידקייט. ס'האָט אים ניט געאַרט וואָס די אַנדערע פלחים זענען דערווייל ניט געקומען צו הילף, ער האָט גאָר ניט געוואַלט, זיי זאָלן העלפֿן. ער האָט געכאַוועט אַ באַהאַלטענעם ווונטש, אַז זיי ביידע זאָלן צעאַקערן דאָס גאַנצע פעלד און ס'זאָל בלייבן אין זייער זכרון ווי אַ סימן פֿון זייער באַנייטער קרובהשאַפט. דאָס אַרבעטן ביינאַכט איז געוואָרן אַ מין שכרות וואָס האָט אים געמאַכט פֿאַרגעסן די טעותן אין זייע לעבן.

„מיין לעבן מיט דיין מאַמען, איז געווען אַ גרויסער טעות“, האָט ער איינמאָל געזאָגט אודין, בעת זיי האָבן געגעסן דאָס נאַכטיקע ברויט אויפן פעלד. אודי איז נאָך יונג, און ס'איז אים נאָך אַוודאי שווער געווען דאָס

אלץ צו באַנעמען, אָבער ווען ער וועט אויסוואַקסן און עלטער ווערן, וועט ער געדענקען. און זאָב האָט געוואַלט אָן אודי זאָל געדענקען די דאָזיקע שעהען אויפן פעלד, און יאָרן שפעטער זאָל ער זיך אין זיי דערמאָנען, ווי ער, זאָב אַליין, קאָן זיך דערמאָנען אין זיינע אייגענע יונגלשע טעג. אין די דאָזיקע נעכט האָט זאָב געהאַט אַ פאַרלאַנג צו לעבן לאַנג, אַזוי לאַנג, אָן ער זאָל קאָנען זען אודי אין זאָבס עלטער, און דעמאָלט וועט ער אים אַודאי פאַרשטיין און וויסן פאַרוואָס ס'איז אַזוי געשען.

אודי איז טאַטע־מאַמעס לעבן געבליבן פרעמד און דורכגענומען מיט אומקלאַרע געפילן און געדענקענישן, וואָס ער האָט געדאַרפט פאַרשווייגן און נאָכדעם פאַרגעסן. פון קינדווייז אָן האָט ער געשפירט אָן צווישן זיי איז ניט ווי ביי אַנדערע עלטערן. ער האָט געקענט זייער צימער נאָר פון די עטלעכע אָונט־שעהען, און ס'איז געווען אַ צימער מיט ווייניק געלעכטער און ווייניק שפיל. ער האָט געזען טאַטע־מאַמע ביי אַרבעט, אָבער זעלטן ווען אָן זיי האָבן געגעסן צוזאַמען. ער איז אויסגעוואַקסן און ניט געוואָסט וואָס זיי טוען און וואָס זיי רעדן צווישן זיך, נאָך דעם ווי מ'פירט אים אַוועק שלאָפן. ער האָט קיינמאָל ניט באַמערקט אַ וואַרעמען בליק פון איינעם צום אַנדערן. אודי האָט מקנא געווען אַנדערע קינדער. איינמאָל האָט ער געפרעגט דער מאַמען, צי אויך זי שלאָפט אין אַ נאַכט־העמד. ער האָט איר קיינמאָל ניט געזען ביים לייגן זיך שלאָפן, און ניט ביים אויפשטיין פון בעט. ווען ער איז עלטער געוואָרן, האָבן קינדער אין שול גערעדט צווישן זיך און געוואַלט וויסן, וואָס איז ליבע. תמי האָט געוואָסט. זי האָט געזאָגט אָן ווען עלטערן שלאָפן אין איין בעט, איז עס ליבע, און אָן זיי שלאָפן אין באַזונדערע בעטן, איז עס אַ סימן אָן זיי האָבן זיך ניט ליב. אודי האָט געוואָסט, אָן זיינע עלטערן שלאָפן אין באַזונדערע בעטן. אָן ער פלעגט אַריינקומען צו זיי אין חדר, אין די שבת־פרימאַרגנס, פלעגט ער צומאָל זען, אָן דאָס אונטערשטע בעט איז אַרויסגערוקט און ביידע בעטן זענען אויפגעבעט און צעקנודערט. איינמאָל האָט ער געפרעגט דער מאַמען, פאַרוואָס זיי שלאָפן ניט אין איין בעט און נאָכדעם האָט ער אַ באַרויקטער דערציילט די קינדער, אָן ער ווייסט שוין פאַרוואָס, זיין מאַמע האָט אים אַליין געזאָגט, ווייל ס'איז הייס, דערפאַר שלאָפן זיי ניט צוזאַמען. נאָר תמי האָט זיך געעקשנט.

שמאלע טראטוארן

פארוואס זשע אין ווינטער, האָט זי געפרעגט, אין ווינטער איז דאָך ניט הייס. אודי האָט זיך איינגעהערט מיט נייגער צום טאַטנס ווערטער. ער האָט געוואָלט וויסן קלאָר אין וואָס באַשטייט דער טעות. ס'האָט זיך אים געדאַכט אַז ער ווייסט, נאָר ער האָט געוואָלט וויסן נאָך. וואָס הייסט עס אַז דאָס לעבן איז ניט אַזוי פשוט? אַז ניט אַלץ פירט זיך לויטן שכל? אַז אַ מענטש קאָן זיך פאַרפלאַנטערן און גאַרניט אַנען וועגן דעם? צי קאָן ניט אַ מענטש פלאַנירן זיין אייגן לעבן און טאָן מיט זיך וואָס ער וויל? אודי האָט ניט געפרעגט, ער האָט געוואָלט אַז דער טאַטע זאָל רעדן אומגעפרעגט. דער מאַמען, האָט אודי ניט דערציילט אַז ער אַרבעט ביינאַכט. לעצטנס האָט ער אינגאַנצן אויסגעמיטן אַריינצוקומען צו איר אין חדר. זי האָט זיך אַיינגעשאַפן נייע פריינט, וועלכע זענען אים ניט געפעלן געוואָרן. זילבערמאַן און מאַשעלע און פייוול, זיצן דאָרט יעדן אַוונט און זיי מאַכן אַן אַ טומל. זיי רעדן אויף יידיש און ער פאַרשטייט ניט דאָס לשון און ער האָט עס פיינט. ער האָט ניט געוואָסט וואָס פאַר אַן אינטערעס די מאַמע קאָן האָבן אין רעדן מיט זיי. אַפילו אַוונט־ברויט עסן זיי לעצטנס צוזאַמען. ער האָט זיך געשעמט וואָס די מאַמע חברט זיך מיט אַזעלכע מענטשן און געפילט זיך באַליידיקט. ער האָט לעצטנס באַמערקט אַן ענדערונג אין דער מאַמען. זי האָט זיך אַנגעהויבן צופוצן און שענער קליידן און געוואָרן מער באַרעדעוודיק און אַפט געלאַכט. צו אים האָט די מאַמע זעלטן ווען געלאַכט, און אַצינד שענקט זי אַוועק דאָס געלעכטער אַנדערע און ניט אים. איינמאָל האָט אים די מאַמע פאַרהאַלטן, ער זאָל דווקא טרינקען מיט זיי צוזאַמען טיי. ער האָט געהאַט אַ פאַרדאַכט אַז די מאַמע וויל אים אַריינגאַרן און אונטערקויפן מיט עפעס. ער האָט געדאַרפט באַהאַלטן זיינע בליקן מ'זאָל ניט דערקענען אויף אים אַז ער פילט זיך באַעוולט און אַז ער טראַגט אַ פיינטשאַפט אין האַרץ.

זיצנדיק אויפן פעלד, אין דער שפעטער שעה, אינעם ליכט פון טראַקטאָר, האָט ער זיך אַיינגעהערט צום טאַטנס רייד און צו זיינע אייגענע מחשבות. ער האָט ניט געוואָסט, צי דער טאַטע ווייסט וועגן דער מאַמעס פריינטשאַפט מיט פייוולען, און ער האָט זיך געיישובט, צי ער זאָל אים דערציילן. ער האָט זיך געשעמט און ניט געקוקט דעם טאַטן אין פנים און צומאָל

י. בירשטיין

אבסערווירט זאבס הענט און ספעקולירט אין געדאנק וועגן דער פעסטקייט פון זייער קלעם. ער וואלט געוואלט האבן אזעלכע פעסטע הענט ווי דער טאטע.

און מיטאמאל האבן אויך דעם טאטנס רייד אים באליידיקט. ער האט געשפירט אז דער טאטע וויל זיך בארעכטיקן פאר אים, וויל געפונען חן אין זיינע אויגן. און כאטש ס'האט אודין הנאה געטאן און ער איז געווען נייגעריק צו הערן, וואס דער טאטע זאגט, האט ער צוזאמען מיט דער הנאה געשפירט א געמיינ געפיל צוליב דעם, וואס דער טאטע דערנידעריקט זיך. ער האט ניט געוואלט אז דער טאטע זאל זיך פאר אים דערנידעריקן. זאל ער בעסער שווייגן, האט ער געטראכט. ער האט דערשפירט א ביטול-געפיל צום טאטן און ער האט עס ניט געוואלט.

שפעטער האט זאב געאקערט דאס פעלד און אודי האט געהיט. ער האט זיך אוועקגעזעצט אויף דער ערד און זיך איינגעהילט אין לאנגן מאנטל. די ערד איז געווען פייכט און ער האט געשפירט די שארפקייט פון דער קעלט אין די פיס-פינגער. דעם טאטנס ווערטער האבן זיך געפלאגנטערט אין זיין מוח און צוזאמען מיטן נייגער וואס זיי האבן געוועקט, האבן זיי נאך אלץ באליידיקט. נאכדעם האט אודי געטראכט וועגן לוטין. ער האט לוטין ניט פיינט געהאט. ער האט געזען אין זיין דמיון, ווי ער קומט אריין צום טאטן אין צימער, נאך דער טאטע איז ניטא און בלוזי לוטי זיצט האלב ליגנדיק אויפן בעט. זי רופט אים צו און נעמט אים אן ביי די הענט. ער באמערקט אז איר שלאפראק איז עטוואס אויפגעפנט נאך זי פרוווט ניט פארדעקן דאס וואס ער זעט. זי וויל, אז ער זאל איר אריינקוקן גלייך אין די אויגן און זאגן, צי אויך ער האט איר ליב. נאכדעם מאכן זיי פינצטער אין צימער און ער רייסט אראפ פון איר דעם שלאפראק. ס'איז ניט געווען דאס ערשטע מאל, אז לוטי איז געווען אין אודיס דמיון, נאך איצט האט ער עס אויך געשפירט אין בלוט וואס איז געווארן הייס, ווי א ווארעמער ווינט וואלט געפאטשט ארום זיין הארץ. ער האט פארגעסן אין טראקטאר, אין טאטן, אין דער נאכט. ער האט פארגעסן, אז ער זיצט אויף א גרוצע ערד און זיך פארלוירן אין זיינע הייסע דמיונות.

מיטאמאל האט ער געזען ווי דער טאטע שטייט איבער אים און ער

שמאלע טראַטואַרן

זאָגט: „געכאַפּט אַ דרעמל, וואָס? נעם איבער דעם טראַקטאָר, אודי, וועסטו זיך דערוואַרעמען.“

אודי האָט אַרױפגעקוקט צום טאַטנס פנים, ער האָט געזען, ווי דער טאַטע שמייכלט צו אים און ער האָט מורא געהאַט זיך אויפצושטעלן. ווען ער וואָלט געזען דעם טאַטנס הענט, אָדער דעם קאַרק, אָדער די אַקסלען, וואָלט ער ניט מורא געהאַט. נאָר זעענדיק דעם טאַטנס פנים, האָט ער געוווּסט, אַז אויב ער וועט זיך אויפהויבן, וועלן זיינע הענט, קעגן זיין אייגענעם ווילן, זיך אַרומקלעמען אַרום טאַטנס האַלדז און זיי וועלן שטיקן. ער האָט זיך דערשראַקן פאַרן פּלוצלינגן כּוח. ער האָט דעם טאַטן ליב געהאַט און געוואָלט זיין ווי דער טאַטע. ער האָט ניט געוווּסט וואָס ס'טוט זיך מיט אים. ס'האַט זיך אים געדאַכט אַז זיינע אויגנדעקלעך, הויבן זיך אַרויף און אַראָפּ מיט אַן אומגעוירער שנעלקייט און אַ טאַפּלטע פינצטערניש אויסגעמישט מיט שפּריצלעך ליכט, פינקלט אַרום זיין הייסן שטערן.

„אודי, וואָך אויף“, האָט ער געהערט ווי דער טאַטע זאָגט, נאָר אודי האָט געשפּירט אַז כּדי צו האָבן לופּט, כּדי ער זאָל קאַנען אַטעמען, דאַרף ער שטיקן. זיינע אַרעמס האָבן זיך געצויגן כּדי אַרומצוקלעמען דעם טאַטנס האַלדז.

שפּעטער, ווען ער איז שוין געזעסן אויפן טראַקטאָר און געצויגן פּון איין עק פּעלד צום אַנדערן, האָט נאָך אודי אַלץ געשפּירט אין זיך די אויסטערלישע מורא, נאָר ער איז שוין ניט געווען זיכער, צי ס'איז געווען אין חלום אָדער אויף דער וואַר. דער ווינט האָט געקילט די הויט אויף זיין פנים און לאַנגזאַם, לאַנגזאַם איז דער פּרעמדער כּוח אין זיינע הענט שטילער געוואָרן.

קאפיטל צוועלף

א

א מאַרגן־ווינט האָט זיך אַריינגעיאָגט דורכן אָפּענעם פענצטער צוקאַפּנס פון לוטיס בעט. לוטי האָט געשפּירט די פּרישקייט אויף אירע באַקן און אַקסלען און זי האָט געוואָסט אַז זי שלאָפּט ניט מער. אירע אויגן זענען געווען אָפּן און זי האָט געקוקט אויף די זאַכן אין שטוב. אַ שטראַל פון דער זון, שמאַל ווי אַ געסל, האָט זיך געוואַרעמט אויף דער וואַנט און ביי זיין ווייטסטן עק איז געשטאַנען אַ פּליג מיט אַן אויסגעצויגענעם שאַטן. אין לוטין האָט נאָך געוואַכט דער נאַכטעם פון שלאָף. זי האָט פאַרנומען דאָס סוויטשען פון פּייגל אין דרויסן און זי האָט זיך געחידושט הלמאַי זי האָט עס באַלד ניט דערהערט. איז נאָך אַלץ פּרילינג? האָט זי זיך געפרעגט און געדענקט אַז ס'איז דער אָנהויב פון די פּסח־וואַקאַציעס און זי דאַרף היינט ניט לערנען אין שול. אַ וויילע איז זי געלעגן אָן אַ מחשבה און נאַכדעם האָט זי צוריק פאַרמאַכט די אויגן און געוואַלט אַז מינוטן און שעהען זאָלן פאַרבייגיין און איר איבערלאָזן, ווי אַ באַן לאָזט איבער אַ פאַרשפּעטיקטן פּאַסאַזשיר.

*

ס'איז געווען די קינדערהיים אין וועלכער זי האָט זיך דערצויגן ביזן פּערצעטן יאָר.

דער גרויסער בנין, געבויט אינעם גאָטישן סטיל, מיט ווינקלען און שפיצן, ווי עטלעכע אַלטמאָדישע קלויסטערס צוזאַמענגענומען און אַרייַנגעבויט איינער אין אַנדערן; די מויער וואָס האָט אַרומגערינגלט דעם בנין; די גרויסע, רחבותדיקע שלאָף־זאַלן מיט די הויכע קלויסטער־פענצטער און די באַשאַטנטע טונקעלע גישעס אויסגעהוילט אין די ווענט; די אויבער־שוועסטער אינעם גרויען קלייד, אין די שוואַרצע זאַקן און שייך, אין דעם ווייסן, שטייפן קאַלנער אַרום האַלדן, אינם אויפגעשטעלטן, קראַכמאַלעטן קאַפ־באַנד, מיט די לאַנגע, ווייסע פליגל פון הינטן. ס'איז געווען דער איינציקער יונגל, וואָס האָט געלעבט אין דער קינדערהיים פאַר מיידלעך. ער איז געווען קראַנק און ער האָט געהאַלטן פאַרן שטאַרבן און ער איז געלעגן אַליין אין אַן אַפגעזונדערט צימער. לויט האָט זיך געחברט מיט אים, און אין די פאַרנאַכטן פלעגן זיי לייענען צוזאַמען ביכלעך. לודוויג, האָט זי איינמאַל גערופן, שטייענדיק פאַר זיין טיר. נאָר יענער האָט ניט געענטפערט. אַז זי האָט געעפנט שטילערהייט די טיר און אַרייַנגעקוקט איז דער יונגל געלעגן ווי ער וואָלט געווען טויט. ער איז געווען טויט. און אַז זי האָט זיך וועגן דעם דערוואַסט, האָט איר גאַרניט געאַרט וואָס ער איז געשטאַרבן, כאַטש ער איז געווען דער איינציקער אין דער קינדערהיים, מיט וועלכן זי האָט זיך געחברט. איינמאַל האָט די שוועסטער־אויבערין זיי געטראָפן ביידע אין בעט אַרויסלייענענדיק פון איין ביכל. ס'האָט לויטן ניט געאַרט וואָס מ'האָט זי געשלאָגן. ס'איז געווען פון די קליינע שטראָפן און זי האָט זיך אויסגעלערנט צו ווערן געפאַטשט און קוקן דערביי גלייך אין פנים פון דער שוועסטער־אויבערין, דער פרוי פון אַ יאָר פופציק, מיט די שטייפּע, שוואַרצע האָר פאַרצויגן אויף הינטן אין אַ גרעק, מיטן ווייסן, גלייך־געמאַסטענעם שרונט אינמיטן קאַפּ, און וועלכע, איז פאַרבליבן אַן אַלט מיידל. דאָס שלאָגן האָט וויי געטאַן, אָבער ערגעץ וווּ האָט לויט אויך הנאה געהאַט פון דעם און שפעטער פלעגט עפעס אין איר ווערן שטילער און באַרויקטער. נאָר דאָס מאָל האָט די שוועסטער־אויבערין געדראַט מיט אַרויסוואַרפן פונעם קינדערהיים, מחמת ס'איז געווען אַן אומדערהערטע זאַך אינעם יידישן אַנשטאַלט, וועלכער איז באַזירט אויף גערמאַנישער שטרענגקייט. אַפילו פאַר מיידלעך איז געווען פאַרבאָטן צו טאָן אַזאַ זאַך.

שמאלע טראַטואַרן

און אויב די צוועלף־דרייצן־יעריקע מיידלעך, פלעגן זיך יא אַריינכאַפן איינע צו דער אַנדערער אין בעט, איז עס געטאָן געוואָרן בסודי־סודות, ווען קיינער האָט איבער זיי ניט געוואַכט. פאַר אַרויסוואַרפן האָט לויט מורא געהאַט, מחמת ס'איז ניט געווען ווהיין צו גיין. ס'איז געווען אַ טאַטע, וואָס האָט זעלטן באַזוכט און נאָך אַ קלענער שוועסטערל אינעם זעלבן אַנשטאַלט. אויף לויטס ליפן איז נאָך פון מאָל צו מאָל אויפגעגאַנגען דער טעם פון קושן די שוואַרצע זאַקן און די שיק פון דער שוועסטער־אויבערין. ס'זענען געווען די אַוונטן אין דער קינדערהיים. פערציק־פופציק מיידלעך זענען געלעגן אין די בעטן פון די פינף שלאָף־האַלעס. די שטילקייט אינעם בנין איז געווען געפענטעט ווי הינטער קראַטעס, און ס'איז אויך שטיל געווען אין דרויסן אויף דער וואַלפּאָנג־שטראַסע, וווּ דער בנין האָט זיך געפונען. אַ שטילע גאַס מיט דריי און פיר־שטאַקיקע באַלעבאַטישע הייזער, און בוימער לענג אויס ביידע זייטן פון דער גאַס. וואָס אין האַרבסט האָבן זיי באַדעקט דעם ברוק מיט געלבלעכע בלעטער, און די מיידלעך, גייענדיק אין שול און צוריק, האָבן געשאַרבעט מיט די פיס און זיך אַיינגעהערט צום ווונדערלעכן רויש פון די אַראַפּגעפאַלענע בלעטער.

ס'איז געווען שטיל אין די אַוונטן אין דער קינדערהיים, אָבער צומאָל פלעגט זיך דערטראַגן פון דרויסן דער רעש פון מאַרשירנדיקער היטלער־יוגנט און דאָס קול פון דעם האַרסט־וועסל־ליד. די מיידלעך אין די בעטן האָבן זיך ניט געשראַקן פאַר די קלאַנגען. ס'האַט גערייצט אין זייערע געמיטער און געהיצט דאָס בלוט אין זייערע אַדערן. זיי וואַלטן אַרויס אין די נאַכט־העמדער מיט אַ שוץ אין דער האַנט, אָבי מיטצושפּאַנען מיט די פריילעכע מאַרשירער. נאָר דאָס איז געווען פאַרבאַטן. זיי האָבן עס ניט געקאַנט טאָן. פלעגן זיי זיך אַריינכאַפן בגניבה, איינע צו דער אַנדערער אין די בעטן און געגלעט דאָס לייב און זיך געהאַלדזט און געקושט. צומאָל פלעגן זיי זיך פאַרזאַמלען לעבן אַ בעט, אויסגעטאָן אַ מיידל מוטער־נאַקעט און זי געשלאָגן ביז די הויט איז געוואָרן רויט, צו דער באַהאַלטענער הנאה פון ביידע, די שלעגערניס און דער געשלאָגענער. און ס'האַט געטראַפן אַז דער קלאַנג פון די מאַרשירער האָט זיך שוין געהאַט אַיינגעשטילט, אָבער דאָ און דאָרט האָט זיך נאָך דערטראַגן פון אַ בעט, דאָס אַיינגעדושעטע

כיקען פון צוויי מיידלעך, דער קלאנג פון א קוש, דאָס זויגן די וואָרצעלעך פון די ערב־רייפֿע ברוסטן.

ס'זענען געווען די זונטיק־נאַכמיטאַג־באַזוך־שעהען אין דער קינדער־היים, און דער טאַטע, וועלכער האָט זיך זעלטן באַוויזן, איז צוגעפאַלן צו לוטין און איר באַקושט מיט נאַסע ליפֿן.
„וואָס מאַכסטו טעכטערל?“

נאָר לוטי האָט ניט געוואָלט ער זאָל רעדן. ער איז געווען פון די אַסטיידן, ער האָט גערעדט אַ צעבראַכענעם דייטש און די קינדער פלעגן שפעטער אַפּשפעטן פון איר. „טעכטערל, טעכטערל“, פלעגן זיי זיך רייצן מיט איר, און נאַכקרימען דערביי איר טאַטנס קול, מיט די תנועות און העוויות וואָס ער פלעגט מאַכן ביים רעדן.

„גוט“, פלעגט זי אַפענטפערן שנעל, כדי ער זאָל מער ניט פרעגן און זי אַליין זאָל אויך ניט הערן זיין קול, און די שוועסטער־אויבערין זאָל ניט פאַרבייגיין, און ער זאָל ניט רעדן צו איר, און די שוועסטער־אויבערין זאָל שפעטער, בעת זי וועט שלאָגן, ניט נאַכקרימען זיינע רייד.

„גוט“, פלעגט זי שנעל אַפענטפערן, אויס מורא צו זאָגן עפעס אַנדערש, קוים וועט עס דערגיין צו דער שוועסטער־אויבערין און יענע וועט שפעטער שטראָפֿן, פאַרווערן צו לייענען ביכלעך, אַריינטופֿן אין אַ פינצטערער קאַמער אויף אַ טאַג מיט אַ נאַכט, צווינגען אויפעסן אַ פאַרהאַסטן מאַכל. (דער איבלידיקער טעם פון די ציבעלעס, וואָס זי האָט אויסגעבראַכן און געוואָרן געצווונגען עס צוריק אויפצועסן).

זי האָט אַוועקגעפירט דעם טאַטן אין אַ באַהאַלטן ווינקל פון הויף, כדי קינדער זאָל זיי ניט זען, און דאָרט האָט זי אַייליק אויפגעגעסן די געבראַכטע מתנות. ניט איבערגעלאָזט גאַרניט כדי אַן אַנדער קינד זאָל ניט באַמערקן און פאַרגלוסטן צו בעטן, אַ צוקערל, אַ קיכעלע. ניט געווען אַזאַ זאַך ווי געבן, שענקען, טיילן זיך, אין דער קינדערהיים. אין די דאָזיקע שעהען זענען אַלע באַהאַלטענע ערטער געווען פאַרנומען מיט קינדער און זייערע באַזוכער, ווי חיהלעך, פלעגן זיי אַוועקפירן די עלטערן צו די איינזאַמסטע ווינקלעך, כדי צו זיין מיט זיי באַזונדער און אַפּגעטיילט פון אַלעמען.

אויך די קינדער וועלכע האָבן קיין באַזוכער ניט געהאַט, האָבן זיך

שמאלע טראטואַרן

באהאַלטן אין די דאָזיקע שעהען. אַן עלטער מיידעלע האָט אָפּגעזוכט אַ יונגער שוועסטערל, און ביידע האָבן זיי זיך אַריינגעשאַרט אין אַ באַשאַטנט ווינקל, און דאָרט אָפּגעזעסן די צייט פון די זונטיק־נאַכמיטאָג־באַזוך־שעהען. לויט האָט ניט געהאַט וואָס צו רעדן מיטן טאַטן און וואָס צו פּרעגן אים. און אז זי האָט אויפּגעגעסן דאָס זיסוואַרג, האָט איר דער טאַטע נאַכאַמאָל באַקושט מיט די נאַסע ליפּן און אַוועק צום יונגערן שוועסטערל. זי פּלעגט אים ניט באַגלייטן און אפילו ניט נאַכקוקן, ווי ער ווערט פאַרשווונדן, כדי מ'זאָל וואָס ווייניקער מיינען, אַז ער איז איר טאַטע. איינמאָל האָט זי אים געזען אויפן דאַך פון אינעווייניקסטן בנין, וווּ די אָפּטיילונג פון איר יונגער שוועסטערל איז געווען. זי האָט אַרויפּגעקוקט און געזען ווי דער טאַטע האָט געכאַפּט דאָס קליינע שוועסטערל אין די הענט און באַדעקט מיט קושן דאָס פנים, דעם קאַפּ און וווּ נאָר ער האָט געקאַנט. דאָס שוועסטערל האָט זיך געווערט, זיך ניט געלאָזט קושן, און געשאַקלט מיט די פיס ווי זי וואָלט געלאָפּן אין דער לופט. ס'איז נאָך אַלץ פאַרבליבן אין לויטס געדעכעניש און זי האָט זיך געזען ווי זי שטייט מיט אַ פאַריסן פנים און זי זעט דאָס אַלץ אינעם אונטערגרונט פון אַ בלוי־הימלישן חלל אין דער באַזוך־שעה פון אַ זונטיק נאַכמיטאָג.

ג

לויט האָט ווידער אויפּגעפּנט די אויגן. זי האָט געקוקט אויף די זאַכן אין ציימער און געדענקט אַז אין דרויסן איז פּרילינג. דער שטראַל פון דער זון איז נאָך געווען אויף דער וואַנט און די פּליג מיטן אויסגעצויגענעם שאַטן, איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויפן זעלבן אָרט ווי זי וואָלט עמיצן אָפּגעוואַרט.

די זון איז געווען העכער פאַר די ציפּרעס־בוימער, בעת לויט איז געגאַנגען עסן פּרישטיק אין חדר־האוכל. דאָס גראַז ביי די זייטן פון די טראַטואַרלעך, איז געווען פייכט פון דער נאַכט און געשפּיגלט מיט טוי־אייגעלעך. לעבן חסיהס בית־התינוקות האָבן צוויי אַלטע, גרויע נאָדלבויער געבליט מיט רויטע בלומען פון אַ שכנותדיקן קלעטער־פּלאַנץ. לויט האָט

י. בירשטיין

אריינגעאטעמט די פרישע קאלירן פון פרימאָרגן. זי האָט געטראָגן קורצע הייזלעך און אַ בלוזקע אָן אַרבל און זי האָט געשפּירט די זון און דעם ווינט אויף די פּיס און אונטער די אַרעמס. דער נאַכטעם פון די זכּרונות וועגן אירע קינדערטעג, איז נאָך געווען אין איר געמיט. אויך דער מאָרגן האָט זיך אַריינגעכאַפט אין איר זכּרון ווי אַ דרויסנדיקער רוש כאַפט זיך אַריין אין שלאָף, און ווערט אַ טייל פון חלום.

זי האָט געזען ילונען אין די אַרבעטס־קליידער און זי האָט זיך פאַרנומען אויף רעכטס און אים אויסגעמיטן. לערער האָבן געדאַרפט אַרבעטן אין די חופּש־טעג און לוטי האָט עס ניט געוואָלט טאָן. זי האָט פּיינט געהאַט פיזישע אַרבעט און געטראַכט אַז אַ לערער איז ניט קיין מאַשין און ער דאַרף אויך האָבן צייט צו ליינען און טראַכטן. זי האָט ניט געהאַט קיין שום סימפּאַטיע צו ילונען און זיין פאַנאַטישער עקשנות, און זי האָט געוויסט אַז די געפילן זענען קעגענזייטיק. זי האָט געטראַכט וואָס זי וועט טאָן מיט זיך אין די פּרייע טעג און זי האָט געוויסט אַז זי וועט גאַרניט טאָן. זי האָט געדאַרפט האָבן אַ סך צייט אויף גאַרניט צו טאָן. זי האָט שוין לאַנג געוואַרט אויף דעם. און קיינער וועט איר אויך ניט שטערן. דניאל איז ניט געווען אין דער היים. ער איז אַוועקגעפאַרן אין אַ קוראַרט אויף עטלעכע וואַכן. זי איז געווען צופּרידן וואָס ער איז ניטאָ. זי האָט באַמערקט די ענדערונג אין אים. אין זיין הונגער האָט זיך אַריינגעכאַפט אַן אכזריות ווי ער וואָלט געווען צופּרידן פון פּייניקן זיך אליין. אין אָנהויב איז עס געווען פאַר איר אַ רעטעניש און זי האָט ניט געוויסט וואָס דאָס איז. עפעס געמיינעס איז געווען אין זיינע כּוונות און זי האָט געוואַרט ס'זאל איבערגיין. אפילו אין די מינוטן ווען זיי זענען געווען צוזאַמען, האָט זי אָבסערווירט מיט אַ קיל אויג. זי האָט געוואָלט וויסן וואָס דאָס איז. עפעס אינעווייניק האָט באַליידיקט און זי האָט עס ניט געוואָלט פאַרטראָגן. זי האָט געטראַכט אַז זי וועט רעדן צו אים נאָר זי האָט זיך אַיינגעהאַלטן און געוואַרט. זי האָט ניט געגלויבט מער אַז ס'קען ווערן צוריק גוט. זי איז געווען צופּרידן וואָס ער איז ניטאָ און זי קאַן זיין מיט זיך אליין. אַ טונקעלניש איז געווען אין דניאל, ס'האָט איר געצויגן צו דעם, אָבער אויך געשראַקן. מיט זאָבן איז עס געווען אַ סך פּשוטער. אויך זאָב איז געווען פאַרנומען און זי האָט אים לעצטנס ווייניק

שמאלע טראטוארן

געזען. ס'האָט איר ניט געאַרט. ס'איז געווען גוט צו קאָנען זיין אינגאַנצן מיט זיך אַליין.

צוויי יונגע שול-מיידלעך זענען פאַרבייגעגאַנגן און זיך באַגריסט. צו ערשט זיך עטוואָס פאַרשעמט און נאָך דעם געזאָגט: „לוטי, שלום". דעם שלום האָבן זיי געזאָגט שטילער ווי ס'וואָלט געווען אַ באַזונדערער סוד. לוטי האָט געשמייכלט צו זיי. ס'איז איר געפעלן געוואָרן. צוויי קליינע ווייבעלעך, האָט זי געטראַכט, אָבער אין גוטן זין. זי האָט אַ שאַר געטאָן די פינגער פון אירע הענט איבער זייערע האַר. זיי זענען געשטאַנען פון ביידע זייטן, בעת זי איז פאַרבייגעגאַנגען און זי האָט עס געקאָנט טאָן זייער לייכט. לוטי האָט ליב געהאַט די שול און די קינדער. זיי האָבן איר געמאַכט פילן אַז זי טוט עפעס וואָס ס'איז כדאי. אַפילו די טרוקענע דיקדוק-ווערטער פון דער פרעמדער שפּראַך, האָבן אויפגעלעבט מיט אַ באַזונדערן זון, ווען אַ קינד האָט עס פאַרשטאַנען. קאָן זיין זי וואָלט דאָ ניט געווען ווען ניט די שול. זי האָט געפילט די בליקן פון די מיידעלעך אויף איר פלייצע. דער חדר-האוכל איז געווען כמעט לידיק און בלויז ביי איין טיש זענען געזעסן צוויי פרויען און געגעסן פאַמעלעך זייער פרישטיק. ס'רוב טישן זענען שוין געווען אָפגערוימט און אינמיטן איז געשטאַנען אַ וועגעלע און אַלע דריי דעקן באַשטעלט מיט כלים. אויף דער העכסטער דעק איז געשטאַנען אַ גרויסע שיסל מיט פאַמידאַרן און די זון דורך אַן אָפּענעם פענצטער, האָט געשיינט אויף זיי. זי האָט זיך געפילט בעסער אין דער שיסל ווי ערגעץ אַנדערש וווּ.

לוטי איז געווען הונגעריק און זי איז געוואָרן וואַכער צום ריח פון מאכלים. זי האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש און די פרויען האָבן גערעדט מיט שטילערע קולות. זיי זענען ביידע געווען שוואַנגער. לוטי האָט עס געזען אויך לויט דעם אויפן ווי זיי זענען געזעסן, די פיס שטאַרק צעשפרייט. ווען לוטי האָט געשוואַנגערט מיט איריחן, איז זי כמעט ניט אַרויסגעגאַנגען פון צימער און ניט געגעסן אין חדר-האוכל. זי האָט ניט געקאָנט פאַרטראַגן די בליקן פון מענער און פרויען, ווער ס'זאָל ניט זיין. ווי איר שוואַנגערשאַפט וואָלט דערציילט אַלע אירע סודות, און זי האָט עס ניט געוואָלט. זי האָט עס איינמאַל געזאָגט וועמען, און יענע האָט איר אַנגעהיקט מיט אַ קרום אויג.

זי שוואַנגערט שוין צום פערטן מאָל און זי ווייסט ניט וואָס ס'איז דאָ צו באַהאַלטן. ס'איז ניט קיין חרפה. לויט האָט עס ניט געקאָנט דערקלערן.

„אַ ווייך, אָדער אַ האַרט איי?“

לויט האָט געוואוסט, אַז מ'רעדט צו איר און זי האָט אַרױפגעקוקט צו דער רעכטער זייט פון איר אַקסל, און געזען אַז דאָס איז מנוחה. זי איז געשטאַנען מיטן וועגעלע מאַכלים, וואָס זי האָט נאָרוואָס אַרױסגעפירט פון דער קיך. לויט איז געזעסן מיט דער פלייצע צו דער קיך־טיר, און מנוחה איז מסתמא אַריינגעקומען זייער שטיל, אַביט וואַלט לויט געהערט. לויט האָט געדאַרפט נאָך אַמאָל אַ קוק טאָן, ס'האָט געצויגן ביי די וויעס, נאָר זי האָט זיך אַיינגעהאַלטן און ניט געקוקט. זי האָט געזען פלעקן פון שפיין, אויף מנוחהס ווייסן פאַרטעך. מנוחה האָט תמיד געאַרבעט אין לול און ס'איז געווען אַ חידוש פאַר לויטן, הלמאי זי טיילט עסן אין חדר־האוכל.

די גאַנצע צייט איז איר געלונגען אויסצומיידן מנוחה און זיי האָבן זיך ניט געטראָפן צו נאָענט. אַז זיי פלעגן זיך באַגעגענען אויפן שמאַלן טראַטואַרל, איז אויב ס'איז געווען צייט, פלעגט זי זיך ווענדן אין אַן אַנדערער ריכטונג. אָדער זיי זענען ביידע אַראָפּ פון טראַטואַרל, כדי ניט אַנצורירן זיך ביים פאַרבייגיין. אויך ביים עסן איז לויט תמיד געווען פאַרזיכטיק ניט צו זיצן ביים זעלבן טיש. און זי האָט געהאַט גענוג געלעגענהייטן צו זען אַז אויך מנוחה טוט דאָס זעלביקע. אָבער לויט האָט תמיד געגעסן מיט די קינדער אין זייער אייגענעם חדר־האוכל און בלויז, ווען מ'האָט ניט געלערנט אין דער שול, האָט זי געגעסן דאָ. לויט האָט זיך געשראַקן פאַר מנוחה. ניט אין אַנהויב. דעמאָלט איז זי איר כמעט ניט אַנגעגאַנגן. זי האָט געדענקט ווי זי האָט איינמאָל געפרעגט זאָבן, וואָס וואַלט ער געטאָן, ווען מנוחה עפנט מיטאַמאָל די טיר. ס'איז געווען גאָר

אין אָנהויב און זיי זענען ביידע געווען אין בעט. זאָב האָט דעמאָלט געטאָן אַ ציטער און זיך פאַרשטעלט דאָס פנים מיט ביידע הענט. ער האָט עס געזען פאַר זיינע אויגן. זי האָט זיך דעמאָלט ניט געקאָנט אַיינהאַלטן און געלאַכט. נאָר נאָכדעם האָט זי אָנגעהויבן מורא האָבן פאַר מנוחה. מנוחהס שווייגן האָט איר געשראַקן. אין איינעם אַ טאָג וועט מנוחה נעמען נקמה. און ס'וועט קומען אומגעריכט. תמיד ווען לוטי האָט זי געזען, איז דער חשד, אַז מנוחה וועט נעמען נקמה, שטאַרק געוואָרן. אפילו איצט, האָט לוטי געטראַכט, קאָן זי עס טאָן, מנוחה שטייט אזוי נאָענט, און זי קאָן אומגעריכט איר אַ שפיי טאָן אין פנים און לוטי וועט עס אויך דאַרפן אַפווישן.

„האַרט“, האָט לוטי געענטפערט. אָבער זי איז ניט געווען זיכער, צי מנוחה האָט געהערט אפילו דאָס איינע וואָרט. אַז לוטי האָט זיך געפילט אין אַ פאַרלעגענהייט האָט זי אַראָפגעשלונגען די ווערטער און מ'האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס זי רעדט. די צוויי פרויען האָבן אויפגעהערט שמועסן. ס'איז געווען עפעס בעסערס וואָס צו טאָן. זיי האָבן אַראָפגעלאָזט די פנימער נידעריקער צו די טעלער און געגעסן מיט כוונה. זיי האָבן ניט געקוקט דירעקט אויף לוטין, נאָר מיט די זייטיקע אויגנווינקלען. לוטי האָט באַמערקט די פונקען וועלכע האָבן זיך דאַרטן געצונדן. זי האָט זיי פיינט באַקומען. דער גרויסער חדר-האוכל מיט די טישן און שטולן און די ליכטיקע פענצטער און דער הויכער סופיט איז מיטאַמאָל געוואָרן זייער ענג און זיך אַיינגעצוימט צום איינעם טיש וווּ זי איז געזעסן. גאָט, האָט זי געטראַכט, מאַך מיר ניט קאַליע דעם טאָג. לוטי האָט ניט געהאַט קיין ספעציעלן גאָט. ס'האָט געקאָנט זיין אַ וואַלקן אין הימל, אַ ווינקל אין צימער, אַ זייטיקער שטערן ביינאַכט. מיטאַמאָל האָט זי זיך מער ניט געשראַקן, אויפגעהויבן די אויגן און אָנגעקוקט מנוחה'ן: „אַ האָרט איי“, האָט זי געזאָגט.

„האַרט?“ האָט מנוחה איבערגעפרעגט און איר קאָפּ איז געווען אָנגעשטעלט עטוואָס זייטיק, ווי ביי אַ בעל-חי. לוטי האָט געזען, ווי מנוחה האָט אריינגעשטעקט אַ האַנט אין אַ טעפל און אַרויסגענומען אַן איי. זי האָט עס דערלאָנגט לוטין. איר האַנט האָט זיך באַוועגט זייער פאַמעלעך. דאָס איי איז געווען אָנגעשפאַלטן ביים שמעלערן רונד, און אַ קיילכל ווייסל האָט אַרויסגעשטעקט פון שפאַלט אַביסל קרומלעך, ווי ס'מאַכט זיך ביי אַ

קארטאָפּל. מנוחהס פינגער זענען געווען רויטלעך און פייכט פון וואַסער. „נאָך עפעס?“ האָט זי געפרעגט. „אפשר אַ טעפל מילך?“ און מנוחה האָט אויף אַ רגע אַריינגענומען איין האַנט אין דער אַנדערער, ווי אירע הענט וואַלטן זיך געגעבן שלום-עליכם. לוטי האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ אויף ניין. זי האָט געגעסן פאַמעלעך און די צוויי פרויען האָבן ווידער גערעדט. זי האָט געהערט איינצלנע ווערטער אָבער ניט געוואָסט וועגן וואָס זיי רעדן. עפעס פרעמדס איז געווען אין מנוחהס בליק און לוטי האָט געפרוּווט טרעפן וואָס ס'איז. זי האָט געגעסן פאַמעלעך און געקייט מיט הנאה די פאַמידאַרן און פענעצלעך אוועק. ביים אָפּשיילן דאָס איי האָט זי אָבסערווירט אירע לאַנגע שמאַלע פינגער און געדענקט די רויטלעכע הויט פון מנוחהס הענט. כ'האָב זיך ניט וואָס צו שרעקן, האָט זי געטראַכט. מנוחה האָט איבערגעלאָזט דאָס וועגעלע און גערייניקט אַ טיש. זי האָט אַלעמאַל אַיינגעטונקען אַ שמאַטע אין אַ קענדעלע הייס וואַסער, וואָס זי האָט געהאַלטן לעבן זיך. לוטי האָט געווען בלויע פלעקן אויף מנוחהס פיס, ביי די ליטקעס. פון די אַדערן, האָט זי געטראַכט. ס'איז געווען אַן אַנדערער בלוי ווי דער בלוי פון מנוחהס יאַקע. די צוויי פרויען האָבן זיך אויפגעשטעלט און ארויסגעגאַנגען. ווען זיי האָבן זיך פאַרהאַלטן לעבן וועגעלע, אַוועקצולייגן דאָרט זייערע טעלער, האָבן זייערע בייכער זיך אָנגערירט שפיץ צו שפיץ.

לוטי האָט געגעסן דאָס איי. אין קיך האָט זיך געהערט דער קלאַנג פון כלים און פון דאַמף און שטימען פון פרויען. מנוחה האָט זיך איבערגעבויגן איבערן טיש, וועלכן זי האָט געוואָשן כדי צו דערגרייכן צום עק. זי איז געשטאַנען מיט דער פלייצע צו לוטין. באַלד איבער די קני, זענען מנוחהס פיס געווען ברייט צעוואַקסן. אַפילו אַצינד קאָן עס מנוחה טאָן, האָט לוטי געטראַכט. זי קאָן איר אַ שמיץ טאָן מיט דער שמאַטע אַדער אַפּגיסן מיטן וואַסער און אפשר האָט זי מנוחה גאָר אינגאַנצן ניט אין זינען. און מיטאַמאַל האָט לוטי געוואָסט דאָס פרעמדע אין מנוחהס בליק. אַן אויג האָט שאָטן און ליכט. און אין מנוחהס אויג האָט געפעלט דער שאָטן. מאַט בלויע אויגן אָן אַ שאָטן. לוטי האָט זיך אויפגעהויבן און ארויסגעגאַנגען פאַמעלעך. זיי האָבן זיך אָבסערווירט פון אַ זייט און מעגלעך אַז בלויז לוטי האָט עס געטאָן. אויף אַ וויילע איז פאַרבליבן אין איר זכרון די ווייסקייט

שמאלע טראַטואַרן

פון מנוחהס פאַרטעך, אַ פלעק בלוי פון דער יאַקע און פון גרינעם קאַפֿ־טיכל. ווען לוטי איז פאַרביי לעבן וועגעלע, איז אויף אַ סעקונדע די זון געפאַלן אויף איר און ניט אויף דער שיסל פאַמידאַרן.

לוטי איז געשטאַנען אין דרויסן און געשפירט אַז זי דאַרף אַ סך לופט. זי האָט געקוקט אויף די הייזער, בוימער, אויפן גראַז. ס'איז מער ניט געווען ווי א דרויסנדיקער רוש און אַ חלום. זי האָט געטראָפן איריתן צוזאַמען מיט די אַנדערע קליינוואַרג פון קינדער־גאַרטן, האָט זי איר אָנגענומען באַ אַ האַנט און זיי זענען ביידע געגאַנגען אויף אַ שפּאַציר איבערן הויף. זיי האָבן געקוקט ווי בהמות קייען היי, ווי זיי ווערן געמאַלקן. זיי האָבן געזען ווי אַן אַלטער אַקס ליגט אויפן בויד אין אַן אַפגעצוימט הייפל און ער בלאַזט מיט דער נאַז און שטרויען און זעמדלעך צעפליען זיך און ס'בלייבט ארום אים אַ ריינער פלעק ערד. זיי האָבן געזען ווי צוויי קליינע, גרויע אייזלען שטייען איינער קעגן אַנדערן נאַז צו נאַז און זיי רירן זיך ניט פון אַרט. צוויי פערד האָבן געשלעפט אַ וואַגן מיט שטרוי. זייערע קעפּפּ האָבן זיך געשאַקלט ביים גיין. שמואליק דער עגלון איז געגאַנגען ביי דער זייט, אויך זיין קאַפּ האָט זיך געשאַקלט.

„יעלי האָט אייך שוין אויסגעלערנט נייע לידער צום יום־טובֿ?“ האָט

לוטי געפרעגט.

„יאַ“ האָט אירית געענטפערט.

„טאָ לאַמיר זינגען“, האָט לוטי געזאָגט.

די זון איז געווען גוט וואַרעם און אַלעמאַל האָט אַ ווינט געטאַן אַ קילן בלאַז אין די האַר, אין די פיס, אונטער די אַרעמס. דער הויף האָט געשמעקט מיטן איידעלן ריח פון ערשטן היי און פון דער ווייטנס האָט זיך אָנגעזען דער טאַל אין שטחים גריין און ברוין, ווי אַ שטילער חלום, ווען מ'איז זיכער אַז דאָרט וווּ מ'איז ניטאָ, איז תמיד שענער, און אין סאַמע מיטן פון טאַל, האָט זיך אָנגעזען די בלויע אַזערע. לוטי האָט געהאַלפן איריתן זינגען.

דומם שטה תיבה קטנה

על היאור הזך

ובתיבה משה קטן

ילד יפה ורך.

ה

ס'איז שוין געווען אַרום ניין אין אָוונט און לוטי האָט ניט געוואָלט זיין אַליין אין צימער. זי האָט געדאַרפט רעדן און עמיצער זאָל רעדן צו איר גוטע וואַרעמע רייד. זי האָט געטראַכט, זי וועט לייענען, אָבער זי האָט ניט געהאַט קיין געדולד. זי איז אַרויס פון צימער און געגאַנגען צו זאַבן. ס'איז געווען פינצטער אין די שאַטנס פון די בויער, אָבער דאָ און דאָרט האָט דאָס טראַטואַרל אויפגעהעלט מיט דער שיין פון ליכטיקע פענצטער. זי האָט געקאַנט הערן שטימען אויך. אַ געלעכטער. באַקאַנטע קולות. זי וואָלט זיי אַלע דערקענט אָבער ניט געווען קיין איין טיר וואָס זי זאָל קאַנען עפענען, אַריינגיין און זיך פילן גוט און באַקוועם. זי וואָלט געקאַנט אַריינגיין מיט עפעס אַן אויסרייד, טרינקען טיי, זיצן און רעדן, אָבער ניט דאָס האָט זי געמיינט. זי האָט ניט געהאַט קיין נאַענטע חברטעס. פרויען האָבן זי געלאַנגווייליקט און טיילמאָל אויך מענער. זאַב איז ניט געווען אין צימער און זי האָט געוואַרט אויף אים. ס'איז איר געווען לייכטער צו זיין אַליין אין זאַבס צימער, ווי זי וואָלט ניט געווען אינגאַנצן אַליין. זי האָט געוואוסט, ס'קאָן זיין אַז ער איז אַוועק מיט אודין אויפן פעלד. זי האָט געקוקט אויף דער שאַפקע מיט ביכער, אָבער זי האָט געקאַנט די רוקנס פון אויסנווייניק. ביכער וועגן ציוניזם און וועגן היסטאָריע און וועגן סאַציאַליזם. קאַרל מאַרקס „קאַפיטאַל“. זי האָט געצווייפלט, צי זאַב האָט אַמאָל אַריינגעקוקט אין די דאָזיקע ביכער. אין אַלע צימערן פון ילון שטייען די זעלביקע ביכער, נאָר קיינער קוקט ניט אַריין אין זיי. „פאַרוואָס קויפטו די ביכער, אַז דו לייענסט זיי קיינמאָל ניט?“ האָט זי איינמאָל געפרעגט זאַבן. „זיי זעען אויס גוט פון אויסנווייניק“, האָט זאַב געענטפערט מיטן זעלבן איראַנזשן טאָן ווי זי. מעגלעך אַז ער האָט זיך דעמאָלט געפילט באַליידיקט, אָבער ער האָט עס ניט ארויסגעוויזן. זי האָט אים מער קיינמאָל וועגן דעם ניט געפרעגט. זאַב איז געווען זייער שפירעוודיק אין אַזעלכע זאַכן און זי האָט געוואוסט אַז

ס'איז דא אין אים אן איינגעבוירענער דרך־ארץ פאר ביכער, אפילו ווען ער לייענט זיי ניט.

זי האט געזוכט צווישן די ביכער און געפונען אן אלבום מיט פאטאגראפיעס. קניענדיק אויף איין פוס האט זי א מיש געטאן א בלאט און נאך א בלאט און נאכדעם האט זי זיך אוועקגעזעצט אויף דעם בעט מיטן אלבום אין איר שויס. זאב, א בחורל פון א יאר זעכצן. די מארינארקע פארקנעפטל ביזן קאלנער. בריוו און ערנסט. אקסלען, גאמבע, שרונט אויף דער רעכטער זייט.

זאב מיט א חבר גיבן זיך די הענט צום געזעגענען. אין הינטערגרונט — א קליין הייפל, ברוקשטיינער, א פארקאן מיט פארשפיצטע עקן. זאב האט איר דערציילט וועגן די מענטשן און דער ארימקייט אינעם הויף אין וועלכן ער איז געבוירן געווארן. זי האט עס געקאנט זען אויפן בילד. צוויי מיידלעך, קאפ צו קאפ, אקסל צו אקסל, רונדיקע קאלנערלעך ארום די העלדזער. זאבס שוועסטער. איינע פון זיי איז געבליבן לעבן אין רוסלאנד ערגעץ, האט איר זאב דערציילט.

א ייד מיט א באַרד. זאבס טאטע אָדער זיידע. א פרום פנים מיט א באַרד האט ביי לוטין תמיד אַרויסגערופן אן אומאַנגענעמע פאַרכטיקייט. ס'האַט איר געמאַכט פילן, ווי צו וועלן אַנטלויפן. ווען זאב וואַלט געהאַט אַ באַרד וואַלט ער אויסגעזען ווי דער, אויף דער פאַטאָגראַפיע. לעצטן פורים האט זיך זאב פאַרשטעלט פאַר אַ חסיד. ווען זי האט אַ קוק געטאָן אויף אים פון הינטן און געזען זיין רויטלעכן קאַרק, דאָס שטריימל אויפן קאַפּ און נאָכדעם די באַרד אויף זיין פנים, האט זי דערשפירט דעם דאָזיקן ציטער. אין אַט דעם מאָמענט האט זי געזען אַ זאב מער אמתער ווי תמיד. ווי זיין קאַרק און ברעמען, גאַמבע און ליפן וואַלטן די גאַנצע צייט געבענקט נאָך דער האַריקער באַוואַקסניקייט.

מנוחה אין אַ לאַנגן מאַנטל, מיט אַ בערעט אויפן קאַפּ. מנוחה דריקט אַ בלום צו דער ברוסט און זי שמייכלט. „אַמאַל איז זי געווען שיין און אויך שלאַנק“, האט איר זאב געזאָגט. אַ קליין יונגעלע — אודי. אַ בילד מיט אַ סך פנימער. לוטי האט דאָרט קיינעם ניט געקענט. זי האט געקוקט אויף די פאַטאָגראַפיעס און זי האט געהאַט אַ געפיל ווי די דאָזיקע מענשטן וואַלטן

געלעבט מיט טויזנטער יארן צוריק. איז אויך דעמאלט געווען ליכטיק? מיטאמאל האט זי געקוקט אויף זיך אליין. זי און זאב ביים ברעג ים. זייערע דינע שאטנס אויפן וואסער. לוטי און זאב אונטער א בוים און זי לאכט ארויף צו אים. זי האט דעמאלט ליב געהאט זאבן. דניאלן האט זי עס קיינמאל נישט דערציילט. גאר אין אנהויב ווען זי האט געוואלט, און דניאל זאל פארגעסן די גאנצע זאך און זי וועט מער מיט זאבן נישט זיין, האט זי זאבן יא ליב געהאט. ס'איז נישט געווען בלויז דער פיזישער פארלאנג פון וועלן זיין מיט א צווייטן מאן. זי האט עס געווסט ביי זיך אבער זי האט עס דניאלן נישט דערציילט. אצינד האט זיך שוין אלץ געענדערט. זי האט געקוקט אויף א קיילעכדיק בילד — לוטי מיט צוויי צעפ. ווי יונג זי איז דעמאלט געווען. זיבעצן יאר. ווי קומט עס אהער אינעם אלבום צווישן די פרעמדע מענטשן? זי האט ארויסגענומען דאס בילד און עס באקוקט. אויף דער צווייטער זייט האבן זיך אנגעזען געלע פלעקלעך פון צייט. לוטי האט פארמאכט די אויגן אויף א רגע און זיי ווידער געעפנט. זי האט געלאזן איר מוח פריי טראכטן און שווייגן.

שפעטער האט לוטי געעפנט דאס טירל פון דער שאפע און זיך באקוקט אין קליינע שפיגל. זיבעצן יאר, האט זי געטראכט און זי האט געזורת דעם ציפער מיט די ליפן. זי האט געפרוהוט אראפקוקן צו די זיבעצן יאר און זי האט געווסט אז זיי זענען זייער ווייט און זי קאן זיי קוים דערשפירן. זי האט ארומגענומען איר האלדז און געגלעט מיט די פינגער. „ווי א דערמאנונג פון א ווארעמען טייך אין די טעג פון מיין קינדהייט, איז דיין האלדז“, האט דניאל געזאגט. איז עס שוין אויס דערמאנונג? אויס טייך? אויס קינדהייט? א, גאט, האט זי געטראכט, און זי האט געזוכט איר גאט אין א ווינקל פון צימער, אין פנים פון שפיגל, אין אירע דורכגעלאפענע יארן.

זי וואלט מער נישט געוואלט זיין זיבעצן יאר אלט. זיי זענען געווען ווייט און פרעמד פון איר און זי האט זיי קוים געשפירט ווי אייגנס. זי האט נישט געבענקט נאך זיי אבער זי האט געשפירט דעם טרויער פון פארגיין און פון דעם שטענדיקן פארלירן אויף אייביק. זי איז צוגעגאנגען גענטער צום שפיגל, כדי זי זאל קאנען אראפקוקן

און זען מער ווי איר פנים און האַלדז. און זי האָט געקוקט אויף איר גוף און גערעדט צו אים. זי האָט זיך אויסגעטאַן, און איר גוף אין שפיגל איז געווען גוט צו איר. פון דניאלן האָט זי געטראַכט. ווי אַ וואַלף־הונט איז ער. ווי אַ וואַלף־הונט ווען ער דערשמעקט וואַלד, דזשונגל און רויב. זי האָט געמיינט, אַז ס'איז גענוג פאַר איר צו שלאָפן מיט אַ מאַן, כדי זי זאָל אים גוט קענען. אָבער דניאל איז געבליבן פאַר איר אַ טונקעלניש. עפעס פון אַ תהום איז פאַראַן אין אים, וואָס ציט צו זיך און שרעקט, ביידע צוזאַמען. אָבער זאָב איז אַנדערש. זאָב האָט דעם כוח און די שעמעוודיקייט פון אַ פּערד. ער האָט פּיינט ליכט. פּינצטער, וויל ער, תמיד עס זאָל זיין. און ער רעדט ניט. ער שווייגט. זי האָט אויסגעפילט זיין שווייגן מיט אירע אייגענע ווונטשן און ווערטער. אָבער ניט תמיד איז זי געווען זיכער, אַז אונטער זיין שווייגן איז עפעס פאַראַן.

זי איז געלעגן אין זאָבס בעט און ניט געקאָנט שלאָפן. זי האָט זיך אַיינגעהערט צו פאַרבייגייענדיקע טריט און צו אַנדערע קולות פון דרויסן און געשפּירט, ווי די קאָלדע אויף איר גוף איז האַרט ווי אַ ברעט. ווען לוטי האָט זיך אויפגעכאַפט, איז געווען פּינצטער און זי האָט געפילט אַ קעלט אינעם גאַנצן גוף. זי האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ און זיך אַרומגעקוקט. אַ פּלעק פון דער לבנה איז געווען אין חדר און זי האָט זיך געזען אָפּגעדעקט און זאָב איז געלעגן לעבן איר און די גאַנצע קאָלדע איבער אים. די גאַנצע קאָלדע האָט ער צוגענומען פאַר זיך, איז אין איר דורכגעלאָפן אַ געדאַנק, און זי האָט נאָך אַלץ געציטערט און געפירט די אויגן פאַמעלעך איבערן חדר, צו וויסן קלאַר וווּ זי איז און וואָס זי דאַרף טאָן. זי האָט געהערט ווי ער אַטעמט. זי האָט ניט געזען זיין פנים. ס'איז געווען אַלץ פאַרדעקט. מיטאַמאָל האָט אַ בייזער גלאַנץ זיך אָנגעצונדן אין אירע אויגן. ס'האָט אַ בליץ געטאַן אין איר מוח, און אין דעם אויגנבליק פון בליץ האָט זי דערזען פאַר זיך אַ לעבן לאַנגווייליק און טעמפּ. אַ ליגן, האָט זי געטראַכט און זי האָט געוויסט אַז זי דאַרף לויפן פון דאַנען. ס'האָט געשריגן אין איר קאַפּ, זי זאָל לויפן. און זי איז אַראָפּ פון בעט און געזוכט אין דער פּינצטער אירע מלבושים.

זאָב האָט זיך אַ וואַרף געטאַן מיט אַ ברום, ווי עמיצער וואַלט אים אין

י. בירשטיין

שלאף געקלאפט מיט א האמער אין קאפ אריין, אז ער טאר ניט שלאפן. אז ער דארף איצט זיין וואך. ער האט אויפגעריסן די אויגן און געקוקט פארלוירן אין דער פינצטער. ער האט געזען לויטן. צוערשט האט ער געמיינט אז ער חלומט, און ער האט געריבן מיט א האנט די אויגן און דעם שטערן. ער איז אראפגעשפרונגען פון בעט און געשטאנען לעבן איר. „וזהין גייסטו?“ האט ער געפרעגט.

„צו זיך“, האט זי געענטפערט.

„ניין, וועסט ניט גיין“, האט ער געזאגט. ער איז ניט געווען זיכער, צי ער איז געשלאפן צי ניט. ער איז אהיימגעקומען שפעט פון פעלד און דער רוש פון טראקטאר איז נאך געווען אין זיין געהער. ער האט א זרייסל געטאן מיטן גוף אויסצושוכען דעם מוח פון פארשלאפנקייט און פון פארשכורונג.

„וועסט ניט גיין“, האט ער איבערגעחזרט און איר אָנגעכאַפט ביים

אַרעם.

„לאז אָפּ, כוועל יאָ גיין!“ האט ער געהערט איר קול.

ער האט אראפגעריסן פון איר זיין פידושאמערעקל וואס זי האט געטראָגן. זיי האָבן זיך געראַנגלט אין דער פינצטער און אין זאָבן איז געווען דאָס שוויגעניש און דער כוח פון אַ פערד.

י

שפעטער, ווען לויט איז געלאָפן צו איר אייגענעם צימער איז שוין דער דרויסן געווען בלוילעך. זי האט געדענקט אז עמיצער איז אַנטקעגן געגאַנגען אויפן שמאַלן טראַטואַרל און זי האט געמיינט אז צוליב דער שמאַלקייט וועלן זיי זיך אַנשלאָגן, איינע אָן דער אַנדערער, נאָר זיי זענען זיך פאַרביי ווי צוויי באַנען אין דער נאַכט.

לויט איז געווען אין איר צימער און זי איז געשלאָפן. נאָכדעם איז זי געווען אין אַ גרויסן זאַל צווישן אַ סך מענטשן נאָר זי האט קיינעם פון זיי ניט געקענט. די מענטשן האָבן געוואוסט אַ סוד וועגן לויטן, וואָס זי אַליין האט ניט געוואוסט.

שמאלע טראַטואַרן

„פאַרוואָס קאָן איך ניט אַיינשטיין אויף אַן אָרט?“ האָט זי געפרעגט.
„ווייסט ניט אַז מיר זענען אויף אַ שיף, טאַכטער?“ האָט איר דער
טאַטע געענטפערט און זי אַנגענומען ביי אַן אַרעם און געפירט. נאָך איידער
זי האָט געזען דאָס פנים, האָט זי לויט די שוואַרצע זאַקן און שוואַרצע שיד,
געוויסט פאַר וועמען זי שטייט.

„באַדאַנק דער שוועסטער־אויבערין און בעט זי איבער“, האָט דער
טאַטע געזאָגט. און די שוועסטער־אויבערין האָט אויסגעשטרעקט אַ פינגער
און אַנגעוויזן אויף לוטיס באַק. און לוטי איז געווען זיכער אַז די מענטשן
ווייסן וועגן איר אַ סוד וואָס זי ווייסט ניט.

לוטי האָט זיך אַנגעכאַפט ביי דער באַק און געפילט אַ מיאוסן, האַריקן
אַנוויקס פון אַ ברוינעם חומר און אויף דעם אַנוויקס, אַ גרויסע, העסלעכע
פליג. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן די פליג מיט עפעס פון דעם ווייכן חומר און
אַראַפּגעשליידערט אויף דער ערד. ערשט איצט האָט זי דערזען אַז ס'איז
אַ שטיק פאַרגליווערט בלוט. זי האָט געריסן פון איר באַק און געשליידערט
די ברוינע שטיקער אויף דער ערד.

„וואָס איז עס?“ האָט זי געפרעגט אין פאַרצווייפלונג דניאלן, וועלכער
איז צוזאַמען מיט איר געפאַרן אין אַ באַן.

„ס'איז אַ ראַק“, האָט דניאל געענטפערט. ער איז געזעסן איבער איר
און אַראַפּגעקוקט.

„אַבער איך האָב עס אַרויסגעריסן“, האָט לוטי געענטפערט.

א

קדם האָט געזאָגט :

„און פֿאַרט, ווען ניט זאָב וואָלט זיך ס'גאַנצע עסק ניט גערירט פון אַרט“. ער האָט עס געזאָגט, קייענדיק אַ ביסן ברויט און אָפשיילנדיק אַ האָרט איי. ער איז געזעסן אויף דער ערד מיט צעשפרייטע פיס און די פלייצע האָט ער אָנגעלענט אַן אַ ראָד פון אַ וואַגן. אַז ער האָט באַוועגט דעם קאָפּ עטוואָס רעכטס, האָט דאָס ליכט פונעם טראַקטאָר אים געבלענדעט אין די אויגן. דערפֿאַר האָט ער געהאַלטן דעם קאָפּ אין שאַטן און די הענט אויסגעשטרעקט צום ליכט, כדי ער זאָל בעסער זען אָפּצושיילן דאָס איי. ער האָט געזוכט מיט די אויגן איבערן פֿאַפיר מיט עסן וואָס איז געווען צעשפרייט צווישן זיינע פיס, און נאָכדעם האָט ער אויסגעשטרעקט אַ האַנט צום קענדעלע מיט די כלים און געטאַפט מיט די פינגער. „פֿאַרגעסן צו נעמען זאַלץ“, האָט ער געזאָגט.

„זוך גוט, ס'דאַרף דאָרט זיין“, האָט זיך חיים אָנגערופן.

חיים איז געזעסן אויף אַ נידעריק קעסטל אינעם ליכט־שטראַם נאָר מיט דער פלייצע צו די לאַמפּן, האָט עס אים ניט געאַרט. ער האָט אַראָפּגעצויגן די הויט פון אַ פעניצל ווורשט. „דערלאַנג דאָס מעסער“, האָט ער געזאָגט. ער האָט געלאָזן פֿאַלן דאָס אַראָפּגעצויגענע פֿאַסיקל הויט און אויסגעשטרעקט די האַנט איבערצונעמען פון קדמען דאָס מעסער. ער האָט עס געטאָן פֿאַמעלעך מחמת דער ברייטער, לאַנגער אַרבל האָט אים געשטערט. ס'איז געווען קאַלט, איינס אַ זייגער ביינאַכט אויפן פעלד, און חיים האָט זיך

געהילט אין אן אלטן זעלנערישן שינעל. ס'האט געדויערט א וויילע ביז ער האט געזאגט: „וואַלט געווען עמיצער אַנדערש“.

אויפן וועג צו דער אַרבעט האָבן זיי גערעדט וועגן זאָבן און וועגן דער פלחה, און איצט, נאָך פיר שעה אַקערן, האָט קדם געפרוווט אָנבינדן דעם פריערדיקן שמועס. זיצנדיק אויפן טראַקטאָר האָט ער צייט געהאַט נאָכצוטראַכטן, ס'האָבן זיך אָנגעקליבן נייע אַרגומענטן אין זיין מוח און ער האָט זיי געדאַרפט זאָגן.

זאָב און אודי זענען מער ניט געווען די איינציקע צו אַקערן די טויזנט דונאַם ערד. פלחים האָבן זיך מתנדב געווען צו אַרבעטן איינמאַל אָדער צוויי מאַל אין דער וואַך צו טאַפּלטע שיכטן און איצט האָט מען שוין געאַקערט די ערד יעדע נאַכט. די לבנה איז געוואָרן פול און מ'האָט ניט געדאַרפט קיין שמירה. קדם און חיים האָבן געאַקערט מיט צוויי טראַקטאָרן. קדם האָט גערעדט גיך. מ'האָט געדאַרפט קוקן אויף אים, כדי צו פאַרשטיין וואָס ער מיינט. „האַסט געזאָגט אַז ניטאָ מער קיין אידעאָליזם, אַז זאָב איז ניט קיין אידעאָליסט, איז ווער האָט אים געצוונגען צו אַרבעטן בייטאָג און ביינאַכט? ער וועט האָבן עפעס מער פון דעם? אַ בעסערע דירה, מער עסן צו גאָר מער כבוד? אין אָנהויב האָט מען דאָך אַפילו ניט געוואָסט אַז ער טוט עס. און אַצינד אַז מיר טוען עס צוזאַמען, ווייסן דען אַנדערע וועגן דעם? איינצעלנע מענטשן, די פלחים ווייסן יאָ, אָבער די רעשט? גיי אַרום אין משק און פרעג צי מ'האָט שוין באַלד באַאַרבעט דאָס פעלד און אַכציק פּראָצענט פון די חברים ווייסן ניט, אַז מ'האָט אָנגעהויבן אַקערן. און די וועלכע ווייסן יאָ, וועלן זיך חידושן וואָס מ'פרעגט זיי: וואָס הייסט ווער? די פלחים. ווער דען זאָל עס טאָן? צי האָבן זיי געאַרבעט אַ געוויינלעכן טאָג אָדער פּערצן שעה אין מעת־לעת, דאָס וועט קיינעם ניט אָנגיין. און כ'בין זיכער אַז ס'זענען נאָך דאָ אַזעלכע, וואָס ווייסן גאַרניט, אַז מיר זענען רייכער געוואָרן מיט אַ פעלד. שפעטער וועט זיין אַ קליין מודעהלע אין „יומן“ פון ילון אַז די פלחים האָבן זיך אָנגעשטרענגט און צעאַקערט אין צייט דאָס פעלד. געבליבן בלויז צו באַמיסטיקן און די ערד וועט גרייט זיין צו דער זומער־זריעה. לאַמיר האַפן אַז ס'וועט זיין אַ גוט גערעטעניש“.

שמאלע טראטוארן

די לעצטע ווערטער האָט קדם געזאָגט, ווי ער וואָלט זיי געלייענט.
ער האָט געטאָן אַ קורצן לאַך און געטוישט דאָס קול. „כאַטש ס'איז אמת,
אַז מ'טוט אַ זאַך ווייל מ'וויל האָט עס גאַר אַן אַנדערן טעם“. ער האָט זיך
אַ רוק געטאָן מיטן גוף העכער צו דעם ראַד, מחמת אַ שרויף האָט אים
געקוועטשט אין דער פלייצע.

חיים האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ, ניט צו קדמס רייד נאָר צו זיינע
אייגענע מחשבות. ער האָט אַ קוק געטאָן אויפן הימל און געזען ווי
אַ קליינער וואַלקן האָט איבערגעגעבן די לבנה צו אַ גרעסערן, וואָס האָט
אויסגעזען ווי אַ פליגל. קדמס התפעלות פאַר זאָבן איז אים ניט געווען
צום האַרצן. קיינער וועט אים ניט אַיינרעדן אַז זאָב האָט ניט געהאַט קיין
מיין דערביי. וואָס איז עס פאַר אַ סוד אַנצוהויבן אַקערן און קיינעם ניט
זאָגן. ער האָט עס ניט געקאַנט ברענגען פריער צו אַ זיצונג. ביז איצט
זענען דען ניט געשען אַזעלכע זאַכן. קדמען קאָן ער עס אַיינרעדן, אָבער
ער איז זיכער געווען, אַז דאָס האָט זאָב געוואָלט ווייזן אים, חיימען, ווי
אזוי מ'פירט אַן עסק.

„איז וואָס ווילסטו, מ'זאָל דיר קלאַפן אין דער פלייצע, פאַר דער
דאָזיקער גבורה?“ האָט ער געזאָגט קדמען. „און זאָב, זע איך, איז געוואָרן
ביי דיר אַ גאַנצער גאַט, האָ? חיים האָט געהאַלטן אַן איי אין דער האַנט.
ער האָט עס אַ קלאַפ געטאָן מיטן מעסער און צעשפאַלטן אויף צווייען, ווי
מ'האַקט אַפּ אַ קעפל.“

קדם האָט אַ ציטער געטאָן מיטן קאַפּ. ער האָט געמיינט אַז דאָס מעסער
וועט זיך אַריינשניידן אין חיימס האַנט. „איך צעגיי זיך ניט פאַר אים“,
האָט ער געזאָגט. „אַ סך מאָל איז זאָב ווי אַן אַיינגעקשנטער פּרד, אָבער
וואָס ס'קומט אים, קומט אים. מענטשן אין קיבוץ טוען ניט יעדן טאַג
אַזעלכע זאַכן.“

„אַמאָל איז עס געווען אַ געוויינלעכע זאַך.“

„אַמאָל“, האָט קדם איבערגעזאָגט.

„קרים ניט איבער“, האָט חיים געזאָגט, „אַמאָל איז עס געווען
אַ געוויינלעכע זאַך. ס'האָט געהאַט דעם אַנדערן טעם, ווי דו רופּסט עס.
מ'האַט געטאָן ווייל מ'האַט געוואָלט. מ'איז געקומען אין קיבוץ און מ'האַט

געוואסט פארוואס. קיבוץ איז געווען אַ פּערזענלעכער ענין און היינט איז עס געוואָרן אַ קהלים געשעפט. ס'האָט זיך אָנגעזאַמלט אַן ערב־רב־ וואָס ווייסט ניט פֿון זיינע הענט און פּיס, וואָס קיבוץ איז אַזוינס. וואָרט, רייס מיר ניט איבער. כִּבֿין ניט עקיבא און כִּהאַלט ניט קיין רעפּעראַטן. ווער קומט היינט אין קיבוץ? אַ שלים־מזל וואָס האָט ניט קיין פּרנסה אין שטאַט. אַ גרושה, אַן עגונה, אַן אַלמן, אַלץ אַזעלכע וועלכע קאַנען זיך ניט קיין עצה געבן מיט זייערע קינדער, איז פּאַשאַל, גענומען די בעבעכעס און געקומען אין קיבוץ אַפּריכטן גלות. און דו, חיים, טייל זיי גלייך צו אַ גלייכן חלק, אַניט וועט ער פּאַרקרימען מיט דער נאָז און טענהען אַז אין קיבוץ איז ניטאָ קיין גלייכהייט. אַלע זענען דאָך חברים, טאָ בוי אים שוין אויף די זעלבע דירה וואָס איך האָב. און אויב ער האָט אַ קראַנקן בויך אַדער אַ שוואַך האַרץ, וועט ער עסן יעדן טאָג עוף, אַבער דו, חיים, וואָס דו האָסט אַפּגעהאַרעוועט דרייסיק יאָר ווי אַן אַייזל, דו ביסט געזונט און מעגסט זיך באַגנוגענען מיט אַ לעפל קאַרטאָפל און אַ סאַלאַט־חצילים אויף מיטאָג. און שווייג, האַלט דאָס מויל. ווייל טאַמער זאָגסטו עפעס, וועט ער דיר גלייך וואָרפֿן דעם גט אין פנים. און חיים פּאַלגט און ער שווייגט. חיים איז אין דער קליטה־קאָמיסיע און ער רעדט שיין און איידל צו די נייע עולים. ער דאַרף פּאַרגלעטן אַ באַליידיקונג און אַ שלעכט וואָרט. ער דאַרף זאָגן: מילא, מסתמא איז יענער געווען אין אַ שלעכטער שטימונג, אַבער ער האָט עס ניט געמיינט. און וואָס איז אַז מ'מיינט יאָ? מ'טאָר ניט באַליידיקן און זאָגן אַמאָל אַ היציק וואָרט. מ'דאַרף זיך צאַצקען מיט זיי ווי מיט ליאַלקעס. אין שטאַט האָבן זיי אפשר ניט געוואָסט פֿון קיין עוולות? דאַרט האָט מען זיי געטראָגן אויף די הענט? ווער גלייך אַ פּריינט מיט זיי, אַ גוטער חבר, אַניט וועלן זיי זיך פּילן פּרעמד. מ'מעג זיך פּילן פּרעמד אויך. אויף פּריינטשאַפט דאַרף מען האַרעווען יאָרן לאַנג און לרוב געשעט אַן נאָכדעם גייט מען סיי ווי אַרויס בגאַפּע. חיים האָט געפּאַכעט מיטן מעסער און נאָכדעם האָט ער אים אָנגעשטעלט מיטן שפיץ צו דער קני. „היינט זאָגט מיר איינער פֿון זיי, דער פֿון באַר־שבע, גאַלדעס מאַן: דו חיים, זאָגט ער, ביסט אַ חלוץ און דו קאַנסט זיך באַגנוגענען מיט אַבי וואָס, אַבער איך בין אַ מענטש וואָס דאַרף אַריינרוקן אַ פּאַרציע, איך זאָל עס פּילן, אַניט

גייט עס ניט. וואָס האָב איך דען דאָ? אַביסל זופ מיט אַ לעפל סמעטענע? און כ'קוק זיך צו ווי איר לעבט, וואָס האָט איר נאָך דרייסיק יאָר אַרבעט? איר לעבט דאָך ווי די ציגיינער. און חוץ דעם אַרבעט דאָ מיין ווייב צו שווער. די ווייבער זענען דאָך פאַרשקלאַפט. זיי אַרבעטן שווערער פאַר די מענער און זיי זעען אויס ווי אַלטע באַבעס. איך, פאַרשטייטו מיך, זאָגט ער מיר, וויל אַז מיין ווייבל זאל זיין יונג. כ'האָב ליב אַז זי איז יונג. נו, איז וואָס האָב איך אים געזאָלט ענטפערן?"

ס'איז טרויעריק אָבער ניט האַפנונגסלאָז, האָט קדם געזאָגט. „וואַרט, כ'זועל דיר דערציילן עפעס בעסערס." האָט חיים געזאָגט, „האַסט אפשר געזען לעצטנס זיך אַרומדרייען אַ מצרישע משפּחה אין הויף? מ'האַט זיי געבראַכט מיט עטלעכע וואַכן צוריק פון דער מעברה. געקומען צו אונדז אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן. ער און זי און פינף קעפלעך.

קעפל,

קעפל,

קעפל,

קעפל,

קעפל."

חיים האָט געוויזן מיט דער האַנט ביז צו דער ערד, „האָבן מיר זיי גלייך געגעבן שיד און פאַר די גרויסע — שטיוול. זיי זענען דאָך געקומען אין סאַנדאַלן און אין דרויסן רעגנט און ס'איז אַ בלאַטע און מ'קאָן זיי דאָך ניט לאָזן אַרומגיין צווישן אונדז ווי אַרימעלייט. און פּרעג ניט, ילון קאָן זיך עס דערלויבן. מיר אַרבעטן ניט אויף דעם? ווי האָסטו פריער געזאָגט? אַרבעסט דאָך פּערצן שעה אין מעת'לעת. און מיינסט אַז מיט דעם האָט זיך עס געענדיקט? און הויזן, זאָקן און העמדער? אין דער מעברה ווערט מען שוין געווייער אַז אין ילון גיט מען, טאָ פאַרוואָס זשע זאל מען ניט נעמען. נאָכדעם זאָגט מיר דער טאַטע אַז ער וויל אַ מאַשינקע צום ראַזירן זיך. האָב איך אים געפרעגט, ווער ס'האַט אים פריער ראַזירט, האָט ער מיר געענטפערט, אַז דער שערער האָט עס געטאָן. גוט, האָב איך אים געגעבן, און אויך אַ בערשטל, זייף, אַ קעמל, אַ שפיגל און צאָן-פאַסטאָ. זאָגט ער מיר אַז ער וויל זיבן צאָן-בערשטלעך פאַר דער גאַנצער משפּחה. האָב איך

אים אויך געגעבן, כאטש איך בין נאך אלץ טשיקאווע צו וויסן, ווער ס'האט זיי פריער געוואשן די ציין. לעצטן שבת זע איך ווי זיי זיצן אונטער די פאלמען און קיינער רעדט ניט מיט זיי. וואס קאנסטו דען מיט זיי רעדן? זעץ איך זיך אוועק, און פרעג זיי, ווי זיי פילן זיך. ענטפערט מיר די פרוי מיט א שמייכל: ווילסט וויסן ווי אזוי מיר פילן זיך אין ילון? אזוי ווי אין א תפיסה".

חיים האט אוועקגעלייגט דאס מעסער, א קנופ געטאן אין פאפירל מיטן זאלץ און באשאטן דאס איי.

"מיר ווייסן ניט, ווי אזוי אויפצונעמען די מענטשן", האט קדם געזאגט, און טיילמאל אז איך טראכט זיך אריין, דאכט זיך מיר אז זיי זענען ניט אזוי אומגערעכט. זיי פארשטייען ניט די שפראך און זיי האבן ניט קיין אנונג אין קיבוץ-לעבן, זיי וועלן קיינמאל ניט קאנען זאגן א ווארט אויף אן אסיפה. זיי באנעמען ניט די אידעע, איז א ווונדער, וואס זיי זענען בלויז דאס ביסל עסן און מיינען אז מיר זענען די באַלעבאָטיים און מ'נוצט זיי אויס? און חוץ דעם אין ילון פעלן אויך ניט קיין חסרונות".

"קיינער זאגט ניט אז ילון איז א גן-עדן", האט חיים געזאגט. "ס'איז דא וואס צו ענדערן און ס'ווענדט זיך, ווי מ'קוקט אויף דעם. יעדער איינער פון אונדז האט זיך זיינע שלעכטע שעהען אָבער אַפילו אין אַ ביטערער מינוט טראָגן מיר דעם קיבוץ אין האַרצן. פאַר די נייע עולים איז עס אַ געשעפט, קומען, גייען, אָבער מיר קאָנען שוין ניט אוועקגיין".

"ס'זענען דא נייע וואס בלייבן און אלטע ותיקים וואס פארלאזן און גייען יא אוועק. מאך נאך ניט קיין כללים, חיים, אָבער מיר זענען אַראָפּ פון וועג. מיר האָבן אַנגעהויבן מיט גאָר אַן אַנדערן ענין".

"איינס מישט זיך אויס מיטן אַנדערן און ס'איז איין גרויסער ענין",

האט חיים געזאגט.

זיי האָבן געגעסן און די קעלט האט פאַרגרעסערט דעם אַפעטיט. קדם האט אַרויסגענומען אַ טערמאַס-פּלאַש און אַנגעגאַסן קאווע פאַר ביידע. פון גאָר ווייט האט זיך דערטראָגן דער רויש פון אַ טראַקטאָר און ליכטער פון ווייטע ישובים האָבן געבלינצלט ווי אונטער אַ וואַסער. דער רויש און דאָס ליכט האָבן אַפגעשוואַכט די איינזאַמקייט אויף די נאַכטיקע

שמאלע טראַטואַרן

פעלדער. זיי האָבן געטרונקען די קאווע, וואָס האָט נאָך אָנגעהאַלטן די היץ און געוואַרעמט זייערע מאַגנס.

„כ׳וועל דיר זאָגן נאָך עפעס“, היימס קול איז געווען באַרויקטער, „דער יונגער דור ווייסט אויך ניט וואָס איז פּערזענלעכער קיבוץזום. זיי ווערן געבוירן אין אַ פּאַרטיקער זאַך און אַלץ איז פאַר זיי גרייט. ניט וואָס איך האָב עפעס צו אייך. איר גייט אין די עלטערנס וועגן, אָבער אַ סך מאַל איז עס שוין צופיל. איר מעגט אויך נעמען דעם משק אין די הענט אַריין און עפעס אויפטאָן, ענדערן, פאַרבעסערן.“

ס'איז געווען אַן אַלטע טעמע און טאַג־טעגלעך האָבן די יונגע חברה גערעדט וועגן דעם און קדם האָט געקאָנט אַלע טענהעס אויסנווייניק, נאָר ס'האָט אים ניט געאַרט ווידער צו רעדן, און האַלטן נאָך אַביסל די פלייצע אָנגעשפּאַרט אין דעם ראַד, ביז ער וועט פאַרענדיקן דאָס רויכערן. ס'איז געווען גוט צו לאָזן די פלייצע און די פיס רוען, און אַריינציען דעם רויך מיט הנאה. „מ'לאָזט ניט היים, ותיקים און טאַטע־מאַמע לאָזן ניט. ניט איינמאַל קומען מיר מיט אַ פאַרשלאַג צו דער אַסיפה און חברים באַשטימען לאַ. ווען מיר וואַלטן אַוועק אויף באַזונדערער התישבות, וואַלטן מיר שוין אויסגעמיטן אַ סך אַלטע פעלערן.“

היים האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ: „און געמאַכט נייע“. האָט ער געזאָגט. „אָבער פאַרוואָס גייט איר ניט?“

„דו פּרעגסט עס? ווער וועט בלייבן דאָ?“

„אַ פיניער תּירוף, קדם, אויף די אַסיפות פּרעגן מיר אַלע דאָס זעלביקע. אָבער ס'איז בלויז אַ האַלבער אמת. צווישן אונדז געשמעסט, ווייסן מיר אַז ס'גלוסט זיך ניט אַזוי צו גיין. דאָ איז לייכטער.“

„דיין יעלי האָט געוואַלט גיין, נאָר דו און חסיה האָבן אַלץ געטאָן כדי זי זאָל ברענגען דעם בחור אַהער.“

„דאָס איז אַן אַנדערער ענין, קדם.“

„אַן אַנדערער ענין?“ האָט קדם איבערגעפרעגט.

שפעטער זענען זיי צוריק אַוועק צו זייערע מאַשינען און שניידנדיק די ערד האָבן זיי פון מאַל צו מאַל אַ רעד געטאָן איינער צום אַנדערן אין זייערע געדאַנקען.

קאפיטל פערצן

א

ס'איז שוין געווען טאָג ווען זאָב און אודי זענען אַהיימגעפאָרן פון פעלד. אַפילו אויף די בערג איז שוין געווען ליכטיק און דער איינציקער איבערגעבליבענער סימן פון דער נאַכט, איז געווען די לבנה וואָס האָט זיך נאָך אויפגעהאַלטן אין הימל.

ס'איז געווען ערב־פסח און זאָב האָט ניט גערעכנט דעם טאָג צו אַרבעטן. דערפאַר האָבן זיי געקאָנט אַקערן ביז אינדערפרי. זיי האָבן זיך געפילט גוט און געשפירט די קילקייט פון פרימאָרגן אויף די ליפן. „ביסט אַוודאי מיד“, האָט ער געזאָגט צו אודין.

„וואָס עפעס פלוצלינג?“ האָט אודי אָפגעענטפערט.

זיי זענען באַרייגעפאָרן פעלדער, אַ וועלדל פון עקאָליפטוס־בויםער און נאָכדעם די אַזערע וואָס האָט זיך געצויגן אויף אַ מייל די לענג און נאָך מער. זיי האָבן געוואָרפן וואַרעמע בליקן צום וואָסער און נאָכגעפאָלגט אַ ווילדער קאָטשקע אין איר פלי. זיי האָבן ביידע געדענקט ווען מ'האָט די אַזערע געמאַכט. מ'האָט פאַרשטעלט דעם וועג פון אַלטן קישון און איצט איז שוין דאָ גענוג וואָסער פאַר די ישובים אין טאָל. דער געדאַנק וועגן פסח, צי גאָר דער פרימאָרגן אין זיין סאַמע פּרילינג, האָט אויפגעוועקט אין זאָבן אַ דערמאָנונג פון זיינע יונגלשע טעג און ער האָט עס אויך דערציילט אודין. ווי אַזוי זיין זיידע פלעגט יעדן ערב־פסח אין דער פרי, אים מיטנעמען אויף אַ שפּאַציר הינטערן שטעטל. ווי אַזוי זיי זענען

י. בירשטיין

געגאנגען איבער לאַנקעס און געטאָפּטשעט אין זומפן כדי צו דערפילן שטאַרקער דעם טעם פון יציאת־מצרים. „אַז כ'דערמאָן זיך אין דעם, פיל איך נאָך אַלץ דעם ריח פון יענע לאַנקעס“, האָט זאָב געזאָגט. אודי האָט זיך נאָכגעפרעגט וועגן זיידן און געוואָלט וויסן, צי זאָב איז אויך דעמאָלט געווען פרום. „און ווען האָסטו אָנגעהויבן ווערן פרום?“ האָט ער אים געפרעגט.

זאָב האָט געלאַכט פון דער קאָמישער פראַגע. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ווען אודי איז געווען אַ קינד, און געזען, ווי די זיידעס און די באַבעס דאַווענען אין שולעכל, האָט ער געפרעגט עפעס ענלעכס: ווען הויבט מען אָן גלויבן אין גאָט, ווען מ'ווערט אַ זיידע?

„איך בין געבוירן געוואָרן אַ פרוּמער.“ האָט זאָב געזאָגט.

„געווען גוט צו גלויבן אין גאָט?“ האָט אודי געפרעגט. די איבער־לעבונג פון יענער נאָכט, ווען ער האָט געזען דעם טאָטן שטיין איבער אים, האָט אים נאָך אַלץ באַזאָרגט. ס'האָט איבערגעלאָזט אָן אומזיכערקייט. ס'ערשטע מאָל, אַז אודי האָט דערשפירט אַז ס'זענען דאָ אין אים כוחות וואָס ער האָט ניט איבער זיי קיין שליטה. שוין עטלעכע טעג זענען פאַרביי און ער האָט געהאַט צייט זיך צו דערמאָנען אין דעם. ס'האָט אים געשראַקן נאָר ער האָט עס פאַרשוויגן. ניט געווען קיינער, וועמען ער זאָל עס קאָנען דערציילן. אויך דאָס ווערן פון היינטיקן טאָג איז נאָך געווען אין זיינע חושים. דער שפיל פון די איידעלע קאָלירן אין מזרח; ווייס און געלבלעך און ווידער ווייס און עפעס פון אַ רויזלעכן קאָליר, און די ווייטערע בערג, וואָס האָבן פלוצלינג פאַרלוירן זייער ערדישן אָנזען אין די נידעריקע הימלען, און שפעטער ווידער געוואָרן טונקל און נענטער צום אויג. און די ערד וואָס ער האָט געאַקערט. ער האָט עס געפילט אין דער פינצטער, טונקל ווי אַ ים אין דער נאָכט, און מיטאַמאָל האָט ער איר דערזען, בריון און אָנגעזאָפּט מיט ליכט. אויך פון דער ערד איז דאָס ליכט אויפגעגאַנגען. ער האָט געמיינט ס'איז דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט אויף אָן אַמת דערשפירט וואָס ס'טוט זיך אין די הימלען בעת ס'ווערט טאָג. ס'האָט זיך אָנטפלעקט צו אים ווי אַ נס. איז דאָס וואָס ער האָט דערביי געשפירט אַ גלויבן אין גאָט?

שמאלע טראטוארן

זאָב איז געווען צופרידן וואָס דער שטח איז שוין פאַרענדיקט און דאָך איז אים געווען אַ שאַד. עפעס איז געווען וואָס האָט אים אויסגעפילט די גאַנצע צייט און אַצינד האָט זיך עס פאַרענדיקט. נאָר ער האָט אָפּגעווינען די פריינטשאַפט פונעם זון און פון איצט אָן וועלן זיי שוין בלייבן נאָענט איינער צום אַנדערן. ער וועט אָפהיטן אודין און זיין גוט צו אים. ער וועט אים אַרייננעמען אין דער פלחה און זיי וועלן צוזאַמען באַאַרבעטן די ערד. ער האָט אַ גלאַץ געטאָן אויף אודין און אַגעפיל פון גליק האָט אים געוואַרעמט. ער וועט זיין שטאַרק ווי איד, האָט ער געטראַכט און נאָך שטאַרקער. „נעם איבער דעם רודער“, האָט ער געזאָגט צו אודין און אָפּגעשטעלט דעם דזשיפּ.

דער וועג האָט זיך פאַרנומען אויף רעכטס, אודי איז פאַרזיכטיק אַריבער די רעלסן פון אַ באַן און ווידער פאַרשנעלערט די מאַשין. קליינע שטיינדעלעך זענען געשפרונגען פון אונטער די רעדער. מיטאַמאָל האָבן זיי דערנען שמעונען מיט די שעפּסן. די סטאַדע איז געווען צעשפרייט אויף אַ פעלד און זיי האָבן זיך שטיל געפאַשעט.

„ווי זיי וואַלטן אַרויסגעוואַקסן פון דער ערד“, האָט אודי געזאָגט.

„פאַסטעכער און שעפּסן וואַקסן תמיד אַרויס פון דער ערד“, האָט זאָב געענטפערט. ער האָט געהאַט גענוג דערפאַרונג אין דעם. שמעון האָט פונדערווייטנס געפאַכעט צו זיי מיט אַ האַנט און אודי האָט געענטפערט מיט אַן ענלעכער באַגריסונג. אָבער זאָב ניט. ער האָט געקוקט אויף דער ערד און געפירט זיין בליק איבערן גאַנצן פעלד. „גו, גיב אַ קוק“, האָט ער גערעדט צו אודין, „די ערד איז נאָך נאַס און שמעון איז שוין דאָ מיט זיינע חיות. כ'האַב אים געזאָגט, ער זאָל אונטערוואַרטן נאָך אַ וואָך, ביז די ערד וועט זיך אויסטריקענען. שדים. מ'קאָן זיך גאַרניט אויסהיטן פון זיי. האַלט זיך אָפּ. כ'מוז עס אים זאָגן אַניט וועט ער דאָך מיינען אַז ס'איז אינגאַנצן הפקר“.

אודי האָט אים געפאַלגט און צוריקגעפאַרן הינטערוויילעכץ עטלעכע מעטער. זיי זענען אַרויס פון דזשיפּ און גייענדיק האָט זאָב אויסגעפרוּווט די ווייכקייט פון דער ערד אונטער זיינע טריט. דאָס פעלד איז געווען באַדעקט מיט אַ ווידערוואַקס, ערטערווייז געדיכט און דאָ און דאָרט, שיטער

י. בירשטיין

מיט דינינקע גרעזעלעך, אָדער אינגאַנצן אויסגעקראַכן. ס'איז געווען באַשאַטן מיט סימנים פון שעפּסענע טריט. שמעון האָט זיי אָפּגעוואַרט אַבער ער איז ניט געגאַנגען אַנטקעגן און ערשט ווען זיי זענען שוין געווען נאַענט, איז ער געווען דער ערשטער צו באַגריסן. זאָב האָט געענטפּערט אויף דער באַגריסונג אַבער ניט גערן. שמעוןס „שלום" האָט איבערגעהאַקט דאָס פּעסדיקע געפיל וואָס האָט זיך געזאַמלט אין זאָבן.

„ווער האָט דיר געהייסן אַרויפגיין אַהער?" האָט זאָב געפרעגט. „מאַכסט דאָך חרוב די ערד. גיב אַ קוק! זע נאָר די לעכער און די גריבער וואָס זיי מאַכן. מ'קאָן דאָך נאָך ניט אַרויף מיט קיין אַקער אַפילו!" זאָב האָט צוריק אָפּגעפונען זיין פּעס.

שמעון האָט ניט געענטפּערט. ער האָט געלאָזן זאָבן זיך אויסשרייען ביזן סוף און נאָכדעם האָט ער אַראָפּגענומען דעם שטעקן וואָס ער האָט געהאַלטן פאַרלייגט אין דער ברייט אויפן קאַרק, זיך אַנגעלענט אָן אים און געזאָגט: „דו אַליין האָסט דאָך מיר געהייסן אַרויפגיין."

„איך האָב דיר געהייסן?" האָט זאָב געפרעגט און זיך געפרוווט דערמאַנען. „איך האָב דאָך געזאָגט, זאַלסט אַפּוואַרטן נאָך אַ וואָך". „יא. דו אַליין האָסט מיר געגעבן רשות", האָט שמעון פאַרזיכערט זאָבן, „נאָר אפשר האָב איך דיך שלעכט פאַרשטאַנען".

„הער זיך איין שמעון, איצט הויב איך שוין ניט אָן צו געדענקען, צי כ'האָב גערעדט מיט דיר אָדער ניט. אַבער אַליין זעסטו ניט אַז די ערד איז נאַס", האָט זאָב געזאָגט. ער האָט זיך ניט באַרויקט, אַבער זיין קול איז שוין געווען אַיינגעהאַלטענער.

„כ'גי בלויז אויף די ערטער וווּ ס'איז טרוקן", האָט שמעון געזאָגט און אַנגעוויזן אויפן פעלד ווייטער און נידעריקער. „דאָרט איז נאָך נאַס, בין איך ניט געווען". ער האָט זיך אַרומגעקוקט, צי ס'איז רויק צווישן די שעפּסן און, צי טייל פאַרקריכן ניט צו ווייט.

„און ווער איז געווען אויפן שטח לעבן די עקאַליפטוסן? דאָרט איז דאָך נאָך בלאַטע".

„נישט איך".

„ווער דען, איך?"

שמאלע טראטוארן

„אפשר דער פאסטעך פון כפר־משה“.

„ווי קומט ער אהין?“

„איך האב אים געזאגט, אז ער קאן האבן דאס פעלד. אבער נאך

ניט איצט“.

„וואס הייסט, דו האסט געזאגט?“

„פאר א יארן האט ער מיר געגעבן א שטיקל פאשע. גיב איך אים

היינטיקס יאר אפ“.

„ער גיט דיר, און דו גיסט אים. ס'איז אייער ערד וואס איר גיט זיך

ביידע?“ האט זיך זאב געחידושט און געטאן א בייון לאך.

„יעדער ניט־פארווייטער שטח, געהער צו די פאסטעכער“, האט שמעון

געזאגט. א חוק נאך פון דער תורה“.

„דו רעד ניט פון דער תורה. דארט האט מען אזא איינעם ווי דו

געממיתט“.

זיי האבן זיך געקריגט און זאב איז אריינגעטריבן געווארן אין אמביציע

און ער איז געגאנגען זען, צי שמעון איז ניט געווען מיט די שעפסן דארט.

ווי דאס פעלד איז נאסער. שמעון האט אים געפרוווט אויפווייזן, אז לעולם

טוט ער די פלחים א טובה, וואס ער קומט מיט די שעפסן, ווייל זיי

באמיסטיקן דערווייל דאס פעלד, נאר זאב איז אים מוחל געווען די טובהעס.

די פאסטעכער זענען א באנדע גנבים און מ'קאן זיי ניט גלויבן. ער האט

א גוט שטיקל פאשע, און ער האט גערעכנט עס איבערלאזן פאר שמעונען,

נאר אצינד וועט ער עס צעאקערן און שמעון וועט עס שוין ניט אַנקוקן.

שמעון האט אים געזאגט אז די שעפסן זענען זיינע פונקט ווי זאבס, און

נאכדעם האט ער אים געפרעגט: „וואס פאר א פאשע מיינסטו, דארט

ביים וואדי?“

„פון וואנען ווייסטו?“ האט זאב זיך געוואנדערט. שמעון האט ניט

געענטפערט אבער זאב האט דערקאנט אויף זיין פנים, אז יענער איז שוין

דארט געווען. „טו שוין וואס דו ווילסט“, האט ער געזאגט א פארשפילטער.

„זעסט די אלע פעלדער? גיי, טו מאך זיי חרוב. אז אלץ איז הפקר“.

„שיין וואלטן די שעפסן אויסגעזען, ווען זיי דארפן ווארטן ביז א פלח

וועט זיך דערמאנען, אז ער האט א שטיקל פאשע פאר זיי“, האט שמעון

י. בירשטיין

געזאגט. „מ'וואלט זיי אלע געדארפט אויסשעכטן אין איין טאג.“
און ס'וואלט גארניט געשאדט. מיט די פאסטעכער צוזאמען, האט
זאב געענטפערט.

זיצנדיק אין דזשיפ האט זאב געשוויגן. נאכדעם האט ער געזאגט
אודין: „ער האט מיר קאליע געמאכט די גוטע שטימונג.“

אודי האט ניט געענטפערט. ער האט געדענקט, ווי ער איז אמאל
געגאנגען מיט שמעונען אויף פאשע און יענער האט אים געלערנט, ווי אזוי
צו באגיין זיך מיט פלחים. אויב דו פאשעסט די שעפסן אויף א פעלד, האט
ער געזאגט, וואס דו ביסט נאך ניט זיכער, צי מ'מעג דארט זיין, און דו
זעסט, אז ס'קומט אן א פלח, זאלסטו אים ניט גיין אנטקעגן, מחמת ער
קומט דיר ניט טאן א קוש אין באק. פלחים קושן ניט קיין פאסטעכער. און
אז ער איז שוין גאר נאענט, זיי דו דער ערשטער צו זאגן שלום. ער וועט
דיר מוזן ענטפערן. און זיין פעס וועט זיך אביסל איינשטילן. און דער עיקר
לאז זיך אים אויסשרייען. פלחים האבן ליב צו שרייען אויף פאסטעכער.
ס'איז שוין אזא טראדיציע ביי זיי. און אויב ס'וועט נאך אלץ ניט זיין
גענוג, זאג אים אז ער אליין האט דיר געהייסן ארויפגיין. דאס וועט אים
אביסל צעטומלען און אפילו ווען ס'איז ניט אמת, וועט ער זיין צופרידן
דאס צו הערן. א סימן אז ער איז באלעבאסט. פלחים האבן ליב צו פילן אז
זיי זענען די באלעבאטים איבער דער ערד. אויך א טראדיציע ביי זיי.

געווען א צייט, ווען מ'האט גערעדט אין ילון וועגן פארקויפן די שאף,
זענען דווקא די פלחים געווען קעגן און ניט דערלאזט דערצו. און ניט
מחמת אהבת־יעקב, אויס ליבשאפט צו די שעפסן, נאר כדי זיי זאלן קאנען
טענהען. ווען א שטח מיט תבואה געלינגט ניט, אז די שעפסן האבן קאליע
געמאכט דאס פעלד.

ב

זיי זענען פארבייגעפארן דעם וויינגארטן, די סעדער און אריין אין
דער אללי פון די ציפרעס־בוימער, וועלכע האט זיך געצויגן ביז צום הויף.
ילון איז שוין געווען וואך און מענטשן זענען געגאנגען צו דער ארבעט.

די זון איז געווען העכער פון באַרג תבור און שפיצן פון בוימער, און בלעכענע דעכער פון שייערן האָבן זיך געוואַרעמט אין אירע ערשטע שטראַלן. אַרום דעם גאַראַזש זענען געשטאַנען די פעלד־מאַשינען, אַלטע און נייע און אַזעלכע וואָס מען האָט שוין מער ניט גענוצט. פון גאַראַזש אַליין האָט זיך געהערט דאָס סיקען פון אַ שווייס־מאַשין. מיספּואַניקעס און גערטנער האָבן זיך געפּאַרעט ביי זייערע טראַקטאָרן.

אודי און זאָב האָבן איבערגעלאָזט דעם דזשיפּ און געגאַנגען צופּוס מיטן וועג וואָס האָט געפירט צום חדר־האוכל. זיי האָבן אַריינגעאַטעמט די היימישע ריחות פון הויף. ביי די בהמות זענען געווען אַנגעוואַרפן די ערשטע בינטן היי וואָס מ'האַט געבראַכט פון פעלד. און פון מיסט־פּלאַץ לעבן די פּערד־שטאַלן, האָט זיך דערטראַגן דער רויש פון גרויסע מאַשינען. אודי האָט געקאַנט דעם הויף פון קינדווייז אָן, און דאָך האָט ער איצט אויסגעזען אין זיינע אויגן זייער נייע. ער האָט געהאַט אַ געפיל אַז שוין לאַנג איז ער דאָ ניט געווען. ער האָט געזען דאָס ווערן פון טאָג און דער טאָג האָט געהערט אים. ער האָט אַ קוק געטאָן אויפן טאַטן און געזען אַז ער איז פּונקט אַזוי הויך. לויטן אַקסל האָט ער געמאַסטן. ער האָט געפרוּווט גיין מיטן טאַטנס שווערלעכן טראַט.

זיי האָבן זיך פאַרהאַלטן אויפן פּלאַץ פון זבל. דודעק איז דאָרט געשטאַנען און חיים און שמואליק דער עגלון. אַ גרויסע הויב־מאַשין האָט געלאָדן זבל אויף וועגענער.

„אַפּשר דאַרפסטו האָבן זבל?“ האָט דודעק געפרעגט זאָבן.

„ביסט שוין באַלד אַזוי ווי ער“, האָט דודעק אַנגעוויזן אויף חיימען.

„וואָס איז דאָס פאַר אַ פּראַגע?“ האָט זאָב געענטפּערט.

„אַז מ'קאָן ניט רעדן מיט אַיך קיין גלייך וואָרט. כּוּזויל וויסן, צי דו קענסט

איצט נעמען זבל?“

זאָב האָט געטראַכט. ער האָט עפעס געוויגן אין דער מחשבה און באַוועגט מיט צוויי פינגער אַרויף און אַראָפּ, ווי זיי וואַלטן געווען די צינגלעך פון דער וואָג. „ווי האַסטו געפּאַקט די מאַשינען?“ האָט ער געפרעגט.

„די דאָזיקע וואָנט שטייט שוין צוויי יאָר און ביי איצט זענען ניט

געווען קיין מאַשינען און מענטשן וואָס זאָלן עס צעפירן אויף די פעלדער".
האַט דודעק געזאָגט. "האַב איך היינט מצליח געווען און אָפּגעדינגען די
מאַשינען פון „סולל-בונה". אין משך פון אַ האַלבן טאָג וועלן זיי אָפּרייניקן
דעם פּלאַץ". זיי האָבן אַלע געקוקט אויף דער מאַשין וואָס האָט אַרייַן
געשטאַכן מיט אימפעט די ציינער אינם זבל אַזש די וואַנט האָט געציטערט.
און אַרויסגעביסן אַ שטיק. פון אויסגעביסענעם אָרט איז אויפגעגאַנגען
אַ פאַרע מיט אַ שאַרפן גערוך.

„פעט מיסט", האָט זאָב געזאָגט.

„ס'וואָלט געווען פעטער ווען ס'האַט אַ דאָך איבער זיך", האָט שמואליק
דער עגלון געענטפערט. ער איז געווען דער בעל-הבית פון די פערד און
ער האָט געזאַמלט דאָס מיסט פון די קי־שטאַלן. ס'איז אים געפעלן וואָס
מ'לויבט זיין מי, אָבער ער האָט געהאַט טענות צום משק פאַרוואָס מ'בויט
ניט קיין דאָך איבערן זבל. מחמת אַ גאַנצן זומער ברענט די זון און זי ציט
אַרויס דאָס חיות פון דעם. „ווען איך גיס ניט קיין וואַסער יעדן טאָג", האָט
ער געזאָגט. וואָלט עס געווען טרוקן שטרוי".

„דער עסק וועט אָפּקאַסטן אַ מאַיאַנטעק", האָט חיים געזאָגט צו זאָבן.

„פיר מאָל אַזוי פיל".

„אָבער זיי מאַכן זעקס מאָל אַזוי גיך", האָט דודעק זיך אַרייַנגעמישט.
זאָב האָט געזאָגט צו דודעקן. אַז נאָכן פרישטיק וועט ער אים ווייזן
וויזיין צו פירן דאָס זבל און ער איז אַוועק מיט אודין צום חדר-האוכל.
חיים און שמואליק זענען נאָכגעגאַנגען. זיי האָבן ביידע ניט געהאַלטן פון
דודעקס געשעפטן און אודי גייענדיק אין פראַנט פון זיי, האָט אויפגעכאַפט
אַ טייל פון זייער שמועס.

„אויב אַזוי קאָן מען דאָך מאַכן אַ באַן גלייך אַראָפּ צו די פעלדער",

האַט ער געהערט, ווי חיים רעדט.

„וועסט זען, ער וועט נאָך מאַכן אַ באַן אויך", האָט שמואליק געענטפערט.

„דאָס שוין ניט. דאָס וועט מען שוין ניט דערלאָזן", האָט חיים געזאָגט.

אודי איז געווען הונגעריק און ער האָט געטראַכט, אַז ער וועט אויפּעסן

אַ גרויסן פרישטיק און זיך לייגן שלאָפן. ער האָט געשפּירט די זון אויף

דער פלייצע אָבער אין זיין גוף איז נאָך געווען די קילקייט פון דער נאַכט.

שמאלע טרעטווארן

ס'איז געווען גוט אַ היימצוקומען נאָך אַ נאַכט אַרבעט און גיין באַ דער זייט פון טאַטן צום גרויסן חדר-האוכל.

מיטאַמאַל איז מנוחה אָנגעקומען. זי איז אַרויס פון אַ קליין וועגל, צווישן צוויי הינער-שטייגן און זיי געגאַנגען אַנטקעגן. איר קליידל איז געווען בלוי, דאָס פאַרטעך — גרין און דאָס היטל אויפן קאַפּ — ווייס. זי איז ניט געווען אַליין. פייוול איז געגאַנגען ביי איר זייט. אודי האָט פאַרמאַכט די אויגן און זיי צוריק געעפנט. ער האָט איר ניט געוואָלט זען. זיין פנים האָט זיך פאַרטונקלט, ווי פאַרשאַטנט פון פאַרביסענעם געפיל וואָס האָט זיך ווידער אויפגעוועקט אין זיין האַרץ. אַן אַדערל איז ווידער שטייף געוואָרן און אָנגעהויבן צוקן. ער האָט געוואָרפן אַ בליק אויפן טאַטן.

מנוחה האָט זיך דערנענטערט. און ווידער האָט זאָב געפילט, ווי זיין בליק ווערט פאַרגליווערט. טויזנט מאָל, צען טויזנט מאָל האָט ער עס געפילט. תמיד ווען ער האָט זיך מיט איר אָנגעטראָפן, איז עס געווען דאָס זעלביקע. זאָל ער געבן אַ סימן אָז ער זעט, ווייסט, פילט, טראַכט, אַדער פאַרבייגיין ווי אַ גולם. זי באַשטימט נאָך אַלץ דעם גורל פון זיין לעבן. זיי רעדן ניט צו זיך און זיי האָבן מער ניט צו טאָן איינס מיטן אַנדערן און דאָך קען ער זיך פון איר ניט באַפרייען. וועט עס שוין זיין אַזוי אַ גאַנץ לעבן, און אַלץ צוליב דעם וואָס זי איז די מאַמע פון זיין זון? ער ווייסט און ער האָט אויך באַמערקט אירע נייע פריינט, וועלכע זי האָט זיך איינגעשאַפן. צי האָט ער עס געקאָנט ניט באַמערקן? ער האָט אפילו געהערט, אָז זי גרייט זיך חתונה האָבן מיט פייוולען. אפשר אזוי אַרום וועט ער זיך אינגאַנצן באַפרייען פון איר. ער האָט געוואָרפן אַ זייטיקן בליק אויף אודין. ווי אַזוי וועט עס אודי אויפנעמען? און אפשר זאָל ער באַצייטנס רעדן מיט אים און אים צוגרייטן, אז דער קלאַפּ זאָל ניט קומען מיט איינמאַל. און פלוצלונג האָט ער געוואוסט, אַז צווישן אים און אודין איז ווידער דאָ די פּרעמדקייט. ער האָט עס געזען אויף זיין פנים. ער האָט געמאַכט דעם חשובן אָן איר און ווידער אַ טעות געהאַט. ער האָט אינזינען געהאַט אָז ער גייט רעכטס פון אודין און מנוחה מיט פייוולען זענען געגאַנגען אויף דער לינקער זייט פון וועג. ס'וועט זיין לייכטער דורכצוגיין און ניט באַמערקן.

י. בירשטיין

„שלום, זון“, האט מנוחה געזאגט.

אודי האט געענטפערט מיט אַ קאלט פנים נאָר ער האט זיך ניט
אָפגעשטעלט. אין דעם מאַמענט זענען אַלע דריי געווען פרעמד איינער
דעם אַנדערן און זיי האָבן עס געוויסט.

א

מירון איז אַרויסגעקומען פון חדר־האוכל, זיך פאַרהאַלטן אויף די טרעפּ און געקוקט אויפן הויף. ער האָט געזען ווי עקיבא טרייבט אַ פּערד־און־וואָגן, זאָב און אודי קומען אָן מיטן ברייטן וועג, און הינטער זיי גייט זלמן דער סטאַלער מיט אַ רינג שליסלען אויף די אַקסלען. מירון האָט אָפּגעווישט די ליפּן און נאָכדעם געווישט די האַנט אין די הויזן ווי ער וואַלט איר אָנגעשאַרפט פון ביידע זייטן. ער האָט געגליבערט מיט דער צונג ברעקלעך צווישן די ציין.

אויף עקיבאס וואָגן זענען געלעגן פּעקלעך מצות, און פּלעשער וויין האָבן אַרויסגעשטעקט זייערע העלדזער פון אַ קאַסטן. מירונס אויג איז געוואָרן נייגעריק. ער האָט געוואַלט וויסן, וואָס ס'איז דאָ אין די איבעריקע קאַסטענעס, נאָר ער האָט ניט געקאַנט זען. מיטאַמאָל האָט ער דערשמעקט דעם ריח פון לעקאַך און געשמייכלט צום וואָגן ווי צו אַ פּאַטאַגראַפּישן אָפּאַראַט. אין הינטערגרונג איז געווען דער בנין פון חדר־האוכל, אָפּגעקאַלעכט אויף ווייס לכבוד פּסח, און דורך זיינע ברייטע, צעעפּנטע פּענצטער, האָט זיך דערטראָגן דער טומל פון פּרישטיק. ס'איז געווען אַ גרויסער בנין אַבער יונגער פאַר מירונען.

מירון האָט אָפּגעוואַרט ביז דער וואָגן האָט זיך דערנענטערט און נאָכדעם האָט ער געזאָגט צו עקיבאן, אַז יענער זאָל אָפּלייגן צוויי פּלעשער

י. בירשטיין

וויין ביי זיין טיר. עקיבא האָט געמאַכט אַ סימן מיט דער האַנט אַז ער האָט געהערט די בקשה און פאַרקערוועט דעם וואָגן אויף רעכטס, צו דער אַליי פון די הויכע פּאַלמען.

מירון האָט זיך באַגריסט מיט זאַבן און אודין, וועלכע זענען אַרויף אויף די טרעפּ, און נאַכדעם האָט ער געמאַכט אַ וועג פאַר כּתריאלן, וועלכער איז אַרויסגעקומען פון חדר-האוכל מיט אַ טעלער קאַשע אין איין האַנט און אין דער צווייטער האָט ער געהאַלטן אַ טעפל מילך צוגעדעקט מיט צוויי צוגעברוינטע סוכאַרקעס.

„פאַר וועמען?״ האָט מירון געפרעגט.

„דאָס ווייב פיעשטשעט זיך אַביסל“, האָט כּתריאל געענטפערט.
מירון איז אַראָפּ פון די טרעפּ און געגאַנגען זען, צי כּתריאלס טאַטע האָט שוין געבראַכט די צייטונגען פון דער פּאַסט.

אין פּנקס ילון איז געווען פאַרשריבן: „מיר זענען דרייצן חברים און אַרבעט איז דאָ פאַר זיבן. אונדזער שכן דער בעדואינער האָט אונדז געבאַרגט אַביסל מעל, וועלן מיר היינט ניט הונגען. אָבער אונדזערע צוויי פּערד זענען הונגעריק.
פון דאָך זעט מען די גאַנצע סביבה. ס'איז וויסט און פאַרלאָזן און די פּעלדער זענען באַוואַקסן מיט דערנער. ביינאַכט גייט מען ניט אַרויס פון קליינעם הויף, מחמת מ'זעט ניט קיין מענטשלעך ליכט פאַרן אויג.“

עקיבא איז געגאַנגען ביי דער זייט פון וואָגן און געהאַלטן די לייצעס אין די הענט. זיין בלוילעך העמד, מיט די אויסשניטן ביי די זייטן, איז געווען פאַרוואַרפן איבער זיינע הויזן און דער הינטערשטער טייל האָט אַלעמאַל געטאָן אַ קליינעם פּאַכע אינעם ווינט. ער איז פאַרבייגעגאַנגען אַ צוויי-שטאַקיק הויז וווּ שול-קינדער האָבן געווינט. די וועראַנדעס און די פּענצטער פון בנין זענען געווען באַלייגט מיט קאַלדערעס צום לופטערן זיך. זיי האָבן אָפּגעשיינט אין דער זון מיט גלאַנציקע קאָלירן פון רויט, געל, ברוין און גרין. אַ כיתה קינדער מיט פייפּיאַלן אין די הענט האָבן זיך אַרויסגעלאָזט פון הויז און געבלאַזן אַ ניגון. זיי האָבן אַרומגערינגלט עקיבאן און געבעטן, ער זאָל זיי געבן עפעס אַ נאַש צו טאָן. עקיבא האָט נאַכגעקוקט.

שמאלע טראַטונאַרן

ווי זיי גייען אין אַ ריי איבערן שמאַלן טראַטונאַרל און חזרן די ניגונים וואָס זיי וועלן שפּילן און זינגען, באַכמיטאָג צום חג־העומר און אין אַוונט צום סדר. דער ניגון האָט זיך מיטגעכאַפט מיט עקיבאס מחשבות און גייענדיק מיטן וואָגן פון הויז צו הויז, האָט ער אונטערגעברומט —

וכאשר יענו אותו

כן ירבה וכן יפרוץ.

„נעכטן איז פאַרבייגעגאַנגען אַן אַלטער אַראַבער און ח. וועלכער קאָן זיין לשון, האָט גערעדט מיט אים. יענער האָט געזאָגט אַז די ערד איז דאָ אַ פאַרשאַלטענע און אַז מיר וועלן אַלע אומקומען פון הונגער און פון קדחת“.

ס'איז געווען אַ מנהג אין ילון צו טיילן ערב־יום־טוב מתנות די חברים און עקיבא האָט געהאַט דערויף די חזקה. ביי יעדער טיר האָט ער אָפּגעלייגט מצות, וויין, קוכנס און אַנדערע באַטעמטע שפייזן, וואָס אין ילון האָט מען עס גערופן מיטן נאָמען: „גוטע זאַכן“. עקיבא האָט געטריבן דאָס פּערד פאַמעלעך אויפן ברייטן וועג און די פּלעשער אויפן וואָגן האָבן פּריילעך גערוישט.

אויפן ברייטן וועג, לעבן די קיי־שטאַלן, האָבן פייוול און איתן געפירט אַן אַלטן ביק צו דער שחיטה און זילבערמאַן איז באַכגעגאַנגען פון הינטן. דער ביק איז שוין געווען גאַר אַלט, זאָט מיט יאָרן און גאַנצע טעג פּלעגט ער ליגן אויפן בויד אין אַן אָפּגעצאַמט הייפל. מיט איין אויג פּלעגט ער קוקן אין איין זייט און מיטן צווייטן אויג אין דער אַנדערער זייט. צומאָל פּלעגט ער אַ שאַקל טאָן מיטן קאַפּ, אַ שמיץ טאָן מיטן וויידל און בלאָזן מיט די נאָזלעכער אַז זעמדעלעך און שטרוען זענען זיך צעפּלויגן און ס'איז געבליבן אַ ריינער פּלעק ערד. צומאָל האָט מען געבראַכט צו אים אַ קו. אַז ער פּלעגט זי דערזען פון דער ווייטנס, פּלעגט ער נאָך אַליץ ליגן ווי פאַרגליווערט און בלויז די שפיצן פון זיינע אויערן, אונטער זיינע הערנער, האָבן אָנגעהויבן צייטערן, און אַז די קו איז שוין געווען גאַר באַענט, האָט ער געמאַכט מיטן קאַפּ אַ האַלבן קרייז, זיך שווער אויפגעשטעלט און דעמאָלט האָבן אפילו זיינע קורצע הערנער, פאַרשטעקטע אין זיין קאַפּ ווי טויטע פּלאַקנס, זיך אָנגעדראָלן מיט רצון און מיט לעבן. באַכדעם פּלעגט

ער זיך באהאלטן אינעם קליינעם שטעלעכל און ער פלעגט אַרויסקוקן דורכן פענצטער־לאַך מיט איין אויג.

אַצינד איז זיין קאָפּ געווען פאַרבונדן מיט אַ זאַק און ער איז געגאַנגען אין דער פינצטער. איתן און פייוול האָבן אים געפירט מיט שטריק צוגעבונדן צו דעם רינג אין זיין גאַז. זילבערמאַן איז נאַכגעגאַנגען און געטראָגן אַ קעסטל מיט שעכט־און־שינד־כלים אויפן אַקסל.

„מיר האָבן פאַרזייט די ערשטע פּערציק דונאַם ערד.

פרייד פון אַקערן און פאַרזייען מיט אייגענע הענט.

אַלע טאַג איז מען געגאַנגען זען אַ סימן פון וואַקסן.

די ערד האָט אָפּגענאַרט. אַנשטאַט ווייץ זענען געוואַקסן

דערנער“.

כתריאל איז געגאַנגען פאַרזיכטיק, כדי ניט צו פאַרגיסן די קאַשע פון טעלער. ער האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט קוקן אויף עקיבאס וואָגן. ער האָט געזען פון דער ווייטנס חנן דעם מיספּואַניק און געוואַלט וויסן, צי יענער האָט שוין געבראַכט דאָס גרינס פאַר די קי, איז ער אים געגאַנגען אַנטקעגן.

„פאַר וועמען?״ האָט חנן געפרעגט מיט אַ ווונק אויפן טעלער.

„דאָס ווייב פיעשטשעט זיך אַביסל“, האָט כתריאל געענטפּערט. חננס

שטיוול זענען געווען נאַס פון גיין צווישן הויכע גראָזן און ער האָט געטראָגן אַ בורקע פון אַ גרויען קאַליר, גרוי ווי די בערג אַרום טאַל אין אַ רעגענדיקן טאַג, ווען זייערע שפיצן זענען פאַרשטעקט אין די נידעריק־הענגענדיקע וואַלקנס. ער האָט איבערגעלאָזט כתריאלן און איז געגאַנגען צום מאַגאַזין פון די קליידער. ווען זעהב האָט אים דערזען האָט זי גלייך געמאַכט עטלעכע זייטיקע האַר. זי האָט ניט דערהערט זיין בקשה, נאָר זי איז זיך משער געווען, וואָס ער וויל. האָט זי זיך איבערגעבויגן איבער אַ קאַסטן מיט וועש, גענישטערט, ביז זי האָט געפונען אַן אונטער־העמדל. זי האָט עס געהאַלטן מיט ביידע הענט ביי די שמאַלע אַקסלעך, אויפגעהויבן העכער צום ליכט און געקוקט אויף דעם, ניט פון דער ווייטנס, נאָר פון דער נאַענט, ווי אַ מומחה אויף אַ קונסט־בילד; אַ לאַטקעלע דאָ און אַ לאַטקעלע דאָרט און אויך עטלעכע לעכעלעך זענען געווען. אויף חנן וועט עס דערגרייכן ביז — זי קאָן זיך שוין פאַרשטעלן ביז וווּ ס'וועט אויף אים דערגרייכן.

שמאלע טראטוארן

ס'איז איר געווען אַ חרפה און אַ בושה צו דערלאַנגען אים אַזעלכעס, נאָר וואָס האָט זי געזאָלט טאָן? זי האָט עס אַנטקעגנגעטראָגן צו אים און אַרױפגעשמײכלט אַ האַלב־רונדיקן שמײכל ווי דער אָנהױב פֿון אַ לבנה.

דאָס מאָל האָט חנן נײַט געזען זעהס שמײכל. ער האָט אײַנגעמרוזשעט אַן אױג און געקוקט מיט ביטול אױף דעם וואָס זי האָט אים דערלאַנגט. ער איז געווען אין פעס און דער פעס האָט גערונען אין זײַנע אברים. ער האָט זיך האַסטיק אַײַנגעבוּיגן, אַראָפּגעצױגן אײַן שטױול, נאָכדעם דעם צױײטן און געבליבן שטײן אין צעריסענע זאָקן. זײַנע פּיאַטעס זענען געווען נאָקעט און רױטלעך און די צױײ גרױסע פּײַנגער האָבן אַרױסגעקוקט פֿון די צעריסענע זאָקן ווי קאַלטע, אָנגעפרױרענע בען.

ערשט איצט האָט זעהב געוואָסט, אַז זי האָט געמאַכט אַ טעות. זי האָט געשמײכלט, דאָסמאָל נײַט צו חנן נאָר צו זיך אַליין און זי האָט אים אַנטקעגן געטראָגן אַ פאַר זאָקן. טרוקענע, גאַנצע, פאַרלאַטעטע זאָקן, צוגעבונדן אײַנער צום אנדערן בײַ די בענדלעך.

חנן האָט נאָך אַלץ געזשמורעט אַן אױג. ער האָט די זאָקן דערקאַנט. אַמאָל זענען זײ געווען זײַנע, נאָר שױן אַ לאַנגע צײַט ווי ער האָט זײ נײַט געזען. אָבער עפעס האָבן זײ זיך דורך דער צײַט געענדערט. געוואָרן קלײַן און אַײַנגעשרומפֿן, צערעס אױף צערעס און די פּיאַטעס זענען אײַנגאַנצן נײַט געווען. זעהב האָט זײ געהאַלטן בײַ די בענדלעך און זײ האָבן אַראָפּגעהאַנגען ווי געשאַכטענע. ווען ער וואָלט געהאַט הײַנערישע פּיסלעך וואָלטן זײ אפּשר געפאַסט אױף אים. ער האָט אַראָפּגעקוקט אױף זײַנע פּיס און זעהב האָט געטאָן דאָס זעלבע און זיך דערשראַקן פֿון גרױס פאַרוואַנדערונג; זי האָט גאַרנײַט געוואָסט וואָס פאַר אַ פּיס חנן פאַרמאַגט. ווי נעמען זיך צו אַ מענטשן אַזעלכע גרױסע פּיס.

חננס פעס האָט גערונען אין זײַנע אברים. ער האָט געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר ער האָט זיך אַרױמגעקוקט און געזען בלױז ווייבער אַרום זיך, האָט ער זיך אַײַנגעהאַלטן און געשוויגן. מיטאַמאָל האָט ער דערזען אַ זאָק. ער האָט אים גענומען אין בײַדע הענט, צעריסן אױף צױײ העלפּטן, אַרױמגעוויקלט אַ פּוס, אים פאַרשטעקט אין שטױול, געטאָן דאָס זעלבע מיטן צױײטן, און אַז חנן האָט זיך אױסגעגליכן האָט ער אױסגעזען ווי גאָר אַן

אנדערער מענטש. ער האָט געשפירט ווי דורך זיין רוקן־ביין וואָלט זיך דורכגעצייטערט אַ גוטע שטימונג. דאָס האָבן די אָניטשעס אים פּלוצלונג דערמאָנט אָן זיין טאַטן און אין זיינע זיידעס די דאָרפּסלייט. און חנן האָט מיטאַמאָל געדענקט דאָס גאַנצע דאָרף מיט די פּויערים, דעם שניי אין ווינטער, דעם פּראָסט. ער האָט באַווונדערט דעם כּוח פּון אָניטשעס, און ער האָט אַראָפּגעקוקט אויף זעהן. אַצינד האָט ער שוין געזען איר שמייכל, האָט ער געטאָן דאָס זעלביקע צו דערגאַנצן דעם רונד און אויף אַ וויילע איז אויפגעגאַנגען צווישן זיי אַ פּולע לבנה.

„צו אונדזער גרויסער שמחה האָבן מיר אַיינגעזען אָז מיר קאָנען ניט גענוג די אַייגנשאַפטן פּון דער ערד. די קילע פּרילינג־טעג און דער אַוונט־טוי האָבן געהאַלפּן דעם ווייץ און דעם גערשטן אַנצופילן זייערע זאַנגען און לאַנגזאַם, לאַנגזאַם האָט די תּבואה געצייטיקט און זיך געבויהן אונטער דער שווערער משא פּון די גאַלדענע קערנער.“

מרים די חובשת איז געגאַנגען מיטן דאָקטאָר באַזוכן די קראַנקע פּון ילון. זי האָט געהאַלטן אין דער האַנט אַ באַזילבערטע טאַץ, באַדעקט מיט אַ ווייס טיכעלע און דאָרט איז געווען אַן אַיינשפּריצונג־נאָדל, אַ קניילעכל וואַטע און אין אַ קליינעם גלעזל איז געשטאַנען אַנגעשפּאַרט דער טערמאַמעטער, מיטן זילבערנעם פּיסל אַיינגעטונקען אין בלויען ספּירט. מרים און דער דאָקטאָר האָבן זיך פאַרהאַלטן ביי אַ קרייץ־וועגל און זיך אַ וויילע געיישוּבט אין וועלכער ריכטונג צו גיין. עקיבא איז אַנגעפאַרן מיטן וואָגן, האָט אים מרים אָפּגעשטעלט און אַנגעזאַגט אַז ביי כּתריאלס טיר זאָל ער אָפּלייגן די זאַכן שטילערהייט, מחמת טובה פילט זיך ניט גוט און זי האָט היץ.

כּתריאל האָט געזען דעם דאָקטאָר, האָט ער זיך אונטערגעאַיילט, כּדי צו פּרעגן וואָס זי מאַכט. „אַ גריפּע“, האָט דער דאָקטאָר געענטפּערט. „און טראָג איר אַ היים די קאַשע, טובה דאָרף עסן“, האָט מרים צוגעגעבן.

חנן דער מיספּואַניק איז ארויסגעקומען פּון מאַגאַזין. ער האָט געזען ווי כּתריאלס טאַטע, מיט אַ פּעקל אונטערן אָרעם איז געגאַנגען צו דעם קליינעם שולעכל, דאָרט וווּ ער צעטיילט יעדן טאַג די צייטונגען. חנן האָט

שמאלע טראטוארן

געווענדעט אַהין זיינע טריט. אויך כּתריאל האָט געזען זיין טאַטן און ער האָט געטאָן דאָס זעלביקע.

„און אין דעם דאָזיקן יאָר זענען מיר געפרוּווט געוואָרן מיט נאָך אַ שווערן נסיון. מיר זענען געשלאָגן געוואָרן מיט דער מפה פון מיינו. ווער האָט זיך געזאָלט ריכטן, אַז אַזעלכע קליינע מוזיקים זענען מסוגל אָפּצושניידן אין משך פון איין נאַכט הונדערטער דונאַם און ניט איבערלאָזן קיין זכר פון אַ זאַנג אויף אַ שטענדיגל.“

דריי מענטשן מיט פעקלעך וועש זענען אַרויס פון מאַגאַזין. אויף חיימס אַרעמס, ווי אויף אַ פּאַליצע, זענען געווען אַנגעלייגט ליילעכער, העמדער און אונטער־בגדים. סאַמע אויבן — חסיהס אַ גרין בלוזקעלע. ער האָט עס צוגעדריקט מיט דער גאַמבע, כּדי ס'זאָל ניט אַראָפּפּאַלן אין וועג. קדם איז געגאַנגען ביי זיין זייט אויפן גראָז. ניט געווען קיין אַרט פאַר ביידע אויפן שמאַלן טראַטואַרל. זיינע וועש האָט קדם אַריינגעפּאַקט אין אַ זעקל און ער האָט עס געטראָגן אונטערן אַרעם. ער האָט צוגעהאַלטן די עפענונג מיט דער צווייטער האַנט, אַז די זאַכן זאָלן זיך ניט אַרויסשיטן. דער תּימנער איז געגאַנגען פון הינטן און געפּאַרעמט דעם סגול צווישן די דריי. ער האָט געטראָגן צוויי זעק אויף ביידע אַקסלען. חיים איז מיטאַמאַל אַראָפּ פון טראַטואַרל. ער און קדם האָבן מיט דרך־אָרץ געמאַכט אַ וועג פאַר מרימען און דעם דאָקטאָר. דער תּימנער האָט געטאָן דאָס זעלביקע און אַלע דריי האָבן אַ וויילע נאַכגעקוקט, ווי יענע גייען און צו וועמען.

זלמן דער סטאַלער האָט געטראָגן אַ רינג מיט שליסלען אויפן אַקסל. „האַסט געעפּנט די טיר?“ האָט חיים געפרעגט.

זלמן האָט ליב געהאַט עפענען פאַרהאַקטע טירן. ס'איז געווען אינטערעסאַנטער ווי אַנדערע אַרבעטן. און ער האָט ליב געהאַט נאַכדעם דערציילן, ווי אַזוי ער האָט עס געטאָן. ער האָט געהאַט טאַפּלטע שליסלען צו אַלע טירן אין ילון. איצט איז שוין חיים געגאַנגען אינמיטן צווישן קדמען און זלמענען, וועלכער האָט דערקלערט ווי אַזוי ער האָט געעפּנט די טיר.

ביים בית־התינוקות האָט דער תּימנער זיך פאַרהאַלטן.

„חסיה, וויפל?“ האָט ער געפרעגט.

י. בירשטיין

חסיה איז געשטאנען אין הויפל מיט אַנטבליזוטע אַרעמס.
„דרייהונדערט“, האָט זי געענטפערט. זי איז געגאַנגען צווישן די
קאַלירטע שטייג־שטיבעלעך, וואָס זענען געווען צעשטעלט איבערן הייפל.
קדם האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ מיט חידוש. ער האָט געוואַלט וויסן
וואָס זיי רעדן.

„ווייסט ניט אַז יעדן פרייטיק איז ביי מיין חסיה אַזאַ כמו־בערזע?“
האָט חיים געזאָגט. „מ'זעגט דאָרט די זויג־קינדער, כדי צו וויסן, וויפל גראַם
זיי האָבן צוגענומען דורך דער וואַך“.

דער תימנער האָט אַראַפּגעלאָזט די זעק פון די אַקסלען. זינט זיין מירה
האָט אַהיימגעבראַכט דאָס קינד פון שפיטאַל, איז ער תמיד פאַרבייגעגאַנגען
דעם בית־התינוקות. אַפילו ווען ער האָט ניט געדאַרפט. מירה האָט אים
שוין פריער געהאַט געזאָגט, וויפל דאָס יינגעלע האָט צוגענומען, נאָר חסיה
האָט ליב געהאַט מ'זאָל זי פּרעגן און ער האָט איר צוליב געטאָן. ער האָט
אויסגעזוכט דאָס שטייגל, וווּ זיין יינגעלע איז געלעגן און אַראַפּגעקוקט
אויף אים מיט אַן ערנסט פנים, ווי ער וואַלט אַריינגעקוקט אין דער
אייביקייט.

אַ טויז קליינע קינדער, וועלכע קאַנען שוין קריכן און זיצן, זענען
געלעגן אויף אַ שטרויענעם טעפּיך און די זון האָט געשיינט אויף זיי. זיי
האָבן זיך אָנגעשפּאַרט אויף די הענטלעך און געהויבן די קעפּ ווי
יאַשטשערקעס. זיי האָבן זיך אָנגעזאַמלט אין משך פון די ווינטער־חדשים,
און אַצינד, אַז ס'האָבן זיך אָנגעהויבן די וואַרימע טעג, האָט מען זיי
אַרויסגעלאָזט אויף דער פרייער שיין. זיי האָבן געוואַנקען מיט די אויגן
און געקוקט מיט נייגער אויף אַ מענטש, אַ בוים, אַ וואַגן.

„מיט זעכציק יאָר צוריק, בין איך געווען אַזוי קליין ווי דאָס“, האָט
מירון אָנגעוויזן אויף זיין אייניקל. חסיה האָט געלאַכט. אַז חסיה פלעגט
שמייכלען, זענען מאַמעס געווען צופרידן. און אַז זי פלעגט אַריינקומען אין
חדר־האוכל מיט אַ באַזאָרגט פנים, האָבן מאַמעס, וואָס זייערע קינדער זענען
געווען אין חסיהס אַפטיילונג, אָנגעהויבן צו שושקען זיך, און געלאַפּן זען.
זי אַ קינד איז חלילה ניט קראַנק געוואָרן.
עקיבא, אויפן וואַגן, האָט דערזען פון דער ווייטנס אַ כיתה קינדער

שמאלע טראטוארן

און ער האָט זיך דערמאָנט אינעם ניגון:

וכאשר יענו אותו

כן ירבה וכן יפרוץ

„מיר האָבן געזאָגט: מיר וועלן אופגיין אין לאַנד צו

בויען און שאַפן.

מיר וועלן איבערלאָזן דעם גלות הינטער אונדז. מיר וועלן

שאַפן אַ קבוצה פון פאַרשידענעם לעבנס־עלטער. תינוק און

זקן. און אַלע וועלן אַרבעטן און לעבן צוזאַמען; זיידעס,

טאַטעס און קינדער.“

זילבערמאַן האָט צוגעבונדן דעם אַלטן קאַפּ פונעם ביק צו אַ באַקסער־

בוים, אַרומגעבונדן די פיס און אים אומגעוואָרפן אויף דער ערד. דער ביק

האָט זיך געוואָרפן און כדי ער זאָל קאָנען פאַרפעסטיקן די קנופן פון די

שטריק, האָט זילבערמאַן געהייסן איתנען, אַז ער זאָל פאַטשן דעם ביק אין

אויג אַריין, וועט ער זיך לאָזן בינדן. איתן האָט אים געפאַלגט, ער האָט

אַפגעדעקט אַן עק פון זאַק און געפאַטשט מיט דער האַנט אין אויג אַריין.

דער ביק האָט געפינטלט מיט זיין פעלענער וויע און געשלידערט זיין גוף,

וועלכער האָט ליגנדיק אויסגעזען גרעסער און שווערער. זיין פעל איז געווען

שוואַרץ אַבער אַרום בויך איז עס געווען ווייס ווי ביי אַ יונג קעלבל.

„שלאַג אים מיט אַ פלאַקן“, האָט זילבערמאַן געזאָגט. איתן האָט

אַפגעזוכט אַ פלאַטישקן פלאַקן און געשלאָגן מיט דער ברייטער זייט אינם

אויג. ביז טונקל־רויטע פלעקן האָבן אַרויסגעזעצט אַרום געשלאָגענעם אויג.

די זון האָט געשיינט אויף זילבערמאַנס ברייטע אַרעמס און די האַרעלעך

אויף זיין ברוסט האָבן זיך געקלעפט פון שווייס. ער האָט זיך געפאַרעט

אַרום ביק מיט אַנגעשפיצטער וואַכזאַמקייט. און ער האָט עס געטאַן מיט

הנאה. ער האָט זיך געפאַרעט אַרום ביק מיט אַ רציחה, וואָס געוויינגלעך

האָט זיך עס ניט אַנגעזען אין אים, און סאַפענדיק האָט ער געברומט:

„שלאַג אים אין אויג אַריין וועט ער פאַרגעסן אין טויט“.

מיטאַמאָל זענען אַלע אַפגעשפרונגען. דער ביק איז ווידער געשטאַנען,

כאַטש זיין קאַפּ און די הינטערשטע פיס זענען געבליבן געבונדן. אַ געזעמל

מיט מענטשן זענען געשטאַנען דערביי און זיך געעצהעט וואָס צו טאָן.

י. בירשטיין

„דער ביק האָט אָן אויג“, האָט אַ קינד געזאָגט. זילבערמאַן האָט זיך אַרומגעקוקט און געזען זיין קליין יונגעלע, וועלכער איז געשטאַנען לעבן אים, גרויס ווי זיין פוס.

„גיי אַוועק פון דאַנען, דו דאַרפסט עס ניט זען“, האָט ער געזאָגט און האָט אַליין דערזען דאָס אויג פונעם ביק, וואָס איתן האָט אָפּגעדעקט. דער איבעריקער טייל פון קאָפּ איז געווען פאַרדעקט מיטן זאַק. ס'איז געווען אַ גרויס קיילעכדיק אויג. ס'האָט מער ניט געהאַט דעם ביסטרוך בליק פון אַ ביק. קיילעכדיק, מיט אַ גרויס שוואַרצעאַפּל, פייכט און הכנעהדיק, און מיט אַ גלאַנץ, איז עס גיכער ענלעך געווען צום ווייכן אויג פון אַ קו. די ראַנדן פון ווייסל זענען געווען באַצויגן מיט אַ רויטקייט פון אַ בלוט־טראַפּן. זילבערמאַן האָט אַ וויילע געשוויגן און נאָכדעם געזאָגט צו זיך אַליין „כ'ווייס שוין“. ס'האָט אויסגעזען, ווי ער וואַלט זיך אין עפעס דערמאָנט. ער איז צוגעגאַנגען צום ביק פון אַ זייט, אַראָפּגעשאַרט דעם זאַק און פאַרדעקט דאָס געשלאַגענע אויג. שפעטער האָט דער האַלדז פון אַקס זיך צעעפנט און די רויטקייט, אַנגעפוישט און שוואַמיק, האָט דערמאָנט אין אַ זאַפטיקן אַרבוז, ווען מען גיט אים אַ צענעם אין דער העלפט.

„נאָך נעכטן האָבן די שעהען אויסגעזען

לאַנג און לאַנגווייליק.

און מיטאַמאָל איז געקומען די זאַך: מיר האָבן דערשפירט דעם

ריח פון דער ערד און מיר האָבן געלאַכט.“

כתריאלס טאַטע האָט צעטיילט די צייטונגען.

קדם האָט דערציילט אַ מעשה וועגן זיינעם אַ חבר, אַן אַראַבער.

צדוק, אַנגעשפאַרט מיט אַן אַקסל אָן דער וואַנט, האָט געלייענט די נייעס.

זלמן האָט אַרונטערגערוקט אַ צייטונג אונטער כתריאלס אַרעם:

„פאַר וועמען די קאַשע זי? האָט ער געפרעגט.

„די ווייב פיעשטשעט זיך אַביסל“, האָט כתריאל געענטפערט.

„אַן אַראַבער אין אונדזער אַרמיי?“ האָט חיים איבערגעפרעגט.

„יא, האָט קדם געזאָגט. „און ער איז אַן אַפיציר. אין דער מלחמה האָט

ער שפּיאַנירט לטובת אונדז.“

הנן דער מיספּואַניק האָט אָפּגעווענדעט זיין פנים פון דער צייטונג און

שמאלע טראטוארן

צוגעלייגט אן אויער צום שמועס. נאָכדעם האָט ער געזאָגט: „א מענטש וועלכער שפּיאַנערט קעגן זיין אייגן פּאָלק, אַפּילו ווען ס'איז לטובת אונדז, האָב איך אים פּיינט“.

עקיבא האָט צוגעבונדן דאָס פּערד צו אַ בוים און צוגעגאַנגען צום געזעמל.

„אָוואָ, אָוואָ, ס'אַראַ גרויסער כבוד“, האָט צדוק גערעדט צו זיך אינמיטן לייצען. ער האָט געוויזן מירונען די נייעס וואָס ער האָט געלייענט. אויך עקיבא האָט געטאָן אַ בליק. „איז וואָס איז באַ דיר דער כבוד?“ האָט ער געפּרעגט.

„אַ סברה, אַז ניט בלויז דער קולטור־מיניסטער, נאָר סטאַלין אַליין וועט אויפנעמען די דעלעגאַציע פון ישראל“, האָט צדוק געענטפּערט. „איז וואָס?“

„אַ גרויסער כבוד“, האָט צדוק איבערגעזאָגט.

ס'איז געווען אַן אַלטער וויכוח צווישן טאַטן און זון און עקיבא האָט אים ניט געוואָלט באַנייען, נאָר ער האָט זיך ניט געקאַנט אַיינהאַלטן. „אַ גוי, אַ רוצח, און דו ביקסט זיך פאַר אים“, האָט ער געזאָגט. „פאַרוואָס ביקסטו זיך ניט פאַר מירונען, פאַר היימען, פאַר זיך אַליין, מיר האָבן אויפגעטאָן עפעס בעסערס ווי זיי דאַרט“.

„סטאַלין איז דער גרעסטער גייסט פון אונדזער דור“, האָט צדוק געענטפּערט. עקיבא איז געגאַנגען נעמען זיין אייגענע צייטונג. „אפּילו פאַר זיך אַליין, טאָר מען זיך ניט ביקן“, האָט ער געטראַכט. „קדם, ביסט ניט גערעכט“, האָט חיים געזאָגט. „איך וואָלט מיט אַזאַ מענטש, אַ שפּיאָן, זיך ניט געחברט“.

„דער גרויסער וויכוח וועגען ציל פון דער קבוצה, וואָס האָט אויפגעשטורעמט אונדזערע געמיטער, האָט זיך ביסלעכווייז איינגעשטילט. מענטשן האָבן זיך פאַרנומען מיט בויען די ווירט־שאַפּט און אַלע כוחות זענען געווענדעט געוואָרן צו איין פּונקט: פאַרזיכערן עקאָנאָמיש אונדזער קיום. אָבער אַן אַפּאַטיע האָט געהערשט אין ציבור, וועלכער האָט זיך אַיינגעשלאָסן אין די ד' אַמות פון זיין משק“.

מאשעלע האָט באַשפּריצט אַ קליין גערטל לעבן איר פענצטער. זי האָט אָפּגעווענדעט אויף אַ רגע דעם שטראַם, כדי כּתריאל זאָל קאָנען פאַרבייגיין. זי האָט געקוקט אויפן טעלער קאַשע און טעפל מיט די סוכאַרקעס אין זיינע הענט. „וואָס מאַכט דיין ווייב?“ האָט זי געפרעגט.

„פּיעשטשעט זיך אַביסל“, האָט כּתריאל געענטפּערט. מאַשעלע האָט ווייטער געשפּריצט און נאָכדעם געקוקט אויף עקיבאן וועלכער איז אָנגעפאַרן מיט אַ וואָגן זאָכן און אָפּגעלייגט מתנות ביי שכנישע טירן. אַ גאַנצע וואָך נאָך דער אַרבעט, האָט מאַשעלע גערוימט און גערייניקט כדי אַריינצוברענגען דעם פּסח אין צימער אַריין און גראַד ערב־פּסח האָט מען איר געגעבן „שבת“ און זי האָט ניט געהאַט מער וואָס צו טאָן ווי צו באַשפּריצן דעם גאַרטן. אַ קיבוץ איז אַ פאַרקערטע וועלט, האָט זי געטראַכט און געזאָגט דאָס עקיבאן, בעת זי האָט אים שפּעטער געהאַלפּן אין אָפּלייגן די זאָכן ביי איר אייגענער טיר. „אויך אַ ביכל, צווישן די מתנות?“ האָט זי זיך געחידושט. „וועט טאַקע זיין אין וואָס אַריינצוקוקן“. און זי האָט דערציילט עקיבאן אַז זי האָט שוין זייער לאַנג ניט געלייענט קיין ביכל. אַמאָל האָט זי יאָ געלייענט אַ בוך, איז עס געווען אַזוינס און אַזעלכעס. שוין אַ סך יאָרן, ווי זי זוכט עס אַרום, זי וואַלט עס נאָכאַמאָל געלייענט. אָבער זי האָט פאַרגעסן דעם נאָמען.

„פעלן דען ביכער אין ילון?“ האָט עקיבא געפרעגט.

„אָבער יענץ ביכל איז געווען גאָר עפעס אַנדערש“.

מאַשעלע האָט געמישט די בלעטער פון בוך און ביסלעכווייז איז אַ נייער חידוש אויפגעאַנגען אויף איר פנים. „עפעס זענען דאָך די שורות אָפּגעהאַקט“. האָט זי געזאָגט.

„לידער“, האָט עקיבא דערקלערט.

„לידער? לידער שרייבט מען? מען זינגט זיי דאָך?“ האָט זיך מאַשעלע געוונדערט, און זי האָט אַוועקגעלייגט דאָס ביכל אַן אַנטוישטע און מער ניט גערעדט וועגן דעם. זי האָט זיך ווידער גענומען צום שפּריצן און אָנגעוויזן אויף אַ יונג געוויקסל וואָס איז דאָרט געוואַקסן. „ס'איז אַליין אַרויסגעוואַקסן“, האָט זי געזאָגט. עקיבא האָט איר געפרעגט, צי זי ווייסט וואָס פאַר אַ בוים ס'איז און מאַשעלע האָט געהויבן מיט די אַקסלען.

„יונה־הנביאס בוים, פון דער תורה“, האָט עקיבא געזאָגט. נאָכדעם, ווען עקיבא איז אַוועק, האָט מאַשעלע לאַנג געקוקט מיט דרך־ארץ אויפן בוים. „און אַליין אַרויסגעוואַקסן“, האָט זי זיך געוונדערט אויפן קול. ס'איז געווען אַ לאַנג, גרין שטענגל, מיט געציילטע, גרויסע בלעטער, ווי הענט. און פייוול גייט חתונה האָבן, האָט זי מיטאַמאָל געדענקט אָן אַ שייכות צום בוים. און זי האָט אויך געדענקט אַז איר פּראַיעם האָט שוין גערעדט וועגן דעם מיט עקיבאן, און יענער האָט געזאָגט אַז אויך זיין איתן גייט חתונה האָבן, וועט מען מאַכן אַ בשותפותדיקע מסיבה.

„ — די ערשטע עפל פון סאָד. מיר האָבן געפלאַנצט אַ פּרדס פון 90 דונאַם און אויך פּאָרגרעסערט דעם וויינגאַרטן.

פרייטיק צו נאַכט איז דער חדר־האוכל געווען יום־טובדיק באַצירט. נאָר מ'האָט ניט געזונגען און ניט געטאַנצט. שלמה איז געווען זייער קראַנק. ווי קאָז מען זיך פרייען, ווען אַ חבר איז ניט געזונט?

„גייסט אין מיין וועג?“ האָט מירון געפרעגט עקיבאן און ער האָט אים באַגלייט לעבן וואַגן. מירון איז געגאַנגען צו די קישטאַלן און געטראָגן דעם זאַק אויפן אַקסל.

„האַסט נאָך אַ סך אַרבעט?“ האָט ער געפרעגט.

„ביז צום עומר“. האָט עקיבא געענטפערט.

„דאַרפסט זיך ניט איבערנעמען צוליב די רייד פון דיין בחור“. האָט מירון געזאָגט. „דער גאַנצער יונגער דור איז אַזוי. זיי וועלען עלטער ווערן וועלן זיי אַנדערש טראַכטן. אויך מיר זענען אַזוי געווען“.

„דו טרייסט מיך“, האָט עקיבא געזאָגט.

„איך געדענק, אַז מיר זענען אַמאָל געגאַנגען אויף אַ דעמאָנסטראַציע קעגן בעקער וועלכע באַקן לאַנגע ברויטן. מ'האָט געפאַדערט, אַז זיי זאָלן באַקן קיילעכדיקע“, האָט מירון געלאַכט.

עקיבא האָט ניט געענטפערט. דאָס פערד האָט געשלעפט דעם וואַגן און די זאַכן האָבן גערוישט. די זון האָט געשיינט אויפן גראָו, אויף בוימער, און אויף די נידעריקע געביידעס. זיי זענען פאַרבייגעגאַנגען דעם פלאַץ וווּ זילבערמאַן האָט פריער געשאַכטן דעם ביק. איצט איז שוין די תליה פון

י. בירשטיין

דריי שטאַנגען, מיטן אייזערנעם האַקן אין מיטן, געשטאַנען ליידיק און זילבערמאן האָט אָפּגעווישט די הענט אין די הויזן און איינגעפאַקט די שינדער־פּלים אין אַ קעסטל. דער ביק איז דאָרט מער ניט געווען און בלויז אין שאַטן פון באַקסערבוים, איז געלעגן די פעל — אַ קליין, שוואַרץ פעקעלע, איינגעלייגט פּירקאַנטיק, ווי אַן אַיידל, טונקל געוואָנט. אַ כיתה קינדער זענען פאַרבייגעגאַנגען און געשפּילט אויף פּייפּיאַלן דעם ניגון.

וכאשר יענו אותו
כן ירבה וכן יפרוץ.

קאפיטל זעכצן

א

ס'איז ניט געווען ווי עקיבא האָט צוגעזאָגט זילבערמאַנען. מ'האָט געפראָוועט די מסיבות באַזונדער. צו איתן און שולהס חתונה זענען געקומען אַלע ילונער און מ'האָט דאָרט געזונגען און געטאַנצט ביז שפעט נאָך האַלבער נאַכט. דער תימנער האָט זיך אויסגעטויגט אין שרייבן פריילעכע גראַמען, כתריאל האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ בדחן און באַוויינט די חתן־כלה אויף אַן אַלטן יידישן שטייגער און זהבה איז געווען זיין פאַרטנעריין; זיי האָבן ביידע געשטאַמט פון רומעניע און האָבן אויפגעפירט אַן אַמאָליקן חסידישן חתונה־טאַנץ. און ווען די בחורים און מיידלעך זענען שוין מיד געוואָרן פון טאַנצן און זיך צעגאַנגען, זענען נאָך די עלטערע ילונער, וועלכע האָבן געדענקט ילון פון די ערשטע טעג, געבליבן זיצן אין אַן ענג גרופקעלע און געזונגען פאַרגעסענע לידער וועגן לבנהיקע נעכט, וועגן בחורים מיט שוואַרצע אויגן און וועגן פאַרהלומטע מיידלעך מיט לאַנגע צעפ.

אויך מנוחה האָט פאַרלאַנגט אַ גרויסע חתונה און די ועדת־החברה האָט אויף אַ זיצונג באַהאַנדלט דעם ענין. טובה האָט געטענהעט, אַז ס'איז אַ חוצפה פון מנוחה צו וועלן אַזאַ זאַך. זי איז ניט קיין יונג מיידעלע און ס'איז ניט ביי איר דאָס ערשטע מאָל. און אויב זי האָט ניט געהאַט קיין

סך פרייד אין איר לעבן, הייסט עס ניט און מ'דארף מאכן א גרויסע מסיבה און חוזק מאכן פון זיך אליין. מ'דארף זיך דאך פרייען און ווער וועט דארט מאכן פריילעך? אבער חסיה האט געמיינט און די זאך איז ניט אזוי פשוט. און אויב ניט מנוחה, דארף מען עס טאן צוליב פייוולען. ביי אים איז עס דאס ערשטע מאל און ער איז פונקט אזוי טייער זיין טאטן ווי איתן עקיבאן, און מ'קאן ניט מאכן קיין אונטערשיד. נאך קדם האט געהאלטן אז ס'איז ניט קיין פריוואטער ענין, וואס געהער צו טאטע-מאמע, ווו יעדער קאן זיך טאן וואס ער וויל, ס'איז דא א ציבור, דער גאנצער קיבוץ, און דאס דארף מען האבן אינזינען.

אויך לוטי האט געהערט צו דער דאזיקער ועדה. ווען זי וואלט געוויסט וועגן וואס מ'וועט רעדן, וואלט זי ניט געקומען צו אט דער זיצונג. זי האט זיך ניט אריינגעמישט אין די רייד. זי האט געקוקט אויף די מענטשן און צומאל זיי אינגאנצן ניט דערקענט. ווי קאנען זיי רעדן מיט אזא זיכערקייט. צי פילן זיי ניט, און ס'איז טראגיש, קאמיש, געמיין. מנוחה פארלאנגט א גרויסע מסיבה צו להכעיס זאבן און לוטין, און זי זיצט דא און דארף עס באשטימען. איין גרויס משפחה-לעבן, האט זי געטראכט, אמאל איז עס שוין צופיל משפחה.

זי האט געפילט, און ס'שטיקט איר און זי איז ניט אויסגעזעסן ביזן סוף. זי איז געגאנגען אויפן שמאלן טראטוארל און גייענדיק האט זי מיטאמאל געוויסט און זי דארף גיין נאך ווייטער פאר איר צימער. א שעה שפעטער האט זי צונויפגעפאקט אירע זאכן און זיך אריבערגעטראגן אין א באזונדערן חדר. דניאל איז געווען אין שטוב. זי האט אים געזאגט, וואס זי טוט, נאר ער האט זי ניט אפגעהאלטן. זיין גלייכגילטיקייט האט איר וויי געטאן. ס'איז געווען, ווי ער וואלט זי ארויסגעטריבן.

לוטי איז ניט ארועק צו ווייט. סך-הכל עטלעכע טראטוארלעך פון דניאלן. און אפילו דאס האט קיין סך ניט געענדערט. זי וועט זיך טרעפן מיט דניאלן ווי פריער, אין חדר-האוכל, אויף אסיפות, אין הויף, ביים קינד. זי האט געטראגן די זאכן און ס'האט איר ניט געארט, וואס דא און דארט האט זיך עמיצער אפגעשטעלט און נאכגעקוקט.

זאב האט זיך געפרייט, וואס לוטי איז ארועק פון דניאלן און ער איז

שמאלע טראטוארן

געווען גוט צו איר דעם אָוונט. אָבער ער האָט ניט געקאָנט פאַרשטיין, פאַרוואָס זי וויל דוקא וווינען באַזונדער.

„איך וויל אויך פילן דעם טעם פון זיין איינזאַם“, האָט זי אים געזאָגט.
„זענען מיר ניט גענוג איינזאַם?“

זאָב איז געווען אין אַ ספּק, צי לויט האָט אים אויף אַן אמת ליב. ס'האָט אים געצויגן צו איר אַנדערשקייט און צו איר אומרה, פאַר וועלכן ער האָט זיך אויך געשראַקן. ער האָט געמיינט, אַז זי וועט מער ניט קוקן אויף אים, נאָכדעם ווי ער האָט איר דעמאָלט פאַרהאַלטן מיט כוח, נאָר אויפן צווייטן טאָג האָט זי אים באַגעגנט מיט פריילעכע אויגן.

לויט האָט גערוט אויפן אַיזערנעם בעטל און זאָב האָט איר דערציילט, אַז ער איז געווען ביי מנוחה און זי געוואָרנט, זי זאָל ניט טאָן אַזאַ זאָך וואָס וועט פאַרשעמען אודין. נאָר מנוחה האָט אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געוויינ און געשריגן אַז אַלע האָבן זי פיינט. אַז ער האָט אָנגערעדט אודין פיינט צו האָבן דער מאַמען. אחריות פאַרן זון? און וווּ איז זיין אייגענע אחריות? זי וועט חתונה האָבן מיט פייולען און מ'וועט פראַווען אַ גרויסע מסיבה אַלעמען אויף צו להכעיס.

לויט איז געווען מיר. זי איז אַוועק פון דער זיצונג און אַוועק פון דניאלן, כדי צו אַנטלויפן פון אַלעמען און ניט וויסן מער פון קיין אחריות און אַט איז זי מיט זאָבן און ער רעדט ווידער וועגן די זעלביקע זאַכן. זי איז געווען צו מיד צו זאָגן אים, ער זאָל שווייגן, ער זאָל אַוועקגיין און זי איבערלאָזן אַליין. זי האָט געקוקט אויף זאָבן און איר אויג איז געווען זאַט פון זען. איר אויער זאַט פון הערן. זי האָט געפילט, אַז אירע אויגן און אירע אויערן זענען אַלט, עלטער פאַר איר. אַ טונקעלניש איז דאָ אין דיין נשמה, האָט זי אַמאָל געזאָגט צו דניאלן. אַמאָל האָט זי געוואָלט אַריינקוקן אין דער טונקעלניש. זי האָט עס מער ניט געוואָלט. און ווידער האָט זי געזען אויף זאָבס פנים די סימנים פון אַ לאַנגווייליק לעבן. זאָב האָט גערעדט וועגן אודין און וועגן ילוני דעם לערער, וואָס רופט אים אויף אַ בירור. זאָבס ווערטער זענען געקומען פון ווייט. זי האָט עפעס געדענקט וועגן אַן אַלטן וויכוח מיט ילוני; זי איז נאָך דעמאָלט געווען גננת אין קינדערגאַרטן און זי האָט געצונדן מיט די קינדער ליכט לכבוד שבת, האָט ילוני געמאַכט אַ בירור

י. בירשטיין

און געטענהעט, און ער וועט ניט דערלאזן פראווען קלעריקאליזם אין ילון
אדער לערנען וועגן גאט. אסיפות און וויכוחים, זי האט עס מער ניט געוואלט.
מיטאמאל איז לויט אויפגעשפרונגען פון בעט, „זאב, לאמיר אוועק פון
דאנען“, האט זי געזאגט. „לאמיר אנטלויפן. איך און דו. כאטש אויף א
וואך אדער צוויי“.

„ווי אזוי, איך דארף מארגן אקערן“, האט זאב געענטפערט.

קאפיטל זיבנצן

א

מנוחהס מסיבה איז פאָרגעקומען אין קליינעם לעקציע־זאַל. ווען דניאל איז אַהין אַריינגעקומען האָט ער געשפּירט אויף זיך אַלעמענס אויגן; צוערשט פון די, וועלכע זענען געזעסן מיטן פנים צו דער טיר און נאָכדעם פון די אַנדערע וועלכע האָבן געדאַרפט אויסדרייען די קעפּ. מענטשן האָבן זיך אַ רוק געטאַן אויף די שטולן און דאָ און דאַרט געמאַכט פאַר אים אַ ליידיקן פּלאַץ. מ'איז ניט צוגעוויינט געווען צו זען דניאלן אויף שמחות און דאָ, האָט מען זיך זיכער ניט געריכט אויף אים. זילבערמאַן האָט אים געפּירט צום טיש. דניאל האָט זיך אַרויסגעהאַלפּן ביים גיין מיט איין שטעקן.

די טישן זענען געווען אויסגעשטעלט ווי אַ ח' (חית) און די מענטשן האָבן צוגעביסן זיסע זאַכן און געקנאַקט ניסלעך. מאַשעלע און חסיה האָבן באַדינט, דערלאַנגט קאַלטע געטראַנקען און שוואַרצע קאַווע. זילבערמאַן האָט ניט געלאָזן דניאלן לאַנג טראַכטן. ער האָט אים מכבד געווען מיט וויין און מיט לעקעך און געהייסן אַלעמען פריילעך זיין. זילבערמאַן האָט דערציילט, אַז ער איז דער איינציקער אויף דער וועלט, וועלכער געדענקט פּייוולען, פון געבוירן־טאָג אָן. אַלס קינד איז ער געווען גאָר געראַטן און אַרויסגעוויזן אַ סך פעיקייטן, נאָר ווען זילבערמאַן איז צוריקגעקומען פון רוסלאַנד און אים אָפּגעפונען אין די לאַגערן, האָט ער אים מער ניט דערקענט. זינט דעמאָלט האָט ער געטענהעט צו אים, ער זאַל אַוועקוואַרפן

די מרה־שחורה און זיך פרייען, וואָס ער לעבט. טרייב אַרויס דאָס אומגליק פֿון זיך האָט ער אים געזאָגט. צי איז ער ניט גערעכט געווען ווען ער האָט אַזוי געזאָגט?

זילבערמאַן האָט זיך געפרייט אָן אַ מאָס און ער האָט ניט געזען, אַז ווען ער האָט גערעדט, האָבן מענטשן אָפּגעווענדעט פֿון אים זייערע בליקן. „און איר ווייסט, פאַרוואָס איך פריי זיך? ווייל כ'בין געגליכן צו איובן“, האָט זילבערמאַן ווייטער גערעדט. ער האָט געפרעגט דניאלן, צי ווייסט ער ווער איז געווען איוב און ניט וואַרטנדיק אויף קיין תשובה האָט ער דערציילט באַריכות, וועמען ער מיינט און צוגעגעבן, אַז פונקט ווי איוב, האָט ער אויך אַלץ פאַרלוירן און צוריק געפונען.

דניאל האָט איינמאָל אָנגערטראָפֿן זילבערמאַנען אויפֿן טראַטוואַל, וווּ ער האָט אָפּגעוואַרט זיין יונגעלע וועלכער איז אים געלאָפֿן אַנטקעגן. דער טאַטע איז געשטאַנען מיט צענומענע הענט און צעשפרייטע פיס, און אויסגעזען ווי אַ גריכישער גאָט אין פאַרגלייך מיטן זונעלע, וועלכער האָט דערגרייכט ביז צו אַ קני.

„קוק עס אָן“, האָט ער דעמאָלט געזאָגט, „פיר אַזעלכע שטיקלעך האָב איך שוין געהאַט און דאָס איז אַ נייע סדרה“.

דניאלן האָט קיינמאָל ניט פאַראינטערעסירט דער איוב, וואָס איז צוריק געבענטשט געוואָרן מיט גיטער, נאָר קוקנדיק אויף זילבערמאַנען, איז אים אַיינגעפאַלן אַ מחשבה אַז איוב דער צופרידענער איז אפשר מער איוב, ווי איוב דער שעלטער.

„דו ביסט דאָך אַ שרייבער“, האָט זילבערמאַן זיך געווענדעט צו דניאלן, „מעגסטו פאַרשרייבן, וואָס איך זאָג. נאָר דאָס איז ניט אַלץ, מיר וועלן זיך נאָך אַמאָל אַוועקזעצן ביי אַ גלעזל טיי, אָפּזיצן אַ גאַנצע נאַכט און איך וועל דיר דערציילן מיין היסטאָריע. וועגן מאַטקע גנב איז דאָ אַ בוך? וועגן פּראַיעם זילבערמאַן וועט אויך זיין אַ בוך“.

אַז זילבערמאַן האָט אָפּגערעדט, איז געוואָרן שטיל און מ'האַט געוואַרט אַז עפעס זאָל געשען. אומעטום וואַרטן מענטשן אַז עפעס זאָל געשען, נאָר דאָ, אויף מנוחה'ס חתונה האָבן די מענטשן געוואַלט, ס'זאָל שוין געשען, כדי זיי זאָלן זיך ניט דאַרפֿן לאַנגווייליקן. ס'האַט ניט געדאַרפט זיין אַ

גרויסע זאך. ס'וואלט גענוג געווען אַ קלייניקייט ; אַ מענטש זאל אַריינקומען, ווי פריער דניאל, וועט מען קוקן, זיך אַ רוק טאן איבער די שטולן. עמיצער זאל דערציילן אַ וויץ. ס'האט געמעגט זיין אַן אַלטער וויץ. נאָר קיינער האָט ניט דערציילט. און קיינער איז אויך ניט אַריינגעקומען, כאָטש די טיר איז געווען אָפּן.

„פאַרוואָס זינגט מען ניט ?“ האָט חסיה געפרעגט.

„יא, פאַרוואָס זינגט מען ניט ?“ האָט חיים זיך אָפּגערופּן. ער האָט אַריינגעגאַסן רויזלעכע וואָסער אין אַ גלעזל און עס אויסגעטרונקען מיט איין מאָל. זלמן האָט עפעס גערעדט צו אים. וועגן מענטשן און שטולן האָט ער גערעדט. „אַט אַזוי איז עס. אַ מענטש וויל שטענדיק מער. אַז מען גיט אים איין שטול, וויל ער צוויי און אַז מען גיט אים צוויי, וויל ער דריי.“

„רעד העכער“, האָט זעבה, פון צווייטן עק טיש, זיך געווענדעט צו אים.

„לאַמיר אויך הערן וואָס דו זאָגסט.“

„היינטיקע חתונות, אין קיבוץ, האָבן מערניט קיין טעם“, האָט טובה געזאָגט צו עקיבאן. „אַמאָל האָט מען אָנגעטאַן דאָס רינגל און פאַרטיק“. ס'איז געווען אַ גוטע טעמע און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ וויכוח.

„געקומען אויף אַ חתונה און מ'רעדט וועגן חתונות. שוין באַלד ווי אויף אַן אסיפה“, האָט זעבה געזאָגט צו זיך. זי האָט אויפגעעפנט איר בייטל און אַרויסגענומען וואָל צום שטריקן. ס'האָט ניט איינמאָל געטראָפּן אַז מ'איז געקומען אויף אַ מסיבה און געזעסן ווי אויף אַן אסיפה.

דניאל האָט געוואָרפּן אַ בליק אויף פייוולען. ער איז געזעסן לעבן מנוחה און זיינע אויגן זענען געווען רויט. ער האָט געהאַלטן די הענט אונטערן טיש, און פון מאָל צו מאָל זיי געריבן, מחמת זיי האָבן געשוויצט. בלויז איינמאָל איז דניאלן אויסגעקומען רעדן אַ פאַר ווערטער מיט פייוולען. ס'איז געווען אין אַ פאַרנאַכט און ער האָט אים באַגעגנט ביי די רינד־הייף קוקנדיק אויף די קי. צו ערשט איז ער פאַרבייגעגאַנגען אַן אַ וואָרט. אַז אַ מענטש אין ילון האָט דערשפירט אַ בעדערפעניש נאָך אַ גאַס, האָט ער זיך ניט באַגריסט צו קיינעם. ווען דניאל איז צוריקגעגאַנגען, האָט אים פייוול אָפּגעשטעלט און דערציילט אַז ער האָט געהאַט אַ חלום, אַז ער איז געפאַרן אויף אַ באַן. דניאל האָט זיך געחידושט וואָס יענער האָט אים

פלוצלונג דערציילט וועגן דעם און ער האָט ניט געוואָסט, וואָס צו ענטפערן.
„כ׳זע, דו האָסט ליב צו קוקן אויף די קי״, האָט אים דניאל געזאָגט.
„איך קוק גאַרניט אויף די קי״, האָט פייוול געענטפערט. „איך קוק
אריין אין זיך“.

„און וואָס זעסטו דאָרט?“ האָט דניאל געפרעגט.
„פינצטער אינעווייניק“. האָט פייוול זיך געקלאַפט אין דער ברוסט.
„רעדסט ווי אַ פּאָעט, פייוול“.
עטלעכע טעג שפעטער האָט אים פייוול אָפּגעשטעלט און געוואָלט וויסן,
וואָס איז אַ פּאָעט.

מנוחה איז געזעסן לעבן פייוולען. איר גרוי פנים איז געווען פאַרפלאַמט
און זי איז געווען אַנגעטאָן אין אַ ווייסער בלווקע מיט אַ רונדיק קעלנערל,
אַרום און אַרום איר האַלדז.

„פאַרוואָס זינגט מען ניט?“ האָט זי געפרעגט און זי האָט זיך אַרומ־
געקוקט אויף רעכטס און אויף לינקס, ווי זי וואָלט עמיצן געזוכט. מענטשן
האַבן אָפּגעווענדעט זייערע בליקן, כדי ניט צו דאַרפן ענטפערן אויף דער
פּראַגע. בלית ברירה האָט מנוחה אַ קוק קעטאַן אויף פייוולען, ווי ער וואָלט
געווען די לעצטע סטאַציע פון איר זוכענדיקן בליק. פייוול האָט אַ פינטל
געטאָן מיט די אויגן. ער האָט זיך דערפילט שולדיק, וואָס די מענטשן
זינגען ניט. ער האָט נאָכגעטאָן מנוחה און אויך אַנגעהויבן צו זוכן. נאָכדעם
האָט ער דערקלערט: „מ׳זינגט ניט“.

„זאָל מען עפעס זינגען“, האָט מנוחה געענטפערט. זי האָט עס געזאָגט
פייוולען און פייוול איז מסכים געווען. איין אויג איז אים געוואָרן גרעסער.
פאַר דער לעצטער צייט האָט זיך מנוחה געענדערט. דער האַרטער
אויסדרוק אויף איר פנים האָט נאָכגעלאָזט און אַ מיידלשע ווייכקייט האָט
זיך אַנגעזען אַרום איר האַלדז, אַקסלען און אַרום די ליפן. דניאל פלעגט זי
זען אין די פאַרנאַכטן, גייענדיק מיט פייוולען האַנט אין האַנט איבער די
שמאַלע טראַטואַרלעך. מנוחה איז יונגער געוואָרן, ווי ס׳וואָלט איר געלונגען
דורך די אַלע יאָרן, אַפצוהייטן אין אַ באַהאַלטן קעמערל פון איר גוף, אַ
טראַפן פון אַמאָל. און איצט האָט זיך עס אויף איר אַנגעזען. זי האָט זיך
אויפגעפירט ווי אַ פאַרליבט יונג מיידל, און גייענדיק, צומאָל געזונגען לידער

פאַר פייולען. מענטשן אין ילון האָבן נאָכגעקוקט מיט אַ קרום אויג. ס'איז זיי ניט געפעלן געוואָרן אַזאָ אויפפירונג. אַפילו יונגע בחורים און מיידלעך האָבן זיך אויפגעפירט צנועתדיק אין הויף. די אַמאָליקע טעאָריעס וועגן פרייער ליבע האָבן ניט אָנגעהאַלטן לאַנג אין ילון. ניט איינמאָל האָט אַ מאַמע זיצנדיק אין קינאַ, אַ זיפץ געטאַן, וואָס איר זעכצן־יעריקע טאָכטער דאַרף זען, ווי מ'קושט זיך אויפן עקראַן.

„פאַרוואָס זינגט מען ניט זי?" האָט חסיה געפרעגט.

דניאל האָט געקוקט אויפן דיקן פאַרצעלייענעם טעפל אין וועלכן חסיה האָט אריינגעגאַסן קאַווע. אויך ער האָט געוואַרט אַז עפעס זאָל געשען. ער האָט ניט געוויסט, נאָך וואָס ער איז געקומען אַהער. ער האָט זיך געפילט אַרעם און שולדיק וואָס ער עסט און וואָס ער אַטעמט. ער האָט געטראַכט וועגן עקיבאס פּלאַן אָבער ער האָט גאַרניט געטאַן. ער האָט אויך ניט געקאַנט שרייבן. מיט אַ צייט צוריק האָט ער נאָך אַלץ געשפירט אין זיך אַן אַיילעניש, ווי עמיצער וואָלט אים געהאַלטן ביים קאַלנער און געיאָגט. ער מוז זיך אַיילן כּדי צו דעריאָגן, כּאָטש וואָס, האָט ער ניט געוויסט. זינט לוטי איז אַוועק, האָט ער מער די אַיילעניש ניט געשפירט. ער איז געוואָרן פּוילער און צומאָל אַפּגעלעגן אַ גאַנצן טאַג אין בעט. ס'איז מער ניט געווען קיין אויג, וואָס זאָל אים אָבסערווירן, און אין די פּרימאַרגנס, פּלעגט ער שעהען לאַנג ליגן אַן אַיינגעניורעטער אונטער דער קאַלדרע און אין אַ האַלבן־שלאָף פּרווון געדענקען די חלומות פון דער נאַכט. ער האָט געזוכט סימנים אין זיי, כּאָטש ער האָט ניט געוויסט אויף וואָס. און דאָך האָט ער געוואַרט אַז עפעס זאָל געשען. ס'האָט ניט געדאַרפט זיין קיין גרויסע זאָך, אַ קאַליר, אַ קלאַנג, אַ שטילקייט.

דער תּימנער וועלכער איז פּריער אַרויסגעגאַנגען איז צוריקגעקומען און געבראַכט מיט זיך אַ כאַפּטע יונגען און מיידלעך פון דער הכּשרה־קבוצה. ער האָט זיי געטראָפּן אין קאַרידאָר פון חדר־האוכל און צוגעזאָגט וויין און ביר, זענען זיי געקומען.

די מענטשן האָבן זיך צונויפּגערוקט און זיי אַפּגעגעבן אַ באַזונדערן טיש און די פּלעשער וויין און ביר פון די אַנדערע טישן האָט מען זיי געגעבן צום טרונקען.

„און אַצינד זינגט!“ האָט דער תימנער באַפוילן. און די חברה האָט געפאַלגט. זילבערמאַן האָט דערלאַנגט נאָך פּלעשער און אַצינד איז געוואָרן פּריילעך. די חברה האָט געזונגען און די מענטשן האָבן געקוקט. שפעטער האָט מען געמאַכט אַרט און זיי האָבן געטאַנצט. נאָר טייל זענען שוין געווען בגילופין און ס'איז געוואָרן אַ ווילד האַפּקעניש. אַ פּלאַש איז צעבראַכן געוואָרן און אַ מיידל האָט געשריגן. מ'האַט געוואַלט. זיי זאָלן בלוזי זינגען און ניט טאַנצן. נאָר ס'האַט שוין ניט געהאַלפּן און דער תימנער האָט זיי געדאַרפט ארויספירן איינציקווייז פון זאַל און אַפּנעמען די פּלעשער וויין. וואָס זיי האָבן באַהאַלטן אין די קעשענעס.

ס'איז געוואָרן צוריק שטיל און די מענטשן האָבן ניט געוואוסט. צי ס'איז נאָך כּדאי צו בלייבן.

„מאַכט ניט אויס, מיר וועלן אַליין זינגען“, האָט מנוחה געזאָגט. און ווען ס'איז געוואָרן אַ רגע שטילער האָט זי זיך אויפגעשטעלט און אַנגעהויבן זינגען. צוערשט האָבן בלוזי די מענטשן אַרום איר זיך אַיינגעהערט נאָר באַלד איז שטילער געוואָרן אומעטום.

לילה, לילה כוכב מזמר

נומי, נומי כבי את הנר.

די שפיצן פינגער פון אירע הענט האָט זי אַנגעשפּאַרט אַן דעם טיש און זי האָט געהאַלטן דעם קאַפּ עטוואָס זייטיק, ווי זי וואַלט זיך אַיינגעהערט צו איר אַייגן קול און אַפּגעהיט, ס'זאָל זיך ניט אַריינכאַפּן אַ פּאַלשער טאַן. פייוולס דאַרער גוף האָט זיך עטוואָס אַיינגעהאַרבעט. זיין רעכטע האַנט איז געלעגן אויפן טיש. ער האָט געקוקט אויף דער האַנט מיטן גרעסערן אויג און נאָכדעם האָט ער מיט צוויי פינגער אַנגעהויבן צוקלאַפּן זייער איידל, צום טאַקט פון מנוחהס געזאַנג.

לילה, לילה רק את מחכה

נומי, נומי, הדרך ריקה.

א

אַ שווייגעוודיקער בליק איז געווען אין אודיס אויג, בעת ער איז אריינגעקומען, אינם אָונט פון דער מאַמעס חתונה, צו לױטן אין צימער. ער האָט געוואָלט וויסן, צי דער טאַטע איז דאָ פאַראַן, נאָר דאָס צימער איז געווען קליין, און ס'איז גענוג געווען דער ערשטער בליק, כדי צו זען אַז לױטי איז אַליין. ער האָט געוואָלט צוריק אַרויסגיין, נאָר לױטי האָט אים פאַרהאַלטן.

„זעץ זיך אָוועק“, האָט זי אים געזאָגט, „ס'וועט דויערן עטלעכע מינוט און כ'זועל פאַרטיק ווערן מיט דער שול-אַרבעט“. זי האָט ניט אַרויסגעוויזן די איבעראַשונג און נייגער, וואָס זיין אַריינקומען האָט אויפגעוועקט אין איר. זי האָט ממשיך געווען איר אַרבעט, ווי ס'וואָלט געווען אַ געווענלעכע זאַך. ווי אודי וואָלט געווען איינער פון די שילער, וועלכע זענען אָפט געקומען צו איר אין שייכות מיט אַ שול-ענין. אָבער זי האָט געדענקט אַז אודי איז נאָך קיינמאַל ניט געווען ביי איר אין חדר. אויך ווען זי האָט נאָך געוויינט צוזאַמען מיט דניאלן, האָט ער עס ניט געטאַן. און אַפילו צום טאַטן איז ער ניט אַריין, ווען זי איז דאָרט געווען. אין שול האָבן זיי זיך אויסגעמיטן. לעצטנס האָט אודי יאָ באַזוכט די לעקציעס, אָבער לױטי האָט ניט געלייגט קיין באַזונדערן אַכט אויף אים. זי האָט אים ניט אַרויסגערופן פאַרצולייצען און ניט געפרעגט קיין פּראַגן. זי האָט געשפּירט זיין אַנגעברוגנטע באַציונג צו איר און

י. בירשטיין

געטראַכט, אַז וויסנדיק אדער אומוויסנדיק, האָט ער זי פיינט. זי האָט אויסגעמיטן צו רעדן אָדער שמייכלען צו אים, כדי ער זאָל עס ניט אויס־טייטשן אַלס חניפה. זי האָט געוואָרט אויף אַ געלעגנהייט, אָבער ביז איצט האָט זיך עס ניט געמאַכט.

„זען זיך, שטיי ניט ביי דער טיר“, האָט זי איבערגעחורט און נאַכגעפּאָלגט זיינע שווייגעוודיקע באַוועגונגען מיט אַ געשפּאַנטקייט. אודיס הענט זענען געהאַנגען נידעריק ביי זיינע קני און צוגייענדיק צום טיש האָט ער זיך אַ וויילע געיישובט וווּ זיך צו זעצן, אויף דער שטול אָדער אויף דעם בעט. ער האָט באַקוקט די ווענט און די ביכער און געזוכט אַן אָרט אויף אַנצוהענגען זיין בליק.

לוטי האָט געוויסט אַז זיין זוכן דעם טאַטן איז אַן אויסרייד. זאָב איז אַוועקגעפּאָרן, כדי ניט צו זיין אין דער היים אין דעם דאָזיקן אָוונט און אודי האָט געוויסט וועגן דעם. ער האָט אויך אודין געזאָלט מיטנעמען, נאָר ס'איז אים ניט געלונגען. און איצט איז ער געקומען צו איר. זי האָט געטראַכט, אַז זי וועט אים ניט אַרויסלאָזן פון די הענט, ביז זי וועט זיך גוט דורכרעדן מיט אים. זי האָט פּאַרגעזעצט איר אַרבעט און געוואָרט, ער זאָל זיך דערווייל אַביסל אויסשווייגן. זי האָט געזוכט ווערטער אין איר מוח. זאָב האָט איר דערציילט אז אודי איז געוואָרן שטילער און נאַכגיביקער נאָכן בירור און ער היט אָפּ די שול, נאָר לוטי איז ניט געווען זיכער, צי דאָס צווינגען אים צו לערנען איז אַזאַ מעלה, ס'וועט אַיינברעכן אודין און אים מאַכן פּאַר אַ גולם. זי האָט עס זאָבן ניט געזאָגט. ער וואָלט עס סיי ווי ניט פּאַרשטאַנען. פאַר זאָבן איז דאָס לערנען געווען אַ חלום און אודי האָט עס געדאַרפט פּאַרוואַנדלען אין וואָר.

בעסער וואָלט געווען ווען אודי וואָלט געאַרבעט. אָדער גאָר אַוועק אויף אַ צייט פון ילון. נאָר אודי וועט עס זיכער ניט טאָן. אַזאַ זאָך באַדייט דאָך ברעכן אַן עיקר־פּרינציפּ פון ילון, זיך אויסשליסן פון דער געזעלשאַפּט, פון דער „חברה“. „חברה“ איז געוואָרן אַן אַפּגאַט. תמיד טאָן וואָס „חברה“ באַפעלט. תמיד זיין צוזאַמען. ס'איז אַ גוטע זאָך דאָס זיין צוזאַמען, אָבער ס'דאַרף דאָך זיין אַ גרענעץ. ס'וואָלט געמעגט זיין אַ טאָג אין דער וואָך, ווען יעדער איינער איז מיט זיך אַליין און פּראַוועט התבודדות. אז לוטי פּלעגט

שמאלע טראטוארן

טראַכטן אדער רעדן וועגן דאָזיקן ענין, פלעגט עס איר תמיד אויפֿרעגן. אויך איצט האָט זי עס געשפּירט און מער ניט געוויסט וואָס זי לייענט אין די העפטן. זי האָט געוואָרפֿן אַ בליק אויף אודין און באַמערקט אַז ער קוקט אויף אַ קליין, קיילעכדיק בילדל, וואָס איז געשטאַנען אנגעשפּאַרט אויף אַ פּאַליצקע. ס'איז געווען דאָס בילד וואָס זי האָט ארויסגענומען פֿון זאַבס אַלבום. לוטי מיט די צעפּ אין איר זיבעציטן יאָר. ווי אַזוי איז זי געווען אין אודיס עלטער? וואָס זענען דעמאָלט געווען אירע מחשבות? ווי אַזוי האָט זי געקוקט אויף דער וועלט?

קולות האָבן זיך דערטראָגן פֿון דרויסן. בחורים און מיידלעך זענען פּאַרבייגעגאַנגען און זייערע רייד האָבן זיך געהערט דורכן פענצטער.

„ביר וועט זיין?“

„איך קאָן אויסטרונקען אַ טויף פּלעשער!“

„אוי, ביסט אַ ממזר, גיי דיר!“ האָט אַ מיידל געשריגן.

לוטי און אודי האבן איבערגעריסן זייער באַזונדער שווייגן און זייערע בליקן האָבן זיך אַנגעטראָפֿן. זיי האָבן געוויסט ווהיין די בחורים און די מיידלעך גייען אַצינד. לוטי האָט זיך האַסטיק אויפגעשטעלט, צונויפגע־זאַמלט מיט רעש די העפטן און געזאַגט אַז זי וועט פּאַרקאַפֿן טיי. זי האָט געוואַלט צוניט מאַכן די קולות פֿון דרויסן, נאָר די ווערטער זענען פּאַרבליבן אין צימער. לוטי האָט אַ רוק געטאַן אַ שטול, אויפגעעפנט דאָס טירל פֿון דער שאַפקע מיט אַ סקריפּ און אַוועקגעשטעלט גלעזער אויפֿן טיש. ווען זי איז ווידער צוגעגאַנגען צו דער שאַפקע ארויסצונעמען די איבעריקע זאַכן, טיי און צוקער, האָט זי געכאַפּט אַ בליק אינעם קליינעם שפיגל, וואָס איז געהאַנגען אויף דער אינעווייניקסטער זייט פֿון דעם צעעפנטן טירל. זי האָט געזען איר פנים און אודין וועלכער האָט איר נאַכגעפּאַלגט מיט די אויגן. זי האָט געקוקט אויף אודין אין שפיגל. אַ געדאַנק איז אדורכגעלאָפֿן איר מוח און מיט אַמאָל האָט זי געוויסט פּאַרוואָס ער איז געקומען. זאַבס בליק איז געווען אין אודין. זאַבס הונגעריקער בליק נאָך פֿרוי, פֿון די ערשטע טעג. אַצינד האָט זי שוין געוויסט, פּאַרוואָס אודי האָט איר די גאַנצע צייט אויסגעמיטן, ניט צוליב שנאה אָדער ווידערווילן. פּאַרוואָס איז עס איר די גאַנצע צייט ניט אַיינגעפּאַלן. ס'קאָן ניט זיין אַז זי זאל ניט האָבן באַמערקט

אין אים דעם דאָזיקן בליק, איצט האָט זי געוואָסט, אַז זי האָט עס געזען אַ סך מאל. און ווייל זאָב איז נישטאָ, דערפאַר איז ער געקומען. לויט האָט זיך געזוימט ביים אַרױסנעמען דעם צוקער און זי האָט אַרױנגעשמייכלט צווישן די כלים. ס'האָט איר נישט באַליידיקט און אין דער ערשטער רגע האָט עס איר אַפילו הנאה געטאָן. זי איז געווען צופיל פרוי, נישט צו שפירן דאָס גוטע געפיל, וואָס האָט זיך תמיד אויפגעוועקט, בעת זי פלעגט באַמערקן אַז זי ווערט אַבסערווירט פון אַ הונגעריק אויג. זי האָט נישט דערשטיקט דאָס געפיל. זי האָט געוואָרט, ס'זאָל לאַנגזאַם איבערגיין. אַ וויילע איז נישט געווען קיין מחשבה אין איר מוח און נאָכדעם האָט אַן אַלטער כוח געהאַט די אויבערהאַנט איבער איר. זי האָט געלאָזט דאָס טירל פון דער שאַפּע אָפּ, צוגעגאַנגען צו אודין און געבליבן שטיין נאָענט לעבן אים. זי האָט אַראַפּ־געקוקט אויף זיין קאָפּ און ער, זיצנדיק, האָט אַראַפּגעקוקט אויפן דיל. זי האָט לייכט געפירט אירע פינגער־שפיצן איבער זיין פנים. אודי האָט זיך אויפגעשעלט. „כ'וועל גיין“, האָט ער געזאָגט.

„אַ, ניין. איצט וועסטו זיצן און הערן וואָס כ'האָב דיר צו זאָגן“, האָט לויט גערעדט. אירע הענט זענען געווען אויף זיינע אַקסלען און ער האָט זיך געלאָזן אַראַפּזעצן. זי האָט געזען זיינע הענט וועלכע האָבן אביסעלע געציטערט. לויט האָט אַרױנגענומען זיין פנים אין אירע הענט און זי האָט עס אויפגעהויבן. דעם טאַטנס ליפּן, האָט זי געטראַכט. זי האָט פלוצלונג וועגן עפעס געדענקט און אַ צאַפל געטאָן. נאָר זי האָט זיך אַיינגעהאַלטן, אַפּגעלאָזט אודין און זיך אַפּגעקערט פון אים.

„ניין, ריר זיך נישט פון אַרט, איר וועל רעדן, האָט זי געזאָגט. און עפעס ווי דרך־אגב, האָט זי גענומען אין דער האַנט דאָס קיילעכדיקע בילדל, געקוקט אויף דעם, ווי זי וואַלט עס געזען צום ערשטן מאל, און עס אַוועקגעלייגט מיטן פנים אַראַפּ.

„פארוואָס גייסטו נישט אוועק פון ילון, אודי?“ האָט זי גערעדט. ס'זאָלט געווען אַ גוטע זאָך, ווען דו טוסט עס. גיי אַוועק און פאַרגעס אויף אַ ווייל טאַטע־מאַמע, און אויך ילון, אַדער געדענק זיי פון דער ווייטנס. ס'זעט נישט זיין קיין חטא. וועסט נישט פאַראַטן מיט דעם דיין „חברה“. גיי אין שטאַט, אַדער אין אַ יונגן קיבוץ, צי גאָר אין דער אַרמיי. ביסט שוין גענוג דערוואַקסן

צו קאַנען אַליין באַשליסן, און ניט תמיד דאַרף מען וואַרטן אויף דער הסכמה פון דער „חברה“.

ס'וואַסער אין טשייניק האָט געקאַכט מיט אַ פייף און לוטי האָט אָנגעגאַסן טיי. איצט האָט זי אינזינען געהאַט דאָס בילדל וואָס זי האָט אוועקגעלייגט מיטן פנים אַראָפּ און זי האָט געוואָסט פאַרוואָס זי האָט עס געטאַן. וואָס האָט זי געטראַכט וועגן לעבן ווען זי איז אַלט געווען זיבעצן יאָר? וואָס האָט זי געטראַכט וועגן טויט? וואָס וואָלט געווען ווען זי טרעפט זיך אַצינד אין יענעס עלטער? וואָלט זי גערעדט דאָס זעלבע צו דער זיבעצן־יעריקער, וואָס זי רעדט אַצינד צו אודין? לוטי האָט געשמייכלט. זי האָט געוואָסט אַז זי איז אומבאַהאַלפן. זי קאָן אודין גאַרניט ניט דערציילן. ער דאַרף אַליין אַלץ דורכטראַגן און אַפילו דאָס. קאָן זי אים ניט זאָגן. זי האָט געזען אַז די צעטומלטקייט איז נאָך אַלץ דאָ אויף זיין פנים.

אודי האָט נאָך אַלץ געשפירט לוטין לעבן זיך, און זיין קאַפּ. אין אירע הענט. ס'איז ניט געווען פאַר אים קיין סופּריז. ער האָט געוואַרט אויף דעם. אין חלום האָט ער געוואַרט. אין חלום האָט ער געוואָסט אַז אַזוי דאַרף עס זיין, און ער איז געווען זיכער אַז ער דאַרף גאַרניט ניט טאָן, און אַלץ וועט געשען לויט אַ געהיימען ווילן. ווער האָט צעשטערט דעם פאַרלאַנג פון דעם געהיימען כוח? ער איז געווען צעטומלט און עפעס אין זיין מוח איז געבליבן ניט פאַרענטפערט. ער האָט זיך געשפילט מיט די פינגער פון זיינע לאַנגע הענט.

שפעטער, ווען אודי איז אַוועק, איז לוטי געזעסן אויפן בעט, אָנגעלענט אויף עטלעכע קישנס. איך האָף אַז אודי וועט מיך פאַלגן, האָט זי געטראַכט, און איך האָף אַז ער וועט מיר ניט פאַלגן. זי איז מער ניט געווען זיכער צי אירע רייד האָבן געהאַט אַ טעם. זי האָט ווידער געהערט קולות פון דער יונגער חברה, וועלכע זענען פאַרבייגעגאַנגען דעם פענצטער. איצט האָבן זיי געשריגן נאָך העכער, מיט אַ שיכורלעכן נאַכקלאַנג. שוין נאָך דער חתונה, האָט לוטי אינזינען געהאַט, אָבער ניט לאַנג. איר אויג און איר אויער איז ניט געווען געווענדעט צום דרויסן. זי האָט זיך איינגעהערט צו זיך, און געוואַרט אויף זיך אַליין.

„ס'איז אַ ראַק“, האָט זי געהערט דניאלס קול.

י. בירשטיין

„אבער איך האב עס אַרויסגעריסן“, האָט זי געענטפערט. אַ לאַנגע צייט
איז זי געלעגן רויק און נאָכדעם האָט זי געוואוסט אַז רעדנדיק צו אודין,
האָט זי גערעדט צו זיך אליין, אויך זי מוז אַוועק אויף אַ צייט פון ילון.

א

דריי פרויען זענען געזעסן אין אַ צימער פון בית־התינוקות און געזויגן זייערע קינדער.

אויף נידעריקע שטולן, די פיס אָנגעשפּאַרט אויף גאַר קלייניקע פּוס־בענקלעך, ס'זאַל זיין באַקוועמער פאַר די פּיצעלעך אין די שויסן, איז יעדע מאַמע געזעסן ביים בעטעלע פון איר קינד, מיטן פנים עטוואָס צו דער וואַנט, כדי צו פּילן זיך אָפּגעזונדערט פון די אַנדערע.

ס'איז געווען קרוב צו האַלבער נאַכט און דאָס שטילע ליכט אינעם חדר האָט באַלויכטן די געשטאַלטן פון די זיצנדיקע פרויען, זייערע שאַטנס אויף די ווענט, און די מידקייט אויף זייערע געזיכטער.

די ערשטע פרוי האָט געזאָגט:

„כ'קאַן זיך ניט אַיינהאַלטן און כ'מוז אַייך דערציילן וואָס כ'האַב אַליין געזען.“ און זי האָט אָפּגעקערט איר פנים פון דער וואַנט און זיך איבער־געזעצט אויף דער שטול אַזוי, אַז זי זאַל איצט, ביים רעדן, ניט זיין אָפּגעזונדערט פון די אַנדערע פרויען. מיט עטלעכע פינגער האָט זי אונטער־געהאַלטן די ברוסט אַרום איר וואַרצלע, אַז דאָס קינד זאַל בעסער זויגן און זי האָט דערציילט, וואָס זי האָט היינט געזען און זי קאַן עס ניט פאַרשווייגן.

די צווייטע פרוי האָט געזאָגט:

י. בירשטיין

„איך אליין וואלט זיך געשעמט צו טאן אזא זאך, נאָר ס'זענען דאָ מענטשן וועלכע האָבן ניט קיין בושה“.

די דריטע פרוי האָט פאַרלייגט איר קינד אויפן אַקסל און לייכט געפאַטשט אין דער פלייצקע. „נו, גיב אַ גרעבסעלע“, האָט זי געזאָגט. אַצינד זענען שוין אַלע דריי געזעסן פנים צו פנים און גערעדט וועגן מענטשן וואָס האָבן ניט קיין בושה.

דערווייל האָט אַ קינד אין אַ פערט בעטל אָנגעהויבן וויינען און געזוכט דעם גראָבן פינגער פון אַ פויסטל.
די ערשטע פרוי האָט געזאָגט:

„כ'קאָן ניט פאַרשטיין נעמי'ן. דאַכט זיך אַ קלוגע פרוי און זי לאָזט וויינען איר קינד. יעדע נאַכט קומט זי שפעט און איר קליינס רייסט זיך אויס דעם גאַרגל. כ'מוז עס איר זאָגן אַז זי וועט אַריינקומען“. און זי האָט אַזוי געטאָן און געזאָגט נעמי'ן און צוגעגעבן, אַז די נייע שיטה לערנט אַז מ'טאָר ניט לאָזן אַ קינד וויינען.

נעמי האָט זיך אויסגעטאָן און נאַכדעם, ווי איר קינד איז שוין רויק געלעגן אויף איר שויס, האָט זי געזאָגט, אַז זי האָט שוין דערצויגן פינף קינדער אין ילון און באַ יעדן קינד איז געווען אַן אַנדערע שיטה. יאָ לאָזן וויינען. ניט לאָזן וויינען. היינט איז זי שוין אַזוי מבולבל, אַז זי ווייסט מער ניט, וואָס איז ניי און וואָס איז אַלט. אַ קינד האָט אַוועקגעלייגט אַ הענטל אויף אַ ברוסט. פיצעלעך פינגער האָבן זיך געפלאַנטערט אַרום א קנעפל פון אַ שלאָפראַק, אַן אייגל האָט אַרויפגעקוקט צו דער מאַמען, אַ מאַמע האָט געשמייכלט און ס'האָט זיך געהערט דאָס צאַפן פון קינדערישע ליפן. אַ מאַמע האָט געברומט אַ ליד, האַלב אין קול, האַלב אין געדאַנק און די אַנדערע האָבן איר נאַכגעטאָן.

נעמי האָט געזאָגט צו דער צווייטער פרוי:

„רות, אַ גרויס דיר פון דיין מאַן“. און זי האָט דערציילט וועגן דודעקס פלאַץ צו עפענען אַ זשויר-גראַבעריי, וואָס מ'האָט פריער באַהאַנדלט אויף דער זיצונג פון דער מזכירות. און אַז דאָס עסק, לויט דודעקס מיינונג, קאָן אַריינברענגען טויונטער פונטן.

„מילא“, האָט די ערשטע פרוי געזאָגט. „כ'זועל זיין צופרידן מיט

שמאלע טראַטואַרן

זווייניקער, נאָר כ'מוז דיר זאָגן רות, אַז די טויזנטער פליען צו לייכט ביי דיין מאַן אין קאַפּ".

"מ'זאל אים נאָר לאָזן", האָט רות געענטפערט.

"דאָס האָט ער טאַקע געטענהעט", האָט נעמי גערעדט, "מ'טאָר ניט אַדורכלאָזן די געלעגנהייט, אביט וועלן אַנדערע אויסכאַפּן. מ'דאַרף ניט וואַרטן אויף קיין אַסיפות און שוין מאַרגן צוטערעטן צו דער זאַך".

"דאָס טויג שוין ניט", האָט די ערשטע פרוי געזאָגט. "סתם אַיילן זיך דאַרף מען ניט. וואָס הייסט באַשליסן און קיינעם ניט פרעגן? ס'איז ניט דעמאָקראַטיש. מ'דאַרף עס פריער ברענגען צו אַן אַסיפה".

"מיר האָבן באַקומען נייע פעלדער? האָט די דריטע פרוי געפרעגט.

"ווייסט גאַרניט?"

"פון וואַגען זאָל איך וויסן, מען דערציילט מיר דען?"

"לייענסט ניט דעם יומן?"

"כ'האַב אַזאַ שכן, וואָס אַז ער נעמט דעם יומן, זע איך אים מער ניט

פאַר די אויגן".

זיי האָבן גערעדט וועגן פעלדער און וועגן מעלות און חסרונות פון אַיילעניש.

אין אַזעלכע ענינים האָבן ילונער זיך ניט ליב געהאַט צו איילן. קאָן זיין אַז מיט יאָרן צוריק, אין זייער יוגנט, זענען זיי געווען פלינק אין פעולה און פלינק אין מחשבה, אָבער צוואַנציק־דרייסיק יאָרן ילון, האָבן משפיע געווען אויף דעם ריטם פון זייער לעבן. זייערע תנועות זענען געוואָרן שווערער און פאַמעלעכער און דער גאַנג פון זייערע מחשבות, געלאַסענער. אַז אַ ילונער איז אַרויס פון זיין חדר, אויפן וועג צום חדר־האוכל, האָט ער זיך ניט געאיילט. ער האָט ניט געדאַרפט פלוצלונג אַפּשפּרינגען אין אַ זייט צוליב אַן אַנקומענדיקן אויטאָ, אָדער זיך אַרומקוקן מיט דער פלינקייט פון אַ שטאַט־מענטש, ביים דורכקרייזן אַ טראַטואַרל. ער האָט געוויסט אַז דאָס וואָס ער זעט אויף זיין וועג, האָט ער געזען נעכטן און אייערנעכטן און איבערראַשנדיקע צופאַלן וועלן ניט געשען. און אויב אַ מענטש מיט אַ פרעמד פנים איז פאַרבייגעגאַנגען, האָט ער זיך אַפּגעשטעלט קוקן. דאָס אויג האָט פון זיך אַליין געצווונגען דעם קאַפּ זיך אויסצודרייען און נאַכקוקן;

י. בירשטיין

ווער איז ער? ווהיין גייט ער? וועמען דאַרף ער? און נאָכדעם וועט דער ילונער אַ הויב טאָן מיט די אַקסלען און זאָגן צו זיך אַליין: „כ'קאָן אים ניט". אויב אַ ילונער האָט זיך געאיילט איבער די טראַטואַרלעך, אָדער געלאָפן, האָבן אַנדערע געוואָלט וויסן וואָס ס'איז געשען. אַז אַ ילונער האָט זיך געאיילט, איז געווען אַ סימן אַז עפעס האָט פאַסירט.

אויך ביי דער אַרבעט האָבן ילונער אויסגעמיטן די יאָגעניש. אַז אַ פּלח, אַ פּאַסטעך, אָדער אַ גערטנער, זענען אַרויס אין פּרימאַרגן צו די פעלדער, האָבן זיי געוויסט אַז ביו די זון וועט נישט דערגרייכן דעם מיט פון הימל, איז ניטאָ זיך וואָס צו יאָגן. זייער אויג האָט געמאַסטן די צייט, ניט לויט דעם הענדודם־פענדודם ווייזערל פון אַ זייגער, נאָר לויט דעם פּאַמעלעכן גאַנג פון דער זון. אויפגעגאַנגען איז די זון איבערן הימל פון ילון, דווקא מיט אַ געוואַלדיקן אימפעט, ווי יעדער באַגינען וואָלט געווען פאַר איר אַ בראַשית און מ'האַט געקאַנט מיינען אַז זי וועט אין איין שמיר אַריבער דעם הימלבוֹיגן און פאַרזינקען אין גרויס אַיילעניש אין מערב. אָבער ווי נאָר די זון האָט זיך אָפּגעטשעפּעט פון באַרג התבור און דערגרייכט אין הימל אַ מרחק אַזוי הויך ווי דער באַרג גופא, האָט זי זיך פאַרהאַלטן און אָנגעהויבן איר פּאַמעלעכן, לאַנגן טאָג איבערן בלויזען הימל פון ילון. אַז אַ ילונער האָט אויפגעהויבן זיין פנים צו דער זון, האָט ער ניט געזען אין איר קיין שום סימן צו וויסן אין וועלכן יאָרהונדערט זי שיינט. און אַיילעניש איז געווען איבעריק.

דעריבער, ווען ס'איז געקומען צו אַזאַ ענין ווי עפענען אַ זשויר־גראַבעריי, האָבן ילונער ליב געהאַט זיך פריער צו באַראַטן אין דער מזכירות, נאָך דעם אין דער מועצה און נאָך דעם אויף דער אַלגעמיינער אסיפה. ענינים ווי וויכטיק זיי זאָלן ניט זיין, וועלן זיי ניט אַנטלויפן.

ווען מ'האַט אין ילון באַשלאָסן צו בויען נאָך שיכון־ותיקים הייזער, האָט מען קודם־כל אַרויסגעהאַנגען אַ נייעם לוח אין קאַרידאָר פון חדר־האוכל, מיט צייכענונגען פון טירן און פענסטער, טרעפּ און ווענט באַגלייט מיט מאָסן און ציפּערן, כדי ילונער, וועלכע קומען דריי מאָל אין טאָג עסן אין חדר־האוכל, זאָלן זיך דריי מאָל אין טאָג אָפּשטעלן באַטראַכטן און באַחשבונען דעם פּלאַן און קומען נאָך דעם צו דער אסיפה מיט אַ פאַרטיקער מיינונג. און

שמאלע טראַטואַרן

כאַטש ילונער האָבן געחשבונט טעג און וואַכן. האָט געקאָנט געשען, אַז אַזאַ ווי ס'איז די דריטע פרוי אין בית־התינוקות, זאל בעטן נאַכאַמאַל דודעקן, ער זאל איר דערקלערן גענוי דעם פלאַן פון די הייזער. זי האָט ניט איינמאַל געקוקט אויפן לוח, אָבער זי הויבט ניט אָן צו פאַרשטיין דג פאַסיקלעך און די רעדעלעך. ווען מ'וואַלט אויפגעהאַנגען אַ פאַטאַגראַפיע פון דעם פלאַן וואַלט זי פארשטאַנען. דעריבער איז זי גאַרניט ניט שולדיק און זי האָט אַ רעכט צו וויסן ווי אַלע אַנדערע.

און דודעק וועט טאָן איר ווילן.

דורך דער צייט וואָס דודעק וועט רעדן, וועט רות, שטריקן אָן אַרבל פון אַ סוועטער. מיטאַמאַל וועט זי צוזאַמענציען אירע ליפּן, אויסשפרייטן דעם נאַכניט פאַרענדיקטן אַרבל אויפן שויס און זיך אַ קראַץ טאָן מיט שפיץ פון דער שטריק־נאַדל, אין די האָר, ווי זי וואַלט געמאַכט אַ טעות אין שטריקן. און ווען דודעק וועט פאַרענדיקן רעדן, וועלן זיך אירע ליפּן נאַכמער צוזאַמענציען און זי וועט זאָגן: „דודעק, כ'וויל פרעגן אַ פשוטע פראַגע“.

דודעק וועט אַ קוק טאָן אויף רותן מיט אַ זייטיקן בליק צו טרעפן, ווי פשוט די פראַגע איז. נאָך אין שטוב האָט זי אים געוואַרנט אַז זי וועט עס פרעגן און איצט האַלט זי וואַרט.

„כ'וויל פרעגן אַ פשוטע פראַגע“, וועט זי ווידער זאָגן, „כ'וויל וויסן, צי יעדע וווינונג וועט האָבן צוויי וועראַנדעס אָדער איינע? כ'פרעג ניט דערפאַר, ווייל כ'ווייס ניט די תשובה, נאָר טאַקע דערפאַר, ווייל כ'ווייס, פרעג איך עס. און כ'וויל, אַז אויך אַלע חברים זאלן וויסן, אַז די נייע דירות וועלן האָבן צו איין וועראַנדע און דאָס איז ניט ישרדיק, מחמת די פריערדיקע דירות האָבן צוויי וועראַנדעס. מ'וויל באַעוולען טייל חברים און כ'מיין אַז דאָס איז ניט ישרדיק“. פאַרענדיקט, וועט זי ווידער שטריקן, ווי זי וואַלט גאַרניט געזאָגט, אָבער אַרום אירע אויגן און אַרום אירע ליפּן וועט זיך שפילן אַ דורכזיכטיקער שמייכל.

דודעק וועט אַרויסנעמען אַ טיכעלע פון קעשענע און אַפּווישן דעם שווייס פונעם קאַרק. ער וועט וואַרטן ביז דער טומל וועט זיך אַיינשטילן, ווייל אין דעם מאַמענט וועלן פופציק מענטשן רעדן צו אַנדערע פופציק און אַ דריטע פופציק וועלן זיך נאַכפרעגן וואָס ס'איז געשען. נאַכדעם וועט ער

זאָגן: „יאָ, די הייזער וועלן האָבן צו איין וועראַנדע“. און ער וועט זיך ווונדערן אויף רות, וועלכע האָט געפונען פאַר נויטיק אַרויסצוקומען מיט אַזאַ פראַגע, נאָכדעם ווי מ'האַט שוין אַלץ אָפּגערעדט און אַלע ווייסן אין וואָס ס'גייט, אַז ס'איז ניטאָ קיין געלט צו בויען דירות מיט צוויי וועראַנדעס. און קיינער מיינט ניט צו באַעוולען די חברים, ער אַליין וועט וווינען אין אַזאַ דירה און ער איז גאַרניט מקנא די, וועלכע וווינען אין אַ דירה מיט צוויי וועראַנדעס. פאַרקערט, די נייע דירות וועלן זיין שענער און באַקוועמער ווי די פריערדיקע. דערווייל וועט דער זייגער ווערן נאָענט צו צוועלף און נאָכדעם, ווי עקיבא אָדער דודעק, וועלן זיך אויפשטעלן אַפּצושטימען דעם פאַרגעלייגטן פלאַן, וועט אברם פון אַ ווינקל-זאָל זאָגן: „דודעק, איין רעגעלע“.

אַמאָל איז אברם געווען אַ בוי-אַרבעטער און ער האָט אַן אַנונג אין דעם ענין. לויט זיין מיינונג זענען אַזעלכע הייזער גאַרניט פאַסיק פאַר אַ קיבוצישן ישוב. ער וועט אַנווייזן פרטים און פאַרלייגן אַז מ'זאָל באַשטעלן ביי אַ צווייטן אַרכיטעקט נייע פלענער.

דודעק וועט ווערן אין פעס. ווי אַזוי קאָן מען עפעס אויפטאָן אין ילון? מ'האַט שוין געדאַרפט בויען, לייגן פונדאַמענטן, ס'זאָל זיך אַ ריר טאָן און פלוצלינג נאָדיר אַ נייעם פלאַן וועגן נייע פלענער. און דאָן וועט חנן דער מיספּואַניק, שטייענדיק ביי דער טיר, פרעגן די לעצטע פראַגע; ווי אַזוי קאָן ער שטימען פאַרן פלאַן, אַז איין מומחה טענהעט אַזוי און דער צווייטער עפעס אַנדערש. זאָלן אַלע מומחים נאָכאַמאָל רופן אַ זיצונג, זיך באַראַטן און קומען פאַראייניקטע צו דער אַסיפה מיט קלאַרע פאַרשלאָגן, וועט ער וויסן פאַר וועמען צו שטימען.

אויף דער צווייטער אַסיפה, צי גאָר אויף דער דריטער, וועט חסיה זאָגן: „חברים, פינף-און-צוואַנציק יאָר האָב איך געווינט אין געצעלטן, אין באַראַקן, אין בעטאַנאָדלעך און איצט ווילן איך שוין אין אַ שיכון-ותיקים און טאַקע מיט צוויי וועראַנדעס. וואָס איז דאָ צו זאָגן. ס'איז טאַקע אַ נחת, הלואַי אויף אַלע ילונער געזאַגט געוואָרן. שיינט די זון אין מזרח, זיך איך אויף דער וועראַנדע אין מערב און פאַרגייט די זון אין מערב, רו איך זיך אָפּ נאָך דער אַרבעט אויף דער וועראַנדע אין מזרח. און איצט, אַז מ'גייט

בויען הייזער מיט איין וועראַנדע, וועט עס מיך אַרן, וואָס איך האָב צוויי און אַנדערע איינע. כ'וועל זיך ניט פילן גוט צוליב דעם. דעריבער לייג איך פאַר מ'זאָל בויען צוויי וועראַנדעס און ס'זאָל זיין גלייכהייט אין ילון. און אַהיימגייענדיק פון דער אַסיפה וועלן ילונער רעדן וועגן גלייכהייט. חסיה וועט אַרויסרוקן די אונטערשטע בעט פאַר חיימען, אַנשטעלן דעם וועק־זייגער, ער זאָל קלינגען אין דער ריכטיקער צייט, זיך אויסטאָן, אַריין אין בעט און וואַרטן אַז חיים זאָל טאָן דאָס זעלביקע. נאָר חיים וועט זיצן ביים טיש, אַן אַנגעברוגזטער און אַריינקוקן אין דער שבתדיקער צייטונג, וואָס ער האָט שוין איינמאַל איבערגעלייענט.

„כ'ווייס ניט, וואָס דו האָסט זיך צו בייזערן“, וועט חסיה זאָגן, „האָב איך געזאָגט. איז וואָס? ס'וועט מיך פאַרט אַרן, וואָס איך וועל האָבן צוויי און אַנדערע איינע. כ'וועל ניט הנאה האָבן פון דעם. אַדרבא, זאָג מיר דו, וואָס איז גלייכהייט?“

„גלייכהייט“, וועט איתן זאָגן צו שולה'ן בעתן מעלקן די קי נאָך דער אַסיפה. „אין משק־גנים האָבן זיי אַיינגעפירט די אמתע גלייכהייט. אפילו קיין ביכער טאָר איינער ניט האָבן מער פאַרן צווייטן. זיי האָבן גענומען אַלע ביכער פון די צימערן, געוואַרפן גורל און יעדער איינער האָט באַקומען אַ גלייכע צאָל.“

„אזא גלייכהייט איז בא מיר כעלם“, וועט כתריאל זאָגן שמעונען, איידער ער וועט אַריינגיין צו זיך אין צימער. „גלייכהייט איז ניט דאָס פאַרקערטע פון אומגלייך. ס'איז אַ סך אַ טיפערער ענין. ס'איז ניט אַ גלייך שטריקל ווו אַלע דאַרפן זיך אָן דעם אָנהאַלטן. מיר ווייסן וואָס איז אומגלייך מאַטעריאַליזם, וועלן מיר קיינמאַל ניט בלאַנדזשען. אָבער מיר ווייסן נאָך ניט וואָס איז גלייך.“

„פאַרוואָס ווייסן מיר ניט? מיר ווייסן יא“, וועט צדוק זאָגן טרינקענדיק טיי ביי יעלין אין צימער, „אויב מיר וועלן זיך האַלטן ביים דיאַלעקטישן „מיר קאָנען ניט האָבן קיין סטאַנדאַרטע גלייכהייט“, וועט עקיבא חזון אין געדאַנק די רייד וואָס ער האָט גערעדט אויף דער אַסיפה. „מענטשן אין ילון דאַרפן שוין פאַרשטיין אַז ס'איז ניט מער אַן ענין פון אַ קנעפל דיר, אַ קנעפל מיר און אַ קנעפל יענעם“. און ליגנדיק אין בעט וועט ער זיך

אויסדרייען צו מרימען און פרעגן, צי זי שלאפט און ער וועט איר זאגן אז אויף דער צווייטער אסיפה וועט ער פארלייגן אט וואס; „אויב עמיצן וועט ארן, וואס מיר האבן צוויי וועראנדעס און יענער איינע, וועט מען זיך טוישן. מיר וועלן האבן איינע און זאל יענער האבן די צוויי“.

„ניט דאס און ניט יענץ“, וועט נעמלי זאגן צו די פרויען אין בית־התינוקות. „אויב ס'איז דא אַזאַ ווי עקיבא, וואס איז גרייט זיך צו טוישן מיט די דירות, איז דאס ביי מיר דער בעסטער סימן פון גלייכהייט“.

„עקיבא איז ביי מיר ניט קיין ביישפיל“, וועט זאגן די דריטע פרוי אין בית־התינוקות. „עקיבאן איז גרינג מותר צו זיין אויף אַזעלכע זאכן. ער האט זיך אַנדערע תענוגים אין לעבן. אידאָלאָגיעס, פאָליטיק, שליחותן. אָבער וואָס האָב איך? וויל מען ביי מיר אויך דאָס צונעמען?“

די פרויען האבן געזויגן זייערע קינדער. די שומר־לילה איז אַרייַן געקומען, דערציילט אַז אַלע קינדער שלאָפן און ס'איז שטיל. אין דרויסן איז געווען אַ זומערדיקע נאָך־שבעות־נאַכט. פייגל זענען געשלאָפן אין די טונקעלנישן פון די בויער און ס'איז געווען שטיל אַרום און אַרום.

„איז וואָס האָט מען באַשלאָסן?“ האָט די ערשטע פרוי געפרעגט.

„מ'האָט גאַרניט באַשלאָסן. זאָב איז קעגן דעם“. האָט נעמי געענטפערט.

„זאָב איז קעגן? דאָס פאַרשטיי איך שוין ניט“.

„דאָס זשוויר איז אויף דער ערד, וואָס זאָב און אודי און די אַנדערע

פּלחים האָבן צעאַקערט. אַצינד איז שוין דאָס פּעלד פאַרזייט און זיי זענען

קעגן דעם, מ'זאָל קאַליע מאַכן פאַרזייטע ערד אפילו צוליב אַ גוט געשעפט.

ווען ער וואָלט זיך געיאָגט נאָך געלט, האָט זאָב געזאָגט, וואָלט ער געאַנגען

אין שטאַט אַריין אין ניט געזעסן אין ילון“.

„גערעכט“.

„אָבער דודעק האָט אים ניט געשוויגן. מיר דאַרפן ניט זיין קיין טיפּשים.

האָט ער געטענהעט. מיר מוזן ניט לעבן אין אַרימקייט און ציילן יעדע פּרוטה

מיט ציטער. ס'זענען נאָך אַלץ פאַראַן אַ סך ילונער, וועלכע דאַרפן אין מיטן

בייאַכט, אין ווינט און אין רעגן, לויפן פון זייערע צימערן צו די קהלה'שע

קלאָזעטן. פאַרוואָס זאָל עס זיין אַזוי? מ'קאָן לעבן רייך און באַקוועם און

בלייבן גוטע קיבוצניקעס“.

שמאלע טראַטואַרן

רות האָט געשמייכלט צו איר קינד. זי האָט זיך אַיינגעהערט צו נעמיס רייד און ס'האָט איר הנאה געטאָן צו וויסן וואָס סוף־סוף רעדט דודעק אירע ווערטער.

„וואָס האָט עקיבא געזאָגט?“ האָט די ערשטע פרוי געפרעגט.
„וואָס האָט ער צו זאָגן? מיר זענען אַלע חקלאים און מיר האָבן פרינציפן. קיבוץ איז ניט דער לייכטער וועג און וועט מען אָנהויבן מאַכן געשעפטן מיט דער ערד, וועלן אַנדערע נאָכטאָן און וואָס וועט פון דעם אַרויסקומען?“

„וואָס זשע איז געוואָרן?“
„ווי געווענלעך. מ'וועט עס ברענגען צו אַן אסיפה“, האָט נעמי געענטפערט און דערציילט וועגן די אַנדערע ענינים, וואָס מ'האָט אויף דער זיצונג באַהאַנדלט. וועגן אודיס אַוועקגיין אין דער ארמיי. וועגן מירונען וועלכער האָט געבעטן דריי חדשים חופש צו פאַרן קיין אַמעריקע און וועגן לוטין — זי וועט פאַרן דערווייל אויף אַ יאָר צייט קיין ירושלים לערנען.

וואָס עפעס אינמיטן יאָר?“ האָט די דריטע פרוי געפרעגט.
נעמי, רות און די ערשטע פרוי האָבן זיך איבערגעוואונקען, אָבער וועגן דעם האָבן זיי גערעדט שטילער. גאָר שטיל.

אַ מאַמע האָט אַראַפגעשמייכלט צו אַ קינד און אַ קינד האָט אַרויפ־געשמייכלט צו אַ מאַמען, שטיל ווי אַ פישל. דאָס שטילע ליכט אינעם חדר האָט באַלויכטן זייערע מידע געזיכטער, זייערע שויסן און זייערע שאַטנס אויף די ווענט.

קאפיטל צוואנציג

א

די זיצונג פון דער מזכירות איז פאָרגעקומען דאָנערשטיק אין אָונט און מאָנטיק אין דערפרי אויף דער צווייטער וואָך, זענען זאָב און דודעק אָנגעפאָרן מיטן טענדער ביז צום חדר-האוכל, אַראָפּגעשפרונגען אין איילעניש און אָנגעהויבן זוכן מענער. ביים שולעכל, וווּ כּתריאלס טאַטע האָט פּאַרטיילט די צייטונגען, האָבן זיי געטראָפּן עקיבאַ'ן, זלמן, כּתריאל און קדמ'ען. דודעק האָט זיי דערציילט, וואָס ס'איז געשען און זיי זענען אַלע אַרויף אויפן אויטאָ. זילבערמאַן איז אַרויס פון דער בעקעריי נאָך דער נאַכטיקער אַרבעט גיין שלאָפּן, האָט ער דערזען אַז מ'לויפט און געוואַלט וויסן די סיבה. דודעק האָט אים געהייסן מיטפּאָרן און מ'זועט אים שוין אויפן וועג דערציילן און אַליין איז ער אַריין אין דער קאַבינע. זאָב האָט אַריר געטאַן דעם אויטאָ פונעם אַרט. זיי זענען אָפּגעפּאָרן עטלעכע מעטער און דודעק האָט געהייסן זאָבן זיך פּאַרהאַלטן אַ רגע. ער האָט געזען דניאלן, האָט ער אים צוגערופן, ער זאָל מיטפּאָרן, „ביסט דאָך אַ שרייבער, וועסטו האָבן וואָס צו באַשרייבן“, האָט ער אים געזאָגט. און נאָך איידער דניאל האָט צייט געהאַט צו פרעגן וואָס און ווען, האָט ער אים געהאַלפּן אַריין אין דער קאַבינע, און דודעק אַליין האָט זיך אַרויפּגעכאַפּט פון הינטן. זאָב האָט ווידער געלאָזן דעם אויטאָ אין גאַנג.

ס'האָט געדויערט עטלעכע רגעס ביז דניאל האָט זיך געכאַפּט, אַז ער זיצט לעבן זאָבן. ער האָט געפילט ווי זיין גוף איז שטייף געוואָרן און ער

י. בירשטיין

האָט ניט באַוועגט מיטן פנים. זאָב איז געווען פאַרנומען מיטן פירן דעם טענדער, מיטן אויסמיידן די בערגלעך און גריבלעך פון דעם ניט גלאַטן וועג. זיי האָבן זיך פאַרנומען אויף רעכסט און נאַכדעם אַראָפּ מיט דער אַליי פון די ציפּרעס־בוימער צו די פעלדער אין טאַל. דניאל האָט געהערט דאָס גערעדעריי פון די מענטשן, הינטן אויף דער פּלאַטפארמע, אָבער ער האָט ניט געוואוסט קלאַר, וואָס דער גאַנצער טומל באַדייט. ער האָט זאָבן ניט געפרעגט. ער האָט אַראָפּגעקוקט אויף זיינע פיס און געזען אויך זאָבס קני. דאָס לאַנגע הענטל פונעם מאַטאַר האָט זיי אָפּגעטיילט. ער איז געזעסן שטייף, און בלויז זיין צונג צווישן די פאַרמאַכטע ליפּן האָט זיך פריי באַוועגט. לויט איז שוין מער ניט געווען אין ילון. נאָר איצט האָבן זיי ביידע געפילט, ווי זי וואַלט געזעסן אינמיטן. זיי האָבן ביידע געשוויגן ניט אויס מאַנגל אין רייד, נאָר צו פאַרשווייגן ווערטער.

זינט לויט איז אַוועק, איז זאָב אַרומגעגאַנגען דערשלאַגן כאַטש ער האָט עס ניט אַרויסגעוויזן. שפעטער האָט אודיס אַוועקגיין אין דער ארמיי אים פאַרשאַפט נאָך מער עגמת־נפש. ער איז געבליבן אינגאַנצן אַליין און איז ניט געווען צוגעוויינט דערצו. ער האָט געטראַכט אַז אין אודיס אַוועקגיין איז שולדיק זיין מאַמע. ער האָט געטראַגן אַ נייע ביטערניש צו איר. אין די אָונטן איז ער געזעסן אין חדר־האוכל ביז אַ שפעטער שעה, און צומאַל זיך אַריינגעכאַפט צו וועמען טרינקען אַ גלאַז טיי. אָבער דורך דער צייט וואָס זאָב איז געווען מיט לויטן, האָט ער זיך אָפּגעוויינט און אויך אויסגעמיטן צו באַזוכן אין די אָונטן אַנדערע מענטשן, און אַצינד זענען ניט געבליבן קיין סך שטיבער, וווּ ער האָט געקאַנט, סתם אָן אַן אויסרייד, עפענען אַ טיר און אַריינגיין. ער איז געזעסן אין די אָונטן אין ליינ־זאַל, אַריינגעבליקט אין זשורנאַלן, געקוקט אויף בילדער און זיין אויג האָט כסדר געזוכט. צומאַל איז ער אַריין אין דער ביבליאָטעק און געזוכט עפעס צו ליינען. זאָב האָט געלייענט ביכער, אָבער ס'איז ניט געווען ביי אים אַן ערשטע באַדערפעניש. ער האָט זיך געקאַנט באַגיין אָן ביכער אַ לאַנגע צייט. אַצינד האָבן ביכלעך אינגאַנצן פאַרלוירן זייער טעם. זיי זענען געווען ווייט אַוועק פון לעבן און אַז ער האָט אויפגעעפנט אַ ביכל האָט ער אַריינגעקוקט מיט אַ טויטן בליק, ער האָט געשפּירט אַן אַלטן טרויער אין זיין

נשמה. „כ׳וועל קיינמאָל ניט אַלט ווערן“, האָט לױטי אים אַמאָל געזאָגט. ער האָט עס געדענקט. ער האָט געדענקט אַ סך זאַכן און געוואָלט, זי זאָל זיין צוריק. ער האָט ניט געוויסט פאַרוואָס זי איז אַוועק. ער האָט ניט געקאַנט דערקלייבן זיך צו דער סיבה, פונקט ווי ער האָט ניט געקאַנט זיך דערקלייבן צו אַ סך אַנדערע סיבות. ער האָט די גאַנצע צייט געהאַט אַ פאַרגעפיל אַז עפעס ענלעכס וועט געשען, אָבער ס׳האַט זיך ניט געוואָלט גלויבן. ער האָט אָבסערווירט דניאלן מיט אַ ווינקל אויג. זינט לױטי איז אַוועק האָט ער געוויסט אַז דניאל לאַכט פון אים. אַצינד האָט ער דערגרייכט זיין נקמה. „זי וועט קיינמאָל ניט זיין דיינע“ האָט אים דניאל אַמאָל געזאָגט. אַדער ס׳האַט זיך אים אויסגעדאַכט אַז ער האָט אַזוי געזאָגט. ער האָט עס געדאַרפט וויסן. געווען שעהען אין די אַוונטן, ווען ער האָט חשק געהאַט אַריינצוגיין צו דניאלן. כאַטש ער האָט ניט געוויסט צו וואָס.

אַ טראַקטאָר איז אַנגעקומען מיט די פינף מיספּואַניקעס אויפן וואָגן. מ׳האַט געקלאַפט אין דער קאַבינע, ער זאָל זיך אָפּשטעלן און זאָב האָט געפאַלגט. דודעק האָט גערעדט צו די מיספּואַניקעס, זיי זאָלן זיך אומקערן און נאַכפאַרן, נאָר יענע האָבן געענטפערט אַז זיי האָבן ניט קיין צייט. זיי האָבן זיך געאַמפערט און נאַכדעם זענען זיי ווידער געפאַרן.

מ׳איז אַרויס אויפן שמאַלן, זאַמדיקן וועג, וועלכער האָט זיך געצויגן צווישן די אָפּענע פעלדער. זאָב האָט אַרויסגענומען אַ פעקל סיגאַרעטן און אַרויסגעשאַקלט איינעם גלייך צווישן די ליפּן. ניט אויסדרייענדיק דאָס פנים האָט ער דערלאַנגט דאָס פעקל דניאלן. ער האָט ניט אָפּגעזאָגט. אַ רגע שפעטער האָט דניאל דערלאַנגט אַן אַנגעצונדן שוועבעלע צו זאָבס פנים. ער האָט עס געטאָן מיט ביידיע הענט. זיי האָבן ווידער געשוויגן נאָר איצט האָט די שטייפקייט אַנגעהויבן נאַכלאַזן.

„זיי קערן זיך יאָ צוריק“, האָט זאָב אַ מורמל געטאָן. ער האָט עס געזען אין שפיגל. דניאל האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ און געזען, ווי די מיספּואַניקעס פאַרן נאָך. אַ יונגער זומער־טאָג האָט זיך געשפּרייט איבער די פעלדער פון טאָל. ס׳איז נאָך ניט געווען הייס און די זון האָט זיך געהילט אין מילדע שליערן. די זון איז נאָך געווען אַ שטיק אין מזרח און פון שפיץ כּרמל־באַרג, וואָס איז אין מערב, האָט זיך אָפּגעריסן אַ יונגער מילך־וואַלקן

י. בירשטיין

און געריטן דער זון אנטקעגן. די בערג ארום טאל זענען געווען נאָענטער ווי תמיד און ישובים אויף זייערע רוקנס, האָבן געפינטלט מיט ווייס, מיט גריין און מיט רויטע פֿלעקן. אַ קאָמביין האָט געשניטן אַ פעלד פון גערשטן. די שנייד־פליגל פון דער מאַשין זענען געווען פון אַ גרינעם קאַליר. די זון האָט געשיינט אויף זיי און אין זייער שנעלן געדריי, האָבן זיי געוואָרפן שאַרפע מעסער־שאַטנס. ס'האָט אויסגעזען ווי צוזאַמען מיט די זאַנגען, וואָלטן זיי אויך געשניטן שטראַלן פון דער זון.

„וואָס איז געשען?“ האָט דניאל צום סוף געפרעגט. ס'איז אים ניט געווען שווער צו אַבסערווירן זאָבן מיט אַ זייטיק אויג. זאָב האָט געטראָגן אַ גרוי העמדל פון באַנוול געמישט מיט וואָל. ס'האָט ניט געהאַט קיין קאַלנער און זאָבס געזונטער, אָפגעברענטער נאַקן, איז געווען אָפן פאַר דניאלס אויג. זיין פנים איז געווען באַבאַרדיקט מיט אַן אַנוויקס פון אַ טאָג אָדער צוויי, און זיינע שוואַרצע האָר, איבער די אויערן און אַרונטער, האָבן שוין אַ בליאַסק געטאָן מיט אַ זילבערנעם אָפשיין.

„דודעקס געשעפטן“, האָט זאָב געענטפערט קוקנדיק אויפן וועג. „די זשויר־גראַבעריי. מיר זענען אַרויס אינדערפרי אָפצומעסטן אַ שטיקל שטח, ער זאָל האַקן זיינע שטיינער און זשויבן גאַלד, ווי ער מיינט, האָבן מיר פאַרשפעטיקט. אַנדערע האָבן אונדז אויסגעכאַפט. זיי זענען אַרויף אויפן פעלד מיט מאַשינען, אויסגעטראָטן אַ וועג און זיי גראַבן“. אין זאָבס רוגז אויף דודעקן איז ניט געווען קיין פערזענלעכער שטריך. עפעס שותפותדיקס איז געווען צווישן אים, כתריאלן, און היימען, אין זייער פאַרדראַס, וואָס זיי האָבן געטראָגן אויף דודעקן. זיי זענען אַלע געווען צוגעוויינט צו אַרבעטן שווער און געוויסט אַז נאָר דורך שווערער פראַצע וועלן זיי האָבן פרנסה, און דאָ קומט דודעק און ווייזט, אַז בלויז מיט איין געשעפטל ברענגט ער אַריין אין איין טאָג מער געלט ווי זיי אַלע אין אַ וואַך. עפעס אַ מין באַליידיקונג האָט געשטעקט אין דעם. עפעס ווי מיט זיין צוגאַנג וואָלט ער זיי אינגאַנצן אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט. קומט דאָך אויס, אַז מען דאַרף אינגאַנצן ניט אַרבעטן ?

זאָב איז אַראָפּ אַן אַ זייט און דורכגעלאָזט אַ שווערן לאַסט־אויטאָ. זיי זענען פאַרביי אַ נידעריק פעלד פון ווייץ, וואָס איז שוין געווען געל ווי

גאלד. זיי זענען געווען אין דער נידער און דניאל האט ניט געזען דעם סוף. ס'פעלד האט זיך געצויגן ביו אַ שטיק אין הימל אַריין. די כוואליעס פון ווינט איבערן פעלד האָבן זיך אָנגעזען ווי זיידענע שאַטנס. ס'אויג האָט ניט אויפגעכאַפט דעם צאַפּל פון אַ באַזונדערן זאַנג, ווי דאָס אויער קאָן ניט אויפכאַפּן דעם רויש פון אַ באַזונדערן טראָפּן אין ים.

דניאל איז שוין לאַנג ניט געהאַט געווען אויף די פעלדער און ס'האַט אויפגעוועקט אין אים אַ שאַרפע בענקשאַפט; דאָס געפיל פון פאַרגיין, פון פאַרלירן. די שיינקייט פון טאָל האָט אים ווי געטאָן. „זיי גראָבן שוין עטלעכע טעג און מיר האָבן גאַרניט געוואָסט. אַ שטיק פעלד איז שוין חרובֿ, האָט ער געהערט, ווי זאָב רעדט. ער האָט ניט געענטפערט.

ווען זיי זענען אָנגעקומען אויפן אָרט, האָבן מאַשינען געגראָבן און דריי לאַסט־אויטאָס האָבן געוואָרט צו ווערן אָנגעלאָדן מיט זשויר. אַ בחור מיט אַ טעקע אונטערן אַרעם איז זיי געגאַנגען אַנטקעגן. „שלום“ האָט ער געזאָגט.

זיי האָבן זיך אַרומגעקוקט אָן אַן ענטפער און נאָכדעם האָט זאָב געזאָגט: „דו מאַכסט קאַליע די ערד און ווילסט נאָך אַ שלום? ניטאָ קיין שלום! געגאַנגען פון דאַנען“.

„נאָר אָן געשרייען“, האָט דער בחור געזאָגט. „ווער איז אַייער באלעבאַס?“

„מיר האָבן ניט קיין באלעבאַטים“, האָט כתריאל זיך אָנגערופן.

„אַהא, פאַרגעסן, אַז כ'האַב צו טאָן מיט סאַציאַליסטן, קיבוצניקעס“, האָט דער בחור זיך אַ קלאַפּ געטאָן מיט אַ פינגער אין שטערן. „מיט וועמען רעד איך?“

זיי האָבן געלאָזן דודעקן טענהן; אַז די ערד געהערט צו ילון. זאָל ער באַצאָלן אַנטשעדיקונג פאַר דעם וואָס ער האָט קאַליע געמאַכט און אַראָפּגעמען די מאַשינען פון שטח.

„און פון וואַנען ווייסטו, אַז מיר האָבן ניט קיין רעכט דערצו?“ האָט דער בחור געזאָגט. „מיר האָבן אַ דערלויבעניש פון ראַיאָן. און די ערד געהערט צו דער רעגירונג, צום קרן־קיימת, צום גאַנצן פּאַלק און אויב מ'האַט עפעס קאַליע געמאַכט וועט מען באַצאָלן“.

„כל זמן ס'איז דאָ פּריוואַט־אייגנטום אין לאַנד, איז די ערד אונדזערע“,
האַט דודעק געזאָגט.

זאָב האָט זיך אַיינגעהאַלטן מער: „וואָס איז דאָס פאַר אַ טענהען מיט
אים? יאָ רעכט, ניט רעכט. מיר האָבן דאָך געהאַרעוועט און זע נאָר דעם
חורבן וואָס זיי האָבן אָנגעמאַכט“. זיי האָבן אַלע געזען דעם אויסגע־
טראַטענעם וועג אינמיטן שטח און די צעוואַרפענע ערד אַרום די מאַשינען.
איבערן גאַנצן שטח האָבן שוין אַרויסגעשפּראַצט רייען דינע גרעזעלעך.

זאָב איז צוגעגאַנגען צום בחור און אויפגעעפנט ביידע הענט. „זעסט“,
האַט ער אָנגעוויזן אויף ביידע דלאַגניעס, „איך וועל געבן איין קוועטש
וועט ווערן פון דיין קאַפּ אַ מצה“. ער האָט אים אָפּגעשטופּט און זיי האָבן זיך
געלאָזן צו די מאַשינען. די דריי שאַפּערן זענען אַרויס פון די קאַבינעס און
געמאַכט אַ וואַנט. איצט האָבן שוין אַלע גערעדט צוזאַמען און יעדער איינער
האַט זיך געקריגט מיט עמיצן אַנדערש.

„איר האָט גענוג ערד“, האָט אַ שאַפּער געזאָגט. „און מיר האָבן ווייבער
און קינדער און מיר דאַרפן אויך האָבן פרנסה“.

„מיר קענען אייך. ווער קען ניט די ילונער!“ האָט דער בחור געשריגן
צו זאָבן. „זיי זענען אַלע קולאַקעס און זיי לעבן אויפן חשבון פון פּאַלק.
אַלע געלטער בראַקט מען אַריין אין די קיבוצניקעס און קיין שטייערן צאָלן
זיי ניט“.

„און ווער ביסטו?“ האָט אַ שאַפּער געזאָגט צו זילבערמאַנען. „וואַרט,
דאַכט זיך אַז כ'קען דיך. ביסט ניט אַמאַל אַ יאַסער? טאָ ווי קומסטו צו די
דאָזיקע לייט?“ ס'האַט ניט געדויערט לאַנג און זיי האָבן גערעדט אויף
רומעניש און אויסדערציילט איינער דעם אַנדערן זייערע געשיכטעס.

„אַלע קיבוצניקעס זענען בוגדים“, האָט ווער געשריגן.

„כ'בין געווען ביי זיי אין חדר־האוכל. זיי עסן הינער אין דער וואַכן
און פועלים אין שטאַט הונגערן“.

„אויב איר וועט ניט לאָזן גראַבן, וועלן מיר רופן די פּאַליציי. האָט דער
בחור געזאָגט. זאָב און קדם האָבן אים אָפּגעשטופּט און זיך געלאָזן צו די
מאַשינען. זילבערמאַנס ניער פריינט האָט אָנגעכאַפּט עקיבאן ביי אַן אַקסל
און ניט געלאָזט גיין.

שמאלע טראַטואַרן

„קעגן וועמען הויבסטו אַ האַנט?“ האָט אים זילבערמאַן געפרעגט, „קעגן אַט דעם מאַן? דו ווייסט ווער דער מאַן איז? זיינע שייך דאַרפסטו פּוּצן“. און פאַרגעסנדיק אין דער אַקאַרשטיקער פּריינטשאַפט, האָט ער אַראָפּגעכאַפט זיין היטל און אַ שמיר געטאַן יענעם איבערן פנים.

ס'איז געוואָרן אַ סומאַטאַכע. קדם איז שוין געזעסן אויף דער הויב־מאַשין און זילבערמאַן איז געשטאַנען אין פּראַנט פון בולדאַזער און געשריגן צו אַ שאַפּער: „פאַר! בלוזי איבער מיין טויטן גוף וועסטו פאַרן! ס'איז מיין ערד און איך ריר זיך ניט פון אַרט“.

דניאל איז געשטאַנען פון דער ווייטנס. ער האָט זיך ניט געקאַנט אַרײַנמישן. ער האָט געזען, ווי זיי ראַנגלען זיך און מיט אַמאַל איז אַנגעקומען דער טראַקטאָר מיט די פינף מיספּואַניקעס. זיי זענען אַראָפּ פון דער פּלאַטפּאָרמע מיט ווידלעס אין די הענט. זיי האָבן מער ניט געטראָגן די שוואַרצע גומענע היטלען אויף די קעפּ. דאָס האָבן זיי גענוצט אין ווינטער קעגן די רעגנס. זומער האָבן זיי געהאַט אַנדערע היטלען, קיילעכדיקע פון אַ כאַקי קאַליר, אָבער די דאַשיקעס זענען געווען נאָך גרעסער ווי ביי די גומענע היטלען, כדי צו פאַרשטעלן די פּנימער פון דער זון. נאָר געהאַלפן האָט עס ניט. זיי האָבן געהאַט זון־פאַרברענטע פּנימער מיט פאַרגרעסערטע ווייסלען אין די אויגן און ווען ניט די היטלען וואַלטן זיי אויסגעזען ווי די יידן, וועלכע זענען אַרויס פון מצרים אין די טעג פון פרעה.

זיי האָבן זיך געהאַלטן צוזאַמען און זיך דערנענטערט מיט פאַמעלעכע טריט. בלוזי חנן דער מספּואַניק האָט ניט געהאַט קיין ווידלע אין דער האַנט.

קאפיטל איינאונצוואנציג

א

פייוול איז געזעסן אויף אַ באַנק אין פראַנט פון חדר־האוכל און געדרעמלט.

ס'איז געווען אַרום צען אין אַוונט, קיין מענטשן זענען דאָרט ניט געווען און דאָס ליכט פון קאָרידאָר האָט אַרויסגעשיינט אין דרויסן מיט אַ ווייסן גרינלעכן קאָליר. ס'האָט באַלויכטן דאָס גראָז, די צווייגן פון די נאַענטערע בוימער, די צוויי זייטיקע לידיקע בענק, און אויף דער מיטלסטער, פייוולען, וואָס האָט דערמאָנט אָן אַ היימלאָזן מענטש, ביינאַכט אין אַ שטאַטישן פאַרק. זיינע הענט זענען געווען צעשפרייט איבערן אַנלען. איין פוס אויסגעשטרעקט, דער צווייטער עטוואָס געבויגן, און זיין קאָפּ האָט זיך נאַכלעסיק גענויגט מיט אָן אויער צום רעכטן אַקסל. דער קלאַץ אונטערן אַנלען פון דער באַנק האָט פאַרמינערט די איינזאַמקייט אַרום פייוולען, און געמאַכט דעם איינדרוק אַז פייוול איז ניט אינגאַנצן אַליין.

ס'איז געווען שטיל און וואַרעם נאָכן הייסן זומערדיקן טאָג און שטערן זענען געהאַנגען ביי די נידעריקע הימלען. דער שומר־לילה האָט אָנגעהויבן זיין וואַך. ער איז פאַרבייגעגאַנגען לעבן פייוולען און זיך אָפּגעשטעלט קוקן. אַ וויילע האָט דער שומר גערעדט צו אים אין געדאַנק און נאָכדעם איז ער ווייטער געגאַנגען מיטן וועג צו דער ווירטשאַפּט.

ס'איז ניט געווען קיין חידוש צו זען פייוולען דרעמלען אין די אַוונטן

ה. בירשטיין

אויף דער באַנק. אַז מענטשן פלעגן דאָרט זיצן און מ'האַט גערעדט, איז אים געווען לייכטער צו זיין וואָך. אָבער קוים איז ער געבליבן אַליין, האָבן זיך זיינע וויעס אַראָפּגעלאָזט און זיין קאַפּ האָט זיך גענויגט צום אַקסל. פייזול האָט געוויסט וועגן דער דאָזיקער נטיה און ער האָט זיך געשעמט. דערפאַר איז ער ניט געגאַנגען אין טעאַטער, מחמת אויך טעאַטערס האָבן אים געמאַכט דרעמלען.

אין די פריע־אָונט־שעהען זענען מענטשן געזעסן אויף די בענק און לרוב אָועלכע, וועלכע האָבן ניט געהאַט קיין משפּחות; פאַרזעסענע מיידלעך און עלטערע בחורים. אין די פאַרנאַכטן, ווען ילונער האָבן זיך געזאַמלט אַרום זייערע משפּחות, האָבן די דאָזיקע מענטשן זיך געפילט אומרויקער ווי אין אַנדערע שעהען פון טאָג, ס'האַט זיי אַרויסגעיאָגט פון זייערע קליינע צימערלעך, זענען זיי געזעסן אויף די בענק, צו פילן זיך היימישער מיטן טומל פון אינעווייניק אין חדר־האוכל, און מיטן טומל פון שפּילעוודיקע קינדער אין דרויסן. זיי זענען תמיד געווען די ערשטע צו עסן דאָס אָונט־ברויט און נאָכדעם זענען זיי געזעסן שעהען אויף די בענק און גערעדט וועגן די געשעענישן פון טאָג.

מ'האַט דאָס אָרט גערופּן „די בענק פון די בחורים“. אַמאָל איז דאָס אָרט געווען זייער חשוב און מ'האַט דאָרט געפירט וויכטיקע וויכוחים, אָבער מיט דער צייט איז זייער חשיבות געפאַלן. נייע עולים האָבן זיך דאָרט געזאַמלט, זיך באַקלאַגט אויף זייער מצב און דערציילט זייערע לעבנס־געשיכטעס.

פייזול פלעגט זיך אַיינהערן צו די רייד. צומאָל פלעגט עמיצער אַ זאָג טאָן צו אים: „פייזול, וואָלסט שוין געמעגט חתונה האָבן. נעם זיך אַ ווייב“. און פייזול פלעגט ענטפערן: „אַ ווייב. וואָס איז אַ ווייב? אַ ווייב איז ווי אַ קו. ס'איז איר אַלצאיינס צו וועלכן ביק מען פירט זי“. אָבער לרוב האָט פייזול געשוויגן, נאָכגעקוקט וואָס מענטשן טוען און באַמערקט: „מ'עסט שוין ווייטער, האַ? און אַז ער האָט געזען וועמען גיין האָט ער געזאָגט: „מ'גייט שוין ווייטער, האַ?“

אפילו נאָך זיין חתונה האָט פייזול ניט געענדערט זיין בחורי־שטאַנד און ווי פריער פלעגט ער אָפּזיצן שעהען אויף די בענק, זיך אַיינהערן צו די

רייד פון די מענטשן און צום טומל פון די קינדער. זילבערמאן איז נישט גערעכט געווען וועגן פייוולען. טראכטנדיק אז ער האט ליב צו זיין אליין און אפגעזונדערט. פייוול האט דווקא געזוכט די קרובהשאפט פון מענטשן. אין די אונטן, בעת די מענטשן האבן איינגעסדרט זייער מארגנדיקן ארבעטס־טאג, איז פייוול תמיד געווען אין חדר־האוכל, געגאנגען פון איין טיש צום אנדערן און צומאל זיך אפגעשטעלט קוקן אויף עמיצן מיט איין־גרעסער אויג. אז ס'איז געווען א טאנץ אין חדר־האוכל איז דאָרט פייוול געווען. מיט די הענט אין די קעשענעס פלעגט ער שטיין אין אַ ווינקל פון זאל און נאָכקוקן די טאָנצנדיקע בחורים און מיידלעך. ער איז נישט אַוועק־געגאָנגען אפילו ווען מ'האט שוין אויפגעהערט צו טאָנצן און ערשט ווען מ'האט אָנגעהויבן צוריק אַיינשטעלן די טישן לויטן אַ סדר, האָט מען באַמערקט פייוולען ווי ער דרעמלט אויף אַ שטול.

דער שומר־לילה האָט געמאַכט זיין ערשטע רונדע און זיך אַפגעשטעלט לעבן פייוולען. ער ליגט ווי אַ געקרייציקטער, האָט ער געטראַכט.

„פייוול, גיי שלאָפן“, האָט ער געזאָגט.

פייוול, האָט אויפגעעפנט אַ האַלב אויג. ס'איז געבליבן אָפן אויך נאָכדעם ווי דער שומר איז אַוועק. אַ ניגון פון אַ ראַדיאָ, וועלכער האָט זיך פריער קוים געהערט, איז געוואָרן פאַרשוויגן. פענצטער פון הייזער האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרלעשן און אין די שטיבער איז געוואָרן נאָכט. אַ מיידל איז פאַרבייגעגאַנגען דעם באַלויכטענעס קאַרידאָר און זיך אַפגעשטעלט. פייוולס צעעפנט אויג האָט געזען אַ גריין קלייד, באַרוועסע פיס און צעלאָזענע האָר. דאָס מיידל האָט צוגענויגט איר פנים צום פענצטער און געשמייכלט צו אַ בריוו אין איר האַנט. ליענענדיק איז זי אַפגעגאַנגען און איין האַנט האָט זיך פריילעך אַ פאַכע געטאָן איבער די פאַלדן פון איר קלייד. פייוולס אויג איז געווען אָפן. מיטאַמאָל האָט ער אַ טרייסל געטאָן דעם קאַפּ ווי אַ נאָכטיק פלאַטערל וואַלט אים געקיצלט אין אויער און ער האָט זיך פאַמעלעך אויפגעשטעלט. ער האָט אַריינגעקוקט מיט אַן אָנגעשטרענגטן בליק אינם באַלויכטענעם קאַרידאָר. אַ וואַנט מיט צעטלען און רשימות האָבן זיך אָנגעזען דורכן פענצטער. פייוול האָט אַריינגערוקט די האַנט אין דער קעשענע און אַרויסגעצויגן אַ קייטל. ער האָט עס באַקוקט, ווי ער וואַלט זיך געחידושט

פון וואנען ס'נעמט זיך צו אים און נאכדעם האָט ער עס אָנגעהויבן וויקלען איבערן ווייז־פּינגער. ער איז אַריין אין קאַרידאָר און געקוקט אויף די צעטלען מיט אַ שיכורלעכן בליק. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי אַ קליין צעטלע און איבערגעלייענט זיין נאָמען. נאָכדעם האָט ער אָפּגעזוכט זיין נאָמען אויף דער אַלגעמיינער רשימה. ער האָט אַרויסגענומען אַ בלייפּעדער און אויסגעמעקט ביידע נעמען. נאָכדעם איז ער דורכגעגאַנגען דעם פינצטערן חדר־האוכל און אַריין אין דער קיך. איין לאַמפּ האָט דאָרט געלויכטן. די קעסלען, טשייניקעס און די טעפּ זענען געווען שטיל. בלויז דער עלעקטרישער אייז־קאסטן האָט זיך פּלוצלינג אויפגעוועקט און גערוישט עטלעכע סעקונדן. אַ בעקן מיט פעניצן ברויט איז געלעגן אויף אַ טיש. פייוול האָט באַקוקט דאָס ברויט, גענומען אַ רעפטל און אָפּגעביסן. אַ שטיקל פון ביס איז געבליבן אין דרויסן און ער האָט עס אַריינגעקייט אין מויל אַריין. „מעסט שוין ווייטער“, האָט ער געזאָגט צו זיך אַליין. מיטן טעם פון ברויט איז אויפגעגאַנגען אין אים אַן אַלטע געדענקעניש און קוקנדיק אויף אַ קעסל האָט ער געזאָגט: „אַז מ'עסט ווערט פּריילעכער אין בוידן.“

נאָכדעם איז פייוול געגאַנגען מיטן וועג, וואָס האָט זיך געצויגן צווישן שייערן, שפייכלערס, שטייגן און שטאַלן. ער איז פאַרביי די רינד־הייף און געשפּירט דעם גערוך פון בהמות. אַ קו האָט אַרויסגעהוּסט לופט פון גאַרגל. אַ קו האָט געמאַכט צואה. פּליאַך, פּליאַך, האָט עס זיך אָפּגעזעצט אויך דער ערד. דאָס קיל־הויז האָט געמורמלט מיטן געפּליסטער פון וואַסער. און פון די מעלק־שטאַלן האָט זיך דערטראָגן דער קלאַנג פון קאַנען. פייוול איז פאַרביי די ערשטע, די צווייטע, די דריטע, די פּערטע שטאַל. ססססססססיק, ססססססססיק האָבן די מאַשינען געסיקעט. שטערן זענען געהאַנגען ביי די נידעריקע הימלען און פייוול איז געגאַנגען צו דער סאַזשלקע. ער איז געשטאַנען ביים ברעג און אַראָפּגעקוקט אין וואַסער. ער האָט זיך געזען, און נאָכדעם האָט ער שוין מער ניט געקאַנט אויסדרייען דעם קאַפּ. ניט אויף רעכטס און ניט אויף לינקס. ס'האָט אים געהאַלטן שטייף פון הינטן און געשטופּט פאַרויס. אַ געשריי איז געווען אין זיין מוח. ער האָט געוואַלט ס'זאָל ווערן שטיל. און פון אינעווייניק, פון וואַסער האָט מען אים גערופן. ער איז געווען זיכער אַז מ'רופט אים און ער איז געגאַנגען אַלעמאַל טיפּער.

שמאלע טראטוארן

דער שומר-לילה האָט פאַרענדיקט זיין צווייטע רונדע. ער איז צוגעקומען צום חדר-האוכל און געזען אַז פייוול איז שוין מער ניטאָ אויף דער באַנק. „אָוועק שלאָפן“ האָט ער געזאָגט צו זיך. מיטאַמאַל האָט ער געזען אַ קאַץ אויפן גראָז מיט אַ פּוּיגל צווישן אירע ציין. אַ ווייסע קאַץ און אירע אויגן האָבן געגלאַנצט. ניט באַוועגנדיק דעם גוף האָט דער שומר אויפגעהויבן די ביקס, אַנגעצילט און אויסגעשאַסן. צוזאַמען מיטן שאַס האָט זיך געהערט דער יאָמער-געשריי פון דער חיה.

קאפיטל צווייאונצוואנציג

א

„א טיפש! נאכוואס האט ער עס געדארפט טאן?“
הינטנארומער האט שולה אַ טאַרקע געטאָן איתנען אין דער נידעריקער
פלייצע, שטיפעריש, ער זאל שווייגן. הינטנארומער האט איתן אַנגעכאַפּט
איר האַנטגעלענק און ניט אַפּגעלאָזט.
„א מענטש קאָן טאָן מיט זיין לעבן וואָס ער וויל.“
„ניט אין ילון“, האט איתן געענטפערט.
אַ וויילע פריער האָבן זיי איבערגעריסן דאָס מעלקן און זיך אַוועקגע-
שטעלט אין פּראַנט פון דער שטאַל אַפּצוואַרטן די אַנקומענדיקע לוויה.
„וואָס האָט אים געפעלט אין ילון, וואָס ער איז געלאָפּן צום וואַסער“,
האט איתן געזאָגט.
„לאַז אָפּ!“ האט שולה געריסן איר אַרעם.
„איצט וועט אונדז פּעלן אַ רפתן!“ האט איתן געזאָגט.
„דאָס איז ניט אונדזער עסק“, האט שולה געלאַכט און באַפּרייט איר
אַרעם פון איתנס קלעם.
„מיר וועלן ניט קאָנען נעמען קיין שבת ביז עס וועט ניט זיין אַ צווייטער
אויף זיין אַרט“, האט איתן געזאָגט.
„ס'וואַלט מיר קיינמאָל ניט אַיינגעפאַלן אַז ער וועט האָבן דעם מוט
צו טאָן אַזאַ זאַך“.
„אויף אַזעלכע זאַכן דאַרף מען ניט קיין מוט. פּחדנות“.

י. בירשטיין

„געווען אַ מאַדענער מענטש. און אפשר איז טאַקע אַזוי גלייכער פאַר אים“.

כיוואָלט אים ניט געהייסן טאָן אַזאַ נאַרישקייט“.

„איתן, וועסט קיינמאָל ניט וויסן, פאַרוואָס ער האָט עס געטאָן“.

„מ'ווייסט שוין יאָ. ער האָט ניט געטויגט פאַר קיין מאָן“.

אַצינד האָבן זיי שוין געדאַרפט זיין שטיל מחמת די לוויה האָט זיך דערנענטערט. ס'איז געווען הייס און די היץ האָט זיך אַנגעזען אויף זייערע פנימער. זיי האָבן געטראָגן גומענע שטיוול, קורצע הויזלעך און בלוזיז שולה האָט געהאַט אַ העמדל אויף זיך. איתן איז געווען האַלב־נאַקעט. מענטשן מיט שווייגנדיקע פנימער, מער פאַרטראַכט ווי פאַרשוויגן זענען פאַרבייגעאַנגען. זי האָט געטראַכט וועגן איתנס לעצטע ווערטער, ווי אַזוי אַ מאָן טויג ניט פאַר קיין מאָן.

אין אָנהויב געדיכט און ביים סוף שיטערלעך, האָט די לוויה זיך געצויגן אויפן ברייטן, געפלאַסטערטן וועג, פאַרביי די ווירטשאַפֿט־בנינים. גאַנץ ילון איז דורכגעאַנגען. גלייך פון דער אַרבעט זענען זיי געקומען און זיי האָבן נאָך געטראָגן אויף זיך די אַרבעטס קליידער; גרויע אָפּבלאַקירטע בלוזקעס, הויזן מיט לאַטעס אויף די קני, פאַרפעצטע „אָוועראַלן“ מיט ברוינע פלעקן פון זשאַווער, ווייסע פאַרטעכער און גרינע און בלויע יאַקעס מיט נאַסע פלעקן פון קיך־אַרבעט.

מיטן קלאַנג פון גלאַק האָבן זיי פאַרלאָזט זי אַרבעטס־פלעצער און זיך געזאַמלט אַרום חדר־האוכל. און די וועלכע האָבן געאַרבעט אויף די נאַענטע פעלדער און גאַרטנס, האָבן בייטאָג ניט געמאַכט קיין הפסקה, און פאַרענדיקט די אַרבעט פריער ווי געוויינלעך, כדי צו זיין אין הויף אין דער צייט ווען דער גלאַק וועט קלינגען.

ס'איז ניט געווען קיין אמתער גלאַק, נאָר אַן אַלט, לענגלעך שטיק אייזן, ווי אַ פלאַש, וואָס איז געהאַנגען אויף אַ שטאַבע הינטערן בנין פון חדר־האוכל. מיט די זעלבע קלאַנגען האָט מען געוועקט די ילונער אין די גרויע באַגיינענס צו דער אַרבעט, און אין די אַוונטן, צו אַסיפות און צו מסיבות. תמיד ווען דער גלאַק האָט געקלונגען זענען ילונער אַרויס פון די שטיבער, און געאַנגען איבער די שמאַלע טראַטואַרלעך, וואָס האָבן זיך געצויגן פון

שמאלע טראַטואַרן

אַלע ריכטונגען צום חדר-האוכל. אַז דער גלאַק האָט געקלונגען אין די שעהען פֿון טאָג, האָט עס געמיינט פֿרייד אָדער טרויער. דעמאָלט איז פֿאַרשוונדן די געוויינלעכע טעגלעכקייט פֿון ילון. ווייל ס'איז געווען אין פֿרייד און נאָכמער אין טרויער אַז ילונער האָבן דערשפּירט דעם בונד וואָס איז פֿאַראַן צווישן זיי. אין געוויינלעכע טעג פֿון יאָר איז עס אָפֿט פֿאַרגעסן געוואָרן.

די לוויה האָט זיך פֿאַרנומען אויף רעכטס און דער וועג וואָס איז אַקאַרשט געווען פֿול מיט מענטשן איז צוריק געוואָרן ליידיק.

„איך האָב פֿיינט אַזעלכע זאַכן“, האָט שולה געזאָגט.

„וועלכע זאַכן?“ האָט איתן געפרעגט. ער האָט אויסגעצויגן זיינע

גלידער ווי ער וואָלט נאָרוואָס אויפגעשטאַנען פֿון שלאָף.

„מ'דאַרף ווייטער מעלקן“, האָט שולה געזאָגט. זי האָט געטאָן אַ גענעץ.

איתן האָט געקוקט אויף איר און מיטאַמאָל האָט ער געזאָגט: „דו טראַגסט דאָך זיינע שטייול“.

„וועמענס? האָט שולה איבערגעפרעגט. אַ חוש האָט איר אונטער-

געזאָגט וועמענס. נאָר זי האָט זיך ניט געוואָלט גלויבן און געזאָגט „ניין“.

„בנאמנות, ס'זענען זיינע שטייול“, האָט איתן נאָכגעוויזן מיטן קאָפּ דער

פֿאַרשוונדן געוואָרענער לוויה.

„ניין“, האָט שולה איבערגעזאָגט. נאָר אַ רגע שפעטער האָבן אירע

פּיס אַרויסגעטראָטן פֿון די שטייול. אירע חן-גריבעלעך האָבן זיך אויף אַ וויילע פֿאַרלאָשן. „ביסט אַן אַכזר און איך קאָן דיר קיינמאָל ניט גלויבן“,

האָט זי געזאָגט און אַריינגעלאָפֿן אַ באַרוועסע אין דער שטאַל אַריין. איתן

האָט געלאַכט און ער איז איר נאָכגעגאַנגען. די שטייול זענען געבליבן אויפֿן

וועג. די גומענע כאַלעוועס האָבן זיך געבויגן אַראָפּ צו דער ערד. זיי זענען

געווען אַ פֿאַר אַלטע שטייול.

ב

ווען דגיאַל איז אָנגעקומען אין וועלדל פֿון שטילע נאָדלבויםער און

מצבות האָט ער געהערט ווי זילבערמאַן האָט אַ געשריי געטאָן: „פּייוווללללל

י. בירשטיין

כ'האב דאך נעכטן גערעדט מיט דיררר! אויך זילבערמאָנס ברייטע אַקסלען האָבן שטום מיטגעוויינט.

מנוחה איז געזעסן אויף דער ערד אָנגעלענט אין אַ מצבה. צווישן פיס און קני האָט ער געזען איר האַנט, מיט דער דלאָניע צו דער ערד, וואָס האָט אָפּגעהאַלטן איר אויבערשטן גוף פון אומפאַלן.

„למה עשית לי זאת?“ האָט זי געיאָמערט, „למה?“

איר אַלטיטשקע מאַמע, ברכה'טשע, איז געשטאַנען לעבן איר, אַן אַיינגעהילטע אין אַ דערע. איר גוף איז געווען געבויגן פאַרויס און אויף צוריק, קרוב ווי אַן אַרויסגעריסענער וואַרצל פון אַן אַלטן איילבערטבוים. די פינף מיספּואַציקעס האָבן זיך געפאַרעט ביים קבר און די מענטשן האָבן געשוויגן. זייערע אויגן האָבן געוואַנדערט פון איינעם צום אַנדערן.

מיטאַמאַל האָט זילבערמאַן אויפגעעפנט די אויגן און זיך אַרומגעקוקט. אַ בייזקייט איז געווען אין זיין בליק. „וואָס טוט זיך דאָ?“ האָט ער געפרעגט. און באַלד אַליין געענטפערט: „אוי כ'דאַרף דאָך זאָגן קדיש“. און ער האָט אָנגעהויבן זאָגן נאָר אינמיטן האָט ער זיך צערעדט צום זון. „פאַרוואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט, פייוול? פאַרוואָס האָסטו עס מיר ניט דערציילט אלץ? כ'בין דאָך דיין טאַטע. האָסט דאָך מיר געקאָנט דערציילן“. און ווידער זיך דערמאַנט אַז ער דאַרף זאָגן קדיש און אָנגעהויבן אַן געדולד. „יתגדל ויתקדש“.

„למה עשית לי זאת, למה?“ האָט מנוחה געיאָמערט.

דערווייל האָבן די, וועלכע האָבן זיך געפאַרעט אַרום קבר פאַרענדיקט טאָן, וואָס זיי האָבן געדאַרפט און די מענטשן זענען געשטאַנען און געשוויגן. בליקן האָבן זיך אויסגעמיטן און איינער האָט געזוכט ביים צווייטן אַ סימן וואָס ווייטער צו טאָן. עקיבא איז געשטאַנען אונטער אַ בוים. ער האָט אַראָפּגעקוקט צו דער ערד און אַפירגעקאָפּעט אַ שישקע. היים און דודעק האָבן אונטערגעהאַלטן זילבערמאַנען און חסיה איז געשטאַנען איבער מנוחה און זיך אַלעמאַל געבויגן איבער איר. דניאלס בליק האָט זיך געשאַרט איבער פלייצעס און פנימער. מאַדנע, האָט ער געטראַכט, דווקא ביי אַ לוויה שטייען ילונער און ווייסן ניט וואָס צו טאָן. מ'האַט אַוועקגעוואַרפן דעם אַלטן נוסח און קיין נייער איז ניטאָ, שווייגט מען. אַבער אויך שווייגן פאַרלאַנגט פאַרנאָ.

שמאלע טראטוארן

א ניט איז עס ווי דער ווינט, און עס ציעיאגט זיך אין אלע עקן. אפילו די פרימיטיווסטע שבטים ווייסן וואס צו טאן אין אזעלכע פאלן, און דאָ זענען אלע געשטאנען און געווארט אז אַ צווייטער זאל מאַכן אַן אָנהויב. זיי האָבן ניט געהאַט קיין צייכנס און קיין ווערטער און זיי האָבן געשוויגן אַן סימנים. מיר קאָנען ניט נוצן די אַלטע ווערטער און קיין נייע זענען ניטאָ, שווייגן מיר, האָט אים עקיבא אַמאָל געהאַט געזאָגט. אָבער אויך שווייגן קאָן ווערן אַלט און אָפגענוצט. זילבערמאַנס קדיש האָט זיך געפילט פּרעמד צווישן די דאָזיקע מענטשן. די מענטשן האָבן געדאַרפט אַ נייעם קדיש, אָבער זיי האָבן עס ניט געקאָנט האָבן אין דער שפּראַך וואָס זיי רעדן. און ס'איז דניאלן אַיינגעפאַלן אַז אַ קדיש און אַ תפילה דאַרף זיין אין אַ לשון וואָס מ'נוצט ניט יעדן טאָג. אפשר דערפאַר האַלטן זיך די פּרומע יידן ביים יידיש, כדי זייערע תפילות זאלן ניט ווערן אָפגענוצט. נאָר מיטאַמאָל האָט זיך דאָס שווייגן איבערגעריסן. זילבערמאַן אַליין האָט עס געטאָן. ער האָט זיך באַפרייט פון דודעקן און חיימען, און אַרומגענומען מיט זיין בליק אלע מענטשן. „יידן, כ'בין דאָך צוויי מאל געשלאָגן געוואָרן“, האָט ער געזאָגט און זיך פאַרהאַלטן. ער האָט געוואָרט, ווי אַ מענטש וואָרט אויף אַן ענטפער וואָס דאַרף קומען פון דערווייטנס אָדער פון גאָר טיף אין זיך. זעט אויס, אַז ער האָט דעם ענטפער דערהערט. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ צום קבר און גערעדט צום זון: „פּייוול, כ'ווייס פאַרוואָס. איך ווייס עס, כאָטש דו האָסט געשוויגן און גאַרניט גערעדט. היטלער האָט נאָך געשטעקט אין דיר. אלע יאָרן האָב איך געשריגן, דו זאַלסט אים אַרויסטרייבן. טרייב אַרויס די מרה־שחורה פון דיר. זיי האָבן דיר נאָכגעיאָגט. און איצט האָבן זיי דיך געפאַקט.“

מענטשן האָבן נאָך אַליץ געוואָרט, אַז עמיצער זאל מאַכן אַן אָנהויב און אַוועקגיין. דניאל האָט מיטאַמאָל באַמערקט, אַז ער שטייט לעבן זאָבן. זאָב האָט אָנגעהאַנגען זיין בליק אויפן נידעריקן צווייג פון בוים, ביי וועלכן ער איז געשטאַנען. אַלעמאָל ווען מנוחה האָט געיאַמערט „למה עשתי לי זאת“, האָט אַ נערוו אַ דריגע געטאָן אויף זיין באַק. דניאל האָט באַמערקט אַ יאַשטשערקע אויפן נידעריקן צווייג. ס'חיהלע האָט אַראָפּגעקוקט מיט אַן אויפגעהויבן קעפל, די אייגלעך שוואַרץ מיט שרעק און נייגער.

„ — — — ער האָט זיכער אָנגעהויבן פֿון תּדַר־האוּכל, פֿאַרבייגעאַנגען די ערשטע צוויי שייערן, די סטאַלעריי, דאָס קיל־הויז, רפּת א' נאַכדעם רפּת ב'. ס'קאָן ניט זיין ער זאָל ניט האָבן אַריינגעקוקט צו זען ווי מיר מעלקן די בהמות. נאַכדעם איז ער פֿאַרבייגעאַנגען דעם גאַראַזש, די שעפּסן־שטאַלן און צו דער סאַזשלקע“. אין ערשטן אויגנבליק האָט דניאלן זיך אויסגעדאַכט, ווי מ'וואָלט גערעדט וועגן אים. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט און געלאָזט דעם תּימנער מיט מירען פֿאַרבייגיין, דאָס האָט דער תּימנער גערעדט צו מירען וועגן פייוולען. זיי זענען געגאַנגען פֿאַמעלעך און איצט איז דניאל געגאַנגען הינטער זיי. די ווערטער האָבן אויפגעוועקט אין דניאלן אַ גערוך. אַ קיל געפיל פֿון וואַסער. און מיטאַמאָל האָט ער געדענקט דעם אַוונט, ווען ער איז געגאַנגען צו דער סאַזשלקע און דערפֿאַר האָט ער געמיינט אַז דער תּימנער האָט גערעדט וועגן אים. איז עס דעמאָלט געווען זיין כּוונה צו טאָן וואָס פייוול האָט געטאָן? אַצינד האָט ער עס געזען מער קלאַר ווי דעמאָלט. פייוול האָט עס געטאָן, ער האָט עס געטאָן פֿאַר דיר, האָט ער גערעדט צו זיך אין געדאַנק.

דניאל איז געגאַנגען אַראָפּ מיטן וועגל, צוריק פֿונעם קליינעם בית־עולם צום הויף. מענטשן זענען געגאַנגען פֿאַר אים און הינטער אים און די זון האָט זיך שוין גענויגט צו די כּרמל־בערג. דניאל האָט געשמייכלט צוליב דער מאַדנער פֿאַרבינדונג צווישן אים און פייוולען. אָבער דער פּלוצלונגער געדאַנק אַז פייוול איז געשטאַרבן פֿאַר אים איז געבליבן אין זיין מוח.

כתּריאל איז פֿאַרבייגעאַנגען און פֿאַרלאַנגזאַמט די טריט, כּדי צו גיין צוזאַמען מיט דניאלן. „פֿאַרוונקען אין מחשבות?“ האָט ער געפרעגט. דניאל האָט געמאַכט אַ צייכן מיטן קאַפּ. דאָס וועגל איז געווען באַדעקט מיט אַ סך שטויב און ביי די זייטן זענען געוואַקסן דערנער. די היי־אַריקע דערנער זענען נאָך געווען גרין אָבער די, פֿון פּריער, זענען געווען גרוי און אַלט. אָבער אַפילו אין זייער טויט האָבן זיי געלעבט. לינקס איז געלעגן דער טאַל.

„גורל“, האָט כתּריאל געזאָגט און אַריינגעאַטעמט טיפּער די פֿאַרנאַכטיקע לופּט. דניאל האָט ניט געענטפּערט און זיך אַיינגעהערט צו זיך אַליין. מיט אַ ווינקל אויג האָט ער באַמערקט, ווי דער טאַל האָט זיך מיטאַמאָל צעפּנט.

שמאלע טראטואַרן

ער האָט געזען דעם טאָל אין הינטערגרונט פון כתר־יאָלס קאָפּ. „גיב אַ קוק“, האָט ער געזאָגט צו אים. כתר־יאָל האָט אים געפּאָלגט און געוואָרפּן אַ מאַטן בליק. „כ׳וועל דיר זאָגן דעם אמת“, האָט ער געזאָגט. „שוין יאָרן ניט געקוקט אויף דעם. ווער האָט צייט אויפצוהויבן דעם קאָפּ.“ „אַבער אַז מ׳גייט אַוועק פון אַ לוויה, גלוסט זיך אַטעמען, לעבן.“ האָט דניאל געזאָגט.

„ס׳איז אַלצאָיינס.“ האָט כתר־יאָל אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט. זיי האָבן מער ניט גערעדט. דניאל האָט געזען די מענטשן צעשאַטן איבערן גאַנצן וועג ביז צום דרר־האוכל. אויך דניאל איז אַריין עסן אַוונט־ברויט. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט ווי אַנדערע אַ קוק צו טאָן אויפן לוח. די מודעה אַז פייול זילבערמאַן איז ניטאָ, איז נאָך דאָרט געהאַנגען. די טישן זענען געווען באַשטעלט ווי יעדן טאָג, מיט כלים און מיט שפּיזן, אַבער דער טומל איז געווען אַיינגעהאַלטענער. אַז אַ קינד האָט געטאָן אַ לאַך האָבן עס עלטערן תּיכּף אַיינגעשטילט. מענטשן האָבן גערעדט מיט נידעריקע שטימען ווי די גאַנצע וועלט וואָלט מיטאַמאַל געוואָרן איין גרויסער סוד. אַבער אין דניאלס אויג האָט געהויערט אַ באַזונדערע שטילקייט. ער האָט אויסגעמיטן רעדן צו מענטשן און געווען פאַרנומען מיט דעם, וואָס ס׳טוט זיך אין אים. ער האָט געוויסט אַז שוין לאַנג, זייער לאַנג, ווי ער האָט געוואָרט אויף אַזאַ שטילקייט. ער האָט אויסגעמיטן אַפּילו ניט צו טראַכטן, כדי עס זאָל זיך צייטיקן אָן אים. שפּעטער, ווען ער איז שוין געווען אין שטוב, אינגאַנצן אַליין, האָט ער דערשפּירט דעם גערוך פון ווערטער. אויך ווערטער וואָס רייסן זיך צום שרייבן, האָבן אַ גערוך, האָט ער געטראַכט.

קאפיטל דרייאונצוואַנציג

א

ס'איז געווען פאַרנאַכט־צו, נאָך איידער די קינדער זענען אַהיימגעקומען צו זייערע עלטערן און כּתריאל האָט נאָך געטראָגן די אַרבעטס־קליידער. ס'רוב ילונער פלעגן זיך גלייך אַרומוואַשן נאָך דער אַרבעט, אָבער ער האָט זיך אַזוי ניט נוהג געווען. קומענדיק פון די שטאַלן, פלעגט ער זיך אַוועקזעצן אויף די טרעפּ פון זיין פאַרהייל און קוקן מיט אַ מידן בליק, ווייט אויפן הימל, אויף אַ בוים, אויף אַ ווייטן באַרג. ער האָט געקאַנט אַפּוּזען אַזוי אַפּילו אַ שעה און זיינע שווערע הענט זענען אַריבערגעהאַנגען איבער די קני, אַז עמיצער פלעגט פאַרבייגיין האָט ער זיך באַגריסט מיט אַ זיפּץ אַמאַל ווייניקער ערנסט, און אַמאַל מער. ער האָט ניט געמיינט צו ווייזן אַנדערע אַז ער אַרבעט שווער אָבער ער האָט געוואַלט, אַז מ'זאַל עס וויסן. און אַן אַלטער רחמנות אויף זיך אַליין האָט זיך געזאַמלט אין זיין האַרצן.

כאָטש דניאל איז געווען פאַרנומען מיט זיין שרייבן, האָט ער באַמערקט כּתריאלן נאָך ביים אָנהויב פון טראַטוואַרל, און געהערט דעם אָפהילך פון זיינע שווערע, פאַמעלעכע טריט. זיי זענען געווען שכנים, און דניאל האָט געקענט כּתריאלס גאַנג. ער האָט אים געזען יעדן טאָג. אויך איצט האָט ער געזען זיין פנים און זיינע הענט, טונקל מיט שווייס און מיט היץ. „שרייב, שטער זיך ניט“, האָט כּתריאל געזאָגט. „כ'האַב געהערט, אַז דו שרייבסט אַ בוך?“

דניאל האט אים געזאגט, אַז ס'איז אמת און יענער האָט געוואָלט וויסן, צי עס איז אַ בוך וועגן קיבוץ. כתריאל האָט פאַרפלאַכטן די אַרעמס און ער איז געשטאַנען עטוואָס קרומלעך, ווי זיין רעכטע זייט וואָלט געווען לענגער פאַר דער לינקער. אין כתריאלס אונטערגרונט האָט דניאל געזען גראָז אַ הויז, אַ פיקוס־בוים, אַ שטיק פון זומערדיקן הימל אָן אַ סימן פון אַ וואָלקן.

„יאַ, וועגן קיבוץ“, האָט דניאל געענטפערט.

כתריאל האָט אַרויפגעשטעלט אַ פוס אויפן ערשטן טרעפל און אַרומ־גענומען מיט אַ האַנט דעם אַייזערנעם פאַרענטש. „שרייב“, האָט ער געזאָגט מיט אַ באַפעלערישן טאָן. אָבער באַלד האָט זיך עפעס געענדערט אין אים. ער האָט ווידער אָנגעקוקט דניאלן מיט אַ שאַרפן בליק, געפירט זיין אויג איבערן טישל, די שרייב־געצייגן, און צום סוף געשאַקלט דעם קאַפּ מיט באַדויערן. „כ'האַב אויך אַמאָל געשריבן“, האָט ער געזאָגט. אָבער דער קיבוץ דאַרף ניט קיין שרייבער.“

דניאל האָט אים געלאָזט רעדן. ער האָט געקוקט אויף זיין לאַנגן, דאַרן גוף, אויף זיין ערנסט פנים. אין כתריאלס גאַמבע האָט זיך געזאַמלט די ערנסטקייט. ער איז ניט געווען באַלייבט, אָבער אַ מגושמקייט האָט געשטעקט אין די ריסן פון זיין פנים אַרום זיין האַלדז און אין זיינע הענט.

„קיבוץ דאַרף ניט קיין שרייבער“, האָט ער איבערגעחזרט. „פרעג מיך. איך ווייס עס. אָדער אַ קיבוצניק אָדער אַ שרייבער, ביידע גייט עס ניט צוזאַמען. האָב איך אויסגעקליבן קיבוץ און אויפגעהערט שרייבן. און מיינסט, אַז איך האָב חרטה? האַסטו אַ טעות. שוין צו שפעט צו האָבן חרטה אָבער אינעווייניק איז געבליבן אַ ביטערניש. און מעגסט עס אריינשרייבן אין דיין בוך.“

„כ'וועל עס אפשר טאָן“, האָט דניאל געזאָגט.

„טו עס“, האָט כתריאל זיך אָנגעכאַפט אָנעם ענטפער. „כ'גיב דיר דאָס רעכט, זאָלסט מיך אַריינשרייבן אַזוי ווי איך בין. אָבער זאָלסט מיך ניט פאַרפוצן. שרייב דעם גאַנצן אמת און זאָלסט גאַרניט פאַרלייקענען. און האָב ניט קיין מורא וואָס מענטשן וועלן זאָגן. בלויז צו דיין אייגן האַרץ זאָלסטו זיך צוהערן.“ ער איז שוין איצט געשטאַנען לעבן דניאלס טישל

און גערעדט מיט אַ העכער קול. טובה איז אַנגעקומען און זיך אָפגעשטעלט. זי האָט גערופן כּתריאלן, ער זאָל גיין זיך אַרומואַשן, און ניט שטיין און רעדן און פאַרנעמען דניאלס צייט. נאָר כּתריאל האָט איר ניט געפאַלגט. „גיי, גיי“, האָט ער זי אָפגעשיקט. „כּ'קום שוין צו גיין. מאַכט ניט אויס, כּ'מעג אַמאָל רעדן און ער“, האָט ער אַנגעוויזן אויף דניאלן, „מעג אַמאָל אויסהערן, וואָס אַ כּתריאל האָט צו זאָגן. ס'זעט אים צוננץ קומען“.

זיי האָבן ביידע נאָכגעקוקט אַ וויילע דער אַוועקגייענדיקער טובהן. זי האָט געהאַט באַלייבטע פּיס און אויך אירע היפטן זענען געווען האַפטק און מאַסיוו. זיי האָבן פאַרנומען די ברייט פון שמאַלן טראַטואַרל.

„און פאַרשרייב מיך ניט ווי קיין העלד“, האָט כּתריאל ווייטער גערעדט. „ניטאָ מער קיין גיבורים אין קיבוץ נאָר פשוטע מענטשן מיט אַלע קריגערייען און שוואַכקייטן. שלעכטס און גוטס. און ס'איז דאָ אַ סך שלעכטס. אין מיר אויך. מאַכט ניט אויס. כּ'מעג עס זאָגן. איך בין ניט קיין מלאַך“.

„כּ'זע ניט אין דיר קיין שלעכטס“, האָט דניאל געזאָגט, „און כּ'האַב ניט ליב פאַרטיילן מענטשן אויף שלעכטע און גוטע“.

„אויב אַזוי טויג ניט, דניאל. אויב דו רעכנסט צו באַשרייבן ילון ווי אַ גרענעץ מיט מלאכים, אָדער באַשרייבן בלוזי אַזעלכע מענטשן ווי עקיבא, וועט עס ניט טויגן. אַז כּ'לייען וועגן אַ קיבוצניק, וואָס איז תמיד פאַרנומען און טראַכט נאָר וועגן קיבוץ, וועגן אידעאָלן, וועגן לאַגד, און סאַציאַליזם און ער האָט נאָר אינזינען דעם קאַמף פאַר אַ בעסערן מאַרגן, ווי אַלע העלדן, און ווי מ'רעדט דאָס אין די רעפּעראַטן, וואַרף איך דאָס ביכל אַוועק. איך לייען עס ניט. ס'איז באַ מיר גועל־נפש“.

„מיינסט, אַז עקיבא איז ניט דער אמתער קיבוצניק? האָט דניאל געפרעגט.“

„ניין, ניט עקיבא“, האָט כּתריאל געענטפּערט. „נאָר איך און נאָך אַזעלכע ווי איך, די וועלכע אַרבעטן טאָג נאָך טאָג, אַלע יאָרן אין די שטאָלן, אין די קיכן, אויף די פעלדער, און זיי האָבן קינמאָל ניט קיין צייט אויפצוהויבן דעם קאַפּ, צו פאַרן אויף שליחותן, צו מאַכן פּאָליטיק און שאַפן אידעאָלאָגיעס. ניט די וועלכע שטייען ביים רודער, נאָר מיר, די האַרעפּאַשניקעס זענען די אמתע קיבוצניקעס. מיר זענען קיבוץ“.

י. בירשטיין

„דו האַלטסט גאַרניט פון אידעאַל, כתריאל?“
„אַמאַל. אַמאַל איז געווען אידעאַל. און אויך אַ חלום. נאָך יעדן טאַג
קומט שטענדיק נאָך אַ טאַג אַבער נאָך יעדן חלום קומט ניט שטענדיק נאָך
אַ חלום. וועסטו דאָך פרעגן וואָס איך טו נאָך אַלץ אין קיבוץ?“
„איך פרעג ניט“. האָט דניאל אים איבערגעריסן.
„דאַרפסט יאָ פרעגן. אַ שרייבער דאַרף פרעגן, כדי צו וויסן אָן ענטפער.
נאָר כישטעל זיך פאַר, אַז דו פרעגסט שוין יאָ. נאָר דו שמייכלסט און עס
פאַסט דיר אַזוי צו רעדן. וועל איך דיר זאָגן דניאל, ס'איז אַלץ געוויינטשאַפֿט.
געוויינטשאַפֿט איז די שטאַרקסטע אידעאַלאָגיע.“
ווען דניאל איז שפעטער געגאַנגען אָפּנעמען איריתן פונעם קינדער־
גאַרטן, האָט ער געטראָפֿן כתריאלן נאָך אַלץ זיצן אויף די טרעפּלעך פון זיין
הויז. איין פּוס איז געווען באַרוועס און דער צווייטער האָט נאָך געהאַט אויף
זיך דעם שוץ. און כתריאלס הענט זענען געהאַנגען איבער זיינע קני. אין
אַנהויב האָט דניאל געמיינט אַז זיי וועלן איצט ממשיך זיין דעם שמועס,
ווערטער האָבן זיך געקליבן אין זיין מוח און לויט דעם ווי כתריאל האָט
געקוקט אויף אים, איז ער געווען זיכער, אַז אויך יענער גרייט זיך רעדן.
ס'האַט געדויערט עטלעכע רעגעס ביז דניאל האָט זיך דערנענטערט, און
כתריאל האָט געוואָרט ער זאָל זיך דערנענטערן. נאָר, ווען ער איז פאַרביי־
געגאַנגען, האָבן זיי זיך אָנגעקוקט אָן אַ באַגריסונג, אָן אַ וואָרט. און זיי
האַבן גאַרניט געזאָגט איינער דעם אַנדערן, ווי זיי וואָלטן זיך ניט געזען,
ווי זיי וואָלטן פריער ניט גערעדט, ווי זיי וואָלטן זיך אינגאַנצן ניט געקענט.
דניאל האָט געשפּירט, ווי די איצטיקע באַגעגעניש וואָלט קאַליע געמאַכט
דעם טעם פון זייער פריערדיקן שמועס.

א

אינמיטן דער נאַכט האָט מען חסיהן געוועקט פון שלאָף.
„כּן, כּן“, האָט זי געענטפערט מיט אַ כריפענדיק קול. ס'איז גענוג געווען
אַ שטילער גראַבל מיט אַ נאָגל אין דער טיר, זי זאָל עס דערהערן און זיין
וואַך. אַזוי האָט זי טאַקע אָנגעזאָגט דער שומרת־לילה, אַז אויב זי וועט איר
קומען וועקן, זאָל זי ניט קלאַפּן שטאַרק, מחמת איר שלאָף איז קיינמאָל ניט
קיינ טיפּער אַפילו ווען זי איז מיד. אַ וויילע איז זי נאָך געלעגן האַלב אין
שלאָף און געקוקט אויפן פענצטער וואָס איז געווען בלוי מיט נאַכט און
מיט ליכט פון לבנה. אַ רגע האָט זיך איר אויסגעדאַכט אַז דער גראַבל אין
טיר איז געקומען פון זייער ווייט, אַז ס'איז ניט וואַך, אַז דאָס האָט מען
געקלאַפּט מיט יאָרן צוריק און ס'האָט זיך איר איצטער געהלומט. זי האָט
אַנגעשטרענגט איר געהער און נאַכדעם געזאָגט „כּן, כּן“ און זי איז האַסטיק
אַראָפּ פון בעט. פונעם סקריפּ, וואָס דאָס בעט האָט געטאָן, האָט זיך חיים
איבערגעוועקט. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אַראָפּגעלאָזט די פיס און
אויסגעשטרעקט די האַנט נאָך די בגדים.
„האַ, וואָס איז זי? האָט ער געפרעגט, זעענדיק חסיהן אין שלאָפּראַק.
„שלאָף, מ'מיינט ניט דיך“, האָט חסיה געזאָגט.
חיים האָט איר אָנגעקוקט. ער האָט ניט פאַרשטאַנען. „וויפל איז דער
זייגער?“ האָט ער געפרעגט.

„שלאף, שלאף, ארבעסט דאך די צווייטע משמרת“, האט חסיה געזאגט.

זיי האבן גערעדט מיט פאָרדושעטע קולות.

„כן, כן“, האט חיים געזאגט, ווי ער וואלט זיך אָן עפעס דערמאָנט. ער

האט צוריקגענומען די האַנט פון די מלבושים, צוריק אַריינגעלייגט די פיס אין בעט און זיך איבערגעדעקט מיט דער קאַלדרע.

חסיה און די שומרת האָבן זיך געשושקעט הינטער דער טיר און

נאַכדעם געאיילט צום בית-התינוקות. חסיה האט אָנגעזאָגט דער שומרת, אַז

אויב די היץ וועט ניט אַראָפּפאַלן פונם קינד, זאָל זי ניט וועקן מרימ'ען

אַדער דעם דאָקטאָר, נאָר איר, חסיה. פריער, אַרום צוועלף, האט עס חסיה

אַנגעטרונקען מיט עטלעכע לעפעלעך וואַסער. ס'קינד איז איר ניט געפעלן

געוואָרן. דער דאָקטאָר האט געהייסן איבערוואַרטן ביז אינדערפרי, אָבער

לויט איר מיינונג וואָלט מען עס געדאַרפט נאָך פאַרנאַכט אַוועקפירן אין

שפיטאַל. זי האט געהאַט אַ חשד, אַז ס'איז ניט קיין געוויינלעכע היץ נאָר

עפעס אַ געפערלעכע קראַנקייט. ווען דער דאָקטאָר האט געשוויגן, האט זי

מורא געהאַט צו ברענגען דעם נאָמען פון אַ קראַנקהייט איבער אירע ליפן.

אָבער קיין גרויסן צוטרוי צום דאָקטאָר האט זי ניט געהאַט. וואָס איז שייך

קינדערקראַנקייטן, האט זי שוין געוואוסט בעסער פאַר אים. און ווען די מאַמע

וואָלט כאַטש געווען אין דער היים. איז רות דוקא אַוועקגעפאַרן אויף חופש

און דודעק, וואָס קאָן שוין אַ טאַטע וויסן? די גאַנצע זאַרג איז געפאַלן

אויף חסיה. תמיד דאַרף עס אַזוי געשען אַז אַ קינד זאָל קראַנק ווערן גראַד

ווען די מאַמע איז ניטאָ אין דער היים.

„די היץ איז ניט אַראָפּגעפאַלן, זאָגסטו?“ האט זי איבערגעפרעגט דער

שומרת, און זי האט פאַרנומען די פאַלעס פונעם שלאַפראַק, וועלכע האָבן

געשטערט ביים גיין.

„די גאַנצע צייט האָב איך עס געהיט“, האט די שומרת געזאָגט, „פון

זינט דו ביסט אַוועק ביז איצט. און ס'איז שוין באַלד פיר.“

ביידע פרויען האָבן זיך געאיילט איבערן שמאַלן טראַטוואַרל. ס'איז

געווען קיל און די לבנה האט געשיינט אין הימל ווי אַ זילבערן אויג און זיי

באַלויסטן דעם וועג, פאַרביי הייזלעך, גראַז און בוימער, ביז צום בית-

התינוקות. חסיה האט ניט פאַרגעסן צו וואַשן זי הענט, און אַנצוטאָן אַ

פאַרטעך. זי האָט צוגעלייגט אַ האַנט צום קינדס שטערן און נאָכדעם אירע ליפן.

„זאָל איך רופן דודעקן?“ האָט די שומרת געפרעגט. חסיה האָט ניט געענטפערט. זי איז געשטאַנען איבערגעבויגן איבערן קינד און זיך איינ- געהערט. זי האָט נאָכאַמאָל צוגעגענט עטוואָס צעעפנטע ליפן צום שטערן פון קינד.

„כיוועל רופן דעם דאָקטאָר“, האָט די שומרת געזאָגט. חסיה האָט איר פאַרהאַלטן מיט אַ האַנט פון אונטן. נאָכדעם האָט זי זיך אויסגעגלייכט און געהייסן דער שומרת אויפועקן דעם דיזשור-שאַפער. וואָס וועט זי אויפועקן דעם טאַטן, מער ווי אַ גערודער וועט ער סיי ווי ניט מאַכן. די שומרת איז אַוועק און חסיה האָט אָנגעהויבן איינוויקלען דאָס קינד. ס'קינד האָט ניט געוויינט און חסיה האָט געזען אין דעם אַ שלעכטן סימן. ס'זאָל נאָר ניט זיין צו שפעט. איצט איז שוין חסיה געווען ווייט פון צו זיין פאַרשלאָפן. זי איז געווען אויפגערעגט, אָבער זי האָט געוויסט, וואָס זי האָט צו טאָן און אירע הענט האָבן ניט געמאַכט קיין איבעריקע תנועות. די שומרת איז אַריינגעקומען און געזאָגט אַז זאָב שטייט מיטן דזויפ לעבן חדר-האוכל און גרייט זיך אַוועקצופירן די פלחים אין פעלד אַריין.

„לויף אַרויס און פאַרהאַלט אים. איך קום שוין“, האָט חסיה געזאָגט. די שומרת איז אַוועק. חסיה האָט גענומען דאָס קינד אויף די הענט. פאַרן אַרויסגיין האָט זי געכאַפט אַ לעצטן בליק אויפן צימער. נאָך דריי קינדער- בעטלעך זענען דאָרט געשטאַנען. די קינדער זענען געשלאָפן. זי האָט זיך איינגעהערט צו זייער אַטעמען. אַ וואַגעלע, אויף הויכע, דאַרע פיסלעך, איז געשטאַנען לעבן אַ וואַנט, און צוויי ניקלע קראַנען האָבן געבויגן איבער דעם זייערע שמאַלע העלדזער. חסיה האָט צוריק אַוועקגעלייגט דאָס קינד, צוגעגאַנגען צו אַן אַנדער בעטל, זיך איינגעבויגן און צוגעגענט איר האַנט צום שטערן פון שלאַפדיקן קינד. זי האָט געטאָן דאָס זעלבע ביי די אַנדערע בעטלעך און ערשט נאָכדעם, האָט זי ווידער גענומען דאָס קראַנקע קינד אויף די אַרעמס, פאַרלאַשן דאָס ליכט און אַרויס פון צימער.

זאָב, נאָך פיר פלחים און די שומרת, זענען געשטאַנען ביים דזשיפ און געזען ווי חסיה קומט אָן פון דער טונקעלניש. זיי האָבן זיך שוין געהאַט

איבערגעוואָרפֿן מיט איינצעלנע ווערטער, נאָר איצט האָבן זיי ווידער געשוויגן. אין דער בלויקייט פון ערב־טאָג, אין דער קליינער שיין פון אַ ווייט לעמפל, האָט חסיה, איינגעהילט אין איר לאַנגן שלאַפֿראַק, אויסגעזען הויך און שלאַנק, און זי האָט געטראָגן דאָס קינד, איינגעדעקט אין ווייסן, אויף ביידע הענט. ס'איז געווען שטיל. דער ווינט איז ניט געווען אין די בוימער, נאָר מ'האָט ניט געהערט חסיהס טריט. זי האָט זיך געשלייכט איבערן שמאַלן טראַטוואַל, און די נאַכט איז געווען איר שאַטן.

קוקנדיק אויף חסיה, איז זאָבן געקומען אויפֿן זינען זיין באַגעגעניש מיט איר אין פֿרוזדור פון חדר־האוכל, אין יענער נאַכט, ווען ער האָט זיך געוואַלט דערמאַנען אין חסיהס יונגע יאָרן, נאָר ס'איז אים ניט געהאַט געלונגען. איצט האָט ער געדענקט. אין אַן אויגנבליק איז עס געשען. ער האָט געדענקט חסיהן אין אירע יונגע טעג, געדענקט אַלע יאָרן פון זייער שותפות־לעבן אין ילון. ער האָט געזען חסיהן, די יונגע מאַמע מיט די בלאַנדע האַר, צווישן קינדער וואָס קאַנען נאָך אַפֿילו ניט זען, און צווישן קינדער וואָס קריכן שוין אויף אַלע פיר, מיט ערשטע ווערטער אויף זייערע ליפֿן. ער האָט געדענקט אַ יונג געלעכטער, אַ ווייכן האַלדז, אַ באַרוועסן פֿוס. זאָב האָט געוואַלט עפעס זאָגן, נאָר ס'איז גאַרניט ארויסגעקומען. ער האָט אַ רוק געטאָן דאָס אַרבעטס־היטל אויפֿן קאַפֿ, זיך אַריינגעזעצט מיט געאייל אינעם דושיפֿ און אַנגעצונדן דעם מאַטאָר. אין רויש פון מאַטאָר איז געווען לייכטער צו שווייגן.

„וועמענס קינד?“ האָט זאָב געפרעגט נאָכדעם ווי די מאַשין האָט גערירט פון אַרט. חסיה האָט ניט געענטפֿערט. אויך דאָס מאָל איז זיין פרעגן געווען איבעריק.

אין איר געדאַנק האָט חסיה נאָר אַלץ געהאַט טענות צום דאַקטאָר, הלמאי ער האָט געהייסן וואַרטן. אזויפֿיל קינדער האָט זי שוין אויפֿגעכאַוועט און מ'זעט איר אויג ניט אָפֿנאַרן. זי זאָל עס נאָר ניט פֿאַרלירן. ס'איז רות'ס צווייט קינד. יאָרן האָט זי געפֿרוווט פֿאַרשוואַנגערן און ס'איז איר ניט געלונגען און איצט, אזא אומגליק. „פֿאַר שנעל“, האָט זי געזאָגט, און פֿאַרדעקט מיט דער קאַלדרע דאָס פֿנימל אַז דער ווינט זאָל ניט צוקומען. זיי זענען פֿאַרביי די וויזן־הייזער פון ביידע ווייטן וועג ביז צום טויער,

שמאלע טראַטואַרן

וועלכער האָט געפירט צום הויפט־שאַסיי. מיטאַמאָל האָט דער ליכט שטראַם באַלויכטן צוויי מענטשן, וועלכע זענען געגאַנגען ביי דער זייט פון וועג. ס'איז געווען דער לערער ילוני און זיין געליבטע, אַברמס ווייב, וואָס ער האָט איצט מסתמא אָפגעפירט. ער האָט געהאַלטן זיין אַרעם אויף איר אַקסל און איר קאָפּ איז געווען נאָענט צו זיין ברוסט. שוין צוואַנציק יאָר ווי זיי פירן די ליבע. קדם איז נאָך געווען אַ קליין קינד, ווען ס'האָט זיך אָנגעהויבן.

חסיה און זאָב האָבן זיי אָנגעקוקט. צוויי מאָל אָנגעקוקט. חסיה האָט אַ ווענד געטאָן איר פנים צו זאָבן און געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר אין דער רגע האָט זי זיך דערמאָנט אַז זאָב איז ניט בעסער פאַר זיי. האָט זי אַיינגעהאַלטן די ווערטער און איר גאַמבע איז געוואָרן מאַראַליש שטייף. אויך ביי זאָבן איז די גאַמבע שטייף געוואָרן.

„וואָס איז דעם קינד?“ האָט ער געפרעגט, כדי ניט צו טראַכטן וועגן לוטין, וואָס דאָס זען ילונים און אסתרן האָבן אים אין איר דערמאָנט. זי האָט אים ניט געשריבן, ניט געענטפערט אויף זיינע בריוו. ער האָט ניט געוויסט, וואָס לוטי טוט און טראַכט. ס'האָט אים וויי־געטאָן און ער האָט געוואָלט וויסן, צי זי שרייבט דניאלן. אלעמאָל, ווען ער האָט איבערגעלייענט דניאלס נאָמען אויף דער בריוו־שימה, האָט זיך אויפגעוועקט אין אים אַ גערוו. ער האָט זיך אַיינמאָל ניט אַיינגעהאַלטן און נאָכן איבערלייענן דניאלס נאָמען, איז ער אַריין אין דער מזכירות און געזוכט צווישן די קאָנווערטן צו זען, צי ס'איז לוטיס האַנטשריפט. ער האָט נאָך קיינמאָל ניט אָפגעוואַרט דאָס בריוו־צעטל מיט אַזוי פיל נייגער. און אַפילו אין די אָונטן, ווען ער איז אַריין אין דער־האוכל פלעגט ער זיך אָפשטעלן נאָכאַמאָל ביי דער בריוו־שימה, כאַטש ער איז געווען זיכער אַז זיין נאָמען איז דאָרט ניטאָ. „בעסער פרעג ניט“, האָט חסיה געזאָגט מיט אַ זיפץ. און דער זיפץ איז געווען אויך אויף דעם וואָס זי האָט פריער געזען. זי האָט געזען אסתרן און ילונים צוזאַמען אָבער קיינמאָל ניט אין אַזאַ באַגינגען־שעה. זי האָט ניט געקאָנט פאַרשטיין, ווי מענטשן קאָנען אַזוי האַנדלען. און דער אברם איז אַ לעמישקע, ער נעמט צו אסתרן, נאָכדעם ווי ילוני פירט איר אָפּ. ליבע איז געווען אַ סוד פאַר חסיהן, אַ סוד וואָס זי האָט מער ניט געגלויבט אין

דעם. גיכער איז עס געווען אזא מין שווינדל וואס מענטשן נאָרן אָפּ איינער דעם אַנדערן אַ לעבן לאַנג. חסיה האָט ניט געזען קיין גוטס אין דעם כוח וואָס צעברעכט משפּחה-לעבנס. נאָר אַ געמיינער כוח קאָן פירן צו אַזעלכע זאַכן. פאַר חסיהן איז ילונים האַנדלונג געווען אַן אויסגעלאַסטענע זאַך, וואָס פאַרט זיך ניט מיט קיבוץ. דאָס אויג האָט איר אַ שטאַך געטאָן, בעת זי האָט זיי געזען. זי האָט זיך דערמאָנט אַן לוטין און אין דניאלן.

„וואָס שרייבט אודי?“ האָט זי געפרעגט.

זאָב האָט איר דערציילט, אַז אודי גרייט זיך צו אַן עקזאַמען אַריבער-צוגיין אין דער פּליער-אָפטיילונג. אַז ס'איז ניט אַזוי לייכט אין דער אַרמיי. אַבער ער וועט אויסהאַלטן. אַ סך מאָל בענקט ער אַהיים און ער וועט אינגיכן קומען אויף חופּש. און ער גרוסט אויך זיסיין.

„אויף אַן אמת? ער דערמאָנט מיין נאָמען?“ האָט חסיה זיך געחידושט.

זאָב האָט געדענקט אַז אודי האָט אויך דערמאָנט לוטיס נאָמען און ער האָט זיך געוונדערט דערויף. צווישן אודין און לוטין איז ניט געווען קיין שום פאַרבינדונג און ס'איז געבליבן פאַר אים אַ רעטעניש. דער מאַמעס נאָמען האָט אודי ניט דערמאָנט און זאָב האָט ניט געוויסט, צי ער האָט געשריבן צו איר באַזונדער. ער האָט אים ניט געשריבן וועגן פייוולס טויט.

„וועסט נאָך האָבן נחת פון דיין אודין“, האָט חסיה געזאָגט און זי האָט אים דערציילט וועגן דעם לאַנגן שמועס, וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאַט. זאָב האָט זיך דערמאָנט אַן יענער נאַכט און איינצלעהייטן זענען געקומען אויף זיין זכרון, ווי אַזוי חסיה איז געשטאַנען מיטן לאַמפּ, און נאַכדעם פאַרשווינדן אין חדר-האוכל. זיי זענען זיך פרעמד, האָט ער דעמאָלט אינזינען געהאַט. ער האָט געהאַט אַ געפיל, אַז פון דעמאָלט זענען שוין אַוועק אַ סך יאָרן. ער האָט אַ קוק געטאָן זייטיק אויף חסיהן און אויפן קראַנקן קינד אין איר שויס. אַ סך קינדער האָט זי אויסגעהאַדעוועט און אויך אודין. מיט יאָרן צוריק האָט זי באַגלייט מנוחהן אין שפיטאַל אַריין, דאָס געפיל פון אָפּגע-לעבטע יאָרן האָט זיך אויפגעוועקט אין זאָבן. ער האָט געקוקט אויף איר און אַ וואַרעמקייט איז אים געבליבן שטעקן אין גאַרגל. אַ טעות, האָט ער געטראַכט, זיי זענען זיך ניט פרעמד. זיי זענען געפאַרן צו מערב און דער הימל און די בערג זענען נאָך געווען טונקל מיט נאַכט. אַבער אין שפיגל פון

שמאלע טראַטואַרן

אויטא, האָט זאָב געזען, אַז אין מורח איז שוין אויפגעגאַנגען דאָס איידעלע
ליכט פון טאַג.

ב

מיט דעם האָט זיך אָנגעהויבן חסיהס טאַג. ווען זי איז אַהיימגעקומען,
איז שוין די זון געשטאַנען הויך איבערן באַרג תבור און אין ילון איז שוין
געווען נאָך פרישטיק. זי האָט נאָך באַוויזן עפעס אָפצועסן און געגאַנגען
אין בית-התינוקות. אַ סך תינוקלעך האָבן געוואַרט אויף איר. מירה האָט
געהאַלטן אַ וויינענדיק קינד אויפן שויס און עס געקאַמעט מיט קאַשע.
חסיה האָט איר דערציילט וועגן רות'ס קינד און וואָס מ'האַט איר געזאָגט
אין שפיטאַל. זעענדיק, ווי מירה צווינגט מיט געוואַלט דאָס קינד צו עסן,
האַט זי צוגעגעבן: „ניט מיט כוח, מירה, גיב עס מיט שפּיל, אַניט וועסטו
גאַרניט ניט פועלן“.

„ס'איז אַלצאיינס“, האָט מירה געזאָגט. „ס'איז דען אַ קינד, ס'איז דאָך
אַ שד. מיט געוואַלט אָדער אַן געוואַלט כ'קאַן עס ניט פאַרטראַגן. גוט וואָס
מיר וועלן שוין היינט פטור ווערן פון אים“.

חסיה האָט ניט געוויסט, וואָס יענע מיינט מיט אירע רייד, און מירה
האַט איר דערציילט אַז די מאַמע, גאַלדע, איז דאָ נאָרוואָס געווען און
געזאָגט, אַז זי וועט באַלד קומען אָפנעמען דאָס קינד ווייל זיי פאַרלאָזן
היינט ילון. איר מאַן איז אַוועק קיין תל-אביב, געפונען אַ שטוב און היינט
גייען זיי אַוועק. אַן אַנדערש מאָל וואַלט עס חסיה ניט אויסגעהערט רויק,
אַבער אַצינד איז זי פול געווען מיט אויפרעגונג און איבערלעבעניש און ניט
געווען אין איר האַרץ נאָך אַרט אויף נייער ערגערניש. זי האָט זיך געהאַלטן
רויק און גערעדט שטילער ווי תמיד: „אַבער דערווייל דאַרף מען עס
געבן עסן“. זי האָט איבערגענומען פון מירהן דאָס יונגעלע. איידעלער ווי
תמיד און מיט נאָכמער געדולד האָט זי אָנגעהויבן שפּיין דאָס קינד. יעדעס
לעפעלע האָט זי באַגלייט מיט אַ ניגון. זי האָט געדאַרפט זיין בעסער צו
די קינדער, בעסער ווי תמיד.

אַבער חסיהן איז ניט באַשערט געווען צו האָבן דעם טאַג אַ רויקע

שעה. אינמיטן שפייון דאָס קינד איז גאַלדע אַריינגעקומען כדי עס אָפצור-
נעמען.

„וואָרט, לאָז כאָטש דאָס קינד פריער אָפעסן“, האָט חסיה געזאָגט צו איר.
גאַלדע האָט געקוקט, ווי חסיה קאַרמעט איר זון און נאַכדעם האָט זי
דערציילט, אַז זי פילט זיך גליקלעך, וואָס זי גייט שוין אַוועק פון ילון, אַז
זי האָט אָפגעליטן אַנדערהאַלבן יאָר, און איצט וועט זי שוין זיין אַ פרייער
מענטש און מער ניט האָבן קיין באַלעבאַטיים און אַ סדרן איבער זיך. איר
מאָן האָט געפונען אַרבעט און זיי וועלן זיין מיט לייטן גלייך.

חסיה האָט זיך אַיינגעהאַלטן מיט אַלע כוחות, כדי ניט צו ענטפערן.
זי האָט אָנגענומען אַ לעפעלע קאַשע און צוגעמירט מיט אַ זיכערער האַנט
צום מיילעכל פון קינד: „עס, יונגעלע“, האָט זי געזאָגט.

אַבער גאַלדע האָט ניט אויפגעהערט רעדן. ס'האָט אויסגעזען, ווי זי
וואַלט ספּעציעל געקומען צו רייצן זיך מיט חסיהן. „אַ נייער עולה פילט
דאָך גאַרניט אַז ער איז אַ מענטש, אין אייער ילון“, האָט זי געזאָגט.

„רעד כאָטש ניט גאַלדע“, האָט חסיה זיך אָנגערופן, „גייסט אַוועק, גיי
דיר געזונטערהייט, אַבער שווייג, כל זמן כ'גיב עסן דיין קינד“.

„פאַרוואָס זאָל איך שווייגן?“ האָט גאַלדע אופגעהויבן דאָס קול. זי איז
געווען אַ דאַרע פרוי אַבער איר פנים איז געווען קיילעכדיק מיט אַ קליין
גאַמבעלע, וואָס האָט זיך כמעט ניט אָנגעזען. „פאַרוואָס זאָל איך שווייגן?
מ'טאָר שוין ניט רעדן אויך? דאָ אין לאַנד, דאַנקען גאָט, מעג מען דאָך
רעדן און קיינער וועט מיר ניט פאַרמאַכן דאָס מויל“.

„מירה, הייס איר אַרויסגיין“, האָט חסיה געזאָגט. „און זאָג איר, אַז ווען
דאָס קינד וועט אָפעסן, זאָל זי עס קומען נעמען. כ'וויל זי דאָ ניט זען“.

„וועמען הייסט מען דאָ גיין? און וועמען וויל מען דאָ וואַרפן?“ האָט
זיך גאַלדע צעשריגן. „מיך וואַרפט מען ניט! גיט נאָר אַ קוק“; זי האָט
געוויזן אַן אַנטבלויזטן אַרעם מיט אַן אויסגעקריצטן נומער, וואָס ניט מירה
און ניט חסיה האָבן געוואַלט זען. „איר זעט וווּ כ'בין געווען? דאָרט האָט מען
מ'ך געוואַרפן. אַבער איך האָב זיי איבערגעלעבט די רוצחים. כ'האָב זיי
איבערגעלעבט און איר ווילט מיך נאַכאַמאַל וואַרפן? זי איז צוגעגאַנגען
נאַנטער צו חסיהן און געקוקט אויף איר קינד אין חסיהס שויס: „וויי, וויי

צו דער מאַמען, וואָס פּרעמדע הענט דאַרפן שפייזן איר קינד. ווען כּוואַלט דאָ געבליבן, וואַלט עס דאָך ניט געוואוסט, אַז ס'האָט אַ מאַמען. דער מאַמעס הענט טויגן שוין ניט וואָס פּרעמדע הענט דאַרפן עס קאַרמען?"

חסיה האָט זיך מער ניט געקאַנט אַיינהאַלטן. זי האָט אָפּגעגעבן דאָס קינד מיר'ן און זיך אויפגעשטעלט. זי איז צוגעגאַנגען צו גאַלדען און געזאַגט: „דו ווייזט מיר דיין נומער אויפן אַרעם, טאָ גיב אויך אַ קוק אויף מיינע הענט. אַזעלכע הענט זענען ביי דיר פּרעמדע? פּרעמדע הענט זענען זיי? חסיה האָט אויפגעהויבן אירע הענט, און צעשפרייט די פינגער און געקוקט אויף זיי.

„פּרעמדע, פּרעמדע!“ האָט גאַלדע אַראָפּגערעדט צו חסיהס הענט.

חסיה האָט זיך אָפּגעקערט פון איר. זי האָט זיך אָוועקגעשטעלט מיטן פנים צום פענצטער און אַרויסגעקוקט, נאָר זי האָט גאַרניט געזען. „נעם זי אָוועק“, האָט זי גערעדט צו מיר'ן. „הייס איר גיין. כּווייל זי ניט זען. זאָל זי ניט זיין דאָ מער.“ זי האָט אויפגעהויבן די הענט און פאַרשטעלט איר פנים. זי האָט מער ניט געקאַנט רעדן. זי האָט געפרוּווט אַראָפּשלינגען די היץ וואָס האָט זיך אָנגעזאַמלט אין איר האַלדז, אָבער ס'איז איר ניט געלונגען און אירע אַקסלען האָבן געצוקט. נאָכדעם האָט זי אַראָפּגענומען די הענט פון פנים און געקוקט מיט אַ שטאַרן בליק דורך דער שוויב. אין דרויסן האָט געשיינט די זון און צוויי אַלטע נאָדלבויםער האָבן געשפרייט אַ שאַטן אויף דער ערד. שמואליק דער עגלון איז פאַרבלייגעפאַרן מיט צוויי פערד און די זון האָט זיך געשפיגלט אין זייערע ברוינע פעלן. מרים איז פאַר-בייגעגאַנגען מיט אַ טאַץ קליניק-מכשירים אין דער האַנט. „קום נאָר אַהער, מרים“, האָט חסיה גערעדט צו דער שוויב, „קום אַהער און ווייז מיר דייע הענט. דאָכט זיך אַז דייע הענט זענען פּרעמדע. האָסט גאַרניט געוואוסט, אַז דו האָסט פּרעמדע הענט? וועט עס דיר גאַלדע זאָגן. אַכט מאָנאַטן איז זי געלעגן אין בעט, אין דער שוואַנגערשאַפט, און דו האָסט יעדן טאַג געוואַשן איר גוף. יעדן טאַג האָסטו איר געבראַכט דאָס עסן, כדי זי זאָל קאַנען אויסטראַגן דאָס קינד. פאַרוואָס האָסטו עס געטאַן, מרים? ווער האָט עס דיר געהייסן טאַן? ביסטו קיינמאַל ניט מיד געוואָרן צו וואַשן איר גוף?“ מרים איז געגאַנגען מיטן טאַץ אין דער האַנט, אין דער אַליי פון די הויכע

י. בירשטיין

פאלמען-בוימער. א ווייס קלייד און א ווייס היטל, אָבער אירע האָר זענען געווען פון אַן אַנדערער ווייסקייט. זי איז געווען קליין און נידעריק און די פאלמען זענען געווען הויך. ווער האָט געפלאַנצט די בוימער? ווען מרים האָט חתונה געהאַט, האָבן אירע עלטערן געשיקט אַ גאַלדן חתונה-רינגל. האָט מרים פאַרקויפט דאָס רינגל און דאָס געלט אָפגעגעבן אויף צו פלאַנצן די פאלמען. מרים איז מער ניט געווען און עקיבא איז אַרויסגעקומען פון חדר-האוכל מיט אַ שטענגל וויינטרויבן אין די הענט. ער האָט געפיקט איינצלע טרויבן און זיי געוואָרפן אין מויל. „דו ביסט אויך דאָ?“ האָט חסיה געזאָגט צו דער שויב. „נאָך וואָס האָבן מיר עס געדאַרפט, עקיבא? נאָך וואָס? אַ קיבוץ האָבן מיר געוואָלט. אויסגלייכן די וועלט? צו וואָס דאַרף מען די וועלט אויסגלייכן? איז דען די וועלט ווערט אונדזער מי?“ „הער אויף חסיה“, האָט עקיבא געענטפערט אין חסיהס געדאַנק. „וואָס דאַרפטו זיך איבערנעמען צוליב יעדער קלייניקייט? האָט זי געזאָגט. טאָ איז וואָס? ווער איז זי דען? און אניט מיינסטו, גייט זי שוין אַוועק. כּוועל נאָך היינט רעדן מיט זיי און זי וועט צוריק אַריינברענגען דאָס קינד.“

„אַ, דאָס ניט, עקיבא, דאָס וועט ניט געשען. דו וועסט ניט רעדן מיט איר. דו הערסט, כּוועל דיך ניט לאָזן.“

„ביסט ניט גערעכט, חסיה, יעדער מענטש כאַפט זיך אַמאָל אַרויס מיט ביטערע רייד און ער פאַרגעסט זיך וואָס ער טוט. שפעטער האָט ער חרטה. זיי זענען נייע עולים און זיי ווייסן ניט וואָס קיבוץ איז. מיר דאַרפן האָבן צו זיי געדולד. ס'איז זיי ביטער, וואָרפן זיי זיך, אָבער זיי קאַנען זיין גוטע קיבוצניקעס ווי איך און ווי דו.“

„ניין, ניט ווי איך און ווי דו, עקיבא. כּוועל דיך ניט לאָזן רעדן. ווו איז דיין כבוד?!“

„כּידאַרף ניט קיין כבוד, חסיה. אַז ס'גייט וועגן קיבוץ קאַן איך מיינ כבוד פאַרבויגן.“

„אויך דער קיבוץ האָט כבוד, עקיבא, און כּוועל דיך ניט לאָזן פאַרשוועכן ילון.“

„דער כבוד פון ילון איז אין די מענטשן וועלכע זענען דאָ, חסיה. אַז זיי וועט ניט זיין קיין ילון און ניט דער כבוד פון ילון.“

„וועלכע מענטשן, עקיבא? אַזעלכע, ניט. כ'וועל זיי מער ניט אַריינלאָזן אַהער. אויב דו ווילסט, אַז בית־התינוקות זאָל בלייבן, און חסיה זאָל בלייבן חסיה, זאָלסטו ניט רעדן מיט זיי“.

עקיבא איז מער ניט געווען און די צוויי אַלטע נאָדלבויער האָבן געשפּרייט זייערע שאַטנס. כתריאלס אַלטער טאַטע איז געגאַנגען צווישן זיי, מיט אַ פעקל צייטונגען אונטערן אַרעם. באַגינען, ווען חסיה איז געזעסן מיט זאָבן אין אויטאָ, האָט זי אים געזען גיין אין שולעכל דאַווענען. כאַטש די לבנה האָט געשיינט, האָט ער געהאַלטן אַ לאַמטערן אין דער האַנט צו באַלייכטן דעם וועג. חסיהס האַרץ איז געווען עלטער פאַרן אַלטן און עלטער פאַר די נאָדל־בויער. נאָר אַט איז דער דרויסן געוואָרן יונגער און פול מיט טומל. יעל איז פאַרבייגעגאַנגען מיט אירע קינדער. זיי האָבן געהאַלטן באַרשטן און בעזעמער אין די הענט און געגאַנגען וואַשן די קהלהשע קלאָזעטן. „קום צו מיר, טאַכטער“, האָט חסיה גערעדט צו דער שויב. דו דאַרפסט שוין מער ניט טאָן, וואָס דו טוטסט. צי ווייסטו ניט אַז מ'דאַרף שוין מער ניט קיין צדק אין ילון? זי גייט דאָך שוין אַוועק און דו דאַרפסט עס מער ניט טאָן.“ אַ מעשה מיט גאַלדעס יונגעלע אין יעליס קינדער־גאַרטן, וואָס די קינדער האָבן געחזקט פון אים באַשר זיין מאַמע, גאַלדע, וואַשט די קלאָזעטן. האָט יעל באַשלאָסן צו טאָן דאָס זעלביקע אַ חודש צייט, כדי די קינדער זאָלן זען אַז אין ילון איז ניטאָ קיין אויסנאַם. יעל האָט ניט געהערט וואָס די מאַמע רעדט צו איר. אירע בלאַנדע האַר האָבן געשיינט אין דער זון און זי האָט געלאַכט צו די קינדער, וועלכע האָבן געטראָגן די באַרשן און די בעזעמער, ווי מ'טראָגט פענער. און ווידער איז שטיל געוואָרן אין דרויסן, און די שאַטנס פון די אַלטע נאָדלבויער זענען געוואָרן קלענער, די היץ איז געוואָרן גרעסער און אַ קליין פייגעלע האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף אַ קראַן לעבן פענצטער, וווּ חסיה האָט אַרויסגעקוקט, און אַרויסגעזשאַבעט אַ טראַפּן וואַסער פונעם קראַן־פיסקל.

קאפיטל פינפאונצוואנציג

א

שמעון איז געלעגן אויפן פעלד איבערגעדעקט דעם קאפ און דאָס פנים מיט אַ ווייס טוך. ער האָט איבערגעלאָזט איין עק אָפן און אַרויס־געקוקט מיט איין אויג. ער האָט געזען די סטאַדע שעפּסן, וועלכע האָבן גערוט אין אַ צונויפגעדרענגטער מאַסע און דעם אייזל, וועלכער האָט נאָכגעפּאַלגט אַ טראַקטאָר אויפן פעלד. אַז דער טראַקטאָר האָט זיך דער־גענטערט, האָבן זיך די פּוטערנע אויערן ביים אייזל אויפגעשטעלט. לויטן פנים פון אייזל האָט שמעון געוואוסט די ריכטונג פונם טראַקטאָר.

דער אייזל איז געווען קליין און נידעריק נאָר זיין שאַטן איז געווען גרעסער פון דעם שאַטן פון אַ שעפּס. אָבער איצט איז די זון געשטאַנען אינ־מיטן הימל און דער שאַטן איז אים געלעגן אונטערן סאַמע בויך. ס'איז געווען דער איינציקער טונקעלער פּלעק אויפן פעלד, וואָס שמעון האָט געזען. אַ שעפּס מיט אַ גלאַק אויפן האַלדז האָט זיך געשאַרט אַרום אייזל. מיטאַמאַל האָט זי אָנגעשפּאַרט די פּאַדערשטע פּיס אָן זיין רוקן, אַרייַן־געשטעקט די מאַרדע אין דער זאַטל־טאַרבע און אַרויסגעצויגן אַ פעניץ ברויט. זי האָט עס געטאַן זייער שנעל און ווען דער אייזל איז אָפּגעשפּרונגען איז שוין די פעניץ געלעגן אויף דער ערד. דער אייזל האָט זיך געיאָגט נאָך דער שעפּס און דער גלאַק אויף איר האַלדז האָט געקלונגען. נאָכדעם האָט די שעפּס זיך צוגעשאַרט בגניבה און אַ כאַפּ געטאַן דאָס ברויט צווישן די

ציין. אויך דער אייזל האָט עס באַמערקט אָבער ער האָט פאַרשפּעטיקט. ער האָט געשטרעקט זיין אייגענעם האַלדז צו דער טאַרבע נאָר ער האָט ניט געקאָנט דערגרייכן. אַ קליין פינטעלע האָט זיך באַוויזן אין מערב, האָבן דעם אייזלס אויערן זיך אָנגעפילט מיט חשד. פון פינטעלע איז געוואָרן אַ וואָגן באַלאָדן מיט שטרוי, וואָס איז פאַרבייגעפאַרן אויפן זאַמדיקן זומער־וועג, צוריק געוואָרן אַ פינטעלע אין מזרח און אינגאַנצן פאַרשוונדן. אָבער זאָב אויפן טראַקטאָר איז ניט פאַרשוונדן און דער אייזל האָט נאָכגעקוקט מיט נייגער און מיט חשד דעם קליינעם שטיבעלע וואָס האָט זיך געצויגן איבערן פעלד הין און צוריק פון עק צו עק. די שעפּס מיטן גלאַק האָט זיך ווידער דערנענטערט. געטאָן אַ שפרונג, אָבער איצט איז שוין דער אייזל געווען פלינקער פאַר איר און ער האָט אַריינגעביסן זיינע ווייסע, קאַנטיקע ציין אין איר ברייטן וויידל. די שעפּס האָט זיך געריסן, נאָר דער אייזל האָט ניט אָפּגעלאָזט. זיי האָבן זיך געדרייט אין אַ ראָד אָן קולות און בלויז דער גלאַק האָט געקלונגען.

שמעון האָט אַ ברום געטאָן אונטערן ווייסן טוך: „נמרוד!“ זיין אויג האָט זיך געזשמורעט. ער האָט ניט געטראַכט. ניט געווען קיין מחשבות אונטער דער הייסער זון.

אַ סך יאָרן האָט שמעון געריטן אויפן אייזל צו דער פּאַשע. אַז דער אייזל האָט אים ניט געפּאָלגט, האָט ער אים געשלאָגן מיט אַ שטעקן און אַז שמעון האָט זיך געפילט גוט, האָט ער גערעדט צום אייזל ווי צו אַן אַלטן ברודער. אַמאָל ווען דער אייזל איז געווען יונג און צעלאָזן, פלעגט ער אַנטלויפן פונעם פעלד. האָט שמעון אָנגעהאַנגען אויף זיין האַלדז אַ לאַנגע קייט מיט אַן אייזן־געוויכט ביים עק. וואָס זאָל אים שלאָגן אין די פיס ביים לויפן. איז דער אייזל געלאָפן זייטיק און די קייט האָט זיך נאָכגעשלעפּט אָן אַ זייט. אָבער איצט איז דער אייזל שוין געווען אַלט און מער ניט געלאָפן און שוין לאַנג אַז שמעון האָט אַראַפּגענומען די קייט.

אַז שמעון פלעגט קומען אין די באַגינענס אין שטאַל אַריין, פלעגט דער אייזל שוין וואַרטן אויף אים, געסאַפּעט דורך דער נאָז ווי אַ קליינער ווינט וואַלט געפּייפט אין זיינע געדערעם, און געשטופּט דעם קאַפּ אין שמעונס אַקסל, ער זאָל אים געבן ברויט. אויך זי שעפּס מיטן גלאַק, וואָס

איז געווען די פירערין פון דער סטאַדע, און איז תמיד געגאַנגען די ערשטע נאָכן אייזל, האָט געוואָלט אַז שמעון זאָל איר געבן ברויט. אַז שמעון איז געווען אין אַ גוטער שטימונג, האָט ער אַרויסגעצויגן צוויי פעניצן פון דער זאַטל־טאַרבע און ער האָט זיי אַיינגעטיילט.

דער טראַקטאָר האָט זיך אָפגעשטעלט. האָט דער אייזל אויפגעהערט קוקן און זיך דערנענטערט מיט האַלב־שיכורלעכע טריט צו שמעונען. אַ שטיקל צונג האָט אַרויסגעשטעקט צווישן זיינע ציין. אַן אַ וואָרט האָט שמעון אים צוגעוואָרפן עטלעכע שאַלעכצן פון פרוכט. די שעפס מיטן גלאַק איז צוגעלאָפן נאָר דער אייזל האָט געקאַפּעט מיט די הינטערשטע פיס און נישט צוגעלאָזט. ער האָט אויפגעגעסן און אָנגעקוקט שמעונען מיט אַ פייכטייט אַרום זיינע מאַנדל־אויגן. שמעון האָט זיך אויפגעזעצט, באַפרייט דאָס פנים פונעם טוך און געקוקט אויפן אייזל מיט אַ קרום אויג. „הייס, וואָס זי“ האָט ער געזאָגט און אַרומגעקוקט איבערן פעלד, איבערן גאַנצן טאַל, ביז צו די בערג. די ווייטנס האָבן געצאַפלט פאַר זיינע אויגן, ווי די ערד וואָלט גערויכערט. „וואָרט, נמרוד, כּוועל דיר געבן עפעס גוטס“, האָט שמעון געזאָגט און געגראַבלט אין זיין טאַרבע. נמרוד האָט געוואָרט. די זון האָט אים געשלאָגן אין קאַרק און בייזע פליגן האָבן אים געביסן אַרום די אויגן. ער האָט געקוקט אויף שמעונען, וועלכער האָט אַרויסגענומען אַ פאַרפעצט פאַפירל, אויפגעעפנט פאַרויכטיק די עקן, אַריינגעשטעקט אַ בינטל פינגער און דערלאָנגט נמרודן אַ קנפּ ווייסן קעז. דער אייזל האָט זיך באַלעקט און גאַווער איז אים גערינען פון מויל. אַז שמעון פלעגט געבן דעם אייזל ווייסן קעז, איז יענער אים נאָכגעגאַנגען אַ גאַנצן טאַג מיט אַן אַרויסגעשטעקטער צונג. „און איצט שטיי צוקאַפנס און זיי מיר אַ שאַטן“, האָט שמעון באַפוילן. נאָר דער אייזל האָט ניט געפאַלגט. ער האָט געריבן זיין נאָז אין דער קרוין פון אַ דאָרן וואָס האָט זיך געהאַלטן אויף אַ טויט, בלאַנק שטענגל. ס'איז געווען אַ גרויסע קיילעכדיקע דאָרן־קרוין. מיט איין לאַנגן, אויפגעשטעלטן שפיץ ווי אַ מוסר־זאָגער און מיט אויסגעליידיקטע באַהאַל־טענע קעמערלעך, באַפאַנצערט אַרום און אַרום מיט שאַרפע שפּיזלעך. אַז אַ שעפס פלעגט זיך אַנרייבן אין אַזאַ דאָרן, זענען נאָכדעם געבליבן הענגען אויף דעם פעדעמלעך וואָל. מיטאַמאָל האָט דער אייזל אויפגעעפנט זיין מויל.

גרויס און רונדיק זוי אַ פּאַדקאַווע, אַריינגענומען דעם דאַרן ביו צום שטענגל, אָפּגעביסן, און געריבן צווישן די ציין.

זיידער האָט זיך דערהערט דער רויש פונעם טראַקטאַר, האָט נמרוד אָנגעשטעלט זיינע אויערן און שמעון האָט פאַרדעקט דאָס טוך איבערן פנים. ער האָט ניט געטראַכט. ניט געווען קיין מחשבות אונטער דער הייסער זון.

אַמאַל איז שמעון געפאַרן קיין סדום, האָט ער געטראַפן אויפן וועג אַ געדואינער פּאַסטעך, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ פעלדז, און אַרום אייבן האָבן זיך געפּאַשעט די עטלעכע שעפּסן אויף זאַמד. עפעס אַנדערש איז דאַרט ניט געווען. ווען שמעון איז צוריקגעפאַרן פאַרנאַכט, האָט ער געטראַפן דעם בעדואינער אויפן זעלבן אַרט, דאַר און לאַנג און טונקל, ווי אַ צאָן פון פעלדז. שמעון האָט זיך אויסגעוויזן אַז יענער האָט אַ גאַנצן טאַג ניט גערירט זיך פונעם אַרט, און ער האָט נאָרוואָס פאַרענדיקט דעם איינעם אַטעם וואָס ער האָט אָנגעהויבן אינדערפרי. גענוג איין אַטעם אַ טאַג, האָט שמעון דעמאַלט געטראַכט. איצט איז שמעון געלעגן אויפן פעלד און איבער אים איז געווען די זון און דער לאַנגער אַטעם פון טאַל.

פּלוצלינג האָט שמעון זיך אויפגעזעצט. ער האָט געהערט אַ פאַר־דעכטיקן גערודער צווישן די שעפּסן. ער איז אויפגעשפרונגען און צוגעלאָפן און זיך געשטופּט צווישן זייערע לייבער. אַ האַרן פון אַ זכר האָט זיך פאַרטשעפעט אינעם קייטל ארום האַלדז פון אַ שעפּס. דער זכר האָט געצויגן דעם קאַפּ און די שעפּס האָט זיך נאָכגעשלעפט אַ דערשטיקטע. שמעון האָט געשטופּט דעם קאַפּ פון זכר צו דער ערד צו, און ס'האָט געדויערט אַ וויילע ביז ער האָט דעם האַרן באַפרייט. די שעפּס איז געפאַלן אויף דער ערד מיט אַן אויסגעשטרעקטן האַלדז און מיט שטייפע, הילפלאָזע פיס. שמעון האָט זיך אַראָפּגעבויגן און זיך איינגעהערט מיט אַן אויער צום דופק. איר לייב איז געווען וואַרעם אָבער אין איר בויך איז געווען שטיל. שמעון האָט אָנגעהויבן מאַכן שנעלע איבונגען מיט אירע פּאַדערשטע פיס און געריבן מיט אַ קני אין איר בויך. ער האָט געדאַרפט האָבן נאָך אַ האַנט. ער האָט זיך אָפּגערוט און ווידער איינגעהערט. ער האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ פון דער שעפּס און אָפּגעלאָזט. דער קאַפּ האָט אַ פאַל געטאַן צו דער ערד.

שמאלע טראטואַרן

אַ שפיץ צונג האָט אַרויסגעשטעקט פאַרקרימטערהייט. שמעון האָט אַריינגע-
נומען די שעפּס צווישן זיינע קני, זיך אַוועקגעלייגט אויף איר בויך,
אויפגעעפנט איר מויל, צוגענענט זיינע ליפּן צו אירע ליפּן און אָנגעהויבן
אַריינהויכן זיין אַטעם. ער האָט אָנגענומען אַ פולע ברוסט מיט לופּט און
אַריינגעהויכט אין דער האַלב־טויטער שעפּס. די שעפּסן זענען געשטאַנען
אַרום אים אין אַ ראַד און געקוקט וואָס ער טוט. מיטאַמאַל האָט די שעפּס
אַ טרייסל געטאַן מיטן קאַפּ און דאָס שוואַרצאַפל אין אויג האָט אַ שוויס
געטאַן פון עק צו עק. אַ קלאַפעניש האָט זיך אויפגעוועקט אין איר בויך.
שמעון האָט אָפּגעווישט דעם שווייס פון פנים און געטרונקען וואַסער
פון לאַגל. ער האָט געהאַלטן דעם לאַגל הויך איבער זיך און דאָס וואַסער
האָט זיך געגאַסן אין זיין מויל אַריין ווי פון אַ קראַן. נאָכדעם איז ער
ווידער געלעגן אויף דער ערד און פאַרדעקט דאָס פנים מיטן ווייסן טוך.
ער האָט געהערט דעם רויש פון טראַקטאָר און געזען ווי די פוטערנע
אויערן פון אייזל האָבן זיך אויפגעשטעלט. די שעפּס מיטן גלאַק איז
געשטאַנען אונטערן אייזלס בויך און אַפירגעקוקט מיט אַן אויג. די
אָפּגעראַטעוועטע שעפּס האָט זיך פּלוצלונג אויפגעשטעלט, זיך אָפּגעטרייסלט,
ווי זי וואַלט גאַרוואַס אַרויס פון אַ וואַסער און מיט שיכורלעכע טרייט
צוגעלאָפּן צו דער סטאַדע.

א

די זון איז געווען הייס אין די טעג פון שפעטן זומער. אין די באגינענס איז זי אויפגעגאנגען דווקא קיל, פארויס־באגלייט מיט א שארפן מאַרגן־ווינט און אַן איידעלער פרישקייט אין דער לופט, אָבער ווי נאָר זי האָט זיך באַזעצט פעסט אין הימל, איז זי געוואָרן אַכזריותדיק און געשלאָגן מיט אַ חמימה אַז אפילו די שאַטנס זענען געווען הייס. מענטש און חיה האָבן אויסגעמיטן די זון און אַפילו די טיכטיקע מוראַשקעס, האָבן זיך באַהאַלטן, אין די שעהען פון טאָג, אין זייערע אונטערערדישע קעמערלעך, און ערשט פאַרנאַכט־צו זענען זיי אַרויס אין לאַנגע רייען זאַמלען שפיזן אויפן ווינטער. אָבער די מענטשן אין ילון האָבן ניט קיין צייט געהאַט צו פאַרטראַכטן זיך וועגן דער היץ פון דער זון, מחמת ס'איז געווען אין די טעג פון אַיינזאַמלונג און מען האָט געדאַרפט אַהיימברענגען אין דער צייט, די זומער־תבואה פון די פעלדער און די פירות פון די גאַרטנס און סעדער. זאָב און די אַנדערע פלחים זענען געווען פאַריאַגט מיט אַרבעט. מ'האַט קוים באַוויזן אַהיימברענגען איין מין תבואה און גיך איז רייף געוואָרן אַ צווייטער מין. כמעט דעם גאַנצן זומער האָבן זיי ניט געהאַט קיין אָפּרו, זיך אַפגעפאַרטיקט מיטן היי, מיטן גערשטן, מיטן ווייץ, האָט מען גלייך געדאַרפט צעאַקערן די היי־שטחים כדי דער ווידער־וואַקס זאָל ניט קאַליע מאַכן די ערד צו דער קומענדיקער זריעה. און באַלד איז אויפגעוואַקסן דער גרינער תירס * וואָס מ'האַט געזאַמלט אין די טורעם־שפייכלערס ס'זאָל זיך זייערן

* תירס — קוקרודזע, טערקישע ווייץ.

בין ווינטער. און מ'איז פאָרביי אַזאַ סילאַ־שפייכלער האָט עס פאַרשלאָגן מיטן ריח פון בראַנפן. און נאָכדעם איז רייף געוואָרן דער סורגום, וואָס איז געוואָקסן נידעריק ביי דער ערד און זיינע בלעטער זענען פון שאַרפן גרין, געוואָרן טונקל ברוין. די קאָמביינען האָבן זיך געשאַרט צווישן די רייען סורגום און אַפירגעריסן די שטענגלעך, און וועגענער האָבן זיך געצויגן איבער די שמאַלע זומער־וועגן פון טאַל, דריי וועגענער נאָך אַ טראַקטאָר, פול מיט די רויט־ברוינע קערנדלעך ווי מאָן. אויפן פלאַץ באַ די תבואה־שפייכלערס האָט מען די קערנער אויסגעשאַטן, זיי זאָלן זיך טריקענען, בין מ'זועט זיי אַריינשיטן אין די דרעשערס און זיפ־מאַשינען. און די מאַשינען האָבן געזיפט בין אין די שפעטע שעהען פון די נעכט און וויפל זיפן אַזויפיל רערן צו פונאַנדערשיידן די באַזונדערע גרויסן פון די קערנער און פון דער פסולת. און קוים האָט מען אויסגעקערט די לעצטע קערנער פון ברוינעם סורגום, האָט דער פלאַץ אויפגעשיינט מיט דעם איידעלען גאַלד פון דעם ווייץ.

די שיערן זענען פול געווען בין צו די זעכער מיט היי, און דאָס שטרוי, וואָס פאַר דעם האָבן ניט געסטייעט קיין שיערן, האָט מען געלאָזן אין הויף און וווּ אַ פרייער פלאַץ, האָט מען אויסגעבויט הויכע סטויגן דאָכיק, פאַרשפיצט.

אַרימע־לייט האָבן געוואָרט אויף די שניט־טעג פון די זומער־תבואות. זקנים, פרויען און קינדער זענען געקומען פון די אַרומיקע, אַרימע דערפער און מעברות. זיי זענען געגאַנגען איבער די שמאַלע טאַל־וועגען און אַנקומענדיק צו אַן אָפגעשניטן פעלד, האָבן זיי זיך צעשפרייט אין ברייטע שורות און געקליבן דעם איבערבלייב אויף די פעלדער ווי אַמאַל אין די טעג פון נעמי און רות. זיי זענען געקומען מיט ליידיקע זעק אונטער די אַרעמס און אַהיימגעגאַנגען מיט פולע זעק אויף די קעפ און פלייצעס.

דער טאַל, וועלכער איז אַקאַרשט געווען גרין און געל, איז פון טאָג צו טאָג געוואָרן ברוינער און ערדישער און בלויז צופוסנס די ישובים האָבן זיך נאָך אָנגעזען גרינע פלעקן אין העלע און טונקעלע שאַטירונגען. פרייער האָט דער טאַל זיך געטיילט און געשניטן אין קוואַדראַטן, דרייעקן און אין ווינקלעך, אָבער איצט האָט עס אָנגעהויבן צו פאַרשווינדן און פעלד נאָך

פעלד האָט זיך געצויגן ברוין און צעאַקערט. די לעצטע וועגענער מיט תירס זענען געפאָרן אַהיים און שוין האָט מען געדאַרפט צוגרייטן די שטחים צו דער ווינטער־זריעה אויפן נייעם יאָר, נאָך איידער דער יורה וועט קומען. אין די נעכט האָבן געברענט אויף די פעלדער לאַנגע רייען פון פייערן, דאָס האָבן די דערנער און תירס־שטענגלעך געברענט, וואָס די פלחים האָבן אָנגעצונדן אין די טעג, כדי די ערד זאָל זיין פריי צום אַקער. און די קינדער אין ילון, נאָכדעם ווי די עלטערן האָבן זיי געלייגט שלאָפן און אַוועקגעאַנגען, זענען זיי צוריק אַראָפּ פון די בעטן, געשטאַנען ביי די פענצטער און געקוקט מיט ווונדער אויף די פייערן אין טאָל.

אויך די סעדער און די גאַרטנס זענען רייף געוואָרן מיט פרוכט. פון וויינגאַרטן האָט מען אַהיימגעבראַכט די לעצטע טרויבן. זיי זענען געווען קלעפיק און זיס. די וועלכע מ'האַט ניט געשיקט אין מאַרק אַריין צו פאַרקויפן, האָט מען צעטיילט אויף די טישן אין חדר־האוכל, אָדער געמאַכט וויין פאַר די יום־טובים. פון אונטער די וויינשטאַק־בלעטער האָבן מער ניט אַפיר־געקוקט די אייגלעך פון טרויבן. די רייען וויינשטאַקן, פאַרפלאַכטן אַרעם אין אַרעם, האָבן געוואַרט אַז זייערע בלעטער זאָלן ווערן געל און רויט, דער ווינט זאָל זיי אַראָפּיאַגן און אַליין האָבן זיי זיך געגרייט צום ווינטערדיקן שלאָף.

אין די טעג פון אַיינזאַמלונג האָט ילון געווימלט מיט מענטשן. יוגנטלעכע און שול־קינדער פון די שטעט זענען געקומען העלפן אין דער אַרבעט. זיי האָבן אָנגעפילט דעם הויף און דעם חדר־האוכל מיט רוישיקע קולות. מיטאַג־צייט איז דער חדר־האוכל צו קליין געווען און ער האָט געזשומעט ווי אַ בינשטאַק. און דאָך האָבן ניט געסטייעט קיין הענט אַהיימצוברענגען די שפע פון דער ערד. האָט מען געאַרבעט מער ווי אַ געוויינלעכן אַרבעטס־טאַג און אין די פאַרנאַכטן, נאָך דער טאַג־אַרבעט, איז מען אַוועק אין די סעדער, און משפּחה־ווייני, אַ משפּחה אַ בוימ, האָט מען געקליבן די עפל. און אַזוי איז עס געווען ביז צו די טעג פון סוכות — הגהאסיף, דער יום־טוב פון אַיינזאַמלונג.

נאַכמיטאַג, ווי נאָר די זון האָט אָנגעהויבן ווערן קילער, האָט מען געקלונגען אין גלאַק און גערופן די מענטשן פון די שטיבער. זיי האָבן זיך

י. בירשטיין

געזאמלט אַרום חדר-האוכל און פון דאָרט צו אַ דערבייאַנק פעלד. מאַיז
געגאַנגען צוזאַמען, גרויס און קליין, אין די ווייסע יומטובדיקע העמדער, די
קינדער האָבן געטראָגן בלעטער-קראַנצן אויף די קעפּ. און אַז זיי זענען
אַנגעקומען אויפן אָרט האָט איתנס קול אויפגעזונגען דורכן הילכער:

רב ברכות הוד ויקר

און פון אַלע פיר עקן פעלד האָט מען געענטפערט:

בחג הסוכות חג האכר

און גלייך האָבן זיך באַוויזן פון דרום און פון צפון, פון מזרח און פון מערב,
פיר אויפגייענדיקע רייען. און ווידער האָט איתנס קול זיי אַנטקעגנגעזונגען
מיט אַ מער צעצויגענעם ריטם:

רב ברכות הוד ויקר

און די דערנענטערנדיקע רייען האָבן געענטפערט מיטן זעלבן אַטעם:

בחג הסוכות חג האכר.

די יונגלעך אין די רייען האָבן געטראָגן קאַלירטע העמדלעך און הויזן
און די מיידלעך, לאַנגע קליידער פון בונטע פאַרבן: בלוי און געל און ברוין,
אַראַנזש-גאַלד און קאַרמין-רויט, ים-גרין און בורשטין-געל. אין פראַנט פון
יעדער ריי איז געגאַנגען אַ מיידל אין ווייסן מיט אַ פייקל אין די הענט און
געטאַנצט הינטערוויילעכץ ווי מ'טאַנצט אַנטקעגן אַ פּלה. אין דער זון וואָס
האָט שוין גענויגט צו מערב, האָבן זייערע קליידער אָפגעשיינט ווי אַ
חתונה פון קאַלירן און דאָס פעלד איז געווען באַצירט מיט די פענער פון
לאַנד און פון אַרבעט.

רב ברכות הוד ויקר

האָט איתנס קול אַנטקעגנגעזונגען די רייען דורכן הילכער:

בחג הסוכות חג האכר

האָבן די מיידלעך און די יונגלעך געענטפערט.

בחג האסיף?

האָט איתנס קול געפרעגט,

בחג הסוכות

האָבן די רייען געענטפערט.

און ווען די רייען זענען אַנגעקומען צום צענטער, זענען זיי געבליבן

שמאלע טראַטואַרן

שטיין ווי פליגל פון אַ ווינטמיל און פאַמעלעך, פאַמעלעך האָבן זיי אָנגעהויבן דעם טאַנץ אין אַ קרייז ניט ענדערנדיק די פאַרם פון די פליגל. צוערשט מיט אַ בויג פון אַ קני, אַ שטעל פון אַ פוס, אויף צוריק און פאַרויס, אַן אויסבויג פון גוף, אַ פאַכע פון הענט, אַ רוף אין דער הויך, אַ בליק צו דער ערד, און העלדזער זענען געוואָרן לענגער, און מוסקולן האָבן געציטערט, און מיידלשע האָר האָבן געפלאַטערט אין ווינט. די יונגען מיט סערפן אין די הענט און די מיידלעך מיט געפלאַכטענע קוישן אויף די קעפּ. און איתנס קול האָט זיי באַגלייט:

האל ינצרנו מכל מצוקות

שתו היין בדמעת העין

בעיר ירושלים, ירושלים.

און דאָס איז געווען בלויז אַ פאַרשפּיל צום אָנהויב פון יום־טוב. באַלד נאָכן טאַנץ האָט זיך געהערט דער רויש פון מאַשינען און ס'האָט זיך אָנגעהויבן דער פאַראַד פון די אַרבעטס־צווייגן. צוערשט זענען געפאַרן די פלחים. זיי זענען געקומען מיט זייער גאַנצן פאַרמעג, כדי צו געשעלן ווערן אין די אויגן פון די פאַרזאַמלטע. קאַמביינען, אַקערס, דיסקן, טראַקטאָרן אויף קייטן און אויף רעדער, אַ פלח ביי יעדן טראַקטאָר, אַ פלח ביי אַ מאַשין. און די וועגענער זענען געווען באַפּוצט מיט די געוויקסן פון דער ערד. און נאָך די פלחים זענען געפאַרן די גערטנער פון עפּל־סאַד און וויינגאַרטן, פּרדס און איילבערטן, לולגים און שלאַסערס און רפתנים און אפילו די קעכינס האָבן באַפּוצט אַ פלאַטפאַרמע מיט טישן, באַדעקט מיט שפייזן פון כל־טוב; געבראַטן שעפּסן־פלייש און געפילטע קאַרפּן, סאַלאַטן פון כל מיני ירקות און לעקעך און וויינען.

„פאַרוואָס גיט מען ניט אין חדר־האוכל צו עסן אַזעלכע זאַכן?“ האָט דער תּימנער אַריינגעשריגן אין הילכער. און ווי אַן ענטפער אויף דער פּראַגע האָבן די מיידלעך און יונגלעך אויפגעזונגען אַ ליד וועגן חדר־האוכל און אַ ליד וועגן עסן. זיי האָבן געהאַט לידער וועגן יעדן פאַך באַזונדער. אַ ליד וועגן מעלקן בהמות און אַ ליד וועגן הינער, אַ שיר צו אַ וויינגאַרטן, אַ זמר וועגן שעפּסן און וועגן טראַקטאָר וואָס אַקערט אַ פעלד, אַ ניגון צום ווינט און צו דער זון און צו רעגן, אַ געזאַנג וועגן בינען און אַ לויב צו די

י. בירשטיין

מענטשן וועלכע באַארבעטן די ערד.

און אפילו מיט דעם האָט זיך דער יום־טוב נאָך ניט פאַרענדיקט. אין אַוונט איז דער חדר־האוכל געווען צו קליין כדי אַריינצונעמן אַלע מענטשן מיט איינמאַל, האָט מען אויסגעשטעלט די טישן אין דרויסן, און עקיבא איז געשטאַנען אויף אַ צונויפגעקלאַפטער בינע און אויפן טישל לעבן אים זענען געלעגן גרויסע חלות. עקיבא האָט געמאַכט די ברכה „המוציא לחם מן הארץ“ און איבערגעשניטן די ערשטע חלה און גערופן די פלחים זיי זאָלן קומען נעמען זייער לויף.

„גיי דו“, האָט חיים געזאָגט זאָבן, נאָר זאָב זאָט ניט געוואָלט און חיים איז געגאַנגען. די טישן זענען געווען אויסגעשטעלט אין אַ האַלבן קרייז ווי אַ קינד צייכנט שטראַלן פון אַן אויפגייענדיקער זון און דאָרט ווי עקיבא איז געשטאַנען איז געווען דאָס אַרט פון דער זון. גייענדיק האָט חיים אַראַפגעקוקט אויף דער ערד, אפשר דערפאַר ווייל ער האָט געשפירט אויף זיך אַזוי פיל אויגן און ער האָט זיך געפילט אומבאַקוועם, און אפשר ווייל ער איז געווען צוגעוואַינט צו קוקן תמיד אויף דער ערד. דעריבער פלעגט ער תמיד געפונען זאָכן גייענדיק איבערן הויף. ס'האָט געקאַנט זיין אַ פעניץ ברויט, פלעגט ער עס אויפהויבן און ווייזן וועמען נאָר ער האָט אַנגעטראַפן, אַז ברויט וואַלגערט זיך איבער די וועגן פון ילון. ווי קאַן מען אַוועקוואַרפן ברויט און וואָס פאַר אַ טעם קאַן שוין האָבן די ווירטשאַפט? און ס'איז ניט געווען גענוג פאַר חיימען זיך אויסצורעדן פאַר אַ צווייטן. ער האָט זיך געדאַרפט אויסרעדן אויך מיט זיך אַליין און גייענדיק מיטן שטיקל ברויט אין דער האַנט פלעגט ער עס טאַקע טאַן. ס'פלעגט טרעפן, אַז פאַרבייגייענדיק די קיי־שטאַלן, פלעגט ער זיך אַפּשטעלן, קוקן לאַנג אויף עפעס אַ זאַך און שאַקלען דעם קאַפּ מיט באַדויערן. צום סוף פלעגט ער זיך ניט אַיינהאַלטן און אַרויסרופן איינעם פון די רפתנים און אַנווייזן מיט אַ פינגער ווי אַ זאַק ליגט אין דער בלאַטע און פוילט.

„שוין אַ וואַך צייט ווי דער זאַק ליגט אין בלאַטע און קיינער הויבט אים ניט אויף“.

„פאַרוואָס זשע האַסטו אים ניט אויפגעהויבן, חיים?“

„איך? און דיינע הענט, איתן, זענען ממיל־הענט? איך קאַן דען

שמאלע טראטוארן

אונטערקוקן יעדן איינעם? שוין אַ וואָך צייט זע איך ווי ער ליגט דאָרט". און חיים פלעגט אָפּגיין מיט אַ ביטער אויג און ברומען צו זיך. ער האָט געדאַרפט ברומען, כדי צו פילן זיך גערעכט. ווען אַלע אין ילון וואָלטן געווען ווי ער, וואָלט שוין גאָר אַנדערש געווען. חיים איז נאָך קיינמאָל ניט אַריינגע-גאַנגען אין קיך צו בעטן עפעס אַ מאַכל וואָס ס'קומט אים ניט. ער פלעגט תמיד וואַרטן ביז מ'האָט דערלאָנגט צום טיש און אויך דעמאָלט האָט ער קיינמאָל ניט געבעטן עפעס מער פאַר אַן אַנדערן. ס'איז אים שווער געווען צו עסן טרוקן ברויט, נאָר אַז מ'האָט ניט געטיילט קיין פוטער אָדער מאַרגאַרינע, האָט ער קיין פּריווילעגיעס ניט געזוכט, כאָטש אַנדערע פלעגן עס טאָן. ס'איז געווען ביי אים אַ מאַראַל, אַן עיקר פון קיבוצישער אויסגעהאַלטנקייט, צו עסן אַלץ וואָס מ'דערלאָנגט און ניט בעטן עפעס אַנדערש. און ער איז געווען שטאַלץ ביי זיך, וואָס ער האָט אַלע יאָרן אין ילון ניט געבראַכן אַט דעם מנהג.

אַצינד האָט חיים געשאַקלט עקיבאס רעכטע האַנט און אין דער לינקער האַט ער געהאַלטן די האַלבע חלה. מיטאַמאָל האָט עקיבא צוגערוקט זיין פנים צו חיימען און זיי האָבן זיך צעקושט. שטייענדיק אויף דער בינע און זעענדיק ווי ילון איז פאַרזאַמלט מיט די קינדער און די זקנים ביי די טישן, איז זיין האַרץ אויפגעלאָפן מיט פרייד. עקיבא האָט ניט געקאָנט צוימען זיין פרייד. אַן אַלטע פרייד, וואָס איז קיינמאָל ניט מיד געוואָרן. אַ רגע פריער האָט ער גאָרניט אינזינען געהאַט דאָס צו טאָן, נאָר זעענדיק חיימס פנים נאָענט לעבן זיך, האָט ער זיך מיטאַמאָל דערמאַנט, וויפל יאָרן ער קאָן שוין דאָס דאָזיקע פנים, אַז מיט יאָרן צוריק האָבן חיים און ער מיט נאָך זעקס מענטשן, מיט איין פערד און מיט צוויי בהמות, אַנגעהויבן בויען ילון, און ווי ס'איז זיך דורך דער צייט צעוואַקסן. האָט ער זיך ניט געקאָנט אַיינהאַלטן און זיך צעקושט מיט אים אויף אַן אלטן סלאָווישן שטייגער.

ב

דורכן הילכער האָט מען געזונגען אַ ליד וועגן מילך און האָניג און עקיבא האָט גערופן די רפתנים, זיי זאָלן קומען נעמען די צווייטע העלפֿט פֿון דער חלה. די מענטשן זענען געזעסן ביי די טישן לויט זייערע פּאָכן און ביים טיש פֿון די רפתנים האָט זיך גערודערט. זיי האָבן געוואָלט אַז דוקא שולה זאָל גיין נעמען די חלה. אָבער שולה איז געווען שוואַנגער, אין די הויכע חדשים, און זי האָט ניט געוואָלט ווערן געזען. און אויך כתריאל האָט ניט געוואָלט גיין. „ס'קומט מיר ניט דער כבוד“ האָט ער געזאָגט. ער האָט מער ניט געארבעט אין דער רפת. שוין זעקס וואַכן אַז מ'האָט אים געשיקט אין אַ סעמינאַר לערנען אַ האַלבֿיאָר. דער באַשלוס צו שיקן כתריאלן איז געקומען אומגעריכט פֿאַר אים. איתן האָט געזאָלט פֿאַרן, נאָר אין דער לעצטער מינוט, פֿאַרן אָפּשטימ, איז זלמן דער סטאַלער געקומען מיט אַ טענה, אַז ס'איז ניט יושרדיק וואָס בלויז יונגע מענטשן פֿאַרן זיך לערנען און אַז מ'דאַרף אמאָל געבן אַן עלטערן חבר די געלעגנהייט אָפּצופֿרישן דעם מוח. כתריאל איז געפֿאַרן אויף איתנס אָרט. אין אָנהויב האָט כתריאל אָפּגעלאַכט פֿון דעם פֿאַרשלאַג, די טעאָריעס און די לערעס וואָס מ'קאָן אים שוין דאַרט אויס־לערנען. ער ווייסט בעסער פֿאַר יענע. אָבער ער האָט זיך ניט קעגנגעשטעלט דעם באַשלוס. און אויפצומאַרגנס איז שוין כתריאל ניט געגאַנגען מעלקן די קי. ער האָט זיך געגרייט צו דער רייזע און אַז ער האָט וועמען געטראָפֿן, האָט ער זיך פֿאַרענטפֿערט, וואָס פֿלוצלינג דאַרף ער טאָן זאָכן וואָס ער איז גאַרניט געוואָינט צו זיי. נעכטן האָט ער נאָך געמיינט, אַז ער וועט דאַרפֿן מעלקן די קי, אַזוי ווי ער האָט געטאָן אַלע יאָרן און פֿלוצטהאלבן דאַרף ער גאָר ווערן אַ חדר־יינגל און מ'וועט קנעלן מיט אים תורה. נאָר אין אַ קיבוץ קאָן אַזאַ זאָך געשען.

און אַצינד, אַז ער איז אַהיימגעקומען אויף יום־טוב, האָט ער פֿאַרביי־גייענדיק דניאלס צימער זיך אָפּגעשטעלט לעבן דער וועראַנדע און זיך אויסגעפרעגט, וואָס ער מאַכט און ווי עס גייט אים מיטן שרייבן.
 „פֿאַרשטייטט“, האָט ער געזאָגט צו דניאלן, „אז דו שרייבסט אַ בוך וועגן קיבוץ, דאַרף מען דאָך וויסן דעם ציל. איז וואָס איז דיין ציל זי“

ס'איז שוין מער ניט געווען דערזעלבליקער כתריאל, וועלכער האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן דניאלן און זיך געהייסן אַריינשרייבן אַזוי ווי ער איז, מיט די ברודיקע אַרבעטס מלבושים און תמיד אַ מידער פון דער אַרבעט. כתריאלס פנים איז געוואָרן ווייסער, און זיינע פינגער ריין און איידעלער. „כ'מיון דער אידעאישער ציל פון דער זאך. מיר זענען דאָך ניט אַן אוטאָפּישע גרופע וואָס סתם, גלאַט האָט זיך אונדז פאַרוואַלט מאַכן אַ קיבוץ. פאַראַן אַן אַרבעטער־באַוועגונג אויף דער וועלט און אַז מ'שרייבט וועגן קיבוץ, דאַרף מען אינזינען האָבן דעם מקור, די גאַנצע היסטאָריע פון וואָנען ס'האָט זיך אַנגעהויבן. מיר וואַלטן זיך געקאַנט אפשר אַוועקזעצן, דניאל, און אַ שמועס טאָן וועגן דעם. אפשר וועל איך דיר קאַנען אַרויסהעלפן פון דער אידעאישער זייט“.

כתריאל האָט ניט געוואָרט אויף קיין צווייטער געלעגנהייט, ער איז געשטאַנען אויף די טרעפּלעך און גערעדט און דניאל האָט באַמערקט אַז די גאַמבע, וואָס איז ביי כתריאלן תמיד געווען שטייף און ערנסט, האָט זיך אַנגעהויבן פון אונטן אויספילן מיט אַ ווייכן צוואַקס פון אַ גוידער. „צוואַנציק יאָר האָב איך אָפּגעאַרבעט“, האָט כתריאל געזאָגט, „און כ'האָב גאַרניט געוואָסט, וואָס איך טו. אָבער איצט בין איך געוואָרן געוואָרן דעם זין פון דער גאַנצער זאך. לערנען, דאָס איז דער עיקר. אַז כ'וועל ענדיקן דעם סעמינאר און אַהיימקומען, וועל איך שוין וויסן ווי אַזוי איינצואַרדענען מיינע שעהען. כ'האָב פיר און צוואַנציק שעה אין מעת־לעת. וועל איך זיך אַיינטיילן, אַכט שעה אַרבעט, אַכט שעה שלאָפן און אַכט שעה לייענען און לערנען“.

„וואָס האָסטו געזאָגט? מאַך נאָר נאַכאַמאָל דעם חשובון? האָט טובה געפרעגט. זי איז פאַרבייגעגאַנגען און געהערט אַז מ'שמועסט האָט זי זיך אָפּגעשטעלט צו הערן אַ וואָרט. איר, האָט ער גאַרניט דערציילט, וואָס ער לערנט דאָרט.“

„ניט אַכט, איז זעקס שעה זיכער“, האָט כתריאל געענטפערט. אויך צו דעם ווייב האָט זיך כתריאל באַצויגן איידעלער ווי תמיד. „זעקס שעה?“ האָט טובה איבערגעפרעגט. זי האָט אַנגעהאַלטן די פּראָגע אין אירע צוויי קניישטן צווישן נאָז און די אויגן.

„איז ניט זעקס. אבער פיר שעה קאן יעדער איינער אָפּשפּאַרן אויף לערנען. אַז מ'וויל נאָר, פּאַרשטייט זיך“, האָט כּתריאל געענטפּערט מיט אַ ווייכן שמייכל.

טובה האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ, „אַט דאָס אַ, לערנט מען דיך אין סעמינאַר? האָט זי געפּרעגט. „אַ טייערע לערע. און איין שעה אַ טאָג אויף צו לייענען, האָב איך יאָ?“

„ניטאָ קיין זאָך וואָס קאָן זיך קעגנשטעלן דעם ווילן פון אַ מענטש. אַז מען וויל נאָר, קאָן מען. איז אין די אַוונטן“. מער האָט כּתריאל שוין ניט געקאָנט נאָכגעבן. נאָר דאָ האָט אים טובה געמאַכט אַ חשבון אויף די פינגער אַז איין אַוונט — אַן אַסיפה, אַ צווייטער, — זיצונג פון אַ ועדה, אַ דריטער — אַ קינאָ, און אַ מסיבה, און נאָך אַ זיצונג, איז וויפּל זענען איר נאָך געבליבן פרייע אַוונטן צו לייענען אַ בוך? זי האָט אָפּילו ניט קיין צייט צו שלאָפּן און אויך די צייטונג באַווייזט זי ניט איבערצוליינען. „קום שוין, קום שוין“, האָט זי געזאָגט מיט אַ מיד קול, „וועסט אַהיימקומען פון סעמינאַר וועסטו פּאַרגעסן די גאַנצע תּורה וואָס מ'האַט דיך דאָרט אויסגעלערנט און וועסטו צוריק ווערן דער זעלביקער, ווי דו ביסט געווען“.

מירון איז געגאַנגען נעמען די חלה. דער מנהג פון טיילן מוציא'ס חלה איז געווען אַ נייער אין ילון. ערשט עטלעכע יאָר אַז מ'האַט אים אַיינגעפירט. און פּאַריאַרן איז מירון געשטאַנען אויף עקיבאס אָרט פּאַרטיילט די חלות. מירון איז צוריקגעקומען פון אַמעריקע פריער ווי ער האָט גערעכנט. די ערשטע וואָך איז ער נאָך אַרומגעגאַנגען יום־טובדיק פּאַרפּוצט און געענטפּערט אויף פּראָגן מיט ענגלישע ווערטער. אָבער זונטיק אינדערפרי האָט ער אַנגעהאַנגען דעם רוקזאַק אויפן אַקסל און געגאַנגען מעלקן די קי. אַז מ'האַט אים געבעטן, ער זאָל דערציילן אויף אַ מסיבה אין חדר־האוכל, וואָס ער האָט געזען אין אַמעריקה, האָט ער געענטפּערט אַז ס'איז ניט כּדאי. ער האָט געזען אַזוי פיל אַז ער האָט עס שוין פּאַרגעסן. אָבער איין זאָך איז אים יאָ געבליבן אין זכרון און ער האָט זיך ניט געקאָנט אָפּוונדערן פון דעם. ער האָט באַזוכט אַ גרויסע פּאַרם פון קי און געזען ווי אַזוי זיי ווערן דאָרטן געמאָלקן. ניט אַזוי ווי אין ילון, וווּ מ'דאַרף זיך בויגן אין דרייען צום אייטער פון דער בהמה. דאָרט שטייט דער רפתן גלייך, אין אַן אויסהוילונג.

שמאלע טראַטואַרן

און די בהמה פֿאַרט אַריין אויף א פֿאַס. ער מעלקט איר אויס און זי פֿאַרט ווייטער. און איצט האָט מירון געטראַכט אַז אויך אין ילון וואָלט מען געדאַרפט מאַכן דאָס זעלביקע, די מעלקערס זאָלן שטיין אויף אַן אָרט און די קי זאָלן פֿאַרן אויף אַ פֿאַס.

אויך דודעק און זילבערמאַן און מנוחה און שמעון זענען געגאַנגען נעמען מוציאס חלה.

ביי שמעונען איז דער שפעטער זומער געווען אַ שטילע צייט. די שעפסן זענען אַרויס אויף פֿאַשע נאָך איידער ס'פלעגט ווערן טאָג און אַהיימגעקערט זיך אַ שטיק נאָך דעם, ווי די זון איז שוין געהאַט פֿאַרגאַנגען. שמעון האָט געהאַלטן די שעפסן אויפן אויג און ס'איז קיינמאַל נישט פֿאַרביי קיין שעה. ער זאָל זיי נישט האָבן אויפן זינען. גייענדיק אויף די פעלדער האָט זיין אויג אויפגעכאַפט דעם פלי פון אַ בלעטל אין ווינט, דעם קרומען לויף פון א יאַשטשערקע, דעם אויפבליץ פון אַ שלאַנג וואָס שלייכט זיך אַריין אין אַ שפּאַלט פון דער ערד, און דעם פלי פון טשאַטעס פייגל פֿאַרנאַכט, וועלכע האָבן זיך געגרייט אַפּצופליען אין די וואַרעמע לענדער. די פייגל האָבן זיך געאיבט אין די פֿאַרנאַכטיקע הימלען און צומאַל האָבן זיי געגעבן אַ זינק אַראָפּ און זיך אויסגעשטעלט אויף די שעפסן. אַ טוץ פייגל מיט טאַנצנדיקע פיסלעך אויף אַ שעפס. שמעון האָט געלאַכט אַז ער האָט עס געזען. ער האָט געהאַט פיינע, ווייסע ציין און געלאַכט אויף אַ קול. זיין אויג האָט אַרויסגעשפירט דעם טאָל און ער האָט געטראָגן אין זיך דעם לאַנגן אַטעם פון די פעלדער.

און דודעק האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט נייע פלענער. ער האָט אויס־געחשבוּנט, וויפל מענטשן פון דער געגנט פֿאַרן אין שטאָט אַריין צו זען קינאַ, און ער האָט אונטערגעהאַנדלט מיט אַ רייכן מאַן אויפצובויען אַ קינאַ־הויז אין ילון. מזועט שפילן יעדן אַוונט און ס'וועט ברענגען גרויסע רווחים. ילונער וועלן גיין אומזיסט. דערווייל האָט ער נאָך קיינעם נישט דערציילט וועגן דעם. אַניט איז דען געווען וועמען צו דערציילן?

און זילבערמאַן איז איינמאַל אַ וואַך געגאַנגן צום קליינעם בית־עולם צו זיין אַ וויילע מיט פייולען. די זיקנה האָט זיך מיטאַמאַל באַזעצט אויף אים. זיינע באַקן האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט און די הויט איז געוואָרן לויז. ער

האָט אָפֿט פֿאַרגעסן אַז ער דאַרף זיך ראַזירן און מאַשעלע האָט אים געדאַרפֿט דערמאַנען. אַז ער האָט זיך אָפּגעשטעלט רעדן מיט עמיצן, האָבן זיינע אויגן געזוכט רחמנות. אַ ווייטע פֿאַרטראַכטקייט איז געווען אין זיי. לעצטנס האָט ער ניט געבאַקן קיין ברויט. דער אויוון איז קאַליע געוואָרן, מ'האָט געדאַרפֿט מאַכן אַ גרויסן רעמאַנט, האָט ער געאַרבעט וווּ ס'האָט זיך געלאָזט. ער איז געווען עגלון און צעפֿירט שפּייז פֿאַר די בעלי־חי. זיצנדיק אויף דער קעלניע, פֿלעגט ער אַראַפּקוקן אויף די הינטנס פֿון די צוויי מוילאייזלעך, וואָס האָבן געשלעפּט דעם וואָגן, און זיין בליק איז געווען שווער און ערדיש, ווי ס'וואַלט געווימלט אין אים אַ שפּירונג פֿון דער גרויסער נאַכט. און אַז ער איז געאַנגען מיט מאַשעלען איבער די שמאַלע טראַטאַרלעך פֿון הויף, האָט ער אָפּטער אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף איר קאַפּ, ווי זי וואַלט געווען זיין אַנשפּאַר.

טאָג איין טאָג אויס איז מנוחה געגאַנגען צו די הינער־שטייגן. דער וועג האָט זיך קיינמאָל ניט געענדערט, אָבער מנוחה, יאָ. מיט פיזולס טויט איז אויך אָפּגעשטאַרבן אין איר די ביטערניש צו מענטשן, צו זאָבן און צו לוטין. זי האָט געפֿילט ווי דאָס אַלץ וואַלט געשען מיט יאָרן צוריק און ס'האָט מער ניט קיין שייכות צו איר. אַז זי פֿלעגט אַנטרעפֿן זאָבן, פֿלעגט זיך צומאַל אויפוועקן עפעס אַ דערמאַנונג פֿון זייער צוזאַמענלעבן, אַ געפֿיל, אַ שפּירונג, אָבער ס'האָט ניט געהאַט דעם כוח צו דויערן לאַנג און ס'איז צוריק אויס־געגאַנגען ווי אַ בלאַז רויך. זי האָט ניט גערעדט צו קיינעם וועגן דעם. זי איז ניט געווען הונגעריק נאָך ווערטער, אָפּילו נאָך אירע אייגענע רייד. זי איז געווען אַליין אין איר ביטערניש, און אויך איצט איז זי געווען אַליין. זי האָט געלעבט אין געדאַנק מיט ארדין, וועלכער איז געווען אין דער אַרמיי מיט אים. נאָר אודי איז ניט געקומען.

דניאל האָט זי אָבסערווירט, בעת זי איז געגאַנגען נעמען די מוצא חלה אין נאָמען פֿון אַלע לולנים. ער האָט באַמערקט ווי איר קליידל איז געהאַנגען קרומלעך אויף איר גוף, ווי איין אַקסל וואַלט געוואָרן גינדעריקער. ער האָט געדענקט, ווי ער האָט זי אַמאַל געזען דורכן פענצטער אין אַ רעגנדיקער נאַכט. בייטאָג, ווען די מיידלעך און בחורים האָבן געטאַנצט אויסן פעלד, איז מנוחה געשטאַנען לעבן אים. פֿלוצלינג האָט זי געזאָגט: „כ'האָב ליב צו

שמאלע טראטוארן

זען, ווי יונגע מענטשן טאנצן און פרייען זיך". ס'האט געדויערט אַ רגע ביז דניאל האָט דאָן געוואוסט אַז זי רעדט צו אים.

"יא", האָט ער געענטפערט.

"ווען אודי איז געווען קליין, פלעג איך טאנצן מיט אים אין מיין צימער".

האָט זי געזאָגט.

"יא", האָט דניאל געענטפערט. איר פנים איז טיילמאָל ווי אַ בלינדע

וואָנט, האָט ער געטראַכט, און זי הויבט אָן אויסזען ווי איר אַלטע מאַמע.

ברכה'טשע. דניאל האָט זיי אָפט געזען זיצן אין די פאַרנאַכטן אויף דער

וועראַנדע פון דער אַלטיטשקערס צימער און שווייגן איינער צו דער

אַנדערער. אָן אַלט, מענטשלעך שווייגן, פאַרוואַנדלט אין שטיין.

ג

עקיבא האָט פאַרגעסן זיין צוואַג ניט צו האַלטן קיין רעדע. ער האָט

זיך ניט געקאָנט העלפן און געדאַרפט רעדן וועגן דעם יאָר וואָס איז פאַר-

גאַנגען, וועגן די פריידן און אויך טרויעריקע געשעענישן, וועגן דער תבואה

וואָס מ'האָט אַיינגעזאַמעלט, און וועגן דער אַרבעט. וועגן דעם זיין פון

לעבן און וועגן דער שליחות פון ילון, אין לאַנד און אין פּאָלק. אָבער מענטשן

ביי די טישן האָבן געטומלט און זיך ווייניק צוגעהערט צו די רייד. מ'האָט

זיי געהערט יאָר-איינ יאָר-אויס און אויך אינמיטן יאָר און ס'איז ניט געווען

קיין גייעס.

זאָב איז געזעסן ביים טיש פון די פלחים, זיך צוגעהערט וואָס עקיבא

זאָגט, גערעדט אַ וואָרט צו דעם און צו יענעם, אָבער זיין געדאַנק איז געווען

פאַרנומען. אַלעמאָל האָט זיין אויג אָפּגעזוכט לוטין, וועלכע איז געזעסן ביים

טיש פון די לערער און די שול-קינדער. ער האָט געוואוסט, אז זי וועט

קומען אויף יום-טוב און געוואָרט אויף איר און זיין האַרץ האָט געקלאַפט

ווי ביי אַ יונג בחורל. אין זעליקן טאָג, וואָס זי איז געקומען, האָט ער

זי געטראָפן אין הויף, און זיי זענען זיך געגאַנגען אַנטקעגן אויפן שמאַלן

טראַטואַרל. אין זאָבן האָט זיך אָנגעקליבן אַ סך צו פרעגן און אַ סך צו

דערציילן, נאָר מיט יעדן טראַט וואָס ער האָט זיך דערנענטערט, האָט ער פאַרלוירן די זיכערקייט און די ווערטער. ער וואָלט געקאָנט שווייגן, נאָר דאָסמאָל האָט לויט ניט אויסגעפּולט זיין שווייגן מיט אירע אייגענע מחשבות. דערשפּירנדיק נאָכאַמאָל די נאָענטקייט פון איר גוף, האָט ער אויף אַ מאַמענט געוואוסט, אַז ער איז גרייט צו שטאַרבן פאַר איר. ס'איז געווען אַ גוט געפיל און ער האָט עס נאָך קיינמאָל ניט געשפּירט. רעדנדיק, האָט לויט אַראַפּגעשאַרט אַ שטרוי פון זאָבס אַקסל. זי האָט עס געטאָן שפּילענדיק און מיט דעם שמאָלן שמייכל אויף די ליפּן. איר האַנט-באַוועגונג האָט אויפגע-רודערט אין זאָבן דאָס בלוט. אין דעם מאַמענט וואָלט ער איר אַ כאַפּ געטאָן און זי וואָלט ווידער געשפּירט דעם כוח פון זיינע הענט, נאָר זיי זענען געשטאַנען אין הויף, אויפן טראַטואַרל און ער האָט עס ניט געקאָנט טאָן.

„אַ וודאי וועלן מיר זיך נאָך זען און רעדן“, האָט לויט געזאָגט, און זי האָט געוואוסט, אַז ס'איז אמת בלויז אין איר זכרון, אָבער ניט אויף דער וואַר. זי האָט געדענקט וואָס פאַר אַן איבערקערעניש זיינע ליפּן און הענט, האָבן אַמאָל געמאַכט אין איר, און די דערמאָנונג האָט בלויז אַרויסגערופן אַ שמייכל אין געדאַנק. זי האָט געקוקט אויף אים מיט אַ קיל אויג. צי זעט עס ניט זאָב? זאָב האָט ניט געקאָנט זען, און שפּעטער, אין אַוונט, האָט ער זי געזוכט. זי איז ניט געווען אין איר צימער און ער איז געאַנגען איבער די שמאָלע טראַטואַרלעך און געוואַרט. ער איז געשטאַנען אין קאָרידאָר פון חדר-האוכל און געלייענט די מודעות פון טאַג. צום הונדערטסטן מאַל האָט ער געלייענט די רשימות און געוואַרט. זאָב איז ניט געווען פלינק אין זיין נאַטור, אַז ער האָט אַוועקגעלייגט זיין האַנט אויף עפעס אַ חפּץ, האָט עס דאָרט געדאַרפט זיין, און קוים האָט זיך עס אַפּירגעגליטשט פון צווישן די פינגער איז ער געבליבן פאַרלוירן. קאָן זיין אַז ווען ניט לויט, וואָלט ער אַפּגעלעבט אַ לעבן לאַנג מיט מנוחה און ס'וואָלט גאַרניט געשען. לויט האָט אַרייַנגעבראַכט אַ פּרישן אַטעם אין זיין לעבן און ער האָט זי געזוכט. ער האָט געקוקט אויף די רשימות אין האַלב-באַלויכטענעם קאָרידאָר, נאָכגעפּאָלגט דער שומרת-לילה, וועלכע איז אַרייַנגעקומען, זיך אַיינגעהערט צום הולך פון אירע שווערע מענערישע שיך, און באַמערקט ווי די שוונג-טיר באַוועגט זיך היץ-און-צוריק אין קליינע שפּאַנעלעך.

עקיבא האָט גערעדט און די מענטשן ביי די טישן האָבן געטומלט מיט פריילעכע קולות און זאָבס אויג האָט אַלעמאַל אָפּגעזוכט לוטין. ער האָט אויך געזען דניאלן, וועלכער איז געזעסן ביי אַן אַנדערן טיש. אָבער זיי זיצן ניט צוזאַמען האָט ער געטראַכט, און דאָס האָט אים געגעבן האָפּנונג. נאָכדעם האָט ער געזען ווי דניאל האָט זיך אויפּגעהויבן, צוגעגאַנגן צו לוטין און ביידע האָבן זיי געפירט די טאַכטער שלאָפּן.

אויך דניאל האָט געוואָרט, אַז לויט זאָל קומען. ער איז געווען מיד פון געדענקען און ער האָט געוואָלט פאַרגעסן. ער האָט געוואוסט, אַז צווישן איר און זאָבן איז שוין אַלץ אויס און ער האָט זאָבן ווייניק אינזינען געהאַט. אָבער זיצנדיק ביים טיש, האָט ער געקאַנט אַריינעמען זאָבן און לוטין אין איין אויגנבליק און ווידער האָט ער געשפירט דערביי דעם הלל אין בויד. ער וועט עס תמיד שפירן און קיינמאַל ניט פאַרגעסן, האָט ער געטראַכט. פירנדיק צוזאַמען מיט לוטין די טאַכטער שלאָפּן. ער האָט געשפירט לויטס נאָענטקייט, איר פנים איז געווען פריש, ס'איז געווען דער איידעלער שאַטן אויף איר באַק און איר אָפענער לאַנגער האַלדן. ער האָט געשפירט אַ נייעם הונגער און ווי אַמאַל אין שפיטאַל, האָט ער געוואָלט פירן מיט די שפיצן פינגער איבער איר האַלדן, איבער איר רוקן. ער האָט ניט געוואוסט, אַז לויט וואָרט אויף דעם באַריר. זי האָט געוואָלט וויסן, אויף וויפל זי לעבט נאָך אין זיין האַרץ און אויף וויפל זי איז שוין דאָרט טויט. כ'קאַן לעבן אַליין, מיט זיך, און זיך באַגליין אָן אים, האָט זי געטראַכט און דאָך האָט זי געוואָרט. וואָרט ניט צו לאַנג, דניאל, אויך אין מיר שטאַרבט עס אָפּ, האָט זי גערעדט צו אים אין געדאַנק.

זיי האָבן געפירט איריתן ביי די הענט און דניאל איז געגאַנגען אויפן גראַז, מחמת דאָס טראַטואַרל איז געווען צו שמאַל. מיטאַמאַל איז זיי חסיה געקומען אַנטקעגן, מיט אַ לאַמפּ אין דער האַנט. „איך בין שומרת-לילה“ האָט זי געזאָגט. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט רעדן מיט לוטין. אַז זיי האָבן זיך געזען יעדן טאָג, האָבן זיי זיך ניט אָפּגעשטעלט, נאָר איצט, נאָך אַזאַ לאַנגער צייט ניט זען זיך, האָבן זיי זיך אויסגעפרעגט איינע ביי דער אַנדערער וואָס זיי מאַכן. אויך חסיה איז געווען אַוועק פון דער היים און באַזוכט אַ קורס פון קינדער-פּסיכאָלאָגיע.

י. בירשטיין

„וואס מ'לערנט מיך דאָרט?“ האָט זי געזאָגט, „ניטאָ קיין נייע תורות און איך ווייס אַלץ אויף אויסנווייניק. און מיט אַלע לערעס וועט חסיה בלייבן די זעלביקע ווי תמיד.“

„ביסט גערעכט, חסיה, כ'האָב אַ משל“, האָט דניאל געזאָגט, נאָר ער האָט דעם משל ניט דערציילט. ס'האָבן זיך מיטאַמאָל דערהערט קולות פון טענץ און פון געזאָנג.

„עקיבא האָט שוין מסתמא אָפּגערעדט, כ'וועל כאַפּן אַ בליק, ווי מ'טאַנצט“, האָט חסיה געזאָגט. און זי איז אַוועק מיטן לאַמפּ אין דער האַנט. דאָס טראַטראַל איז געווען פינצטער און די שאַטנס פון די בוימער זענען געווען נאָך טונקעלער.

לויט האָט גענומען די טאַכטער אויף די אַרעמס. „אמא'לע, ווען וועסטו קומען און מער ניט אַוועקפאַרן?“ האָט אירית געפרעגט.

„אין אַ יאָר אַרום“, האָט לויט געענטפערט. „אמא'לע, ווי לאַנג איז אַ יאָר?“ האָט אירית געפרעגט. זיי האָבן ניט גערעדט. זיי האָבן געהערט דעם טומל פון די מענטשן, און דער ווידערקול פון די טענץ, און פון די פריילעכע קולות, האָט זיך אָפּגעשלאָגן אין די ווענט פון די הייזער, וועלכע זיי זענען פאַרבייגעגאַנגען.

פארטייטשיצעטל פון די העברעישע ווערטער, כאנוצטע אינעם בוך ; לויטן אלף־בית :

בית־התינוקות — הויז פאר קליינע קינדער
גמור — פארענדיקט
הכשרה — קוואליפיצירונג, פאך־אויסבילדונג
ועדה — קאָמיסיע
זבל — מיסט פאר די פעלדער
זיפט — ווערטלאָז (פון אראביש)
חזיר־האכל — עס־צימען, עס־זאל
חובשת — פעלדשערין
חופש — אורלוי
חביבי — ליבינקער, טייערער
יורה — ערשטער רעגן,
לול — הינער־שטייג־שטאל
לולן — א באשעפטיקטער אין עופות־שטאל
מספוא — פאשע, עסן פאר בהמות, פוטער
מספואניק — באשעפטיקטער ביים פראדוצירן פאשע
מוכרות — סעקרעטאריאט
מרכז — דער וואס צענטראליזירט, קאנצענטרירט
מרכז־משק — ווירטשאפט־לייטער
מסיבה — א שמועס, א צוזאמענטרעף
מועצה — ראט
מישורת — דיזשור
מעברה — מעברות — איבערגאנגס־לאגער (פאר נייע עולים)
משק — דאָרפישע ווירטשאפט
סדרן — ארדנער
עולה — נייגעקומענער אין לאנד
פלחה — פויערים־ווירטשאפט, תבואה־פעלדער
פלחים — באשעפטיקטע ביי פעלד־ארבעט
קומיץ — פארוויילונג,
רפת — קיי־שטאל
רפתנים — באשעפטיקטע אין די קיי־שטאלן
ריכוז — צענטראליזירונג
שיכון־ותיקים — דירות פון עלטערע חושבים
שוטר — פאליציימאן, מיליציאנט
חירס — קוקרודזע, טערקישער ווייץ

אין פארלאג י. ל. ביבליאטעק

זענען ביז איצט דערשינען :

י. זרבבל — בלעטער פון א לעבן — 2 בענדער

מענדל מאן — נאכט איבער גלושינאָ

אברהם סוצקעווער — אין מדבר סיני

ישראל טאַבאַקמאַן — מיינע איבער'לעבונגען

ש. בערלינסקי — בילדער און דערציילונגען

י. פאפיערניקאָוו — היימישע און נאָענטע

מענדל מאן — ביי דער ווייסל

יוסף ראזען — געקליבענע שריפטן (העברעיִש)

ק. צעטניק — דאָס הויז פון די לאַלקעס